T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

MUSTAFA EFENDİ SÜLEYMAN-ZADE EŞ-ŞERİF EL-HALEBÎ'NİN *MİFTAHU'L-LÜGATİ'L-OSMANİYYE* (1881) ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ (METİN-DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE PULATKAN

İSTANBUL 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ EDEBİYATI BİLİM DALI

MUSTAFA EFENDİ SÜLEYMAN-ZADE EŞ-ŞERİF EL-HALEBÎ'NİN *MİFTAHU'L-LÜGATİ'L-OSMANİYYE* (1881) ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ (METİN-DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE PULATKAN

TEZ DANIŞMANI:
Dr. Öğr. Üyesi GÖKSEL ÖZTÜRK

İSTANBUL 2019

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Merve PULATKAN'ın **Mustafa Efendi Süleymanzade eş-Şerif el-Halebi'nin Miftahü'l Lugati Osmaniyye (1881) Adlı Eserinin İncelenmesi (Metin-Dizin)** konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Göksel ÖZTÜRK	....
Üniversitesi	29 Mayıs Üniversitesi	
Üye	: Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA	....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Üye	: Prof. Dr. Erdal ŞAHİN	....
Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..09.../..12..../ 2019 tarih ve 2019/26-5 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ III
ÖZET V
ABSTRACT VI
KISALTMALAR ve İŞARETLER VII
GİRİŞ 2
1. BİRİNCİ BÖLÜM 7
1.1. Dil, Sözlük, Gramer Tanımları ve Çalışmanın Önemi 2
1.2. Tarihî Süreçte Arap ve Farslara Türkçe Öğretmek İçin Yazılan Kitaplar 3
1.3. Mustafa Efendi Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî 13
1.4. Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye'nin Tavsifi 15
1.5. Kenzü'l-Lügati'l-Osmaniyye 16
1.6. Hamidzeyn b. Mahmud b. es-Seyd Mustafa el-'Accan el-Lazikî eş-Şafii 24
2. İKİNCİ BÖLÜM 25
2.1. Eserin İçeriği ve Düzenlemesi 26
2.2. Eserin Başlangıcı 29
İçindekiler 31
Birinci Bap 33
İkinci Bap 41
Birinci Fasıl 41
İkinci Fasıl 43
Üçüncü Fasıl 45
Dördüncü Fasıl 45
Beşinci Fasıl 46
Altıncı Fasıl 48
Yedinci Fasıl 48
Sekizinci Fasıl 49
Dokuzuncu Fasıl 50
Onuncu Fasıl 51
On Birinci Fasıl 52
On İkinci Fasıl 52
On Üçüncü Fasıl 54
On Dördüncü Fasıl 54
On Beşinci Fasıl 55
On Altıncı Fasıl 55

On Yedinci Fasıl 55
On Sekizinci Fasıl 56
On Dokuzuncu Fasıl 56
Yirminci Fasıl 57
Yirmi Birinci Fasıl 57
Üçüncü Bap 59
Birinci Fasıl 59
İkinci Fasıl 67
Dördüncü Bap 71
Birinci Fasıl 71
İkinci Fasıl 82
Üçüncü Fasıl 85
Dördüncü Fasıl 87
Beşinci Bap 89
Birinci Fasıl 89
İkinci Fasıl 92
Üçüncü Fasıl 93
Dördüncü Fasıl 95
Beşinci Fasıl 111
Bitiş 119
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 121
SON SÖZ 201
BİBLİYOGRAFYA 204

ÖN SÖZ

Kişioğlu doğduğu günden itibaren tüm yaşamını dil denen mefhumun üzerine kurar. Dil, iletişimin en temel gerecidir. Her ulusun kendine ait bir dili vardır ve birbirleriyle bu yolla anlaşır; hislerini, ihtiyaçlarını bu yolla paylaşırlar. Uluslar birbirleriyle iletişime geçmek içinse bir araca, aracıya ihtiyaç duyar. Bu noktada gereken şey; sözlük, gramer, konuşma kılavuzu gibi araçlardır. Bu araçlar köprü görevi görür. Aynı zamanda geçmişle bağımızı devam ettiren ve geleceğe taşınmasına yardım eden sözlükler büyük öneme sahiptir. Bu doğrultuda her bir eser az çok Türkçeye katkı sağladığı için değerlidir. Bunlardan biri olan Mustafa Efendi Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî tarafından yazılan *Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye* adlı eser bu anlamda önemlidir.

Mustafa Efendi, sarf ve nahiv (gramer) türünde yazdığı bu eseriyle öğrencilerine ve ilgililerine fayda sağlamayı amaçlandığı yazmıştır.

Çalışmamıza devam ederken *Kenzü'l-Lügati'l-Osmaniyye* adıyla eserin basılmış hâlinin bulunması bize kolaylık sağlamıştır. Yazımı anlaşılamayan ve sözlükte karşılığı olmayan sözcükler için bu baskıdan yararlanılmıştır. Mustafa Efendi Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî hakkında baskı eserinde yer alan Türkçe öğretmeni olduğu bilgisinden başka herhangi bir yerden bilgi, belge bulunamamıştır.

Eser; giriş, metin, dizin, tıpkıbasım şeklinde oluşturulmuştur. Giriş kısmında Türkçe gramerler hakkında bilgi verilmiş ardından müellif ve müstensihten, eserin yazma ve baskılarından ve baskıda eklenen kısımlardan söz edilmiştir.

Metin kısmında, eserin aslına uygun biçimi korunarak sunulmuştur.

Dizin, iki farklı şekilde alınmıştır. Bunlardan ilki eserin ilk otuz iki sayfasında bulunan sözlük kısmı, ikincisiyse seksen beşinci sayfadan başlayıp yüz on yedinci sayfaya kadar devam eden mükâleme (diyalog) kısmıdır. Otuz ikiden seksen beşinci sayfaya kadar olan kısımda Osmanlı Türkçesinin grameri Arapça anlatılmıştır. Bu nedenle dizini yapılamamıştır.

Tıpkıbasımda, eserin sol üst kısmında yer alan numaralar baz alınmamış olup bize ulaşan şekli böyle olduğu için aynen verilmiştir.

Bu çalışmada emeği geçen değerli danışmanlarım Dr. Öğr. Üyesi Göksel ÖZTÜRK'e ve Doç. Dr. Kerim AÇIK'a verdikleri destekten, harcadıkları zamandan dolayı teşekkürlerimi sunuyor ve kuru teşekkürüm için aflarına sığınıyorum. Ne zaman

ihtiyacım olsa maddeten ve manen desteklerini sunan değerli hocam Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA’ya ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak benden maddi-manevi desteğini esirgemeyen değerli yoldaşım Oğuz EFE’ye teşekkür ediyorum.

Merve PULATKAN

İstanbul, Kasım 2019

ÖZET

Bu çalışmada, Milli Kütüphane'de Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan 06 Mil Yz A 4849 arşiv numaralı Mustafa Efendi Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî'nin *Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye* adlı eseri incelenmiştir. Çalışma üç bölümden oluşur. Birinci bölümde gramerler hakkında, eser, eserin nüshaları ve yazar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde eserin tamamı yazarın ele aldığı gibi sözlük, soru-cevap ve mükâleme şeklinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde sözlük ve mükâleme kısmının dizini verilmiştir. Çalışma, bibliyografya ve tıpkı basımla sonlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Lügat, miftah, Mustafa Efendi, Süleyman-zade Mustafa.

ABSTRACT

In this study, Mustafa Efendi Suleyman-zade es Serif al-Halebî's 06 Mil Yz A 4849 archives numbered work in the National Library Collection, named *Miftahu'l-Lugati'l-Osmaniyye* was examined. This study consists of three parts. In the first chapter, information about grammars, about the work, copies of the work and the author are given. In the second chapter, the whole work is examined in the form of dictionary, question-answer and refinement. In the third chapter, the index of the dictionary and dialog section is given. The study was terminated by bibliography and printing.

Key Words: Wordbook, Miftah, Mustafa Efendi, Süleyman-zade Mustafa.

KISALTMALAR ve İŞARETLER

bk.	Bakınız
C.	Cevap
çev.	Çeviren
DS	Derleme Sözlüğü
H.	Hicrî
Hz.	Hazreti
hzl.	Hazırlayan
km	kilometre
M.	Milâdî
S.	Soru
s.	Sayfa
sat.	Satır
[ ]	Metne eklenen ek veya kelime

1. BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Dil, Sözlük, Gramer Tanımları ve Çalışmanın Önemi

Türkçeye ait bir gramer çalışması olan *Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye*'den bahsetmeden evvel belli başlı tanımları vererek bu çalışmanın önemi vurgulanmalıdır. Öyleyse dil, gramer, sözlük gibi sözcüklerin neyi ihtiva ettiğini bilmeliyiz.

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.[1]

Dil insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. Elle başla, gözle kaşla işaretler yaparak da bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimizi anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma (expression) vasıtamız dilimizdir.[2]

Yukarıdaki iki tanımdan hareketle kendini anlatmanın ya da karşındakini anlamanın en iyi yolu şüphesiz dildir. Dili oluşturan sesler ve kurallar herkesçe ortak olmadığı için bilhassa birbirleriyle etkileşimde bulunmak için sebepleri olan uluslar arasında çokça gramer ve sözlük yazılmıştır. Diğer ulusun dilini öğrenmeye iten sebepler arasında komşuluk, din gibi olgular vardır.

Sözlük, bir dilin bütün ya da belli bir çağda kullanılmış sözcük ve deyimlerini alfabetik sıraya göre alarak tanımlarını veren, açıklayan ya da başka bir dildeki karşılığını veren yapıta denir. (Genel Kültür Ansiklopedisi) Sözlük, bir dilin belli bir çağda ya da bütün çağlarda kullanılan sözcüklerini terimlerini ve kalıp kullanımlarını (deyimler, kalıp sözler, deyişler, atasözleri vb.) alfabetik düzen içinde, tanımları, örnek tümceleri, söylenişleri, kökenleri, dilbilgisi kategorileri, eşanlamlıları, karşıt anlamlıları, bir başka dildeki karşıtlarıyla vb. yapıtlara denir. Sözlüklere aynı zamanda lügat veya eski deyişle kamus denir. (Gelişim Hachett)[3]

"Eski Yunanlılar ve Eski Hintlilerden beri insanlar doğru yazıp okumak amacı ile dillerinin bağlı olduğu kuralları tespit etmeye çalışmışlardır. Bu kuralların meydana getirdiği bilgi koluna gramer, dilbilgisi (grammaire) denmiştir. Zamanla bütün yazı dillerinin ve eski medeniyet dillerinin gramerleri yapılmıştır. Bunun gibi her dilin

---

[1] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2011, s. 3.
[2] Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1998, s. 9.
[3] Zekeriya Bingöl, *Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bİr Araştırma,* Akademik Bakış Dergisi, s.198.

kelime dağarcığı toplanarak lûgat kitapları, sözlükler (dictionnaire) meydana getirilmiştir."[4]

Hülasa dil iletişimin temeli olduğu gibi gramer ve sözlüklerde iletişmenin ve geçmişle bağın en mühim gereçleridir. Bu eserde de iki milletin birbiriyle iletişim kurması, birinin bir diğerini anlamasının sağlanması amaçlanmıştır.

Arap dilinde kaleme alınan *Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye* Araplara Türkçe öğretmek için yazılan kitaplar arasındadır ancak şimdiye kadar kimse tarafından gün yüzüne çıkarılmamıştır. Süleyman-zade Mustafa'nın bu eserinin çalışılma amacı; eserin Arap alfabesiyle ve Arapça yazımından dolayı kısıtlı bir kitleye hitap edip hak ettiği ilgiyi görememesinin önüne geçmek, onun kendi ön sözünde de bahsetmiş olduğu ağız özelliklerini tespit etmek, dilin o dönemki kurallarında farklılıklar olup olmadığını görmek, yazarın Türkçeye ne derece hakim olduğunun tespitini yapabilmektir.

1.2.Tarihî Süreçte Arap ve Farslara Türkçe Öğretmek İçin Yazılan Kitaplar

Türklerin Araplarla tanışıp yakınlaşması Çinliler ve Arapların 751 Talas Savaşı'nda karşı karşıya gelmesiyle başlamıştır. Çinlileri daima tehdit olarak gören Türkler Arapların safında yer almışlardır. Böylelikle Arap - Türk dostluğu başlamıştır. Zamanla Arapların dininin kendi dinleriyle benzerliklerini fark eden Türklerin yüzyıllar sürecek İslamiyet ile tanışma süreci başlamıştır. X. yüzyıl itibarıyla ilk Türk İslam devleti kurulunca Müslümanlık hızla Türklerde yayılmaya başlamıştır.

Divânu Lügâti't-Türk

"Türkçenin bilinen en eski gramerini Kaşgarlı Mahmud yazmıştır. *"Divânü Lügâti't-Türk"* (1073) isimli eseri Türk dilinin sözlüğü olmakla kalmaz, aynı zamanda muhtelif Türk şivelerinin morfolojisini ve fonetiğini tesbit eder. Uzun vokalleri göstermesi, Arap alfabesinde karşılığı bulunmayan seslere mahsus yeni bir imlâ sistemi geliştirmesi Kaşgarlı Mahmut'un orijinal buluşlarıdır.

Dili bir bütün olarak ele alan Kaşgarlı, gramer üzerine müstakil olarak *"Kitâbü Cevâhiri'n-Nahv Fî Lügâti't-Türk"* adlı başka bir eser yazmışsa da Türk dili tarihi için adı bilinen bu en eski gramerimiz bugüne intikal etmemiştir."[5]

---

[4] Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1998, s.18.
[5] Mustafa KOÇ, *"Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini"* (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994) 6.

“Eser, Araplara Türkçe öğretmek için yazıldığından mukaddimesi ve açıklamaları hep Arapçadır. Yine bunun için madde başları, Arap sözlükçülük geleneğine göre sıralanmıştır.”[6]

“Divân-ı Lügati’t-Türk, bir önsöz ve sözlük kısımlarından meydana gelmiştir. Önsözde yazar Türk dilinin tarifini, lehçelerinin özelliklerini sayar ve dilbilgisi kurallarını, Arapçadakilere kıyasla gösterip tespit eder. Türk dilinin Arapçadan üstün olduğunu söyler ve buna dair örnekler verir.

Sözlük bölümünde, Türkçe kelimelerin Arapça açıklamaları yapılır. Eser Türkçeden Arapçaya sözlüktür. 7500’den fazla kelime hakkında açıklama yapılmıştır.”[7]

“Mısır’a (Araplara) köle olarak satılan Kıpçak Türk gençleri zamanla Kölemenler (Memluk) devletinin yönetiminde önemli görevler almışlardır. Memluk Devletinde Türk sultanları devleti yönettiği için Türk diline karşı ilgi artmıştır. Bu ilgi Araplara Türkçeyi öğretmeyi amaçlayan kitapların yazılmasına zemin hazırlamıştır. (Doğan, 2008; 31). Bu kitaplar şunlardır: (Ercilasun, 2007, 215-221)”[8]

Kitabü’l-İdrak Li-Lisanü’l-Etrak (Türklerin Dilini Anlama Kitabı)

“Endülüslü dil bilgini Ebû Hayyan Muhammed bin Yusuf tarafından yazılan bir sözlük ve gramerdir. Sözlük, tasrif (morfoloji) ve nahiv (sentaks) olmak üzere üç bölümde düzenlenmiştir. Sözlük bölümünde isim ve fiiller karışık olarak, Arap alfabe sırasına göre düzenlenmiştir. Fiillerin bilinen geçmiş zaman, teklik 3. şahısları veya teklik 2. şahıs emir biçimleri, madde başı olarak verilmiştir. Türkçe kelimelerin anlamları genellikle Arapça tek kelime ile karşılanmış; bazen kısa cümlelerle örneklendirilmiştir.”[9]

El-Kavânînü’l-Külliyye li-Zabti’l-Lügati’t-Türkiyye (Türk Dilinin Öğrenilmesi İçin Bütün Kurallar)

“15. yüzyılın başlarında, Arap dilinde yazılmış bir Türk grameridir. Eserin adı sade bir şekilde “Türk Dilinin Genel Kuralları” olarak Türkçeye çevrilebilir. Yazarı ve

---

[6] Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s. 317.
[7] Ali Akar, *Türk Dili Tarihi,* Ötüken Yayınları, İstanbul 2017, s. 160.
[8] Mustafa Arslan, *Tarihi Süreçte Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi - Öğrenimi Çalışmaları,* KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi / KSU Journal of Social Sciences 9 (2) 2012, s. 171.
[9] Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 384.

yazılış tarihi belli değildir. 15. yüzyıl başlarında Kahire'de yazıldığı tahmin edilmektedir. (Toparlı vd. 1999: III)

El Kavânîn'in diğer Memlûk sahası dilcilik eserlerinden ayrılan en önemli yönü, sözlük bölümünün olmayıp sadece gramerden ibaret bulunmasıdır. Ancak gramer içinde yer yer kelime listeleri verilmiştir. Eser; fiil, isim ve ekler üzere üç baba (bölüme) ayrılmıştır. Hâtime (sonuç) kısmında da fiillerin teklik 2. şahıs emir biçimleri liste hâlinde verilmiştir."[10]

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye (Yeni ve Arı Türkçenin Sözlüğü)

"15. yüzyılın başlarında yazılmış Arapça-Türkçe bir sözlük ve gramerdir. Sözlük bölümünde Arapça kelimeler alfabetik olarak sıralanmış; her harfte önce isimler, sonra fiiller ve bunların Türkçe karşılıkları verilmiştir. Gramer bölümünde morfoloji ve sentaks konuları yer almaktadır. Eserdeki Türkçe kelimelerin sayısı 3000'e yakındır. (Atalay 1945: XV)"[11]

Bulgatül-Müştâk fî Lûgati't-Türk ve'l-Kıfçak (Türk ve Kıpçak Sözcüklerinin Türevlerinin Kitabı)

"14. yüzyılın ikinci yarısında veya 15. yüzyıl başlarında yazılmış Arapça-Türkçe bir sözlüktür. Kitabın yazarı Cemâleddin Ebu Muhammed Abdullah et-Türkî adlı bir Türk'tür. Kitabın ilk sayfalarında Ebûbekir adlıbir kişi 855 (1451) tarihinde bu kitabı okuduğunu kaydetmiştir.

Cemâleddin et-Türkî mukaddimesinde kitabını Tercümanı el-Lügati't-Türkiyye (Türk Dilinin Tercümanı) olarak da zikreder.

Bulgatü'l-Müştâk normal sayfa düzeninde değildir. Kelimeler baklava biçiminde dizilmiştir. Her kelime baklava biçiminin bir kenarını oluşturmaktadır. Bir kenar Arapça, bir kenar Türkçe, tekrar bir kenar Arapça, bir kenar Türkçe yazılarak baklavanın dört kenarı tamamlanmıştır. Önceki baklava biçiminin kenarı aynı zamanda yandaki baklava biçiminin kenarıdır. Bu düzen içinde her sayfada 23 baklava biçimi yanyana ve alt alta sıralanmış; böylece kitaba estetik bir şekil verilmiştir. Eser baştan

[10] Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 389.
[11] Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 387.

başa harekelidir. Arapça kelimeler siyah, Türkçe kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Eserde isim ve fiil bahisleri ayrılmıştır. İsimleri tematik olarak (göl, yer, madenler, hayat, ölüm, din, askerlik, hububat, hayvanlar vb.) sıralanmış; fiil bölümü ise Arapça fiillerin fiil sıralamasına göre düzenlenmesinden meydana gelmiştir."[12]

Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî (Türkçe, Farsça ve Moğolcanın Bütün Çevirmelerinin Kitabı)

"1343 yılında Halil bin Muhammed el-Konevî adlı Konyalı bir Türk tarafından yazılmış veya istinsah edilmiş bir sözlük ve gramerdir. Tercüman'ın 63 yaprağı Arapça-Türkçe sözlük ve gramer, 13 yaprağı Moğolca-Farsça sözlüktür.

Tercüman;

1) İsimler,
2) Fiillerin mastarları ve emir biçimleri,
3) Kelime ve fiil çekimleri,
4) Cümle kuralları

olmak üzere dört kısma ayrılır.Türkçe kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır ve harekelidir. İsimler konulara göre (tematik olarak) sıralanmıştır. Gökle ilgili, yerle ilgili kelimeler, bitkiler, hayvanlar, yiyecek-içecekler, giyecekler, sayılar vb. konular arasında melik, melike isimleri, kadın isimleri de vardır. Fiiller bölümü Arapça emir biçimindeki fiillerin alfabetik sırasına göre düzenlenmiştir. Üçüncü kısım fiil kipleri hakkında bilgi vermekte, kiplerin hangi eklerle oluşturulacağını anlatmaktadır. Dördüncü kısım isim morfolojisine ve bazı edatlara aittir. Eserin gramerle ilgili üçüncü ve dördüncü kısımları çok kısadır. (47a-62b) Eserde 2000 civarında Türkçe kelime vardır."[13]

Hilyetü'l-İnsân ve Heybetü'l-Lisân (İnsanın Güzel Sıfatları ve Dilin Büyüklüğü)

"İbni Mühennâ tarafından tahmine 14. yüzyılda yazılmış Arapça-Türkçe-Moğolca bir sözlüktür. Yazıldığı yer belli değildir. Abdülkadir İnan'a göre Azerbaycan veya Irak'ta yazılmış olabilir. Eserde Moğolca bölüm de bulunduğuna göre İlhanlı sahasında yazılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Kilisli Rıfat'ın bulduğu nüshada

[12] Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi,* Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 388.
[13] Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 385.

eserin yazarının adı İbni Mühennâ olarak kaydediliyordu. Bu sebeple eser Türk literatüründe *İbni Mühennâ Lügati* diye tanındı."[14]

Bunların içinde yazılmamış olan eserlerden birkaçı de:

Mukaddimetü'l-Edeb

"Mukaddimetü'l-Edeb aslında Arapçayı öğretmek üzere yazılmış kelime ve kısa cümlelerden ibaret bir eserdir. Arapça kelime ve ibarelerin altına Harezm Türkçesi, Farsça, Hârezmce (bir İran dili), Moğolca, Çağatayca, Osmanlıca gibi dillerde anlamları yazılmıştır.

Eserin yazarı ünlü bilgin Zemahşerî'dir. Eserin yazılış tarihi 1128-1144 yılları arasıdır.

Nuri Yüce yayınında 3506 kelime vardır ve bunun 2908'i Türkçe, 450'si Arapça, 133'ü Farsça kökenlidir. 8000 kelime ihtiva eden DLT'den sonra Mukaddimetü'l-Edeb "Orta Türkçenin…..en zengin ve en mühim kugat hazinesine sahip" eseridir (Yüce 1993; 24-25)"[15]

Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye

"14 veya 15. yüzyılda yazılmış Arapça-Türkçe sözlük ve konuşma kılavuzudur. Eserin yazarı, yazıldığı yer ve tarih belli değildir. Kitabın adı "Türk Dilinin Parlayan İncisi" anlamına gelir. *Bülgatü'l-Müştâk*'ta olduğu gibi bu eserin mukaddimesinde de kitabın *"Tercümânü'l-lügati't-Türkiyye"* olarak anılması dikkat çekicidir.

Dürretü'l-Mudiyye 24 fasıla (bölüme) ayrılmıştır. Allah, gök ve yerdekiler, sular, güzel kokulu bitkiler, meyveler, ağaçlar vb. kavramların her biri bir fasıl oluşturur. 21. fasıl "Türkçe sayılar", 22. fasıl "Türk erkek adları", 23. fasıl "Türk kadın adları"dır. En ilgi çekici fasıl 24. fasıldır. Bu faslın adı "Terkîbü'l-kelâm ev kelâmu mürekkeb"dir; "sözlerin terkibi veya mürekkep sözler" demektir. İşte bu bölüm eserin konuşma kılavuzu bölümüdür; tam 220 kısa cümle ve anlamları verilmiştir. Eser bu bölümüyle diğer bütün sözlük ve gramerlerden ayrılır."[16]

---

[14] Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 380.
[15] Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 370.
[16] Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 390.

"Anadolu sahasında Batı Türkçesi üzerine ilk gramer kitabı, Bergamalı Kadri'nin "*Müyessiretü'l-Ulûm*"udur. 1530 tarihinde kaleme alınan eser, Klasik Arap sarf, nahiv esaslarına göre yazılmıştır.

Bergamalı Kadri eserini "Acebce bir nesne ihtirâ eyleyem ki kimse dahi bu meydana at sıçratmamış ola" düşüncesiyle kaleme aldığını ileri sürer.

Müyessiretü'l-Ulûm'dan sonra 19. yüzyıla gelinceye kadar gramer konusunda fazla bir çalışma yapılmadığı gözlenmektedir 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygın bir gramer yazma çalışmasının başladığı göze çarpmaktadır. Bu dönemde meydana getirilen eserlerin belli başlıları şunlardır:

1. Abdurrahman Fevzi, *"Mikyâsü'l-Lisân Kıstâsu'l-Beyân"*
2. Ahmet Cevdet ve Mehmet Fuat, *"Kavâid-i Osmâniyye- Kavâid-i Türkiyye, Medhal-i Kavâid"*
3. Süleyman Hüsnü Paşa, *"İlm-i Sarf-ı Türkî"*
4. Abdullah Râmiz Paşa, *"Lisân-ı Osmâninin Kavâidini Hâvi Emsile-i Türkî"*
5. Mehmet Rıfat, *Külliyât-ı Kavâid-i Osmâniyye, Hâce-i Lisân-ı Osmânî"*
6. Selim Sâbit, *Sarf-ı Osmânî, Nahv-i Osmânî"*
7. Ali Nazîmâ, *"Lisân-ı Osmânî"*
8. Mihrî, *"Mutavvel Sarf-ı Osmânî"*
9. Şeyh Ali Vasfî, *"Mufassal Yeni Sarf-ı Osmânî, Mufassal Nahv-i Osmânî"*
10. Tâhir Kenân, *"Kavâid-i Lisân-ı Türkî"*
11. Hacı Mehmet Zihnî, *"Kavâid-i Türkiyye"*
12. Şemseddin Sâmi, *"Nev-usûl Sarf-ı Türkî"*
13. Necip Asım, *"Osmanlı Sarfi"*
14. Ahmet Râsim, *"Amelî ve Nazarî Tâlim-i Lisân-ı Türki"*
15. Ömer Sıtkı, *"Mükemmel Kavâid-i Lisân-ı Osmâni""*[17]

Yukarıda yazılmamış olan eserler arasına Ahmet Cevat Emre'nin *Lisân-ı Osmânî'*si de dahil edilecektir. Bunların dışında Safvet Mustafa Efendi'nin *Hidayet-i Mübtediyân ve Miftah-ı Lügat-ı Osmâniyân* adlı eseri *Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye*

[17] Mustafa KOÇ, *"Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini"* (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994) 6.

adlı çalışmamızla ismen benzerlik gösterdiğinden farklı iki eser olduğunun bilinmesi için aşağıda verilecektir.

Bu eserlerin tamamı Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerini Millî Edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerine bağlayan başlıca gramerlerdir. Bunlardan bazılarını aşağıda açıklama gereği hasıl olmuştur.

Mikyâsü'l-Lisân Kıstâsü'l-Beyân

"Abdurrahman Fevzi (1802-1864) Arapça ve Türkçe mualimidir. Eseri *Kıstâsü'l-Beyân*, orijinal terim teklifleri ile çok ileri bir merhaledir. Eserinin girişinde "Istılâhât-i Mevzûa ve Unvânât-ı Muhteria" başlığı altında altmış iki terim sıralar ve açıklar. Terimler Arapçadan esinlenmiş, fakat Türk dili mantığına göre kullanılmıştır.

Gramer, Arap alfabesinin Türkçenin imkanlarını aksettirmekten uzak olduğu görüşünü savunur.

Eser bir mukaddime, beş maksat ve bir hatimeye bölünmüş her bölüm meseleleri daha geniş ele almıştır. Cümle bahsi kısa tutulan eserin hacmi çağının bütün gramerlerinin üzerindedir."[18]

Kavâid-i Osmâniyye

"Ahmet Cevdet (1822-1895) tarafından yazılmıştır. Dilde sadeleşme, millileşme cereyanının temsilcilerinden olan Cevdet Paşa 1851'de Encümen-i Daniş'in kurulmasına önayak olarak tercüme ve telif eserlerin sade bir dille yazılmasında mühim rol oynar. Büyük ideallerle açılan kurum bünyesine aldığı devrin değerli ilim adamlarıyla kültür hamlesi başlatır. Lügatçi Redhouse, tarihçi Hayrullah Efendi ve Hammer, Ahmet Vefik Efendi gibi şahsiyetlerin az olduğu Encümen-i Daniş kısa süren ömründe *"Kavâid-i Osmâniyye"* yayımıyla Türkçenin en önemli meselesine el atarak ilk hizmetini gerçekleştirir.

1851'de Keçecizade Mehmet Fuat ile Bursa seyahatında beraber yazdıkları *"Kavâid-i Osmâniyye"* Encümen-i Daniş'in açılışını müteakip Abdülmecid'e takdim edilir ve basılması talimatı alınır. Bu eseri sadece Türkçeyi esas alan *"Kavâd-i Türkiyye"* ve hülasa mahiyetinde olan *"Medhal-i Kavâid"* takip eder.

---

[18] Mustafa KOÇ, *"Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini"* (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994) 9.

Kavâid-i Osmâni basımı yapılan ilk gramerimizdir. Terimler klasik Arap gramer terimleridir.

Eser isim, sıfat, kinayat, fiil, edevat ve cümle bahislerini içine alır. Her bahsin Türkçe, Farsça ve Arapça kısımları vardır. Arapça ve Farsça kısımlarda Türkçede kullanılan yapı ve işleyiş unsurları açıklanır. *Kavâid-i Türkiyye, Kavâid-i Osmâniyye*'den farklı olarak sadece Türkçe yapıyı ele alır."[19]

İlm-i Sarf-ı Türkî

"Süleyman Paşa (1838-1892) tarafından yazılmıştır. *İlm-i Sarf-ı Türkî* isimli eserini Cemiyyet-i Tedrîsiye için yazmıştır. 64 sayfadan oluşan küçük hacimli eser gerek konuları gerek terimleri bakımından fazla bir yekün tutmaz. İlk dönem gramerleri arasında olması bakımından önemlidir. Sadece yapı konusunu işlemiştir. 64 sayfa tutan eserinin bölümleri sırasıyla harf, isim, sıfat, zamir, ism-i işaret, mastar, fiil, fer-i fiil, edevat kısımlarından ibarettir."[20]

Lisân-ı Osmânî

"Ali Nazîmâ (1861-1935) çeşitli okullarda Arapça, Fransızca ve Türkçe öğretmenliği yapar. Bir ders kitabı olan *Lisân-ı Osmânî*'si 1301 (1883) tarihini taşır. Terimlerle yüklü olan eser girişte Hacı Zihni Efendi'nin takdiminde "Kavâid-i lisanımıza dair asrımızda kitap yazanlar üslub-u Efrence peyrev olduklarından pek musîb olamamışlardır. Nazima Bey, bu eserinde bizce şahrâh olan eser-i Arab'a iktiza etttiği cihetle onlara tefevvuk etmiştir." ifadeleriyle eserin usûlüne işaret eder.

Gramer, sadece yapı ve söz dizimi konularını işlemekle kalmaz aynı zamanda belagat, noktalama, inşa, sanatlar, atasözleri ve vecizelere de temas eder."[21]

Sarf-ı Osmânî ve Nahv-i Osmânî

"Selim Sâbit (1829-1910) tarafından yazılmıştır. Klasik gramer sistemini takip etmekle beraber birkaç noktada ele aldığı meselelerle ayrı bir önemi vardır. *"Mürekkeb-*

---

[19] Mustafa KOÇ, *"Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini"* (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994) 38.

[20] Mustafa KOÇ, *"Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini"* (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994) 54.

[21] Mustafa KOÇ, *"Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini"* (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994) 64.

i Nakıs" başlığı altında işlediği fiil grupları önemlidir. Eserlerinin hacmi kısadır fakat bütün konulara temas eder. Konuları tartışmaz, geniş tutmaz, karşısında bir öğrenciye talim yapar gibi konuyu verir. Türkçe yapı ve görev bahislerine ağırlık verir. Yer yer Arapça ve Farsçadan dilimize geçen yapı bilgisinden bahseder."[22]

Külliyât-ı Kavâid-i Osmâniyye

"Mehmet Rıfat (1909) tarafından yazılmıştır. *Külliyât-ı Kavâid-i Osmâniyye,* Türk gramerinin gelişim seyri içinde ağırlıklı bir yer tutar. Klasik anlayışla modern görüş buluşur. Tasannulu kısa girişten sonra Arapça, Farsça, Türkçeden teşekkül eden Osmanlı dilinin kendisine mahsus bir gramerinin varlığına, özellikle Türkçenin fiillerindeki güzelliğe temas eden müellif dilimizin Arapçaya tatbik edilmesini tenkit eder.

Mehmet Rıfat kendisinden önce ve devrinde yazılan gramerlerin listesini çıkarır. Bir diğer eseri *Hâce-i Lisân-ı Osmânî*'nin girişinde "*Kavâid-i Türkiyye ve Osmâniyye*'yi Müteallik Eserler" başlığı altında 1291-1311 tarihleri arası esas olmak üzere bir gramer tarihi tecrübesi yapar. Şu listeyi verir:

1. Ebu Hâyyân'ın gramerleri (Hicri 7. asır).
2. Türkçe gramer örnekleri bulunan İsmail Ankaravî'nin Farsçadan tercüme ettiği *Menâzirü'l-inşâ* (Hicri 11. asır).
3. Abdurrahman Fevzi'nin *Kıstâsu'l-Beyân ve Kavâid-i Osmâniyye'*si.
4. Ahmet Cevdet Paşa'nın *Kavâid-i Türkiyye , Kavâid-i Osmaniyye, Belâgat-ı Osmâniyye ve Medhâl-i Kavâid'*i.
5. Ramiz Paşa'nın *Emsile-i Türkiyye ve Mebâniü'l-İnşâ'*sı.
6. Selim Sabit'in *Sarf-ı Osmâni ve Nahv-i Osmâni'*si.
7. Dağıstani Ahmet Hamdi'nin *Belâgat-ı Osmanî'*si.
8. Ekrem Bey'in *Talimat-ı Edebiyye'*si.
9. Mehmet Rıfat'ın *Külliyât-ı Kavâid-i Osmâniyye'*si.
10. Muallim Naci'nin *Istılâhât-ı Edebiyye*'si.
11. Diyarbakırlı Sait Paşa'nın *Mizânü'l-Edeb*'i.
12. Abdurrahman Süreyya'nın *Mîzânü'l-Belâga'*sı.

[22] Mustafa KOÇ, *"Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini"* (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994) 79.

13. Kendisinin *Mükemmel Sarf-ı Osmânî, Mufassal Nahv-i Osmânî, Mecâmiü'l-Edep ve Kavâid-i ilm-i inşâ*'sı."[23]

Emsile-i Türkî

"Abdullah Râmiz Paşa (1818-1878) yazılmıştır. Emsile-i Türkî, büyük boy 199 sayfa hacmiyle fiil bahsine uzun uzadıya yer verir. Fiil çekim tabloları eserin esas zenginliğidir. İlk dönem gramerlerimizden *Kıstâsü'l-Beyân*'da ekler bahsi, Ali Nazîmâ'nın eserinde cümle bahsi Ramiz'in gramerlerindeki fiil kipleri üzerindeki derin incelemeleriyle birleştiğinde çok zengin bir malzeme ortaya çıkar."[24]

Lisân-ı Osmânî

"Yazarı Ahmet Cevat Emre'dir. "İlk baskısı 1326 (m. 1910) yapılan kitabın, daha sonra bazı değişikliklerle muhtelif baskıları yapılmıştır.

Kitap, ifade-i muharrir başlıklı giriş niteliğindeki bir bölüm (s. 3-4) ile başlar. Ahmet Cevat burada lisanımızın diğer lisanlardan daha zor olarak kabûl edildiğini fakat aslında bunun sebeplerinin şimdiye kadar, kavaidinin toplanmaması ile Arapça ve Farsça'nın sarf ve nahvinden öğrenmeye muhtaç olduğumuz kısmın layıkıyla sınırlanıp sarf ve nahvimize dahil edilemesi olduğunu belirttikten sonra, Osmanlı lisanının Arapçaya ve Farsçaya olan bağlılığının inkâr edilemeyeceğini, ancak bağlılık gayr-i muayyen olarak kaldıkça lisanımızın istiklâlinden mahrûm kalacağımızın aşikâr olduğunu, fakat Arapça ve Farsça kaidelerin çocuklara bunları kavramaktan çok uzak oldukları yaşlarda (10-11 yaşlarında) öğretilmeye çalışıldığını ve sarf ve nahv kitaplarının mechûl bir lisanla yazılmış olduğunu ileri sürer.

Kitapta şu konular yer almıştır: Kelime, hece, harf, tenkît, isim, sıfat, Arabî kelimeler, Farisî kelimeler, izafet, terkîb-i tavsîfî, zamir, fiil, zaman, sîga, ef'âl-i inâne-

---

[23] Mustafa KOÇ, "*Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini*" (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994) 98.

[24] Mustafa KOÇ, "*Eski Harfli Türkçe Gramer Kitapları ve Terimler Dizini*" (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994), 120.

ef'âl-i mürekkebe, ef'âl-i âmme, ef'âlden müştak kelimeler, mütemmimât-ı cümle, edevât, nîdâ, tahlîl, tertîb-i cümle, suver-i beyân ve ifâde."[25]

Hidayet-i Mübtediyân ve Miftah-ı Lügat-ı Osmâniyân

Çalışmamızı yaparken rastgeldiğimiz bu eserin hem yazarının adı hem eserin kendisi ismen aynı olma ihtimaline götürmüştür bizi. "*Hidâyet-i Mübtedîyân ve Miftâh-ı Lûgat-ı Osmâniyân* adlı eser, Türk dili kurallarının işlendiği, yabancılara Türkçe öğretmek üzere hazırlanmış Türkçe-Arapça bir ders kitabıdır. Türk gramerine bu eseri kazandıran Mustafâ Safvet Efendi hakkında medrese hocası olduğu dışında hiçbir bilgi bulunmamakla birlikte eserinde kullandığı terimlerden, kendisinin Türk asıllı olabileceği ileri sürülebilir."[26]

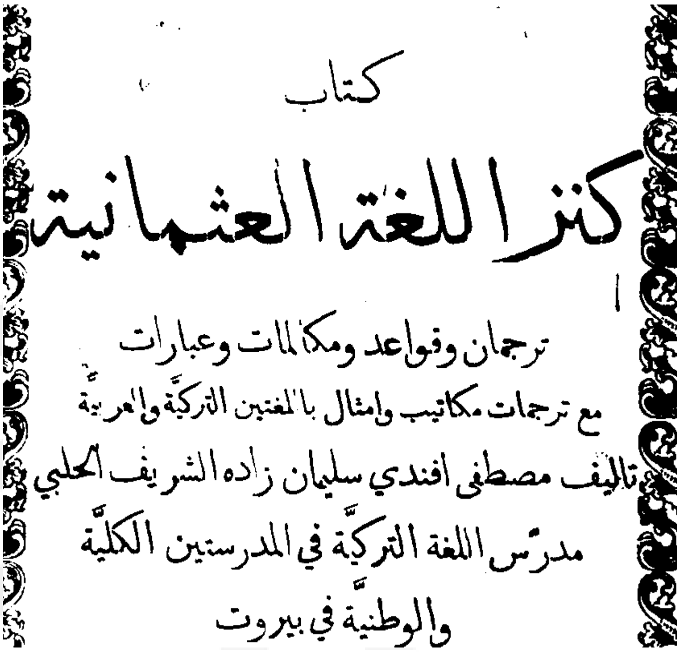

كتاب
كنز اللغة العثمانية
ترجمان وقواعد ومكالمات وعبارات
مع ترجمات مكاتيب وامثال باللغتين التركية والعربية
تاليف مصطفى افندي سليمان زاده الشريف الحلبي
مدرس اللغة التركية في المدرستين الكلية
والوطنية في بيروت

Buradan sonrası için eserin yazarı, eser ve nüshaları hakkında bilgi verilecektir.

1.3. Mustafa Efendi Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî

Adı Süleyman-zade Mustafa olarak da geçen Mustafa Efendi Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî'nin Halepli bir Türkmen mi yoksa Arap mı olduğu bilinmemekle birlikte bazı cümlelerden bununla alakalı çıkarım yapılabilir. Bk. sayfa kırk sekiz, satır dokuzda "keşke yazdım" کاشکی یازدم; sayfa doksan bir, satır dokuzda "ahbabın biri yanında yedim" احبابدن بری یاننده یدم cümleleri Türkçenin cümle yapısına uymamaktadır bunun gibi birçok örnek mevcuttur, son söz kısmında ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. İşte bu gibi düşük cümle kurulumu, ek eksikliği, cümlede yanlış sözcük kullanımı yazarın Arap asıllı olma ihtimalini düşündürmektedir Mustafa Efendi'nin hayatı hakkında bildiklerimiz incelediğimiz yazma eser olan *Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye*'nin baskısı *Kenzü'l-Lügati'l-Osmaniyye*'den hareketle Halepli olduğu ve Beyrut'ta Vataniyye ve

---

[25] Gülden Sağol, *"Ahmet Cevat Emre'nin Dilbilgisi Kitapları"* (yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 1987), 17.

[26] Esra Ülgen, *"Safvet Mustafâ Efendi'nin Hidâyet-i Mübtedîyân ve Miftâh-ı Lûgat-ı Osmâniyân Adlı Eseri: Metin-Terimler Dizini-Genel Dizin-Tıpkıbasım"* (yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2019), s. II.

Kilye okullarında Türkçe öğretmeni olarak görev yaptığından öteye gitmemektedir. *Miftahu'l-Lügati'l Osmaniyye* eserinde de bu iki okulun adı şöyle geçmektedir:

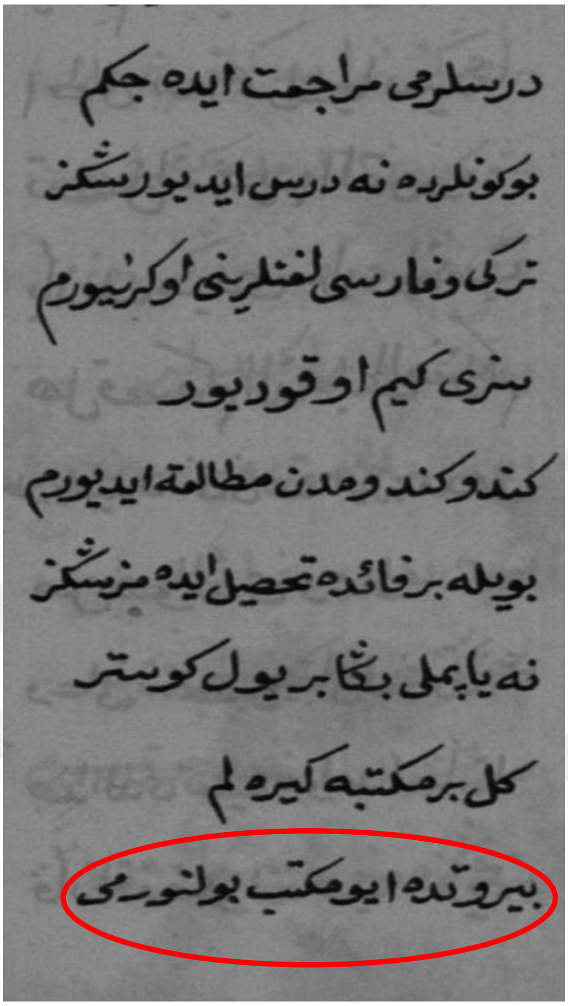
درسلری مراجعت ایده جکم
بوکونلرده نه درس ایدیورسکز
ترکی وفارسی لغتلرینی اوکرنیورم
سزی کیم اوقودیور
کندو کندومدن مطالعه ایدیورم
بویله بر فائده تحصیل ایده مزسکز
نه یاپملی بکا بر یول کوستر
کل بر مکتبه کیره لم
بیروتده ایو مکتب بولنورمی

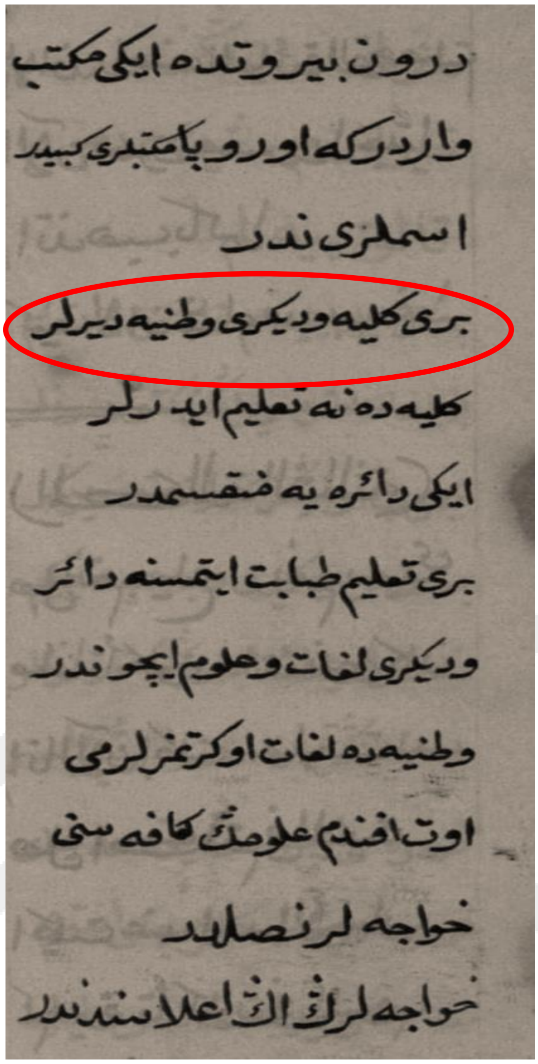
درون بيروتده ايكى مكتب
واردركه اوروپا معتبرى كبيدر
اسملرى ندر
برى كليه وديكرى وطنيه ديرلر
كليه ده نه تعليم ايدرلر
ايكى دائره يه منقسمدر
برى تعليم طبابت ايتمسنه دائر
وديكرى لغات وعلوم ايچوندر
وطنيه ده لغات اوكرتيرلرمى
اوت افندم علومك كافه سنى
خواجه لر نصلدر
خواجه لرك اك اعلاسندندر

***1.4.Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye*'nin (1881) Tavsifi**

Bulunduğu yer: Milli Kütüphane'de Yazmalar Koleksiyonu

Müellif: Mustafa Efendi Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî

Türü: Yazma eser

Müstensih: Hamidzeyn bin Mahmud bin es-Seyd Mustafa el-'Accan el-Lazikî eş-Şafii'dir

Arşiv numarası: 06 Mil Yz A 4849,

DVD numarası: 274,

Yaprak: III, 61;

Satır: 15, ölçü 205x150-160x100 mm

Yazı türü: Nesih,

Kağıt türü: Cedid,

Sırtı: Vişne rengi meşin,

Kapak: Desenli kağıt kaplı mukavva bir cilt içinde ,

Yapraklarda yer yer rutubet lekeleri mevcut,

H. 1299 (M. 1881) Rebiülevvel tarihinde istinsah edilmiştir..

Eseri Milli Kütüphane'ye 1966'da Besim Atalay bağışlamıştır.

1.5.Kenzü'l-Lügati'l-Osmaniyye (1888)

Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye eserinin baskısının yapılmış hâli olup adı *Kenzü'l-Lügati'l-Osmaniyye* olarak değiştirilmiştir. Baskılarından bulunanları aşağıda veriyoruz:

3. Bas. Beyrut Matbaatü'l-Kıddis Cowarciyos 1888 128 s.

4. Bas. Beyrut Matbaatü'l-A'dâd 1890 136 s.

6. Bas. Şam Matbaatü'l-Feyhâ 1329 (1911/13 (!)) 112 s.

Elimizdeki baskının bulunduğu yer Kitâbhâne-i Meclis-i Şurâ-yı İslâmî'dir

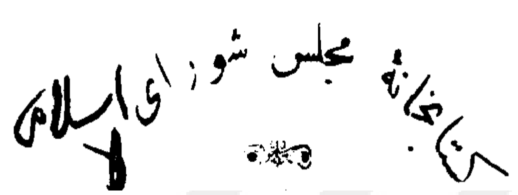

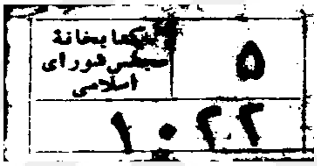

ve 3. baskı olan 1888 Kıddis Cowarciyos baskısıdır.

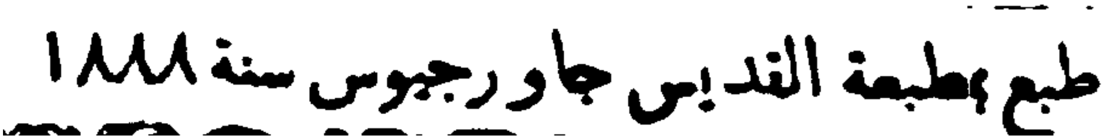
طبع بمطبعة القديس جاورجيوس سنة ١٨٨٨

İlk, ikinci, beşinci baskısı bulunamamıştır ve altıdan sonra basımının yapılıp yapılmadığı da bilinmemektedir.

Kenzü'l-Lügati'l-Osmaniyye kitabında *Miftahu'l-Lügati'l-Osmaniyye* üstüne eklemeler yapılmıştır. Eserde eklenen kısımlardan bazıları şunlardır: Harfler ve söylenişleri hakkında açıklama, rütbeler ve hitap şekilleri ve bunlarla ilgili örnek metinler, atasözleri, çarpım tablosu… Sayfalardan bazıları:

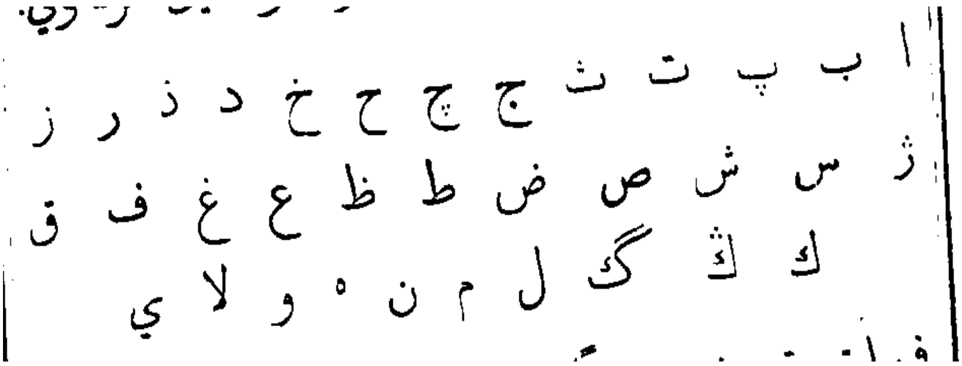
ا ب پ ت ث ج چ ح خ د ذ ر ز
ژ س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق
ك ڭ گ ل م ن ه و لا ي

پ * تلفظ ب ممتزجة بفاء (او بشديد الشفتين) نحو. پاشا

چ * تلفظ تشيم. نحو (چاى) نهر. تلفظ (تشاي)

ژ * تلفظ مثل ج. نحو (ژورنال). تلفظ (جورنال)

گ * تلفظ مثل ك مفخمة ممتزجة مع ج كما تلفظ الجيم عند

في اسماء الرتب

(الى مقام رئيس وكلا السلطانية).

(اللقب) فخامتلو دولتلو افندم حضرتلري

(ابتدا المعروض) معروض چاكر كمينه لريدركه

(ابتدا المعروض) معروض داعي كمينه لريدركه

(رتبة مشيخة الاسلام الجليله)

(اللقب) دولتلو سماحتلو افندم حضرتلري

(ابتدا المعروض) معروض دبرينه لريدركه

(رتبة امير مكه المكرمة)

دولتلو سيادتلو افندم حضرتلري

(رتبة السردار الاكرم) دولتلو رأفتلو افندم حضرتلري

(رتبة المشيرية والوزارة) دولتلو افندم حضرتلري

(ابتدا المعروض) معروض بنده لريدركه

(رتبة قاضي اسلامبول) فضيلتلو افندم حضرتلري

(رتبة رجال بالا) عطوفتلو أفندم حضرتلري

(رتبة قاضي عسكر) سماحتلو افندم حضرتلري

(رتبة فريق عساكر) سعادتلو افندم حضرتلري

(رتبة اولى صنف اول) سعادتلو افندم حضرتلري

كتا مجلس شو مؤ

(رتبة مير ميران وامير اللوا) سعادتلو افندم

(رتبة الحرمين الشرفين) فضيلتلو افندم

(رتبة نائب قاضي) مودتلو افندي

(رتبة اولى صنف ثاني) سعادتلو افندم

(رتبة مدير اسطبل عامره)

عزتلو افندي (او) بك (او) اغا

(رتبة امير الامراء او امير الاي) عزتلو افندم (او) بك

(رتبة ثانية صنف ثاني)

عزتلو افندي (او) بك

(رتبة قائمقام في العسكرية) عزتلو بك

(رتبة قبوجي باشي وبيكباشي) رفعتلو افندي (او) بك (او) اغا

قول اغاسي وسنجق دار ويوز باشي وكيلي

فتوتلو افندى (او) بك (او) اغا

(رتبة كبار المدرسين) مكرمتلو افندي

(رتبة ثالثة) رفعتلو افندي (او) بك

(رتبة رابعة) فتوتلو افندي

(رتبة خامسة) حميتلو افندي

(رتبة ملازم اول وثانى) حميتلوا افندى بك اغا

سلامة الانسان   في حفظ اللسان

عثرات اللســان   آفات الانسان

ارکن گلانك   ایشی آسان بتر

گیج قلانك   ایشی ترس گیدر

من اسرع باكرًا   وجد شغلهُ متيسرًا

ومن ابطىء متاخرًا   وجد عملهُ متعسرًا

دوست بیك ایسه آزدر   دشمن برایسه چوقدر

الف صاحب قليل   وعدو واحد كثير

گل دیكنسز اولمز   وصفا زحمتسز اولمز

لا ورد بدون شوك   ولاراحه بدون تعب

دوستلق قنطار ایله   الش ویرش مثقال ایله

المحبة بالقنطـــار   والحســاب بالمثقال

چوق یاشــــان   آز بیـــلور

چوق گـزن   چوق بیـلور

من يدور كثيرًا يعرف اكثر ممن يعيش طويلاً

عقللو دشمن عقلسز دستدن ایودر

عدو عاقل خير من صديق جاهل

قزم سکا دیورم کلینم سن ایشت

اقول لكِ یاکنة حتی تسمعي یاجارة

یورغانکه گوره ایاغکی اوزات

علی قدر بساطك مد رجلـــبك

نه اکرسه ك انی بچرسن کما تزرع تحصد

الکیل الذي تکیلهُ یکال لك

کوجك طاش باشي یارر حجر صغیر یجرح الراس

هر یوقشك اینشی وار کل طلعة ولهـا نزلة

بشقه لره حفر ایندیکي خندقه دوشدی

من حفر حفرةً لاخیهِ وقع فیها من ینوي بالشر یلتقیهِ

تیز کدن تیزیورلور العجلة ندامة والتأنّي سلامة

ایو ادم پازار یاپر یارامز ادم پازار بوزر

الرجل الصالح یعقد والرجل الردي یفسد

ایکی رئیس برگمی باتررلر رئیسین یغرقان مرکبًا

مالمز بوغیسه عرضمز اولسون

اذا لم یکن لنا مال فلیکن لنا ناموس

امثال ادبية

دلني ضبط ايدن باشني قورتارر
ديه جگگي فكرايله اويلـه سويله

سرچه دن قورقن داري اكمسون
من يخشي شر العصافير لا يذرع ذرا

بال بال ديمكله اغز طاتلو اولمز لا يحلى الفم بتكرار لفظ العسل

عيبسز دوست ارايان دوستسز قالور
من طلب صاحبًا خاليًا من العيب يبقى بدون صاحب

كدي بولنمدیغي يرده صيچانلر باش قالدررلر
حيثما لا توجد البسينات تكثر الفيران

حلال مال ضايع اولمز حقسز مال تيز كيدر
المال الحلال ثابت والمال الحرام فاقد

قيون بولنمديغي يرده كچى يه عبد الرحمن چلبي ديرلر
من قلة الخيل يشدون على الكلاب سروج

طاغ طاغه قاوشمز انسان انسانه قاوشور
جبل مع جبل لا يلتقي انسان مع انسان يلتقي

ايولك ايت دكزه آت بالق بيلمزسه خالق بيلور
اعمل خيرًا وارمِهِ في البحر فان جهلتهُ السمك يعلمهُ الله

احتياطدن سلامت اولور من الاحتياط يكون الامان

جدول الضرب

	اون	طقوز	سكز	يدى	آلتى	بش	درت	اوچ	ايكى	بر	
	١٠	٩	٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١	واحد
يكرمي	٢٠	١٨	١٦	١٤	١٢	١٠	٨	٦	٤	٢	اثنين
اوتوز	٣٠	٢٧	٢٤	٢١	١٨	١٥	١٢	٩	٦	٣	ثلاثة
قرق	٤٠	٣٦	٣٢	٢٨	٢٤	٢٠	١٦	١٢	٨	٤	اربعة
اللى	٥٠	٤٥	٤٠	٣٥	٣٠	٢٥	٢٠	١٥	١٠	٥	خمسة
التمش	٦٠	٥٤	٤٨	٤٢	٣٦	٣٠	٢٤	١٨	١٢	٦	ستة
يتمش	٧٠	٦٣	٥٦	٤٩	٤٢	٣٥	٢٨	٢١	١٤	٧	سبعة
سكسان	٨٠	٧٢	٦٤	٥٦	٤٨	٤٠	٣٢	٢٤	١٦	٨	ثمانية
طقسان	٩٠	٨١	٧٢	٦٣	٥٤	٤٥	٣٦	٢٧	١٨	[illegible]	تسعة
يوز	١٠٠	٩٠	٨٠	٧٠	٦٠	٥٠	٤٠	٣٠	٢٠	١٠	عشرة
	مائة	تسعين	ثمانين	سبعين	ستين	خمسين	اربعين	ثلاثين	عشرين		

Sözlük kısmındaki sorunlu bazı kelimeler KL kitabından çıkarılmıştır. Edisyon kritik yapılmadığı için detaylı bilgi verilmemiştir.

1.6.Hamidzeyn b. Mahmud b. es-Seyd Mustafa el-‘Accan el-Lazikî eş-Şafii

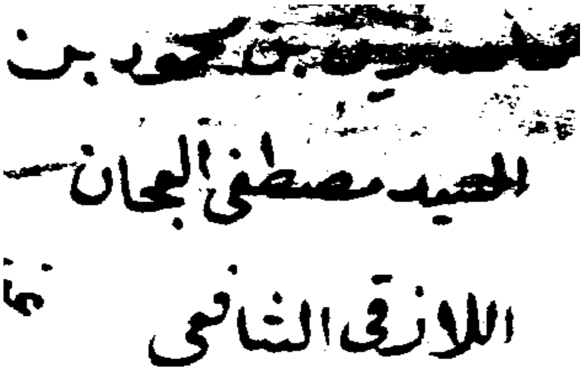

Eserin müstensihi olup hakkında bilgi yalnızca isminden hareketle verilmektedir.

Lazikî; Lazkiye ya da Lazkiyye olarak bilinir, Hatay sınırının 80 km güneyinde bulunan Suriye’nin önemli liman kentlerinden biridir. Müstensih Lazkiyelidir. Accan sözcüğünden hareketle hamurcu olduğu düşünülmektedir. Şafii mezhebine bağlıdır.

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1.Eserin İçeriği ve Düzenlemesi

Bu bölümde eserin tamamı sırasına uygun şekilde verilmiştir. Sayfada kötü bir görüntü olmaması için sayfalar arka arkaya gelecek şekilde düzenlenmiştir. Herhangi bir karışıklık olmaması için sayfa numaraları metinde olduğu gibi köşeli parantezlerle üst-orta kısımda yazılmıştır. Böylelikle takip edilmek istenen sayfanın rahatlıkla bulunması sağlanmıştır.

19. yüzyıla (1881) ait olan bu eserde çeviri yazı alfabesi kullanılmamış olup yazının çevirimi yapılmıştır. Arapça kısımlar Türkçeye, Osmanlı Türkçesi olan kısımlar Latin alfabesine aktarılmıştır.

Fihristte yer alan yirminci faslın kara araçlarını konu aldığı görülürken ilgili bölüm ilgili sayfada deniz araçlarından bahseder, yazılışı da fihrist kısmında بريۀ şekliyle metin kısmındaysa بحريه şeklinde yazılmıştır. Fihrist kısmındaki çevirmenin deniz olması uygun görülmüştür.

Herhangi bir sayfa numarası vermeden evvel Türkçe mastarın ne olduğu ve yapılışı hakkında bilgi veren yazar daha sonra birinci sayfada Bismillah ile başlayan bilgilendirme (ön söz) yazmıştır. Bu ön sözde eserin içeriği, eseri yazma sebebi ve eserde ağız özelliği gösteren kelimelerin varlığı hakkında bilgi vermiştir.

Eserde ikinci sayfadan otuz ikinci sayfaya kadar sözlük kısmı bulunmaktadır ve yazar bu kısmı Arap alfabesine göre vermiştir. Arapça-Türkçe tablo tablo oluşturmuş olan bölümde bin iki yüz otuz Türkçe sözcüğü, yirmi bir bölüme ayırmıştır. Sözlük bölümündeki kelimelerin bölümleri ve adetleri sırasıyla şöyledir: Üç yüz seksen adet fiil, doksan altı adet organ ismi, altmış bir adet insan niteliği ismi, otuz adet akrabalık ismi, elli yedi adet meslek, rütbe ve iş kolu ismi, seksen dört adet yiyecek ve içecek ismi, yirmi beş adet kıyafet ismi, otuz iki adet ev bölümleri ismi, altmış üç adet ev gereçleri ismi, kırk bir adet yeryüzü hakkındaki isimler, yirmi dört adet gökyüzü hakkındaki isimler, otuz bir adet bitki, ağaç, çiçek ismi, yüz üç adet hayvan ismi, on yedi adet taş ve maden ismi, on iki adet renk ismi, sekiz adet mevsim ve unsurlarının ismi, otuz adet zaman ismi, on sekiz adet mekân ismi, yirmi adet psikolojik hâl ismi, otuz adet bazı savaş araçlarının ismi, on sekiz adet bazı deniz araçlarının ismi, otuz iki adet hastalık ismi. Her sayfayı on beş satır ve altı sütun olacak şekilde ayırmıştır. Yaklaşık olarak bir sayfada kırk beş Türkçe sözcük vermiştir.

Çalışmada, bu sözcüklerin Türk Dil Kurumunda olan karşılıkları yazılmış olup ağız özellikleri bulunan sözcükler günümüz Türkçesindeki şekliyle verilmiştir. Güncel Türkçe sözlükte bulunamayan ağız özelliği olan sözcükler korunmuştur.

Soru-cevap kısmı otuz üçüncü sayfadan seksen beşinci sayfanın sonuna kadar olan kısımdır. Yazar tamamı Arapça olan bu kısmı sadece soru-cevap şeklinde oluşturmamış olup çekim cetvelleri de vermiştir. Doksan adet sorudan oluşan kısımda her sorunun cevabında Osmanlı Türkçesinden örnekler vererek konunun anlaşılırlığını arttırmak istemiştir. Bu bölüm üç baptan oluşur:

Birinci bap iki fasıldan oluşur. Bunlar; On altı soruyla salim türetilen mastarlar, on iki soruyla illetli türetilen mastarlardır. Salim türetilen mastarlar kısmında çekim cetvelleri şöyledir: Bilinen geçmiş zaman ve olumsuzu, duyulan geçmiş zaman ve olumsuzu, geniş zaman ve olumsuzu, şimdiki zaman ve olumsuzu, gelecek zaman ve olumsuzu, gereklilik ve olumsuzu, istek ve olumsuzu, yeterlik ve olumsuzu, -dIk sıfat-fiili ve olumsuzu, hikâye, rivayet, şart birleşik zaman ekleri, bilinen geçmiş zamanın hikâyesi, bilinen geçmiş zamanın şartı, katmerli zaman örneği olarak bilinen geçmiş zamanın hikâyesinin şartı.

İkinci bap dört fasıldan oluşur. Bunlar; otuz altı soruyla Türkçe ve Farsça isim çekimleri ve kuralları, beş soruyla zamirler, yedi soruyla bağlaçlar, altı soruyla sayılardır. Birinci fasılda çekim cetveli şöyledir: Tamlayan ve tamlanan, araç, ismin hâl ekleri ve bunların çoğul hâlleri. İkinci fasılda cetvel şu şekildedir: kişi zamirleri, tamlayan almış zamirler, ismin hâl eklerini almış zamirler, vasıta eki almış zamirler, için, -dAn sonra, gibi edatlarla yapılmış zamir çekimleri, -sIz yapım ekini almış zamirler, ki zamirini almış zamirler. Dördüncü fasılda çekim cetveli şöyledir: birlik, onluk, yüzlük, binlik, yüz binlik, milyonluk. Yazar, burada "yüz bin" kelimesini karşılayan "yük" sözcüğünü kullanmıştır.

Üçüncü bap beş fasıldan oluşur. Bunlar; üç soruyla Türkçe edatlar (ekler) ve Farsça edatlar (ekler), beş soruyla Türkçe cümle kuruluş kuralları, konuşma metinleri, bazı terim ibareleridir. Birinci fasılda cetvel şu şekildedir: Ünlem, uyarı bildiren sözcükler, sebep bildiren edatlar, bağlaç kelimeleri, benzetme bildiren kelimeler, soru bildiren sözcükler, zarf bildiren sözcüklerdir. İkinci fasılda on dokuz Farsça eki ve kullanım yerlerini vermiştir. İçindekiler kısmından hareketle gösterdiğimiz baplarda soru-cevap kısmı diye bizim ayırdığımız kısmın içine konuşma metinleri ve mektupların da dahil olduğu "bazı terim ibareleri" kısmı katılmıştır. Ancak biz bunları ayrıca ele alacağız. Yani otuz üçüncü sayfadan seksen beşinci sayfanın sonuna dek soru-cevap, seksen beşinci sayfadan yüz on yedinci sayfanın ortasına dek konuşma metinleri, mektupların ve senetlerin bulunduğu kısım şeklinde olması bizce daha makbuldür.

Konuşma metinleri ve bazı terim ibarelerinin olduğu kısma gelince, dokuz adet mükâleme (diyalog) kısmı bulunur ve yazar her birinde farklı bir konu üzerine konuşma vermiştir. On iki adet türlü mektup örneği, dilekçe, şukka (küçük tezkere), deyn senedi (borç senedi) metinleri vermiştir. Çalışmada sağ tarafındaki Arapça kısım aynen yazılmış olup sol tarafındaki Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan kısım Latin alfabesine aktarılmıştır. Metinde yazarın bazı kısımlarda eksik ek kullanmasından kaynaklı cümle düşüklüklerine müdahale düzeltme işareti [ ] ile yapılmıştır. Arapça ve Osmanlı Türkçesi kısmında olan kelime, hareke, ek eksiklikleriyle alakalı ilgili sayfanın dipnotunda açıklama yapılmıştır.

Hatime kısmı yüz on yedi ile yüz yirminci sayfalar arasıdır ve yazar, burada on dokuz adet aruz veznini tablo hâlinde vermiştir. Eserin son sözü hükmünde olan bu kısımda yazar, bazı hareke hataları olabileceğini, ileride daha kapsamlı bir eser sunacağının müjdesini verir. Ardından Hoca Şahin Makarios ve Hoca Fazlullah Arbini adında iki kişinin esere övgülerine yer veren Mustafa Efendi daha fazla yer olmadığı için bu kadar az övgü paylaştığını söylemiş, okuyanlar tarafından oldukça beğenildiğinin altını çizmiştir. Eserin yazarı, müstensihi, istinsah tarihi gibi bilgiler sayfanın en sonunda yazılmıştır.

2.2.Eserin Başlangıcı

EN İYİ ŞEKİLDE TÜRKÇEYİ OKUMAYA KARARLIYIZ.

MİFTAHU’L-LÜGATİ’L-‘OSMANİYYE

TERCÜME VE KURALLAR VE CÜMLE

TELİF MUSTAFA EFENDİ SÜLEYMAN-ZADE EŞ-ŞERİF EL-HALEBÎ

[ALLAH] ONU AFFETSİN.

İçindekiler

1__________________Birinci Bap

____________________Birinci Fasıl - Mastar İsimleri

10_________________İkinci Bap

____________________Birinci Fasıl - Organ İsimleri

13_________________İkinci Fasıl - İnsanın Nitelikleri

15_________________Üçüncü Fasıl - Akrabalık İsimleri

16_________________Dördüncü Fasıl - Meslek, Rütbe, İş kolları

17_________________Beşinci Fasıl - Yiyecek ve İçecekler

19_________________Altıncı Fasıl - Kıyafetler

20_________________Yedinci Fasıl - Evin Bölümleri

21_________________Sekizinci Fasıl - Ev Eşyaları

22_________________Dokuzuncu Fasıl - Yeryüzü Hakkında

23_________________Onuncu Fasıl - Gökyüzü Hakkında

24_________________On Birinci Fasıl - Bitkiler, Ağaçlar, Çiçekler

25_________________On İkinci Fasıl - Hayvanlar

İçindekiler

27_________________On Üçüncü Fasıl - Taşlar ve Madenler

___________________On Dördüncü Fasıl - Renkler

28_________________On Beşinci Fasıl - Mevsimler ve Unsurları

___________________On Altıncı Fasıl - Zaman Zarfları

29_________________On Yedinci Fasıl - Mekân Zarfları

___________________On Sekizinci Fasıl - Psikolojik Durumlar

30_________________On Dokuzuncu Fasıl- Bazı Savaş Araçları

___________________Yirminci Fasıl - Bazı Deniz Araçları

___________________Yirmi Birinci Fasıl - Hastalıklar

32_________________Üçüncü Bap

33_________________Birinci Fasıl - Salim Mastarlar Hakkında

45_________________İkinci Fasıl - İlletli Mastarlar Hakkında

51_________________Dördüncü Bap

___________________Birinci Fasıl - Türkçe ve Farsça İsim Çekimleri ve Kuralları

67_________________İkinci Fasıl - Zamirler Hakkında

71_________________Üçüncü Fasıl - Bağlaçlar Hakkında

İçindekiler

74________________Dördüncü Fasıl - Sayılar Hakkında

__________________Beşinci Bap

77________________Birinci Fasıl - Türkçe Edatlar Hakkında

80________________İkinci Fasıl - Farsça Edatlar Hakkında

81________________Üçüncü Fasıl - Cümle Kuruluşu ve Kuralları

85________________Dördüncü Fasıl - Konuşma Metinleri

109_______________Beşinci Fasıl - Bazı Terim İbareleri Hakkında

117_______________Son - Aruz Hakkında

Uyarı

Biz sayfaları bilinsin diye numaralandırdık yalnızca kelimelerin yazımında hata yaptık.

Birinci Bap

Mastarın açıklaması hakkında

Türkçede mastar sonunda -mek (مك) ve -mak (مق) eki bulunan fiillerdir. -mek eki sadece ince sesli kelimelere gelir -mak ekiyse kalın sesli kelimelere gelir. Mastardan bu ekin çıkarılmasıyla kelime aslî kök hâlinde kalır ve onu fiil ve zamana dönüştürecek ekler bu kök üzerine getirilir. İşte bu durumda çekimleri türetilmesi için mastar bir ölçü olur. Açıklaması gelecektir.

Uyarı

Biz, Arapça sözlerin içine anlaşılmaması ihtimalinden dolayı halkın anlayabileceği ağız içeren kelimeler koyduk.

[1]

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla,

İnsanı bir minval üzerine yaratan Allah'a hamd olsun. Her şeyi bir hikmet üzerine ve noksansız yaratan Allah'a hamd olsun. Allah insana en büyük nimet olarak akıl yeteneği bahşetmiştir.Ve onu farklı dillerde konuşma yeteneği ile süslemiştir ki kelimelerden konuşma ve söylem cümleleri kurup içinde saklı olan duygu ve sözleri açıklayabilsin. Kelimelerin nitelemekten aciz kaldığı yüce yaratıcıyı ve her türlü en güzel nimetleri bağışlayan yüce yaratıcıyı tespih ederim ve peygamberimiz Hz. Muhammed ve ashabına selam ederim.

Söze gelince bu fakir kul Mustafa bin Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî diyor ki; bu asır, ilim güneşinin parladığı ve sırların idrak edildiği ve cehalet ışığının söndürüldüğü bir asırdır. Asrın parlak yüzü cehaletin karanlığını kuşatmıştır. Öğrencilerin çoğu her türlü çabayı dil ve ilimleri öğrenmeye adamıştır. Şimdi de Türk diline yönelmişlerdir. O, bizim büyük milletimizin dilidir. Yüce Rahman her türlü afet ve beladan devletimizi korusun ve devletimizin mülkünü asırlar boyunca zaferlerle pekiştirsin. Bu kitabı asil dilin denizinden geçebilme yolunu öğrencilere göstermek için kaleme aldım. Bu dilin yüce kanatlarını öğrencilere açmak için kitabımı hazırladım. İşte bu amaçla Miftahu'l-lügati'l-'Osmâniye kitabını yazdım. Ve bu kitapla onu kolayca kullanmak isteyenlere anlaması kolay olacak şekilde bir araya getirdim. Öğrencilere faydası tam ve en uygun kaynak olsun diye onu soru-cevap metoduna göre düzenledim. Bu işe kafa yoranların nezdinde umulur ki kabul görür. Aksi takdirde sunduğum bir hediye olsun dost ve arkadaşlara ki gördükleri hatalara mazeret örtüsünü örtsünler. Çünkü mükemmellik sadece Allah'a mahsus, onun dışındakilerde hatasızlık yoktur.

[2]

anlamak	الفهم	esnemek	التثاوب	atmak	الرمى
eğlenmek	التسلى	eşmek	الحفر	açmak	الفتح
ekmek	الذرع	ısırmak	إلعَضّ	acıkmak	الجوع
eğirmek	الغَزْل	ıslatmak	البَلّ	acımak	التألم
alçak etmek	التوطية	ısmarlamak	التوصية	aramak	التفتيش
aldatmak	الغش	asmak	التعلق	artmak	الزيادة
alışmak	التعود	ağrımak	الوجع	arzulamak	الأشتياق
ilişmek	المعارضة	aksırmak	العطاس	ırgalamak	الخضّ[27]
ellemek	اللمس	ağlamak	البكاء	eritmek	التذويب
elemek	النخل	akmak	السيل	ezberlemek	الحفظ
almak	الأخذ	aksamak	العرج	azarlamak	التعزير
emzirmek	الترضيع	agâh olmak	الأطلاع	ezmek	الدهس
emmek	المص	eğmek	الحنى	istemek	الطلب
intihap etmek	الأنتخاب	eksik etmek	النقصان	ısıtmak	التثخين[28]
ince etmek	الترفيع	anlaşılmak	الأفتهام	esirgemek	الوقاية

[3]

				ensiz etmek	التكنيز
				enli etmek	التعريض
				öpmek	التقبيل
				utanmak	الحياء

[27] Şekilleri vardır: هز ve مخض
[28] Sözlükte geçen şekli budur: تسخين

				ütümek	الكى
				ötmek	التغريد
				oturmak	القعود
				uçmak	الطيران
				okşamak	التمسيد
eylemek	العمل	öğütmek	الطْحن	ödemek	الوفاء
inanmak	التصديق	öğüt vermek	النصيحة	örtmek	الغطاء
incitmek	الأيذأ	ulaşmak	اللحوق	orta etmek	التوسيط
inmek	النزول	ölçmek	الكيل	ürkmek	الجفل
batmak	الغرق	avlamak	الصيد	öldürmek	القتل
patlamak	الفقوع	olmak	الصيرورة	evlendirmek	التزويج

[4]

barışmak	الصلح	ölmek	الْموت	urmak	الضرب
parlamak	اللمع	ummak	العشم	oruç tutmak	الصيام
başlamak	الأبتداء	unutmak	النسيان	uzatmak	التطويل
basmak	الكبس	oymak	التقوير	ovuşturmak	الحك
bağırmak	الصراخ	oynamak	اللعب	üşenmek	الكسل
bağışlamak	الهبة	uyumak	النوم	üşümek	البرد
bakmak	النظر	ayıtlamak	التعزيل	usanmak	العجز
pak etmek	التطهير	etmek	الفعل	üfürmek	النفخ
bayılmak	الأغماء	içmek	الشرب	okumak	القرأة
pay vermek	التحصيص	ayrılmak	الأنفصال	öğretmek	التعليم
bitirmek	التخليص	işitmek	السماع	öğrenmek	التعلم

biçmek	الحصد	inlemek	الأنين	öksürmek	السعال
tıraş etmek	الحلاقة	boşamak	الطلاق	becermek	الأقتدار
türkü çağırmak	الغنأ	pişman olmak	التندم	bırakmak	الرخى
tekerlemek	التدحرج	boğazlamak	الذبح	berk etmek	التمكين

[5]

tükürmek	التفل	boğmak	الخنق	beslemek	التربية
temizlemek	التنظيف	bunalmak	الدوخان	pişmek	النضج
tütsülemek	التبخير	bükmek	الفتل	pişirmek	الطبخ
tökezmek	العثور	bulaşmak	التلوث	bağlamak	الربط
tükenmek	الخلوص	bulanmak	التعكر	bıkmak	القرف
çatlamak	البعج	bulmak	الوجدان	benzetmek	التشبيه
çağırmak	الصياح	bölmek	التقسيم	beklemek	الأستنظار
çalışmak	الأجتهاد	bunamak	الخراف	beğenmek	العجب
çalmak	القرع	boyamak	الصبغ	bina yapmak	البناء
çizmek	التشطيب	bilmek	العلم	binmek	الركوب
çekişmek	المخاصمة	beyazlanmak	التبيض	buruşmak	التجعّد
çift sürmek	الحرث	bilemek	السّن	burmak	البرم
çekmek	الشد	buyurmak	الأمر	bozmak	التبطيل
çözmek	الحلّ	pey vermek	الرعبون	püskürmek	البخّ
çevirmek	التقليب	büyümek	الكبر	boşaltmak	التفريغ

[6]

serpmek	الرشّ	devirmek	القلب	çıkmak	الخروج

sermek	النشر	düzmek	الصف	çiğnemek	المضغ
sezmek	الأشعار	düzetmek	التصليح	haşlamak	السلق
seğirtmek	الجرى	devşirmek	اللم	horuldamak	التشخير
sindirmek	الهضم	düş görmek	الحلم	debretmek	التحريك
silkmek	النفض	düşmek	الوقوع	tepmek	اللبط
sürümek	الجرّ	döşemek	الفرش	titremek	الأرتعاش
sürmek	السوْق	düşünmek	التفكّر	dirilmek	الحياة
süzmek	التصفيه	donmak	التجلُّد	deşmek	الفقى
sökmek	الفتق	dökmek	الصبّ	tıkmak	الأدخال
sövmek	الشتم	dövmek	الضرب	değişmek	البدل
sevmek	المحبة	dönmek	الرجوع	dinlemek	الأصغأ
sevinmek	الفرح	döndürmek	التدوير	dikmek	الغرس
sönmek	الأنطفأ	duymak	الدراية	değmek	اللمس
seyretmek	التفرج	demek	القول	dikmek	الخياطة

[7]

seyrek etmek	التفسيح	rast gelmek	المصادفة	delmek	الخرق
söylemek	الكلام	süpürmek	الكنس	dilenmek	السوألَ
silmek	المسح	seçmek	التنقية	dürtmek	الوخس[29]
taşımak	النقل	saymak	العدُّ	şaşmak	الحيرة
dağıtmak	التقسيم	sıçramak	القمز	şişmek	الأنتفاخ
dağılmak	التفرق	sığmak	الوسعة	satmak	البيع

[29] Sözlükte وكز, وخز, نخس şekillerine rastlanmakta olup bu şekli bulunamamıştır.

dalmak	الغطس	sıkılmak	المضايقة	satın almak	الشرا
damlamak	الدلق	sıkmak	العطر	saçmak	البذار
danışmak	المشورة	sınamak	التجربة	sarkıtmak	الأدلاء
tanımak	المعرفة	suvarmak	السقاية	sarmak	اللف
taramak	التمشيط	soğutmak	التبريد	sağ kalmak	السلامة
tırmalamak[30]	الخربشة	sormak	السوأل[31]	sağmak	الحلب
doğurmak	التوليد	susamak	العطش	saklamak	التخبئة
toplamak	الجمع	susmak	السكوت	sakınmak	الأحتراس
tutmak	المسك	sokmak	الأدخال	sallamak	الهزّ

[8]

durmak	الوقوف	soymak	التقشير	salmak	الأرسال
doğramak	الفتُّ	soyunmak	التعرى	salıvermek	الأطلاق
dokunmak	الصدم	sıyırmak	القحط[32]	sanmak	الظّنَ
dokumak	النسج	tatmak	الذوق	savuşmak	المرور
dolaşmak	الطواف	dar etmek	التضييق	savurmak	التذرى
doldurmak	الملو	tartmak	الوزن	sayıklamak	الهدس[33]
konuşmak	المحادثة	kavuk sallamak	المصاقلة[34]	doymak	ألشبع
kovmak	الطرد	kaynamak	الغلئ	dayanmak	الأتكا
kırmak	الكسر	kapamak	القفل	kavga etmek	الخناق
kılmak	الجعل	koparmak	القلع	faydalanmak	الأنتفاع
kıymak	الفرم	göz kapmak	الغمز	fısıldamak	الوشوشة

[30] Tırmalamak. Metindeki şekli طراملمق
[31] سأل şekli de bulunur.
[32] كشط şekli de sözlükte bulunur.
[33] هدش ve هذر ve هذى şekilleri mevcut olup bu şekline sözlükte rastlanmamıştır.
[34] Parlatmak, cilalamak şekliyle sözlükte bulunur. Metindeki şekli "tilkilik" demektir.

getirmek	الجلب	gıcırdamak	صرير الأسنان	kapmak	الخطف
götürmek	التادية	kazanmak	الأكتساب	katmak	المذح[35]
gecikmek	التعوق	kızmak	الحرارة	kaçmak	الهرب
geçinmek	المعشرة	kıskanmak	الغيرة	karışmak	المس

[9]

geçmek	المرور	koparmak	القلع	karşılamak	الأستقبال
kederlenmek	الحزن	kurutmak	التنشيف	kazımak	القشط[36]
gezmek	الدوران	kurmak	النصب	kaşımak	الحكّ
gerinmek	التمطيع	kuşatmak	التحزيم	kaldırmak	الرفع
gizlemek	الأخفاء	kusmak	التقئ	kalmak	الأبقأ
kesmek	القطع	koşmak	الركض	kalın etmek	التتخين
kişnemek	الصهيل	koklamak	الشمّ	kanmak	القناعة
geğirmek	التدشى	kullanmak	الاستعمال	kızarmak	التحمص اوقلى
genişlemek	التوسيع	koymak	الوضع	kayırmak	المساعدة
yitirmek	الضياع	varmak	الوصول	gülmek	الضحك
yırtmak	الشرط	vermek	الأعطا	küçük etmek	التصغير
yığmak	التكويم	nazlanmak	الدلال	göçmek	الرحيل
yıkmak	الهدم	hıçkırmak	الحذق	gözetmek	الملاحظه
yenmek	الغلب	yapıştırmak	اللصق	göstermek	الأراءة
yemek	الأكل	yapmak	العمل	küsmek	الحرد

[10]

[35] Sözlükte مزج şekline rastlanmıştır.
[36] كشط şekli de mevcuttur.

yutmak	البلع	yatmak	الأطجاع	gevşetmek	الترخى
yorulmak	التعب	yaratmak	الخلق	görüşmek	الملاقات
yürümek	المشى	yardım etmek	الأعانة	gömmek	الدفن
yüzmek	العوم	yazmak	الكتابة	göndermek	الأرسال
yoğurmak	العجن	yaşamak	التعمير	güvenmek	التَوكّل
yoklamak	التفتيش	yağmak	المطر	gitmek	الذهاب
yüksek etmek	التعلية	yakışmak	اللياقة	geçişmek	المسابقه
yollamak	البعث	yaklaşmak	الأقتراب	gecikmek	التعوق
yolmak	النتف	yakmak	الحرق	kirletmek	التوسيخ
yummak	الغمض	yanılmak	الغلط	girmek	الدخول
doğurmak	الولادة	yalamak	اللحس	giyinmek	اللبس
yonmak	المحى	yıkamak	الغسل	mühürlemek	الختم

İkinci Bap

Birinci Fasıl
Organ isimleri

[11]

perçem	الشوشه	ökçe	الكعب	et	اللحم
barsak/bağırsak	المصران	omuz	الكتف	adım	الخطوة
beniz	الشكل	uyluk	الفخذ	arka	الظهر
bel	الوسط	ayak	الرِّجْل	ağız	الفم
but	الورك	işkembe	الكرش	akciğer	الرئَة
boğaz	الحلق	ilik	مخ العظم	ense	القفا

boğum	العقلة	parmak	الأصبع	el	اليد[37]
böğür/böyür	الخاصره	baş	الراس	el ayası	الراحة
boy	القامه	baldır	قصبة الرجل	alın	الجبهة
bıyık	الشارب	böbrek	الكليه	emcek	الحلمه
bilek	الساعد	bacak	الساق	avuç	القبضه
beyin	المخ	burun	الأنف	avurt	الحنك
kaburga kemiği	الضلع	sinir	العصب	boyun	العنق
kulak	الأذن	sümük	المخاط	ter	العرق
kulak tozu	نقرة الأذن	saç	شعرالراس	ten	البدن

[12]

koltuk	الأبط	sakal	اللحية	tükürük	البصاق
kıl	شعرالبدن	taban	بطن القدم	can	الروح
kıç	العجز	topuk	العقب	çapak	عماص العينين[38]
kirpik	الهدب	tırnak	الظفر	ciğer	الكبد
kelle	الهام	taşak	الخصيه	çene	الفك
kemik	العظم	dalak	الطحال	çehre	السيما
göbek	السرِّه	damar	العرْق	dil	اللسان
göz	العين	dudak	الشفه	damak	سقف الحلق
göz kapağı	جفن العين	duluk	الصدغ	dirsek	المرفق
gözyaşı	دمع العين	karın	البطن	diz	الركبه
göğüs	الصدر	kasık	العانه	diş	السِّن

[37] (Hayvanda) ön ayak.
[38] رمص şekli de bulunur.

gönül	القلب	kaş	الحاجب	azı dişi	الضرس
laşe/leş	الجيفه	kan	الدم	diş eti	اللثه
meme	الثدى	kaba et	الردف	zülüf	الطرّة
yaş	العمر	kol	الزراع	salya	الريق

[13]

yumruk	اللكمه	yürek	القلب	yan	الجنب
yakı açmak	الكيّ	yüz	الوجه	yanak	الخدّ

İkinci Fasıl
İnsanın nitelikleri

peltek	الألكز	eli pek	الممسك	aç	الجائع
bahadır	الشجاع	oturak	المتقاعد	edepsiz	قليل الأدب
büyük	الكبير	uzun	الطويل	adam	الأنسان
piç	ولدالزنا	oğlan	الصبى	arkadaş	الصاحب
temiz	النظيف	uğursuz	المشؤوم	erkek	الذكر
tembel	الكسلان	uğurlu	الميمون	ergen	الأعزب
çabuk	السريع	öksüz	اليتيم	arık	الهزيل
çalışkan	المجتهد	ulu	العظيم	azgın	الضّال
çirkin	لقبيح	evli	المتزوج	istekli	الراغب
çocuk	الطفل	uyanık	اليقطان	aşina	ذوالمعرفه
çolak	الأسشل	iyi	الطيب	ağır	الثقيل

[14]

cömert	الكريم	berbat/bedbaht	سيئ البخت	alçak	الدنى

kapısız	الخالى عن الخدمه	sevgili	المحبوب	hilebaz	المتحيل
kıskanç	الغيور	şaşkın	الأحمق	hasta	المريض
kısır	العقيم	sağır	الأطرش	hırsız	السقار
kısa	القصير	safderun	حسن الطويّه	düşman	العدو
koca	الهرم	sakallı	الملتحى	dilbaz	المخادع
kovcu	النمّام	solak	اليسارى	dilber	الجميل
korkak	الخواف	sıkı	البخيل	dilsiz	الأخرس
komşu	الجار	dargın	الغضبان	dilenci	السائل
gebe	الحبلى	dazlak	الأصلع	deli	المجنون
kişi	الأنسان	tasalı	الحزين	delikanlı	الفتى
kel	الأقرع	tamahkâr	الطمّاع	dost	الحبيب
genç	الشاب	topal	الأعرج	dişi	الأنثى
küçük	الصغير	tutaraklı	المصروع	zengin	الغنى
günahkâr	المذنب	tok	الشبعان	serbest	الجسور

[15]

kötürüm	المكسح	dul	الأرمله	sert	القاسى
kötü	الردى	kart	الشايخ	sarhoş	السكران
güzel	اللطيف	kaşmer	المضحك	sersem	المدهوش
köse	الكوسج	kambur	الأحدب	semiz	السمين
yağmacı	النهاب	murdar	النجس	gevşek	اللين
yalancı	الكذّاب	nazik	رقيق المزاج	güleç yüzlü	بشوش الوجه
yorgun	التعبان	nizar	ضعيف القوى	gülen	الضحوك

yüreksiz	الجبان	heveskâr	المولع	kirli	الوسخ
yoldaş	الرفيق	yaralı	الجريح	kinli	الحقود
yumuşak	الناعم	yabancı	الغريب	lohusa	النفسا

Üçüncü Fasıl
Akrabalık isimleri

kayın	النسيب	teyze	الخاله	er	الزوج
kaynana	الحماه	çocuk	الولد	ana	الأم
kayınpeder	الحمو	hısımlar	الأقارب	enişte	زوج الأخت

[16]

karındaş/birader	الأخ	damat	الصهر	oğul	الأبن
kız	البنت	dayı	الخال	üvey ana	امرأةالأب
gelin	العروسه	dede	الجد	üvey oğul	الربيب
güveyi	العريس	süt ana	المرضعه	babalık	زوج الأم
nişanlı	المخطوبه	torun	الحفيد	peder	الأب
hemşire	الأخت	amca	العم	bacanak	العديل
yeğen	ابن الأخت	karı	الزوجه	büyükana	الجِدّة

Dördüncü Fasıl
Meslek, rütbe, iş kolları

düdükçü	النایاتی	berber	الحلاق	ebe karı	القابله
dülger	النجار	bekçi	الحارس	aşçı	الطباخ
deveci	الجمال	terzi	الخياط	ekmekçi	الخباز
şah	السلطان	tenekeci	السمكرى	eyerci	السراج
şekerci	السكرى	tütüncü	بياع الدخان	ekinci	الذرّاع

katırcı	البغال	çalgıcı	الألاتى	avcı	اصّياد

[17]

kaldırımcı	المبلط	cambaz	النخاس	oduncu	الحطّاب
kasap	الجزار	çarkçı	الخراط	ortak	الشريك
kılavuz	الدليل	çilingir	الأقفالى	uşak	الصبى
kuyumcu	الصئغ	çoban	الراعى	aynacı	المراياتى
kethüda	الوكيل	çulhacı	الحائك	bezirgân	التاجر
kirişçi	الوتار	hizmetkâr	الخادم	padişah	الملك
gemici	المراكبى	hoca	الأستاذ	basmacı	الطبيّع
güreşçi	المصارع	değirmenci	الطحان	bakırcı	النحاس
köle	المملوك	demirci	الحداد	balıkçı	السمّاك
yamacı	المرقع	mumcu	الشماع	lala	المربى
yapakçı	الصوّاف	meyhaneci	الخمّار	mermerci	المرّخم
yorgancı	بياع اللحف	yazıcı	الكاتب	mezarcı	التُربى
yüzgüç	الغواص اوالبحر	yasakçı	المحافظ	manavcı	النقلى

Beşinci Fasıl
Yiyecek ve içecekler

[18]

börek	السنبوسك	ayva	السفرجل	ebegümeci	الخبازه
boy otu	الحلبه	badem	اللوز	et	اللحم
peynir	الجبن	pastırma	القديد	arpa suyu	البوزه
tarhana	الكشك	patlıcan	البادنجان	armut	الكمثرى

turşu	المخلل	bıldırcın	السِّمّان	erik	الخوخ
tereyağı	الزبده	balık	السمك	ıspanak	الأسبانخ
ceviz	الجوز	pancar	السّلق	ekmek	الخبز
haşlama	المسلوق	biber	الفلفل	elma	التفاح
hurma	البلح	pırasa	الكرّاث	incir	التين
horoz	الديك	pilav	الأرزالمطبوخ	üzüm	العنب
reçel	المربى بالسكر	bakla	الفول	ayran	اللبن الخض
kişniş	الأشلميش[39]	turp	الفجل	zeytinyağı	الزيت الطيب
güvercin	الحمَام	tuz	الملح	sebzevat	الخضره
lahana	الكرنب	dondurma	البوزه	sirke	الخلّ
marul	الخس	dolma	المحشى	semizot	البقله

[19]

mercimek	العدس	karpuz	البطيخ الأخضر	süt	الحليب
maydanoz	البقدونس	kaz	الوز	şarap	النبيذ
nar	الرمان	kavurma	اللحم المقلى	şeftali	الدرّاقل[40]
nohut	الحمص	kavun	البطيخ الأصفر	şeker	السكر
havuç	الجزر	kayısı	المشمش	şalgam	اللفت
yağ	الدهن	kabak	القرع	sarımsak	الثوم
yer elması	البطاطيس[41]	koruk	الحصرم	sarı yağ	السمنه

[39] Metindeki şekline sözlüklerde rastlanmamıştır ancak halk ağızlarında yaşadığı sanılmaktadır.
[40] Metindeki şekline rastlanmamış olup دراق ve دراقن şekilleri mevcuttur.
[41] Aynı sözcük patatese de karşılık gelmektedir.

yemiş	الفاكهة	kuru üzüm	الزبيب	soğan	البصل
yemek	الأكل	kaygana	العجه	tatlı	الحلو
yumurta[42]	البيض	kaymak	القشطه	tavşan	الأرنب
yoğurt	اللبن الرائب	keçiboynuzu	الخرنوب	tavuk	الدجاج
pestil	قمرالدين	pekmez	الدبس	bal	العسل
susam yağı[43]	السرج	çiçek	الزهر	sütleğen	الحلبه

Altıncı Fasıl
Kıyafetler

[20]

kürk	الفروه	çorap	الجراب	etek	الذيل
kürk yüzü	وجه الفروه	düğme	الذُّر[44]	astar	البطانه
gözlük	العوينات	şapka	القلنوسه[45]	uçkur	الدكّه
gömlek	القميص	sarık	اللّفّه	urba	البدله
gecelik	اواعى النوم	don/takke	اللباس	ilik	العروت
yaka	القبّه	terlik	العرقيه[46]	püskül	الشرابه
yen	الكمّ	fes	الطربوش	bilezik[47]	السوار
yüzük	الخاتم	küpe	الحلق	boyun bağı	رباطةالرقبه

Yedinci Fasıl
Evin bölümleri

parmaklık	الدرابزين	oda	الأوضه	ahır	الأصطبل

[42] Metinde يَمورطه şeklinde yazılmıştır.
[43] Metinde سِيسِم ياغى şeklinde yazılmıştır.
[44] Sözlüklerde kelimenin yazılışı زر şeklindedir. Metindeki şekline rastlanmamaktadır.
[45] Sözlüklerde قلنسوة şekline rastgelinmiştir.
[46] Tellik, arakçin, arakiyye, beyaz patiskadan dikilen ya da yünden örülen, takke, başlık.
[47] Metinde geçen şekli بلازك

pencere	الطاقه	eşik	العتبه	edephane	بيت الماء
havlu	صحن الدار	baca	المدخنه	ev	البيت
değirmen	الطاحون	bahçe	الجنينه	ocak	الكانون
külhan	المستوقد	kapı	الباب	duvar	الحائط

[21]

kiler	بيت المونه	kanat	مصراع الباب	selamlık	المضيف
köşk	القصر	kahvehane	مكنه القهوه	sürgü	الدرباس[48]
musluk	الحنفيه	konak	المنزل	dam	السطح
merdiven	السلم	kuyu	البير	tavan	السقف

Sekizinci Fasıl
Ev eşyaları

çatal	الشوكه	ayna	المِرآة	iskemle	الكرسى
çerağ	السراج	bıçak	السكين	askı	التعليقه
çıkrık	البكره	buhurdanlık	المبخره	el mahraması[49]	فوطة اليد
çanak	الصحن	bardak	القلة[50]	elek	المنخل
çömlek	القدر	peşkir	الفوطه	anahtar	المفتاح
halı	البساط	bileği taşı	حجرالمسن	odun	الحطب
testi	الجره	tava	الطجن	avize	النجفة
döşek	الطرّاحه	tepsi	الصّينيّه	ip	الحبل

---

48 Sözlüklerde bu şeklinin yanı sıra تِرْباس şekli de bulunur.
49 Mahreme, makreme, mağrama, makrama şekilleri olup havlu, mendil anlamındadır.
50 Emzikli bardak.

döşeme	الفرش	çarşaf[51]	الملاية	iplik	الخيط

[22]

süpürge	المكنسه	çakmak	الزناد	iğne	الأبره
leğen[52]	الطشت	kalbur	الغربال	sineklik	الناموسيه
minder	المرتبه	kav	الحراقه	süzgü	المصفايه
mangal	الكانون	kapak	الغطا	sünger	السفنجه
mum	الشمع	kadeh	الكاس	şamdan	الشمعدان
nargile	الأركيله	kazan	الدست	şiş	السيخ
havan	الهاون	kova	الدلو	sandalye[53]	الكرسى
yatak	الفراش	keçe	اللباد	susak	المغرفه
yastık	المخده	kilit	القفل	tabla	المنفضه
yelpaze	المروحه	kömür	الفحم	fener	المصباح
yorgan	اللحاف	küp	الزيرُ	kap	الوعاء
yüksük	الكشتبان	körük	المنفاخ	kaşık	الملعقه

Dokuzuncu Fasıl
Yeryüzü

panayır	سوق الموسمى	ova	السهل	iskele	المينا

[23]

pınar	عين الماء	ırmak	النهر	ada	الجزيره
tarla	المزرعه	bahçe	البستان	akıntı	التيار

---

51 Metinde چارجف şeklinde yazılmıştır.
52 Lavabo.
53 Sandâlî, sözcük صِندالى şeklinde yazılmış olup harekesi yanlıştır.

tepe	الأكم	çamur	الطين	orman	الغابه
körfez	الخليج	şehir	المدينه	cadde	الشارع
göl	البركه	taşlık	مكان المحجر	çarşı	السيوق
köy	القريه	dağ	الجبل	çay	الساقيه
karye	القريه	kara	الأرض القاره	çayır	المرعى
mahalle	الحاره	kumluk	الأرض المرمله	çeşme	الحنفيه
memleket	المقاطعة	kaya	الصخرة	çiftlik	المزرعه
yalı	البرالفسيح	kaynak	المنبع	dere	الوادى
yer	الأرض	kenar	الساحل	deniz	البحر
yol	الطريق	köprü	الجسر	dönüm	الفدّان
		kemer	القنطره	sınır	الحدود

Onuncu Fasıl
Gökyüzü

[24]

duman	الضّباب	çark	الفلك	eleğimsağma	قوس القذح[54]
kar	الثلج	çiy/çise	الندا	ülker	الثريا
kasırga	الزوبعه	rüzgâr	الهواء	ay	الشهر
karışkan	الريح العاصفه	şimşek	البرق	bulut	السحاب
gök	السماء	dolu	البَرَد	buz	الجمد
yel	الريح	mehtap, [şule]	نورالقمر	gök gürültüsü	الرعد
yıldırım	الصاعقه	yağmur	المطر	güneş	الشمس

[54] Sözlükteki yazılışı قوس القزح şeklindedir.

				yıldız	النجم

On Birinci Fasıl
Bitkiler, ağaçlar, çiçekler

kene otu	الخروع	defne ağacı	شجرالغار	ağaç	الشجر
kereviz	الكرفس	selvi ağacı	شجرالسرو	afyon tohumu	الخشخاش
lale	الحزامه	semsak	الياسمين	ıhlamur	الزيزفون
mazı	العفص	söğüt	الصفصاف	başak	السبل[55]
mersin	الأس	darı	الذرا	böğürtlen	التوت البرى

[25]

menekşe	البنفسج	fesleğen	الريحان	tohum	الحبّ
meyve	الثمره	kamış	القصب	çam ağacı	شجرالصنوبر
yaprak	الورق	kavak	الحور	çekirdek	النوى
yulaf	الدخن	kuru ot	الحشيش اليابس	şimşir ağacı	شجر البقص[56]
dal	الفرع	gül	الورد	çınar ağacı	شجرالدلب
		kendir	القنب		

On İkinci Fasıl
Hayvanlar

serçe	العصفور	piliç	الفرخ	at	الفرس
sinek	الذباب	pençe	المخلاب	aslan	الأسد
sivrisinek	الناموس	böcekler	الحشرات	arı	النحل
sıçan	الفار	buzağı	العجل	eşek	الحمار

[55] Sözlüklerde سُنْبُلَة şekli de vardır.
[56] Sözlükteki yazılışı شجرالبقس şeklindedir.

sırtlan	الضّبع	boğurtlak	القطا	engerek	الحيه
saksağan	العقعق	boynuz	القرن	örümcek	العنكبوت
tay	المهر	tazı	كلب الصيد	oğlak	الجدى

[26]

tırtıl	ام اربعه و اربعين[57]	teke	التيس	öküz	الثور
tırnak	الظفر	tilki	الثعلب	ipek böceği	دودة الحرير
toynak	الظلف	tüy	الوبرالريش	inek	البقره
davar	الدابه	canavar	الحيوان	ayı	الدب
tavşancıl	العقاب	çakal	ابن آوى	bal arısı	النحل
dudu	الدرّه	çekirge	الجراد	balık	السمك
doğan	الصقر	deve	الجمل	baykuş	البومه
domuz	الخنزير	deve kuşu	النعام	pire	البرغوث
gelincik	العرسه	kursak	الحوصله	karga	الغراب
kene	القراد	kuzgun	الغراب النوحى	karınca	النمله
köpek	الكلب	kuzu	الحمل	katır	البغله
güve	العثه	kuş	الطير	kaplan	النمر
kehle	القمله	kuğu kuşu	البجعه	kaplumbağa/ tosbağa	السلحفه
ceylan	الغزال	kulan	المهاة	kartal	النسر
leylek	ابومغازل	kuyruk	الذنب	karatavuk	الشحرور

[27]

maymun	القرد	keçi	الماعز	karakulak	العَناق

[57] Arapça kırkayak sözcüğüne tırtıl karşılığı verilmiş.

yavru	الفرخ	kedi	القطه	kısrak	الحجره
yarasa	الخفاش	kirpi	القنفد[58]	kanat	الجنح
yılan	الثعبان	kertenkele[59]	السحلية	kurbağa	الضفدع
yıldız böceği	اليراع	keklik	الحجال	kurt[60]	الذئب
		kelebek	الفراش	kurt[61]	الدود

On Üçüncü Fasıl
Taşlar ve madenler

firuze	الفيروز	bakır	النحاس	altın	الذهب
teneke	الصفيح	pirinç	الأسبدَريج	inci	اللُؤلؤ
kükürt	الكبريت	taşlar	الأحجار	tunç	النحاس الأصفر[62]
gümüş	الفضه	tuzlar	الأملاح	çelik	الفولاذ
mermer	الرخام	kalay	القصدير	cıva	الزيبق
		kurşun	الرصاص	demir	الحديد

On Dördüncü Fasıl

[28]
Renkler

kara	الأسود	siyah	الأسود	açık	المفتوح
gök	السماوى	simsiyah	الغامق	ak	الأبيض
mavi	الأزرق	sarı	الأصفر	beyaz	الأبيض
yeşil	الأخضر	kırmızı	الأحمر	renk	اللون

58 Bu şeklinin yanı sıra قنفذ şekli de mevcuttur.
59 Bir harf eksik kullanılmış olup metindeki şekli şudur:گرْدَنْگه Doğrusu bu şekilde olmalıdır: گرْدَنْگله
60 قورت
61 قورد
62 Sarı bakır.

On Beşinci Fasıl
Mevsimler ve unsurları

su	الماء	yaz	الصيف	bahar	الربيع
toprak	التراب	ateş	النار	kış	الشتأ
		rüzgâr	الهوأ	güz	فصل الخريف

On Altıncı Fasıl
Zaman zarfları

gün	اليوم	dün	امس	akşam	المسأ
gündüz	النهار	evvelki gün	اول امس	öğlen	الظهر
gece	الليل	saat	الساعه	öbür gün	بعدغدا

[29]

gece yarısı	نصف الليل	şimdi	الأن	erte	الغد
mah	الشهر	salı	يوم الثلاثا	ikindi	العصر
hafta	الأسبوع	sabah	باكرًا	pazar	يوم الأحد
yatsı	العشأ	tan	الفجر	pazartesi	الأثنين
yarın	بكره	kuşluk	الضحى	perşembe	الخميس
yüz yıllık	القرن	geçen	الماضى	çarşamba	الأربعا
sene	السنه	gelecek	الأتى	cumartesi	السبت

On Yedinci Fasıl
Mekân zarfları

ileri	امام	yukarı/üst	الفوق	art	الخلف

batı	الغرب	ön	الأمام	aşağı	التحت
çevre	الأطراف	içeri	الداخل	alt	التحت
poyraz	جهة الشمل	karşı	الأمام	dışarı	الخارج
yukarı	الفوق	geri	الوراء	sağ	اليمين
		yan	الجنب	sol	اليسار

[30]

On Sekizinci Fasıl
Psikolojik durumlar

kıskanma	الغيره	hoşnutluk	المسرة	istek	الرغبه
korku	الوجل	hoşnutsuzluk	عدم المسره	arzu	المشتاق
kaygı	الكآبة	düşmanlık	المعاداة	ümit	الأمل
günü	الغيره	dostluk	الصحبه	ümitsizlik	عدم الأم
kin	الحقد	divanelik	الجنون	iyilik	الخير
yiğitlik	الفتوّه	rüsvalık	العار	pişmanlık	الندامه
yüreksizlik	الجُبْن	suç	الذنب	budalalık	البلادة[63]
		doğruluk	الأستقامه	hilebazlık	المكر

On Dokuzuncu Fasıl
Bazı savaş araçları

ordu	الجيش	atlı	الفارس	abluka	الحصار
kın	القراب	tolga	الخوذة	ordugâh	المعسر
mızrak	الرمح	cenk	الحرب	alay	الموكب

[63] Sözlüklerde بَلاهَة şekli de bulunur.

[31]

nöbetçi	الخفير	harbi	المدك	ok	السهام
yay	القوس	zırh	الدرع	barışma	لصلح
yürüyüş	الهجوم	sergerde	رئيس الجيش	piştov	الطبنجه
yüzbaşı	قائده مئة	süngü	حربة البارودْ	boru	النفير
tabur	الف عسكرى	top	المدفع	piyade	المشاه
yağma	السلب	kışlak	المشى[64]	bayrak	العلم
yoklama	التفتيش	kılıç	السيف	tüfek	الباروده

Yirminci Fasıl
Bazı deniz araçları

kaptan	القبطان	direk	الصارى[65]	ambar	العنبر
kıç	المؤخر	reis	الرئيس	brik	البريق
kazan	الدست	tayfa	النوتى	pusula	بيت الأبره
gemi	المركب	filika	القرب	boğaz reisi	رئيس المينا
kürek	المقداف[66]	kadırga	الغراب	fırkata	سفينة الحربيه
yelken	الشراع	kayık	الصندل	dümen	الدفّه

[32]

Yirmi Birinci Fasıl
Hastalıklar

damla	النقطه	çiçek illeti	الجدره	sıtma	الحمّى

[64] Sözlüklerde bulunan مشتى şeklidir.
[65] Sözlüklerde bunun yanı sıra سَاريّة şekli de bulunur.
[66] Sözlüklerde bu yazılışının yanı sıra مِغدَف مِقْذاف مِجْذاف yazılışları da mevcuttur.

karın sürmesi	السهال	hastalık	المرض	ağrı	الألم
kan sürmesi	النزيف	dert	العله	uçuk	الحبّ
kızılcık	الحصبه	delilik	الجنون	öksürük	السعله
kurdeşen	الشّرى	dumağı	الزكام	uyuz	الجرب
göz ağrısı	وجع العين	siğil	السنطه[67]	irin	القيح
keyifsizlik	اختلال المزاج	şiş	الورم	inme	النازله
nevazil	الرشح	sarılık	اليرقان	baş ağrısı	وجع الراس
yara	الجرح	sağırlık	الصمم	baygınlık	الغشى[68]
yumrucuk	الطاعون	sancı	المغص	titreme	الرعشه
		zayıflık	الضعف	çıban	الدِمّل

[67] Sözlüklerde صنتة şekli de bulunur.
[68] Sözlüklerde أغْمِىَ şekli de bulunur.

Üçüncü Bap
Türetilenler hakkında

[33]

Birinci Fasıl
Mastardan salim türetilenler hakkında

S- Mastarın çeşitleri ve türetilenleri kaçtır?

C- Mastardan türetilenler on üç adettir. Bunlar: el-emr (emir), en-nehy (yasaklama), el-mâzî (geçmiş), el-muzâri‘ (geniş), el-hâl (şimdiki), el-müstakbel (gelecek), el-vücûbî (gereklilik), et-tevkîti, fi‘lü’l-kudret (yeterlik), ismü’l-mevsûl (dIk sıfat-fiili), ismü’l-fâ‘il (etken ortaç), ismü’l-mef‘ûl (edilgen ortaç), el-meçhûl (edilgen). Bununla beraber son üç çeşidin çekimleri sıhhat ve illete göre değişiklik gösterir. Bu konuya dair izahat ileride gelecektir.

S- Osmanlı Türkçesindeki illetli sözcükler nedir?

C- Osmanlı Türkçesindeki sözcüklerde (ا، ه، و، ى) harflerinden birisi varsa o illet harflidir, değilse salimdir.

S- El-fi‘lü’l-emr (emir) nedir?

[34]

C- O, sadece mastar ekinin soyutlanmasıdır. Yazmak fiilinin teklik ikinci şahıs emir örneği *yaz (اكتب)* çokluk ikinci şahıs örneği *yazın* veya *yazınız (اكتبوا)* üçüncü teklik şahıs *yazsın (فليكتب)* üçüncü çokluk şahıs *yazsınlar (فليكتبوا)*

S- El-fi‘lü’n-nehy (yasaklama) fiili nasıl yapılır?

C- Fiilin emir hâlinin yani mastarsız hâlinin üstüne *(-mA)* ekinin getirilmesiyle yapılır. Örneğin teklik ikinci şahıs *yazma (لاتكتب)* çoğulu *yazmayın* veya *yazmayınız (لاتكتبوا)* üçüncü teklik şahıs *yazmasın (لايكتب)* çoğulu *yazmasınlar (لايكتبوا)*.

S- El-fi‘lü’l-mâzî (geçmiş zaman) fiilinin çeşidi kaçtır ve nasıl yapılır?

C- Türk dilinde geçmiş zaman çeşidi 2’dir: ma‘lûm (bilinen) ve meçhûl (öğrenilen). Bilinen geçmiş zaman, *“-d” (د)* ekine şahıs zamirlerinin eklenmesiyle yapılır. Birinci şahıs için bu ekin üstüne *-m (م)* ikinci şahıs için *-n (ڭ)* üçüncü şahıs için *-I (ى)* birinci çoğul için inceyse *-k (ك)* kalınsa *-k (ق)* ikinci çoğul şahıs için *-nIz (ڭز)* üçüncü çoğul şahıs için *-lar (لر)* Öğrenilen geçmiş zaman için asıl köke *“-mIş” (مش)* ekinin eklenmesiyle ve yukarıda sözü geçen zamirlerin eklenmesiyle yapılır. Örneğin *yazdım* ve *yazmışım ()*[69] كتبتُ

[35]

S- El-mâzî’l-ma‘lûm (bilinen geçmiş zaman) eki olan *d (د)* harfi *t (ت)* harfine ne zaman döner?

C- Şu harflerden birisinden sonra yer aldığı zaman:
be (ب), pe (پ), te (ت), cim (ج), çe (چ), sin (س), şın (ش), sad (ص), tı (ط), fe (ف), kaf (ق), kef (ك)

S- Emir kipindeki *d (د)* ne zaman *t (ت)* harfine döner?

C- Harekelendiği zaman hem sözlü hem yazılı olarak *d (د)* harfine döner. Örneğin *git (اذهب)* fiili *giderim (أذهبُ)*

S- El-fi‘lü’l-muzâri‘ (geniş zaman fiili) nedir?

C- Emir formuna *-r (ر)* ekinin ve ardından şahıs zamirlerinin eklendiği şekildir. Örneğin *yazarım (اكتبُ)*

S- El-fi‘lü’l-hâl (şimdiki zaman fiili) nedir?

---

[69] Okundum diye yazıyor yani Arapça’da meçhul edilgeni karşılıyor olup öğrenilen geçmiş zamanı vermemektedir.

C- Asıl kökün üzerine *-yor (يور)* ekinin ve şahıs zamirlerinin eklenmesiyle oluşur. Örneğin *yazıyorum (اكتبُ الآن)*

[36]

S- El-fi'lü'l-müstakbel (gelecek zaman fiili) çekimi nasıldır?

C- Aslî kökün üstüne eğer ince sesliyse *-ecek (ه جك)* eki getirilir. Kalın sesliyse *k (ك)* harfi *k (ق)* harfine dönüştürülür. İlk olana örnek *bilecek (سيعلم)* ikinciye örnek *yazacak (سيكتب)* Eğer *k (ق)* veya *k (ك)* sesli harf almışsa ilk olan *y (ى)* olarak ikincisi *ğ (غ)* olarak telaffuz edilir. Örneğin *bileceğim* - بيله جكم *(ساعلم)* *yazacağım* - يازه جغم *(ساكتب)* Ancak sözcük illet harfliyse *güzel h (ه)* harfinden önce *y (ى)* sesi gelir. Örneğin *okuyacağım* - اوقوياجغم *(سأقرأ)*

S- El-fi'lü'l-vücûbî (gereklilik fiili) nasıl yapılır?

C- Emir kökünün üzerine *-mAlI (ملى)* ekinin ve zamirlerin eklenmesiyle yapılır. Örneğin *yazmalıyım (اكتبُ وجوبى)*

S- El-fi'lü't-tevkîti (istek fiili) nasıl çekimlenir?

C- Aslî kökün üstüne *güzel h (ه)* harfinin ve zamirlerin eklenmesiyle yapılır. Sadece birinci tekil ve çoğul şahıs vardır. Teklik birinci şahıs zamirinden önce *y (ى)*, çokluk birinci şahıs zamirinden önce *l (ل)* gelir. Örneğin *yazayım (حتى اكتبَ*[70]*)* *yazalım (حتى نكتبَ)*

[37]

S- Fi'lü'l-kudret (yeterlik fiili) nedir?

C- Aslî kökün üstüne *-ebild (ه بيلد)* eki ve şahıs zamirlerinin eklenmesiyle yapılır. Örneğin *yazabildim* -يازه بيلدم *(قدرتُ ان اكتبَ)*

---

[70] Yazmam için.

S- İsmü'l-mevsûl (-dIk sıfat-fiili) yapısı nedir?

C- Onun yapısı kalın sesli sözcükte *-dIğ (ديغ)* eki ve zamirlerin eklenmesiyle yapılır. Örneğin *yazdığım* - *يازديغم (الذى كتبتُه)* ince sesli sözcükte *ğ (غ)* harfi *k (ك)* harfine döner. Örneğin *bildiğim* - *بيلديكم (الذى علمتُه)*

S- Mastar ve türevleri nasıl olumsuz yapılır?

C- Asıl kökün üstüne *-m (م)* ekinin ardından mastarın eklenmesiyle yapılır. Örneğin *yazmamak* - *يازممق (عدم الكتابة), yazmadım* - *يازمدم (ماكتبتُ)* Bunları kıyasla.

[38]

S- Edatü'l-hikâye, er-rivâyet ve eş-şart herbirinin anlamı nedir?

C- Aslî kökün üzerine zamirlerle beraber hikâye için *-Id (ايد)* örneğin *-IdIm (كنت)* rivayet için *-ImIş (ايمش)* örneğin *-ImIşIm (كائن[71] انا)* ve şart *-IsA (ايسه)* örneğin *-IsAm (ان أنا)* Şart eki zamirlerle birleşmez ve üçüncü tekil şahıs çekimi yoktur.

Uyarı

Burada çekimini yapmak için bunları ayrı tuttuk.

Çekim Cetveli
El-fi'lü'l-mâzîi'l-ma'lûm - Bilinen geçmiş zamanın çekimi

yazdım	yazdın	yazdı	yazdık	yazdınız	yazdılar
كتبتُ	كتبتَ	كتبَ	كتبنا	كتبتم	كتبوا

Nefyi'l-ma'lûm - Bilinen geçmiş zamanın olumsuz çekimi

yazmadım	yazmadın	yazmadı	yazmadık	yazmadınız	yazmadılar
ماكتبتُ	ماكتبتَ	ماكتبَ	ماكتبنا	ماكتبتم	ماكتبوا

[71] Ben varım şeklinde Türkçesi yani yanlış çevirmiş. -mIş ekinde sıkıntı var.

[39]

El-fi'lü'l-mâzîi'l-meçhûl - Öğrenilen geçmiş zamanın çekimi

yazmışım	yazmışsın	yazmış	yazmışız	yazmışsınız	yazmışlar
كتبتُ	كتبتَ	كتبَ	كتبنا	كتبتم	كتبوا

Nefyi'l-meçhûl - Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuz çekimi

yazmamışım	yazmamışsın	yazmamış	yazmamışız	yazmamışsınız	yazmamışlar
ماكتبتُ	ماكتبتَ	ماكتبَ	ماكتبنا	ماكتبتم	ماكتبوا

El-fi'lü'l-muzâri' - Geniş zamanın çekimi

yazarım	yazarsın	yazar	yazarız	yazarsınız	yazarlar
اكتبُ	تكتبُ	يكتبُ	نكتبُ	تكتبون	يكتبون

Nefyi'l-muzâri' - Geniş zamanın olumsuz çekimi

yazmam	yazmazsın	yazmaz	yazmayız	yazmazsınız	yazmazlar
لااكتبُ	لاتكتبُ	لايكتبُ	لانكتبُ	لاتكتبون	لايكتبون

Fi'lü'l-hâl - Şimdiki zamanın çekimi

yazıyorum	yazıyorsun	yazıyor	yazıyoruz
اكتبُ الآن	تكتبُ الآن	يكتبُ الآن	نكتبُ الآن

[40]

yazıyorsunuz	yazıyorlar
تكتبون الآن	يكتبون الآن

Nefyi'l-hâl - Şimdiki zamanın olumsuz çekimi

yazmıyorum	yazmıyorsun	yazmıyor	yazmıyoruz	yazmıyorsunuz	yazmıyorlar
لااكتبُ الآن	لاتكتبُ الآن	لايكتبُ الآن	لانكتبُ الآن	لاتكتبون الآن	لا يكتبون الآن

El-fi‘lü’l-müstakbel - Gelecek zamanın çekimi

yazacağım	yazacaksın	yazacak	yazacağız	yazacaksınız	yazacaklar
سأكتبُ	ستكتبُ	سيكتبُ	سنكتبُ	ستكتبون	سيكتبون

Nefyi’l-müstakbel - Gelecek zamanın olumsuz çekimi

yazmayacağım	yazmayacaksın	yazmayacak	yazmayacağız	yazmayacaksınız
لن اكتبَ	لن تكتبَ	لن يكتبَ	لن نكتبَ	لن تكتبوا
		yazmayacaklar		
		لن يكتبوا		

El-fi‘lü’l-vücûbî - Gereklilik kipinin çekimi

[41]

yazmalıyım	yazmalısın	yazmalı	yazmalıyız
اكتبُ وجوبا	تكتبُ وجوبا	يكتب وجوبا	نكتبُ وجوبا
	yazmalısınız	yazmalılar	
	تكتبون وجوبا	يكتبون وجوبا	

Nefy el-iltizam - Gereklilik kipinin olumsuz çekimi

yazmamalıyım	yazmamalısın	yazmamalı	yazmamalıyız
لااكتب وجوبا	لاتكتبُ وجوبا	لايكتبُ وجوبا	لانكتب وجوبا
	yazmamalısınız	yazmamalılar	

لا تكتبون وجوبا	لايكتبون وجوبا

El-fi'lü't-tevkîti - İstek fiilinin çekimi

yazayım	yazasın	yaza	yazalım	yazasınız	yazalar
حتی اكتبَ	حتی تكتب	حتی يكتب	حتی نكتب	حتی تكتبوا	حتی يكتبوا

Nefyi't-tevkîti - İstek fiilinin olumsuz çekimi

yazmayayım	yazmayasın	yazmaya	yazmayalım
حتی لااكتبَ	حتی لاتكتب	حتی لايكتبَ	حتی لانكتبَ

[42]

yazmayasınız	yazmayalar
حتی لاتكتبوا	حتی لايكتبوا

Fi'lü'l-kudret - Yeterlik fiilinin çekimi

yazabildim	yazabildin	yazabildi
قدرت ان اكتبَ	قدرت ان تكتبَ	قدر ان يكتبَ
yazabildik	yazabildiniz	yazabildiler
قدرنا ان نكتبَ	قدرتم ان تكتبوا	قدروا ان يكتبوا

Nefyi'l-kudret - Yeterlik fiilinin olumsuz çekimi

yazamadım	yazamadın	yazamadı
ماقدرت ان اكتبَ	ما قدرت ان تكتبَ	ما قدر ان يكتبَ
yazamadık	yazamadınız	yazamadılar
ما قدرنا ان نكتبَ	ما قدرتم ان تكتبوا	ما قدروا ان يكتبوا

Fi'lü'l-mevsûl - -dIk sıfat-fiilinin çekimi

yazdığım	yazdığın	yazdığı	yazdığımız	yazdığınız	yazdıkları
الذی کتبتُه	الذی کتبتَه	الذی کتبَه	الذی کتبناه	الذی کتبتموه	الذی کتبوه

[43]

Nefyi'l-mevsûl - -dIk sıfat-fiilinin olumsuzu

yazmadığım	yazmadığın	yazmadığı	yazmadığımız	yazmadığınız	yazmadıkları
لذی ما کتبتُه	الذی ما کتبتَه	الذی ما کتبَه	الذی ما کتبناه	الذی ما کتبتموه	الذی ماکتبوه

Edatü'l-hikâyeti'l-hâliyye - Hikâye hâlinin çekimi

-idim	-idin	-idi	-idik	-idiniz	-idiler
کنتُ	کنتَ	کان	کنا	کنتم	کانوا

Edatü'l-rivâyet - Rivayet hâlinin çekimi

-imişim	-imişsin	-imiş	-imişiz	-imişsiniz	-imişler
انا کائن	انت کائن	هوکائن	نحن کائنون	انتم کائنون	هم کائنون

Edâtü'ş-şart - Şart hâlinin çekimi

-isem	-isen	-ise	-isek	-iseniz	-iseler
ان انا	ان انت	ان هو	ان نحن	ان انتم	ان هم

Tasrîf-i edâtü'l-hikâye 'alîyyü'l-mâzî - Bilinen geçmiş zamanın hikâyesi

yazdımdı	yazdın[dı]	yazdıydı	yazdıktı	yazdınızdı	yazdılardı
کنتُ کتبتُ	کنتَ کتبتَ	کان کتبَ	کنا کتبنا	کنتم کتبتم	کانو اکتبوا

El-mâzîi'ş-şarti - Bilinen geçmiş zamanın şartı

[44]

yazdımsa	yazdınsa	yazdıysa	yazdıksa
اِن كتبتُ	ان كتبتَ	ان كتبَ	ان كتبنا
	yazdınızsa	yazdılarsa	
	ان كتبتم	ان كتبوا	

Mâzîi'l-hikâye ve şart - Geçmiş zamanın hikâyesinin şartı

yazdımdıysa	yazdındıysa	yazdıydıysa
ان كنت كتبتُ	ان كنتَ كتبتَ	ان كان كتب (vb.)

Ve öğrenilen geçmiş zaman *yazmıştımsa (ان كنتُ كتنتُ)* ve geniş zaman *yazardımsa (ان كنتُ اكتبُ)* şimdiki zaman *yazıyordumsa (ان كنتُ اكتبُ الأن)* Sadece hepsi böyle bağlı isim değil.

Tasrîfi-i edâtü'r-rivâyet - Rivayet hâlinin fiil çekimi

Bilinen geçmiş zaman *yazmışmış (كائن يكتبُ)* ve geniş zaman *severmiş (كائن يُحبُّ)* Buna göre kıyasla.

[45]

İkinci Fasıl

Mastardan illet harfi içeren türevler hakkında

S- İsmü'l-fâ'ilin yapımı ve edatlardan her birinin anlamı nedir?

C- Bu üç edatla yapılır. İlk olarak aslî kökün üzerine önce *-IcI (يجى)* eki eklenir *yazıcı - يازيجى (كاتب)*. Bu ekle meslek ya da vazife bildirilir. İkincisinde *-An (آن)* eki eklenir *yazan -يازان (كاتب* veya *الذى كتبَ)*. İsimleştirirken bazı durumlarda *a (ا)* kullanılmaz. Sözcük inceyse örneğin *eken - أكن (زارع)* Eğer sonu sesliyle bitiyorsa *-An* ekinden önce

araya *y (ى)* konur örneğin *okuyan - اوقويان (قارى)* Üçüncüsünde eğer kelime ince sesliyse *-erek (هرك)* eğer kalın sesliyse *-arak (هرق) bilerek - بيله رك (عالم), yazarak - يازه رق (كاتب)*

S- İsmü'l-fâ'ilin başka şekli var mı, varsa nasıl yapılır?

C- Evet onun başka şekli var. Ve *mübâlağa-i ismü'l-fâ'il* diye adlandırılır çünkü o abartıya ve aşırılığa işaret eder. Aslî köke gelen *mastar m (م)* harfi kaldırıldıktan sonra geriye kalan *k (ق)* ve *k (ك)* üstüne *n (ن)* eklenerek yapılır. Örneğin *işitken - ايشتكن (السمّاع)* ve *sulugan - صولوغن (المرويّ)* Veya o ikisine öncesi kesrelendikten sonraa *n (ن)* harfi yerine *c (ج)* harfi eklenir Örneğin *bilgiç - بلكج (عرّاف) dalgıç - طالغج (غطاس)*

[46]

S- İsmü'l-fâ'il nasıl olumsuz ve soru yapılır?

C- *-IcI (يجى)* ekiyle çekimlenmişse olumsuzu *değil (دكل)* edatı ile yapılır. Örneğin *yazıcı değil - يازيجى دكل (ليس بكاتب)* veya olumlu hâldeki fiile *m* ve *y (مى)* harfleri getirilerek yapılır örneğin *yazmayan - يازميان (الذى ماكتب)* Onların her ikisi de *-lAr (لر)* ekiyle çoğul yapılır. Üçüncüye gelince *m (م)* ile olumsuzu yapılır, çoğulu yoktur.

S- Salim ve illetli ismü'l-mef'ûlün her biri nasıl çekimlenir?

C- İsm-i mef'ûlün salim olanı asıl kök harflerine *-lmIş (لمش)* eklenmesiyle çekilir. Örneğin *yazılmış - يازلمش (مكتوب)* Eğer sözcük sesli harfle ya da *l (ل)* harfi ile bitiyorsa o *l (ل)* harfi *n (ن)* harfine döner. Örneğin *elenmiş - اله نمش (منخول) bilinmiş - بلنمش (معلوم)* İnce kök harflerin üzerine eklenir. Sonra onun illetli olanı başka bir şekilde de çekilir. O da kökü ince sesli olan sözcüklere *-nAn (نن)* eklenmesiyle yapılır. Kalın sesliyse *-nan (نان)* ekiyle yapılır. Örneğin *söylenen - سويلنن (المتكلم به), aranan - ارانان (المفتش عليه)*

[47]

S- Salim ve illetli köklerden el-meçhûl nasıl yapılır?

C- Aslî kök üstüne *-l (ل)* ekinin eklenmesiyle yapılır. Örneğin *uruldum - أورُلْدُم (ضُربتُ)* Eğer sözcük sesli harfle veya *l (ل)* ile bitiyorsa *l (ل)* harfi *n (ن)* harfine dönüşür. Örneğin *arandım - اراندم (فُتِّشتُ), bilindim - بيلندم (عُلِمتُ)*

S- Edâtü't-ta'diye (geçişlilik) nedir, nasıl yapılır ve istisnaları nedir?

C- Aslî kök üzerine *-dIr (در)* ekinin eklenmesiyle geçişli yapılır. Örneğin *yazdırmak - يازدرمق (التَّكتيبُ)* Şu şekilde istisnaları vardır: *doğurmak - طوغورمق (التَّوليد) boğurmak - بوغورمق (التخنيك) düşürmek - دوشورمك (التوقيع)* Burada *d (د)* harfi *v (و)* harfine dönüşmüştür. Çoğunlukla bunun şekli fiilin ilk hecesinde *u (و)* harfinin olmasından kaynaklanmaktadır.

S- Sesli harflerde edâtü't-ta'diye (geçişlilik) ve istisnaları nedir?

[48]

C- Emir şekli üzerine *-t (ت)* harfini eklemekle yapılır. Örneğin *okutmak - اوقتمق (الأقراء) eletmek - الهتمك (التَّنخيل)* onun istisnası illet harfiyle değil de aslî kök harfleri *r (ر)* ve *k (ق)* ile biten sözcüklere *-t (ت)* ekini getirmekle olur. Örneğin *süpürtmek - سپورتمك (التكنيس) korkutmak - قورقتمق (التخويف)* bu vb.

S- El-müşârekete (işteşlik) nasıl işaret edilir?

C- İşteşliğe *ş (ش)* harfi eklenir. Fiilin kök harflerinin üstüne eklenir. Örneğin *uruşmak - اورشمق.(المِضاربة)* Fiiller gibi çekimlenir.

S- Edâtü't-temennî ekleri nelerdir? Fiillere nasıl eklendiğini söyleyiniz.

C- Temenni eki Arapçada *leyte (ليت)* manasını ifade eden *keşke (كاشكى)* sözcüğüdür. Onun fiile eklenme şekli fiilin başına gelmesi şeklindedir. Örneğin *keşke yazdım - كاشكى يازدم (ليتنى كتبتُ)* Emir formundan hemen sonra *y (ى)* harfini getirerek isteğin hikâyesini elde ederiz. Örneğin *keşke yazaydım - كاشكى يازيدم (ليتنى كنتُ كتبتُ)* Şart edatında ise *y (ى)* harfinin önüne *s (س)* geçer. Örneğin *keşke yazsaydım - كاشكى يازسيدم (ليتنى لو كنتُ كتبتُ)* Ve

öğrenilen geçmiş zaman formunda ise *keşke yazmış olaydım* - *كاشك يازمش أُولَيْدُم (ليتنى كنتُ)* veya *olsaydım* - *أُولْسَيْدُم (لو كنتُ كتبتُ)*

[49]

S- El-hâliyyü'ş-şartiyyü (şart hâli) nedir?

C- Emir formunun üzerine -*s (س)* ve zamirlerin eklenmesiyle olur. Teklik üçüncü şahıs zamiri söylenmez. Örneğin *yazsam (يازسم)*, *yazsan (يازسڭ)*, *yazsa (يازسه)* *(لو اكتب تكتب يكتب)*

Kural

Sözcük mastar ekinden soyutlanıp sonu üstünlü (a-e) olursa a sesiyle biten sözcüğe *a (ا)* harfi, e sesiyle biten sözcüğe *güzel he (ه)* harfi eklenir. *anlamak* - *اڭلمق (الفهم)*, *söylemek* - *سويلمك (الكلام)*, *anla* - *اڭلا (افهم)*, *söyle* - *سويله (تكلّم)*

S- Farsça mastarlar ve onların mastar isimleri Türkçede kullanılıyor mu?

C- Emir hâlindeki sözcüğün sonunda *ş (ش)* ekiyle çekilen sözcükler kullanılır. Farsçada. Örneğin *dâniş*[72] - *دانش (المعرفة)* *reviş*[73] - *روش (الرحلة)* ve bunların isimleri kullanılır. Misal *hırâm*[74] - *خرام* - *(تمايس)* *reftâr*[75] - *رفتار (سلوك)* İster *hâsıl-ı mastar* ister onların isimleri olsun ismin durumlarına göre çekim yapılır.

[50]

S- Farsça fiilerin şahısları kullanılır mı?

C- Evet, onlardan sadece *emr-i hâzır* kullanılır. Sadece sıfat tamlaması yapımında *emr-i hâzır* şekli kullanılır. ismü'l-fâ'illerden bazısı kullanılır. Örneğin *dârende*[76] - *دارنده*

---

72 Bilmek.
73 Gitmek.
74 Salına salına, naz ve eda ile yürüme.
75 Gidiş, yürüyüş.
76 Tutan, taşıyan, saklayan.

(ماسك), revende[77] *- رَوَنْدَه (ذاهب), hânende*[78] *- قارئ (خواتَنْده*[79]*), sâzende*[80] *- سازَنْدَه (دَقَّاق)* Bazen de ism-i mef'ûl kullanılır. Örneğin *pesendîde*[81] *- پَسَنْدِيده (منتظر), beste*[82] *- بَسْتَه (مربوط), şikeste*[83] *- شكسته (مكسور)* Bazen de Farsça ism-i mef'ûlle Türkçe sıfat tamlaması yapılır. Örneğin, *dil-şikeste - دلَشكسته (مكسور القلب)*

Uyarı

Birinci bölümün cetvelini ayrıntılı bir şekilde yapmıştık o yüzden ikinci bölümde çekim cetveli yapmıyoruz ki öğretmenin coşkusunu azaltmayalım ve kısaltmış olalım.

[51]

Dördüncü Bap
İsmin çekimi ve kuralları; zamir, bağlaç ve sayıların açıklanması hakkında

Birinci Fasıl
İsim çekimleri hakkında

S- İsmin çeşidi kaçtır?

C- İsmin yedi çeşidi vardır. Onlar mücerred (yalın), mef'ûlün-bih (belirtme), me'fûlün-ileyh (yönelme), me'fûlün-fih (bulunma), me'fûlün-minh (uzaklaşma), me'fûlün-ma'a (birliktelik), mütezayifân (tamlamalar)

S- El-mücerred (yalın) isim nedir?

C- Her türlü ekten arınmış isimdir. Örneğin *göz (عين)* ve bunun benzeri...

S- El-mef'ûlün-bih nedir, çeşidi kaçtır ve onun alameti nedir?

C- Failin fiilinin üzerinde gerçekleştiği şeydir.

[77] Giden, yürüyen, gidici.
[78] Şarkı okuyan kimse, şarkıcı, okuyucu.
[79] Metindeki yazılışında hata olup doğrusu şu şekildedir: خوانَنْده
[80] Ut, keman, tambur vs. mûsikî aleti çalan kimse, saz sanatçısı, çalgıcı, mutrip.
[81] Beğenilmiş, seçilmiş.
[82] Bağlanmış, bağlı, kapalı.
[83] Kırık, kırılmış.

[52]

İki kısımdır: ma'rife (belirli), nekre (belirsiz). Belirli olanın alameti, isim salimse *I (ى)* ilavesiyle olur. Örneğin *kitabı yazdım - كتابى يازدم (كَتبتُ الكتابَ)*. Eğer illetli (illet harfi bulunan) sesli ile bitiyorsa bir *y (ى)* harfi daha eklenir. Örneğin *kapıyı açtım قپويى اچدم - (فتحت الباب)*. Belirsiz olana gelince onun bir alameti yoktur sadece sayılar eklenir. Örneğin *bir kitap sattım - بر كتاب صاتدم (بعت كتابا)*.

S- Salim ve illetli mef'ûlün-ileyhin alameti nedir?

C- Salim mef'ûlün-ileyhin alameti *A - ه* yönelme ekinin ismin sonuna eklenmesiyle oluşur. Şu şekilde mana ifade eder: Örneğin *kitaba - كتابه (الى الكتاب)*. Eğer illetli yani sonu sesli ile bitiyorsa *A- ه* harfinden önce *y - ى* ilavesi eklenir. Örneğin *kapıya - قپويه (الى الباب)*.

Uyarı

Kelimenin salim harfi olan harflerinin illet harfi gibi düşünülmemesi gerekir Mef'ûlün-ileyh durumunda salim gibi düşünülüp ek getirilir. Örneğin, *eve - اوه (الى البيت)*, *padişaha - بادشاهه (الى السلطان)*. Buna göre kıyasla.

S- Edâtü'l-mef'ûlün-fih ve edâtü'l-mef'ûlün-minh ekleri nelerdir?

C- Mef'ûlün-fih *(dA- ده)* ve mef'ûlün-minh *(dAn- دن)* eklerini alır ve ismin sonuna ilave edilir. İlki *(فى)* ikincisi *(من)* anlamına gelir. Örneğin, *medresede - مدرسه ده (فى المدرسه)* ve *medreseden - مدرسه دن (من المدرسه)*.

[53]

S- Edâtü'l-mef'ûlün-ma'anın eki nedir?

C- Mef'ûlün-ma'anın eki *(ايله - ile)*'dir. *(مع)* ya da *birliktelik b*'si *(با)* getirilir sözcüğün başına. Örneğin, *Zeyd ile gittim - زيد ايله كيتدم (ذهبت مع زيد/بزيد)*. Sonu sesli harf ile bitiyorsa *A (ا) ve I (ى)* harfleri yazılmaz.

S- El-izâfet (tamlama) nedir ve çeşitleri nelerdir?

C- Bir ismin bir başkasına bağlanmasına tamlama denir. Dört çeşidi vardır: Lâmiyye, beyâniyye, el-beyâniyye yerine geçen tamlama ve el-Farisiyye.

S- İzafetü'l-lâmiyye (belirtili isim tamlaması) nedir ve salim fiilin isimle yapımı nasıldır?

C- İzafetü'l-lâmiyye namıdiğer lamlı tamlama şudur: Nispet veya mülkiyetin konmasıdır. İki kısımdır: Salim ve illetli. Salim olan *(ڭ- n)* ilavesiyle yapılır. Muzâfun-ileyhe de *(ى - y)* ilavesi eklenir. Örneğin, *Zeyd'in kitabı - زيدڭ كتابى (كتاب زيد)*

[54]

S- İlletli (sesli) ile biten izâfetü'l-lâmiyye (lamlı tamlama) yapımı nasıldır?

C- Muzâf (tamlanan) ve muzâfun-ileyhin (tamlayan) ikisi de sesli harfle bitiyorsa ilkine *sağır keften (ڭ)* önce *n (ن)* eklenir. Muzâfın *y'*sinden *(ى)* önce de *s (س)* eklenir. Örneğin, *kapının köşesi -قپونڭ كوشه سى (زاوية الباب)*

Uyarı

Hâ-i resmiyyeden (sembolik he) sonra gelen zamirler bu harfle bitişmez, ayrı yazılır. Örneğin, *hânem - خانه م (بيتى)*

S- Muzâf ve muzâfun-ileyhe cerrü'l-ism eklenerek nasıl tamlama yapılır?

C- Birinci muzâfun-ileyhin alameti ikinciye aktarılır. Örneğin, *kitap kâğıtlarının adedi - كتاب كاغدلرينڭ عددى (عدد ورق الكتاب)*

Kural

Muzâf (tamlanan) *y'*si *(ى)* eğer sonuna bir zamir bitiştirilirse *n (ن)* harfine değiştirilir. Örneğin, *Zeyd'in kitabından - زيدڭ كتابندن (من كتاب زيد).*

S- İzâfet-i beyâniyye (Belirtisiz isim tamlaması) nedir?

[55]

C- İzâfet-i beyâniyyede muzâfun-ileyh (tamlayan) salim mücerred (yalın) olarak kullanılır. Tamlamaya gelince aynen lâmiyyede olduğu gibi yapılır. Örneğin, *elma ağacı - الما اغاجى (شجرة التفاح).*

S- Beyâniyye mecrasında icra edilen izâfet türleri kaçtır, onlardan her biri nedir?

C- Beyâniyye mecrasında icra edilen izâfet 3'tür. Birincisi tamlamanın bir şahsın genel bir mesleğe nispetine işaret eden türdür. Örneğin, *meclis kâtibi - مجلس كاتبى (كاتب المجلس),* ikincisi bir ismin meşhur bir yere nispetine işaret eden türdür. Örneğin *Halep kalesi - حلب قلعه سى (قلعة حلب)*, üçüncüsü ise bir özel isim ve cins isimden oluşan türdür. Örneğin, *İbrahim çayırı - ابراهيم چايرى (مرج ابراهيم)*

S- Mübalağa amaçlı müşebbehün-bihin (kendisine benzetilen) müşebbehe (benzetilen) izâfet edilmesinin hükmü nedir?

C- Mübalağa amaçlı kendisine benzetilenin benzetilene izâfet edilmesi lâmiyye tarzı bir benzeşme varsa onun hükmü beyâniyye gibidir. Örneğin, *yüz güneşi saklama - يوز كونشى صاقلمه (لا تخفى شمس الوجه)* Anlamı, güneş gibi olan yüzünü saklama.

[56]

S- Hangi izâfette içindeki benzeyen ve kendisine benzetilen mücerred (yalın) kalır?

C- Ölçülen bir şeyin ölçeğe izâfetinde yalın kalır. Örneğin, *bir kile*[84] *arpa - بر كيله ارپه (كيلة شعير).* Zarfın mazrufa izâfet edilmesinde yalın kalır. Örneğin, *bir testi su - بر دسته صو (جرة ماء),* Ağırlığın tartıya izâfetinde de yalın kalır. Örneğin, b*ir batman*[85] *tütün - بر*

[84] Tahılın türüne, kullanıldığı yere ve zamana göre ağırlığı değişen ölçek.
[85]7,692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi.

بطمان توتون (رطل دخان). Kol ölçüsünün izâfetinde yalın kalır. Örneğin, *bir arşın tülbent - بر ارشون دُلبند (ذراع شاش)*

S- El-izâfetü'l-Farisiyye (Farsça izâfet) açıklayınız.

C- Muzâfın sonunun kesrelenmesi ile Arapça izâfetin yapıldığı gibi yapılır. Örneğin, *dıraht-ı bağ - درختِ باغ (شجر الكرم)*.Eğer muzâfın sonu *e (ه)* veya *I (ى)* ise sonuna bir *hemze (ء)* eklenir. Örneğin, *meyve-i bağ - ميوۀ باغ (ثمر الكرم)* ve *vali-i belde - والئ بلده (حاكم البلدة)* Eğer sonu a (ا) veya U (و) ise onun sonuna y (ى) eklenir. Örneğin, *safâ-yı hatır - صفاى خاطر (ابتهاج القلب) ve ebru-yı dost - ابروى دوست (حاجب المحبوب)*

S- Arapçada müennes (dişi) olan bir kelime Türkçede de müennes olarak kalır mı?

[57]

C- Kesinlikle kalmaz bilakis eril olarak kullanılır. Sadece nefs-i emmâre hariç. Harflerin isimlerinde "hâ-i resmiyye" ve "ya-yı mazmûme"de müennes olarak kullanılır. Şunu da bil ki tâyu'l-merbûta (dişilik te'si) ve tâyu'l-memdûde (ت) şeklinde yazılır. Örneğin, *rahmet (رحمت), zulmet (ظلمت)* ya da inceltme yapılır hâ-i resmiyyede. Örneğin, *rahme (رحمه) ibare (عباره)* Türkçede de kullanılmakta olan sonu *y (ى)* olup elif-i maksûre okunan bazı kelimeler var ama onlar sınırlıdır. Örneğin, *dava (دعوى), fetva (فتوى), suğra (صغرى), kübra (كبرى), humma (حمّى), şura (شورى)*. Bunların dışında yok.

S- İsmin türleri nedir, her birini açıklayınız.

C- İsimler 2 türdür: hâss (özel) ve 'amm (cins). Özel isim de iki kısımdır: Ya birinin şahsına delalet eden isim örneğin *Muhammed (محمد), Mustafa (مصطفى) 'Ali (على)* ya da özel bir yere delalet eden isim. *Beyrut (بيروت), Halep (حلب), İslambol (اسلامبول)*.Bu iki kısım ise *-lAr (لر)* edatıyla çoğul yapılmaz. Eğer çoğul yapmak istersen buna rakamlar getirilerek çoğul yapılır. Cins isme gelince o *kalem - قلم (قلم), kâğıt - كاغد (ورق) -lAr* ekiyle çoğul yapılır. Örneğin, *kalemler قلملر (اقلام), kağıtlar كاغدلر (اوراق)*.

[58]

Katı Kural

Arapça *cem'-i mükesser* (kırık çoğul) isimleri Türkçede *cem'ü'l-müennesü's-salim* (dişil çoğul) ekinden tekrar çoğul yapılabilir. Örneğin, *masrif (مصرف)* çoğulu *mesarif (مصارف)* ve bu kelime *mesarifat (مصارفات)* diye de çoğul yapılır ancak bu şekilde *cem'-i teksîr* (kuralsız çoğul) yapıldığı zaman Türkçede onun tekrar *-lAr* ile çoğul yapılması uygun olmaz. Örneğin *mesarif* - مصارف *(mesarifler* - *مصارفلر)* Aksine aslı gibi kalır.

S- İsim nasıl olumsuz yapılır?

C- Sonuna *-sIz (سز)* takısı eklenerek olumsuz yapılır. Örneğin, *kalemsiz* - قلمسز *(بلا قلم)*, *kâğıtsız* - كاغدسز *(بلا ورق)* vb.

Ara Söz

İsim, gelecek zaman fiilinden sonra yer alırsa gelecek zaman sıygası elde eder. Örneğin, *yazacağı mektubu göndersin* - *يازاجغى مكتوبى كوندرسون (فليرسل المكتوب الذى سكتبيه)*

S- Türkçede Farsça isimler kullanılmakta mıdır, nasıl çoğul yapılır?

[59]

C- Evet, bazı Farsça isimler Türkçede kullanılmaktadır. Onun kullanım şekli şöyledir: Eğer bu isim canlıya aitse *ân (ان)* edatıyla çoğul yapılır. Örneğin, *peder* - پدر *(اب)*, *pederân* - پدران *(ابآء)* Eğer kelimenin son harfi *e (ه)* veya *a (ا)* ise *e (ه)* kaldırılır ekten önce onun yerine *k (ك)* getirilir. Örneğin, *bende* - بنده *(عبد)*, *bendegân* - بندكان *(عبيد)*, ekten önce *y (ى)* getirilir.. Örneğin *gedâ* - كدا, *gedâyân* - كدايان. Cansızlara ait isim *h (ه)* ekiyle çoğul yapılır. Örneğin *bağ* - باغ *(بستان)* *bağha* - بغها *(بساتين)*. Ama onlar şimdi dilin açıklığından dolayı cansız isimleri Türkçe çoğul edatı olan *-lAr* ekiyle çoğul yapıyorlar. Örneğin, *bağlar* - باغلر

Uyarı

Bazı cansız isimler *-ân(ان)* ekiyle çoğul yapılır. Örneğin, *çeşm* - چشم *(عين)*, *çeşmân* - چشمان *(عيون)*

S- İsmin yedi kısmının her birinde zamîrü'l-gaibin (üçüncü şahıs zamiri) alameti nedir?

C- Tekil ya da çoğul olsa da üçüncü şahıs zamiri yalın hâl (mücerred) ve birliktelik hâlinde (mef'ûlün-ma'a) *y (ی)* ile yapılır. Ama diğer durumlarda tekilde (müfred) *n (ن)*, çoğulda *y (ی)* ve *n (ن)* ile yapılır. Ancak mef'ûlün-fih ve mef'ûlün-minhin çoğullarındaki y (ی) harfi, kolaylık için kaldırılır. İşte onların örnekleri:

[60]

ع	ت	ع	ت	
كُتُبُهُ	Kitapları	كتابُه	Kitabı	**المجرد** **Yalın**
مع كُتُبه	Kitaplarıyla	مع كتابِه	Kitabıyla	**المفعول معه** **Birliktelik**
كتبه	Kitaplarını	كتابَهُ	Kitabını	**المفعول به** **Belirtme**
الى كتبِه	Kitaplarına	الى كتاب	Kitabına	**المفعول اليه** **Yönelme**
فى كتبه	Kitaplarında	فى كتابه	Kitabında	**المفعول فيه** **Bulunma**
من كتبه	Kitaplarından	من كتابه	Kitabından	**المفعول منه** **Ayrılma**
كُتبِه	Kitaplarının	كتابِه	Kitabının	**المضاف اليه** **Tamlayan**

S- Es-sıfat (sıfat) nedir, kaç çeşidi vardır?

C- Sıfat, ismin hâlini açıklayan şeydir. İki kısımdır: semâ‘iyye ve kıyâsiyye.

S- Es-sıfatü’s semâ‘iyye nedir, mevsûfla ilgili olan hükmü nedir?

C- Semâ‘iyye sıfatı, duymakla ve bilmekle bağlantılıdır. Örneğin, *büyük* - بیوك (*كبير*) Onun görevi mevsûfun başına gelmesidir. Eğer kelime çoğul olursa sıfat çoğul yapılmaz. Örneğin, *büyük adam* - *بیوك آدم* (*رجل كبير*), *büyük adamlar* - *بیوك آدملر* (*رجال كبار*)

[61]

S- Es-sıfatü’l kıyâsiyye (kurallı) sıfat nedir, nasıl yapılır?

C- Kıyâsi sıfat ister Türkçe ister Farsça ister Arapça olsun kendi kurallarına bağlı olarak yapılan sıfatlardır. Sözcüğün sonuna *-lI* - (*لى*) veya *lU-* (*لو*) eklerinin eklenmesiyle oluşturulur. Örneğin, *Halepli* - *حلبلى* (*حلبى*) ve *zorlu* - *زورلو* (*قوى*). İnsanın mesleği için konulan isimlerin üzerine de *-cI* (*جى*) eki eklenmesiyle yapılır. Örneğin, *gemici* - *كميجى* (*نوتىّ*) ve aynı şekilde *-çA* (*چه*) ve *-msI* (*مسى*) eklerinin eklenmesiyle yapılır. Örneğin, *Arapça* - *عربچه* (*اللسان العربى*), *imtihanımsı* - *امتحانمسى* (*الأشياء الممتحنه*). Birincisi nispet ifade eder, ikincisi benzetme ifade eder.

S- Mevsûf, müennes ise sıfata nasıl getirilir?

C- Sıfat, mevsûf gibi getirilir. Eğer mevsûf müennesse (dişi) sıfat da müennes olur. Örneğin, *tezkire-i samiyye ve sahabe-i ‘âlîyye* - *تذكرۀ ساميه و صحبة عاليه* *tezkire-i sami* - *تذكرۀ سامى* denmez. Ancak muzâfun-ileyh ve çoğul olursa dişi yapılmaz. Örneğin, *emir-nâme-i samiyelerinin ısdârı* - *امر نامهء ساميلر ينڭ اصدارى* (*اصدار الأ و امر الساميه*)

[62]

S- Sıfat mevsûfsuz yapılır mı?

C- Evet, yapılır. İsim üzerinde cari olan durumların hepsi uygulanır. Bu genel bir kuraldır. Örneğin, *güzel sevilir - كوزل سويلور (الجميل يُحبُّ)* ve *bîçâreye bakmalı - بيچاره يه باقملى (مداراة الصعلوك واجبه)* ve *âlim makbuldür - عالم مقبولدر (العالم مقبول)*

S- Farsça sıfat nasıl kullanılır?

C- Arapça gibi mevsûfun son harfinin harekesi kesre yapılarak kullanılır. *esb-i siyâh - siyah at اسبِ سياه (فرس ادهم)* Eğer mevsûfun sonu *e - (ه)* veya *a - (ا)* ise *e (ه)*'ye *hemze (ء)* , *a (ا)*'ya *y - (ى)* harfi gelir. Örneğin, *hâne-yi dil-güşâ - düğün evi خانۀ دلكشا (بيت فرح) ve sadâ-yı bed - kötü ses صداى بد (صوت كريه)*

Fayda

Bazı durumlarda ismin veya sıfatın sonuna *-âne (انه)* eki eklenir ve benzetme manası ifade eder. Sıfat bu ekle isme dönüştürülür. Örneğin, *çâkerâne - چاكرانه (اسيريّه), dervişâne درويشانه (درويشيه)*. Eğer ismin sonu *e (ه)* veya *a (ا)* ise *e (ه) k (ك)* harfine dönüştürülür. Örneğin, *bendegâne - بندكانه (عبيديّه)*. Eliften önce *y (ى)* eklenir. Örneğin, *gedâyâne كدايانه (فقيريّه)*

[63]

S- Türkçe sıfatlarda et-tafdîl (derecelendirme) nasıl yapılır?

C- En *(اڭ)* edatı sıfatın başına getirilerek yapılır. Örneğin, *en güzel - اڭ كوزل (الأحسن)*.

S- Farsça edâtü't-tafdîl (derecelendirme edatı) nedir ve nereye eklenir?

C- Farsça tafdîl edatı *ter (تر)*'dir. Arapça ve Farsça kelimelerin sonuna eklenir. Örneğin, *bâlâ-ter*[86] *- بالاتر (اكثرعلوًا) vâsi'a-ter*[87] *- واسعتر (اكثر سعة)*

S- Edâtü't-teksîr (miktar) sözcükleri nedir, kaçtır, nereye eklenir?

86 Daha yüksek.
87 En geniş.

C- Miktar zarfları için beş şekil vardır: *pek - پك* ve *çok - چجق* ve *daha - دها* ve *gayet - غايت* ve *ziyâde - زياده* . Bunlar kelimelerin başına gelir. Örneğin, *pek âlâ - پك اعلا (جيّدا جدًّا)*. Buna göre kıyaslayınız.

S- Edâtü't-taklîl (eşitlik, küçültme, azaltma) nedir ve nasıl eklenir?

C- Taklîl *ce- جه* ekidir ve sıfatın sonuna eklenir. Örneğin, *esmerce - اسمرجه (اسمر قليلا)*, *büyükçe - بيوكجه (كبير قليلا)*

S- Edâtü't-tasgîr (küçültme) nedir, ismin üstüne nasıl eklenir?

[64]

C- Küçültme ekleri iki adettir. Biri kalın sesli kelimelere gelen *-cIk, -cUk (جق)* eki gelir. Örneğin, *dostcuk - دوستجق (صُوَحِيب)* aslı *dost - دوست (صاحب)* İkincisiyse ince sesli kelimelere gelen *-cIk, -cUk (جك)* ekidir. Örneğin, *evcik - اوجك (بُيَيت)* aslı *ev - او (بيت)*. İsmin sonu *k (ق) ve k (ك)* ile bitiyorsa ve bitişikse çoğunlukla düşer. Örneğin, *kısracık - قصراجق (حُجيره)* aslı *kısrak - قصراق (حجره)* ve *etecik - اتجك (ذُيَيل)* aslı *etek- اتك (ذيل)*

S- Küçültme ismi küçültülür mü, nasıl olur?

C- Evet, *k (ق) g (غ)* harfine, *k (ك)* ise *y (ى)* harfine değiştirildikten sonra küçültme edatının üstüne *ze (ز)* harfinin eklenmesiyle yapılır. Örneğin, *kısrakcağız - قصراكجغز (حُجيره صغيره)* ve *etekceğiz - اتكجكز (ذُيَيل صغير)*

Uyarı

[65]

Daha önce zikri geçen *k (ق)* ve *k (ك)* harfleri harekeleneceği zaman *k (ق) g (غ)* harfine *k (ك) y (ى)* harfine dönüşür demiştik ancak tek harekeye sahip olunca mevcut hâllerini muhafaza ederler. Örneğin, *hakkın kelimesi - حقڭ كلمه سى (كلمة الحق)* ve *kürkün yüzü - كوركڭ يوزى (وجه الفروة)*

S- Salim ve illetli harflerden ismü'l-masdar (mastardan türetilen isim) nasıl yapılır?

C- İki edatla *ismü'l-masdar* yapılır. Onlardan biri *-ş (ش)* ekidir, emir formunun sonuna eklenir. Örneğin, *iniş - اينيش (نزلة)*. İkincisi ise *-mA (مه)* ekidir; örneğin, *yazma - يازمه (كتبة)*.Ancak birincisinin sonu illetliyse ekten önce *y (ى)* ilavesi yapılır. Örneğin, *okuyuş - اوقويش (قرأة)*. Mastar eki *-mA (مه)* ile olumsuzluk eki *-mA (مه)* arasındaki fark, birincisinde sesin hafifletilmesi ikincisinde sesin vurgulanmasıdır.

Kural

Bazen mastarın sonuna *y (ى)* ve *n (ن)* eklenebilir. Mananın açıklanmasına işarettir. Örneğin, *yazmağın - يازمقين (*[88]*لكاتبه)* ve *sevmeğin - سومكين (لمحبه)*.

S- Mastar isimler gibi çekilir mi?

C- Evet, isimler gibi mastar da çekilir. *yazmak - يازمق (الكتابة)*, *yazmağı - يازمغى (الكتابةَ)*, *yazmağa - يازمغه (الى الكتابة)* *yazmaktan - يازمقدن (من الكتابة)*, *yazmakta - يازمقده (فى الكتابة)* Vesaire...

[66]

Uyarı

Buyurmak - بيورمق (الأمر) lafzı, bazen işin büyüklüğünü göstermek için kullanılır. Eğer böyleyse sıfatlarla veya mastar ismiyle genel manalı isimler oluşturulur. Örneğin, *kerem buyurmak - كرم بيورمق*, *memnun buyurmak - ممنون بيورمق*. *Bulunmak- بولنمق* edilgen mastarıyla birlikte *bulmak - بولمق (الوجدان)* genellikle *olmak - اولمق (الصيرورة)* anlamında kullanılır. Örneğin, *hazır bulunmak - حاضر بولنمق*

S- Kalın ve ince sesli mastarlara gelen *-lık (لق)*, *-lik (لك)* neyi ifade eder?

---

[88] Yazmak için. Arapçada baştaki lam (ل) için manası verir.

C- İnce sesli mastara *-lik (لك)* eki ve kalın sesli mastara *-lık (لق)* eki gelir, amaç vurgulamaktır. Örneğin, *yazmaklık - يازمقلق (الكتابة), bilmeklik - بيلمكلك (العلم)*. Eğer mastardan sonra bu fiile başka bir fiil getirilirse bilmezlikten gelmeyi ifade eder. Örneğin, *bilmeklik gösterdim- بيلمكلك كوستردم (.)*[89] *تظاهرت بأني علمتُ*

S- Sözü edilen iki ek ismin sonuna gelir mi, gelirse neyi ifade eder?

C- Evet, gelir. İnce sesli ismin sonuna *-lik (لك)*, kalın sesli ismin sonuna *-lık (لق)* gelir ve bu durumda ya onu ism-i cins yapar. Örneğin, *çocukluk - چوجقلق (ولدنه)* aslı *çocuk - چوجق (ولد)*.Ya da ism- i zamân yapar. Örneğin, *günlük - كونلك (يوميًّا)* aslı *gün - كون (يوم)*.

[67]

İkinci Fasıl

Zamirler hakkında

S- İşaret ekleri kaçtır, nasıl çekilir?

C- Üç tanesi çekilir. Bunlar; *bu - بو (هذا), şu- شو (ذاك), o - أو (ذلك)* zamirleridir. Üç tanesi çekilmez. Onlar; *işbu - اشبو (هذا), şol - شول (ذاك), ol - أول (ذلك)*.

S- Ez-zamîr (zamir) nedir, kaç türü vardır, açıklayınız.

C- Zamir, bir isme delalet eden ve onun yerine geçer. On dört kısma ayrılır. Onlardan bazısı eklerle birleşir. Onlar; Zamîrü'l-mücerred (yalın soyut), el-muzâfun-ileyh, el-mef'ûl bih, ileyh, fih, minh, maa, li eclih, el-menfîyyü, el-muttasıl bi-üzere (birleşik zamir üzere), el-muttasıl bi-evvel (birleşik zamir evvel), el-muttasıl bi-sonra (birleşik zamir sonra), el-muttasıl bi-gibi (birleşik zamir gibi), el-vasfîyyü (aitlik).

---

[89] Bilirmiş gibi gösterdim.

[68]

Zamir Cetveli					
Zamîrü'l-mücerred - Yalın Zamirler					
onlar	siz	biz	o	sen	ben
هم	انتم	نحن	هو	انت	انا
Zamîrü'l-muzâfun-ileyh - Tamlayan Zamirleri					
onların	sizin	bizim	onun	senin	benim
هم كتابهم	كم كتابكم	نا كتابنا	ه كتابه	ك كتابك	ى كتابى
Zamîrü'l-mef'ûlün-bih - Belirtme Zamirleri					
onları	sizi	bizi	onu	seni	beni
هم ضربكم	كم ضربكم	نا ضربنا	ه ضربه	ك ضربك	نى ضربنى
Zamîrü'l-mef'ûlün-ileyh - Yönelme Zamirleri					
onlara	size	bize	ona	sana	bana
لهم	لكم	لنا	له	لك	لى
Zamîrü'l-mef'ûlün-fih - Bulunma Zamirleri					
onlarda	sizde	bizde	onda	sende	bende
فيهم	فيكم	فينا	فيه	فيك	فيّ
Zamîrü'l-mef'ûlün-minh - Ayrılma Zamirleri					
onlardan	sizden	bizden	ondan	senden	benden
منهم	منكم	منا	منه	منك	منى

[69]

Zamîrü'l-mef'ûlün-ma'a - Birliktelik Zamiri, Araç ile Birleşik Zamirler					
onlarla	sizinle	bizimle	onunla	seninle	benimle

معهم	معكم	معنا	معه	معك	معى
Zamîrü'l-mef'ûlün-li eclih - Sebep Bildiren Zamirler					
onlar için	sizin için	bizim için	onun için	senin için	benim için
لأ جلهم	لأ جلكم	لأ جلنا	لأ جله	لأ جلك	لأ جلى
Ez-zamîrü'l-menfî - Olumsuzluk Zamirleri					
onlarsız	sizsiz	bizsiz	o[n]suz	sensiz	bensiz
بدونهم	بدونكم	بدوننا	بدونه	بدونك	بدونى
Ez-zamîrü'l-muttasıl bi-evvel - Evvel ile Birleşik Zamirler					
onlardan evvel	sizden evvel	bizden evvel	ondan evvel	senden evvel	benden evvel
قبلهم	قبلكم	قبلنا	قبله	قبلك	قبلى
Ez-zamîrü'l-muttasıl bi-sonra - Sonra ile Birleşik Zamirler					
onlardan sonra	sizden sonra	bizden sonra	ondan sonra	senden sonra	benden sonra
بعدهم	بعدكم	بعدنا	بعده	بعدك	بعدى
Ez-zamîrü'l-teşbihiyyü - Benzetme Zamirleri, Gibi ile Birleşik Zamirler					
onların gibi	sizin gibi	bizim gibi	onun gibi	senin gibi	benim gibi
مثلهم	مثلكم	مثلنا	مثله	مثلك	مثلى
Ez-zamîrü'l-vasfîyyü - Aitlik Zamirleri					
onlarınki	sizinki	bizimki	onunki	seninki	benimki
الذى لهم	اذى لكم	الذى لنا	الذى له	الذى لك	الذى لى

[70]

S- İsmi geçen zamirlerle ilgili başka söylenecek bir şey var mıdır?

C- Asla yok. Sadece mef'ûlün-fîh ekinin üstüne *ki (کی)* eki eklenir, mevsûle dönüşür. Örneğin, *bendeki* - *بنده کی (الذی عندی)*. Bu zamir ve vasfî zamir yedi ismin durumu üzerine gelir. Örneğin, *benimkini* - *بنمکینی (الذی لی من)*, *benimkinden* - *بنمکیندن (الذی لی الی)*, *benimkine* - *بنمکینه (الذی لی)* vesaire.

S- Ez-zamîrü'l-mübhem (dönüşlülük) nedir?

C- Bir şahsı başka şahıstan ayırmak için olan zamirdir. *Kendi* - کندی diye telaffuz edilen *kendü* - کندو sözcüğüdür. Birinci, ikinci ve üçüncü şahıs için gelir ve çoğul da yapılır. Birinci şahısta *i* (ی) ve *ü* (و) harfi yazılmaz. Şöyle olur: *kendim* - *کندم (شخصی veya ذاتی)*. Yedi hâl üzere isim gibi çekimlenir.

S- Türkçede kullanılan Farsça müphem zamir kaç tanedir, onlar nelerdir ve herbirinin anlamı nedir?

C- Üç tanedir, birincisi *kendi* - *(نفسه)* manasındaki *hod* - خود zamiridir. Örneğin, *re'y hod ile*[90] - *رأی خود یله (برأی نفسه)*. İkincisi *her ne (مهما)* manasındaki *çi* - چه zamiridir, Farsça ibarelerin içinde kullanılır. Örneğin, *her çi bâd-âbâd*[91] - *هر چه باد اباد (مهما صار فلیصیر)*. Üçüncüsü *kaç (کم)* manasındaki *çend* - چند zamiridir. Örneğin, *çend def'â* - *چند دفعه (کم دفعه)*.

[71]

Üçüncü Fasıl

Bağlaçlar hakkında

S- Er-revâbıt (bağlaç) formu nedir?

C- Bir cümlenin içeriğini başka bir cümleye bağlamaya yarar.

S- Bağlaç kaç çeşittir, onlar nelerdir?

C- Beş çeşittir: el-'atfiyye, et-ta'kîbiyye, el-intihâiyye, el-ibtidâiyye, et-tevkîtiyye.

S- Es-sîgatü'l-'atfiyye nedir, niçin kullanılır, zaman yönünden hâli nedir?

---

[90] Kendi görüşüm ile.
[91] Her ne olursa olsun.

C- Emir formuna *-Ip, -Up - (وب)* ekinin gelmesiyle olur. Kelimeye güzellik vermek ve iki fiili birbirine bağlamak için kullanılır. Onun zamanı fiilin zamanını takip eder. Örneğin, *gelip gitti - كلوب كيتدى (جاء فذهب)*, *gelip gider - كلوب كيدر (يأتى و يذهب)*.İşte diğer zamanların hepsinde durum böyledir.

[72]

S- Es-sîgatü't-ta'kîbiyye form nasıl yapılır?

C- Esas unsura ince sesliyse *-ecek (يجك)*, kalın sesliyse *-acak (يجق)* ekinin eklenmesiyle oluşur. Bu form şart manasını içerir. Bağımsız olarak şartın gerçekleşmesine delalet eder. Sadece üçüncü şahısta kullanılır. Örneğin, *gelecek - كليجك (سيأتى)*, *olacak - اوليجق (سيصير)*.

S- Es-sîgatü'l-intihâiyye nasıl yapılır ve neyi açıklar?

C- *-ncA (نجه)* ekinin asıl unsura getirilmesiyle yapılır ve bitiş süresini açıklar. Örneğin, *yazınca - يازنجه (حتى يكتب)*. Çoğunlukla bu eke *-yA dek (يه دك)* *-yA kadar (يه قدر)* ilave edilir. İşte bundan dolayı ekteki A (ه) kaldırılır. Örneğin, *yazıncaya dek veya kadar - يازنجيه دك / قدر (الى حينما يكتب)*. Bazen ta'kîbiyye formu yerine kullanılır. Şöyle denir: *Efendi söze başlayınca herkes lakırdıyı kesti - افندى سوزه باشلينجه هركس لقرديى كسدى (لما ابتدأ الأفندى بالخطاب كل واحد قطع الكلام)*

[73]

S- Es-sîgatü'l-ibtidâiyye nasıl yapılır ve neye işaret eder?

C- Aslî unsurun üzerine *-AlI (ه لى)* ekinin eklenmesiyle yapılır. Sesli harfle veya *l (ل)* ile bitiyorsa *y (ى)* ilavesi yapılır ardından ek getirilir. O, bir fiilin başladığı andan itibaren diğer fiilin sürdüğü ana kadarını işaret eder ve çoğunlukla *-dAn beri (دنبرو)* lafzı ile kullanılır. Örneğin, *yazalıdan beri - يازه ليدنبرو (منذ كتبتُ)* ve *derse başlayalıdan beri bir gün fevt etmedim -درسه باشليه ليدنبرو بر كون فوت ايتمدم (منذ ابتدأت بالدرس لم اهمل يوما)*.

S- Es-sîgatü't-tevkîtiyye nasıl yapılır, kullanımı nasıldır?

C- Mâzî fiilinin çoğulunun üstüne *-cA (جه)* ekinin eklenmesiyle oluşur ve şart vuku bulur. Her kullanıldığında onun içeriği sonrasında kullanılan fiilin gerçekleşmesine bağlı olduğunu gösterir. Örneğin, *ben sana nasihat ettikçe sen gocunuyorsun - بن سڭانصيحت ايتدكجه سن گوجنيورسن (فى الوقت الذى انا انصحك انت تغتاظ)* ve *sen derse çalıştıkça seni herkes sever - سن درسه چالشدقجه سنى هركس سوَر (و كلما ذاد[92] اجتهادك فى الدرس زاد حب كل انسان نحوك).*

[74]

Dördüncü Fasıl

Sayılar hakkında

S- El-âdad (sayılar) kaça ayrılır?

C- Dörde ayrılır: Aslîyye (asıl), kesrîyye (kesirli), vasfîyye (sıra sayıları), tevzî'ye (üleştirme).

S- El-âdadü'l-aslîyye (asıl sayı) basamakları kaçtır?

C- Altı basamağı vardır.

<table>
<tr><td rowspan="7"></td><td colspan="9">Birinci - Birler basamağı</td></tr>
<tr><td>dokuz</td><td>sekiz</td><td>yedi</td><td>altı</td><td>beş</td><td>dört</td><td>üç</td><td>iki</td><td>bir</td></tr>
<tr><td>تسعة</td><td>ثمانية</td><td>سبعة</td><td>ستة</td><td>خمسة</td><td>اربعة</td><td>ثلاثة</td><td>اثنان</td><td>واحد</td></tr>
<tr><td colspan="9">İkinci - Onlar basamağı</td></tr>
<tr><td>doksan</td><td>seksen</td><td>yetmiş</td><td>altmış</td><td>elli</td><td>kırk</td><td>otuz</td><td>yirmi</td><td>on</td></tr>
<tr><td>تسعون</td><td>ثمانون</td><td>سبعون</td><td>ستون</td><td>خمسون</td><td>اربعون</td><td>ثلاثون</td><td>عشرون</td><td>عشرة</td></tr>
<tr><td colspan="9">Üçüncü ve Dördüncü - Yüzler ve Binler basamağı</td></tr>
<tr><td>bine kadar</td><td>ثلاث ميئة</td><td colspan="2">üç yüz</td><td>ميئتين</td><td colspan="2">iki yüz</td><td>مئة</td><td colspan="2">yüz</td></tr>
<tr><td>on bine</td><td>ثلاثة آلاف</td><td colspan="2">üç bin</td><td>الفان</td><td colspan="2">iki bin</td><td>الف</td><td colspan="2">bin</td></tr>
</table>

[92] Metinde bu şekilde verilmiş olup doğrusu زاد olmalıdır.

kadar						

[75]

on bin (عشرة الاف). Beşinci ve altıncı ise onlukların ve yüzlüklerin, binliklerin başına gelmesiyle yapılır. Örneğin, *yirmi bin - يكرمى بيڭ (عشرون الفا) yüz bin - يوز بيڭ (مأية الف)* sayısına kadar ve bu *yük (يوك)* diye adlandırılır. Bu *yüz bin (yük)* sayısının başına tekli sayılar gelir. Örneğin, *iki yük - ايكى يوك (ميئيئ الف), üç yük - اوچيوك (ثلاث مائة) on yük - اون يوك (الف الف)* sayısına kadar ve bu *milyon - مليون* diye adlandırılır. Diğerlerini böyle kıyas et.

S- El-âdadü'l-kesrîyye (kesirli sayı) nedir?

C- Kesirli sayılar, bir sayıdan belli bir miktarını açıklamak için kullanılır. Örneğin, *buçuk- بچق* veya *yarım - يارم (نصف), üçte bir - اوچده بر (فى الثلاثة واحد)* yani *sülüs - الثُّلث, dörtte bir - دورتده بر (فى الأربعة واحد)* yani *rubu' - ربع.* Diğerleri sonuna kadar işte bu şekilde kullanılır. Hafifletmek için kısaltma yapılabilir ve şöyle olur: *bir rubu' - بر ربع, iki rubu' - ايكى ربع, bir sülüs - بر ثلث, iki sülüs - ايكى ثلث* vs.

S- El-âdadü'l-vasfîyye (sıra sayısı) nedir ve nasıl çekilir?

C- Sıra sayıları, sıfat anlamında kullanılır. Sayı ismine *-ncI (نجى)* ekinin eklenmesiyle yapılır. Örneğin, *birinci - برنجى (الأول) ikinci - ايكنجى (الثانى)* vs.

[76]

Fayda

İbtidâ ve evvel kelimeleri Osmanlı Türkçesinde kullanılan Arapça asıllı iki kelimedir. *-ki (كى)* eki eklendiği zaman birinci manasına gelir. Örneğin, *ibtidâki - ابتداكى, evvelki - اولكى (الأولى).*

S- El-âdadü't-tevzî'ye (üleştirme sayısı) nedir ve nasıl yapılır?

C- Üleştirme sayıları, bir gruba bir miktarın eşit bölüştürülmesine yardımcı olan şeydir. Sayıların üzerine *-r (ر)* eklenmesiyle yapılır. Eğer sayının sonu *I (ی)* harfiyle bitmiyorsa fethalanır öyle değilse *r (ر)* harfinden önce *ş (ش)* gelir. Örneğin, *üçer kuruş verilsin - اوچر غروش ويريلسون (فليعط لكلٍّ), ikişer kuruş verdim - ايكيشرغروش ويردم (اعطيتُ لكلّ منهم غرشين).*

S- Farsça bazı sayılar Türkçede kullanılır mı?

C- Evet, genellikle birden beşe kadar olan sayılar kullanılır. Örneğin*, yek - يك, dü - دو, se - سه, çehar - جهار, penç - پنج.* Yüz ve bin manasındaki sayıların kullanımı da çoktur. Örneğin, *sad-hezâr*[93] *- صد هزار (مئةَ الف).*Türkçede üleştirme sayılarından *yegân*[94] *(يكان)* sözcüğü de tekrar edilerek kullanılır. Örneğin, *yegân yegân geldiler - يكان يكان كلديلر (اتوا فردا فردا).* Bunlardan başkası kullanılmaz.

[77]

Beşinci Bap

Türkçe-Farsça edatlar, terkip kuralları, cümle ve bazı ibareler ve sonuç hakkında

Birinci Fasıl

Türkçe edatlar hakkında

S- *Üzere (اوزره)* ve *üzerine (*edatları ne ifade eder, nerede kullanılır? *)*[95]*اوزرينه*

C- Her iki edat da üzerinde olma ifade eder. Birinciye gelince *(üzere)* sırf yalın olarak kullanılır. Örneğin, *bu hâl üzere - بو حال اوزره (على هذاالحال).* Bir mastara eklenirse şart ifade eder. Örneğin, *ret ve iade eylemek üzere - رد واعاده ايلمك اوزره (على ان تُردَّ و تُعاد)* veya hâl ifade eder. Örneğin, *gitmek üzereyim - كيتمك اوزره يم (اننى على همة الذهاب).* İkincisine gelince *(üzerine)*, tamlayan olarak kullanılır ve üçüncü şahıs zamirine denk gelir.
Örneğin, *bu hâlin üzerine -بو حالك اوزرينه (على هذا الحال), üzerine yaz - اوزرينه ياز (اكتب عليه).*

S- *-iken* eki nedir ve ondan ne kastedilir?

---

[93] Yüz bin.

[94] Birler, tekler.

[95]Metinde eksik yazılmış olup şu şekildedir: اوزينه

C- *-iken* eki hâl ekidir. Hâl terkibi kapsamında cümlenin içeriği hakkında açıklama yapan hâl ekidir. Örneğin, *ben sana muhlis iken sen beni fena belledin - بن سڭا مخلص ايكن سن بنى فنا بللدڭ (مع انى محب مخلص لك اعتبرتنى رديًّا).*

[78]

S- Soru eki nedir, nasıl kullanılır ve onların nasıl yer aldığını açıklayınız.

C- Soru sorarken kullanılan ek *mI* - *(مى)* edatıdır. Örneğin, *şu görünen arslan*[96] *mıdır - شو گورنان ارسلانميدر (أسد هذا المنظور)* Fiillere eklendiği zaman zamirden sonra yer alır. Örneğin, *yazdın mı يازدڭمى (اكتبتَ)* Şunu da bil ki bu ek nispet zamirinden önce gelir. Örneğin, *yazar mısınız - يازرميسڭز*[97] *(أتكتبون)*. Kendisinden hakkında sorulan kelimenin arkasında kullanılır. Örneğin, *Halep'e gittin mi - حلبه كتدڭمى (اذهبت الى حلب)*. Buradaki soru gidip gitmemek hakkındadır. Eğer soru gidilen yer hakkındaysa isimle fiil arasına konur. Örneğin, *Halep'e mi gittin? - حلبه مى كتدڭ (أاِلى حلب ذهبت)*.

Edevâtü't-tenbîh - Uyarı Edatları (Ünlem)

sakın	hayır	çabuk	ey	evet	ah	aman	of	aferin
احذر	لا	سريعا	يا	معم	اوّاه	الأمان	افٍّ	احسنت به

[79]

yok	yavaş	yazık	vay	hay hay	hayda	işte	niye	ne	nasıl
كلا	مهلا	وا اسفاه	ويل	كيف لا	هلم	هوذا	لِمَ	ما	كيف
Edevâtü't-tâ'lîl - Sebebi Açıklayan Edatlar									
-den yana	-den dolayı		-den ötürü		çünkü	imdi		için	
من اجل	من اجل		من اجل		بماان	ف		لأجل	
			mademki		zira				

[96] Aslan.
[97]Metinde noktalama hatası yapılmış olup şu şekildedir: "يازرميسڭز"

<table>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="2">حيثما</td><td>لأن</td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="9">Edevâtü‘l-‘avâtıf - Atıf Edatları</td></tr>
<tr><td>yoksa</td><td>yahut</td><td colspan="2">hem</td><td>na</td><td colspan="2">gerek</td><td>de</td><td>dahi</td></tr>
<tr><td>الا</td><td>اما - او</td><td colspan="2">ايضا</td><td>لا</td><td colspan="2">سواء</td><td>ايضا</td><td>ايضا</td></tr>
<tr><td colspan="9">Edevâtü’t-teşbîh - Benzetme Edatları</td></tr>
<tr><td>gibi</td><td colspan="2">nitekim</td><td colspan="2">böyle</td><td>buncaleyin</td><td colspan="2">öyle</td><td>-ncAlAyIn</td></tr>
<tr><td>مثل</td><td colspan="2">كما - مثلما</td><td colspan="2">هكذا</td><td>مثل هذا</td><td colspan="2">كذلك</td><td>مثل ذلك</td></tr>
<tr><td colspan="9">Edevâtü’l-ibhâm - Belirsizlik Edatları</td></tr>
<tr><td>kimse</td><td colspan="2">kim</td><td colspan="2">ne</td><td>her kim</td><td colspan="2">her ne</td><td>hangi[98]</td></tr>
<tr><td>لِمَن</td><td colspan="2">من</td><td colspan="2">ما</td><td>كل من</td><td colspan="2">كلما</td><td>اى</td></tr>
<tr><td colspan="9">Edevâtü’z-zurûf - Zarf Edatları</td></tr>
<tr><td>kaçan[99]</td><td>dışarı</td><td>bura</td><td>ora</td><td>birazdan</td><td>karşı</td><td>kat</td><td>hani</td><td>her dem</td></tr>
<tr><td>متى</td><td>خارج</td><td>هنا</td><td>بين</td><td>بعد قليل</td><td>امام</td><td>عند</td><td>اين</td><td>دائما</td></tr>
<tr><td>şura</td><td colspan="2">bundan böyle</td><td colspan="2">içeri</td><td>şimdi</td><td colspan="2">ora</td><td>aşağı</td></tr>
<tr><td>هناك</td><td colspan="2">من الأٓن فصاعدا</td><td colspan="2">داخل</td><td>الأٓن - حالا</td><td colspan="2">هنالك</td><td>اسفل</td></tr>
</table>

[80]

nere	geç	gibi	taşra	çoktan	bundan sonra
اين	مُتأخِّرا	حالما	خارج	من مدة طويله	من بعد الأٓن
	yukarı	yan	hiç	hemenki	
	فوق	جانب - عند	اصلا	بمجرّد ما	

98 Metindeki yazılışı şöyledir: “قنغى”
99 Ne vakit.

İkinci Fasıl

Farsça edatlar açıklanması hakkında

ber - (بر)	على	ber-mukteza-yı hâl	hâlin gerektirdiği üzere
		برمقتضاى حال	على مقتضى الحال
berây - (براى)	الأجل	berây-ı hâtır	hatır için
		براى خاطر	لأجل الخاطر
bâ - (با)	ب veya مع	bâ-sened	senetle
		باسند	بِسَنَدٍ
be - (ب)	yönelme durum eki	be-sabah	sabaha
		بصباح	الى الصباح
nâ - (نا)	ما	nâ-makbûl	makbul değil
		نامقبول	ما هو مقبول
bî - (بى)	بلا	bivefa oldu	vefasız oldu
		بى وفا اولدى	صار بلا وفاء
-âsâ - (آسا)	كما	gül-âsâ	gül gibi
		گل آسا	كالورد
-veş - (وش)	شبه	mâh-veş	ay gibi
		ماهوش	شبه القمر
güya - (كويا)	كأَنَّ	güya gelecektir	sanki gelecektir
		گويا كلجكدر	كأنه آتٍ

[81]

-zâr - (زار)	yer edatı	gülzâra gitti	gül bahçesine gitti
		گُلْزاره كتدى	ذهب لمكسن الورد
-sitân - (ستان)	yer edatı	gülistân	gül bahçesi
		گلستان	مكان الورد
-gâh - (كاه)	yer edatı	seyirgâh	seyir yeri
		سيركاه	مكان الفرجه
ez- - (از)	ayrılma hâl eki	ez-dil	gönülden

		ازدل	فى القلب
-dân - (دن)	bulunma hâl eki	cân-dân[100]	canda
		جان دن	فى الروح
der- - (در)	bulunma hâl eki	der-hâl	bu durumda
		درحال	فى الحال
eğer - (اگر)	اذا	çi (چه) eklenirse şart ifade eder	
çend - (چند)	كم	çend def'â geldim sizi bulamadım	kaç def'â geldim sizi bulamadım
		چند دفعه كلدم سزى بولمدم	كم مره اتيت ما وجدتكم
çi gûnâ - (چه گونه)	كيف	maddeyi çi-gûnâ oldu	madde nasıl oldu
		ماده يى چه گونه اولدى	كيف صارت المادة
tâ - (تا)	حتى, bitme edatı	tâ-be-sabah	sabaha kadar
		تا بصباح	حتى الى الصباح

Üçüncü Fasıl

Kurallar ve terkip hakkında

S- Tam cümle nedir, bölümleri kaçtır, herbirini açıklayınız.

C- Üzerine hiçbir söz söylenemeyecek şekilde tam olarak ifade edilen cümledir. İki kısımdır: İsim ve fiil. Fiil cümlesine gelince o fiil ve failden oluşan cümledir.

[82]

İster fiil başta gelsin ister failden sonra gelsin tam cümle olur. Örneğin, *yaz geçti - ياز كچدى (ذهب الصيف), kış geliyor - قيش كليور (الشتاء يأ تى), sen aldandın - سن الداندن[101] (انت انخدعت)*. Herbir fiile bir fail olması gerekiyorsa o ikisinin olduğu yer nere olursa olsun bir cümle olur. İsim cümlesine gelince mübtedâ' ve haberden oluşur. Örneğin, *efendi âkildir - افندى عاقلدر (الأفندى عاقل)*. Efendi kelimesi mübtedâ' ve âkil kelimesi onun

[100] Metinde şu şekilde verilmiştir: "دن جان"
[101] الداندڭ şeklinde yazımı doğrudur.

haberidir *-dIr (در)* ise haberi bildirme ekidir. Haberden sonra hikâye eki geldiğinde *-dIr* söylenmez. Şöyle olur: *Efendi âkil idi - افندی عاقل ایدی* Olumsuzluk durumunda da olumsuzluk edatı hikâye ekinin başına gelir. Örneğin, *efendi âkil değildi - افندی عاقل دکل ایدی (الأفندی ما کان عاقلاً)*

S- Cümleye tabi olanlar kaçtır ve bunlar nelerdir?

C- Üçe ayrılır: el-hâl (durum), et-temyîz (açıklama), el-mefâ'il. Üzerine gelmiş kelimelerle birlikte mef'ûller. *(üzere - اوزره), (için - ایچون), (gibi - کبی), (dek - دك)*

[83]

S- Hâl konusu üzerine örnek söyleyip onların konumlarını açıklayınız.

C- Hâlin örneği: *Ben sevinerek gelirim -بن سوینه رك کلورم (انا آتٍ منشرحاً)* Arapça hâllerin sonuna tenvin gelebilir. Örneğin, *memnunen gitti - ممنونا کتدی (ذهب ممنونا)* Bu cümle hâl terkibi olarak kullanılabilir ve başka cümleyi tamamlar. Fakat bağlantı edatı kaldırılır ve onun yerine *iken - ایکن* edatı konursa cümle tam olur. Örneğin, *Hâl böyle iken niçin 'inat edersin? - حال بویله ایکن نیچون عناد ایدرسین* Hâl cümlesi "*hâl böyle iken - حال بویله ایکن* "dir, "*edersin -ایدرسین*" cümlesi de onun tamamlayıcısıdır.

S- Hâlin anlamını anladık, temyîzin örneği nedir, eğer cümle olursa onun kuralı nedir?

C- Temyîz örneği: *Ben malumatça ona faikim. - بن معلوماتجه اکا فایکم (انا افوقه بحسب المعلومات)* Bu cümle temyîz olarak yer alabilir ve başka bir cümleyi tamamlar. Bunun için iki kural vardır: Birincisi şudur: *Cihetle (جهتله), hasebiyle (حسبیله), mülabesesiyle (ملابسه سیله), münasebetle (مناسبتله)* edatlarından birisinin sonunda yer aldığı bağlantı sıygası ise temyîz olur.

[84]

Örneğin, *Sana muhlis olduğum cihetle böyle nasihat ediyorum. - سکا مخلص اولدیغم جهتله بویله نصیحت ایده یورم (من کونی محبا مخلصالك ابدی لهذه النصیحه)* "*Muhlis olduğum - مخلص اولدیغم*"

kısmı temyîz olup "*nasihat ediyorum - نصيحت ايده يورم*" kısmı ise temyîz tarafından tamamlanan (mümeyyiz) cümle olur. Temyîz kısmı kendisinden sonra "*cihetle - (جهتله)*" ifadesi gelen şu iki mastardan biriyle bağlantılı olursa "*olmak (اولمق)* veya *olması (اولمسى)*" ikinci durum söz konusudur. Örneğin, *ben sana hulûsum berkemâl olmak/olması cihetle - (بن سڭا خلوصم بركمال اولمق/اولمسى جهتله)*

S5- Cümleyi takip edenlerden üçüncü kısmı açıklayınız.

C- Onlar mef'ûller ve onların üzerine gelen kelimelerden ibarettir. *Üzere (اوزره), için (ايچون), gibi (كبى), dek(دك)*. Örneğin, *kitabı al - كتابى ال (خذا الكتاب), derse çalış akşamdan sabaha dek - درسه چالش اخشامدن سباحه دك (اجتهد بالدرس من المساء الى الصباح), mektepte oturup pederin gibi âlim ol. - مكتبده اوتوروب پدرڭ كبى عالم اول* Bunun gibi...

Kural

Eğer tam bir cümle oluşturmak istersen zaman zarfını öne getir, daha sonra zarfı ve mekân zarfını getir. Sonra sayıları, tafdîl edatını, sıfatı, mevsûfu ve en son fiili getir.

[85]

Bunun örneği

İşbu yetmiş iki senesinde nefs-i Beyrut'ta Uzunçarşı civarında yirmi bin kuruşla bir en büyük ve geniş hane satın aldım.

Dördüncü Fasıl

Mükâlemeler hakkında

Uyarı

İşbu mükâlemat mübtediyanın tekellümüne mahsus olmağın terakib-i Türkiyye ve Arabiyyesi istimalde kolay gelmesine dair lisan-ı avam üzere yazılmış idüği malum buyrula.

	(المكالمة الأولى)	**Birinci Mükâleme**
85/16	اسعد الله صبا حكم يا سيدى	Sabah-ı şerifleriniz hayır olsun

		efendim.

86/01	اسعد الله صباحكم يا عزيزى	Sabah-ı şerifiniz hayır ola azizim.
86/02	كيف مزاجكم الشريف	Mizac-ı şerifleriniz nasıldır?
86/03	لله مزيد الحمد فى غاية الصحة	Şükürler olsun çok iyi sıhhatteyim.
86/04	كيف حال والدكم	Efendi pederinizin keyfi nasıldır?
86/05	هو فى غايه الصحة	Çok iyi sıhhattedir.
86/06	بلغوه عنى مز يد السلام	Tarafımdan mahsus selam söyleyiniz.
86/07	لا اقصر بتبليغه ذلك	Tebliğinde kusur etmem.
86/08	بلغو اخاكم خالص مودتى	Biraderinize hulusumu arz ediniz.
86/09	ابلغه ذلك على الراس والعين	Canıgönülden tebliğ ederim.
86/10	استودعكم الله يا سيدى	Allah’a ısmarladık efendim.
86/11	ان شاءالله نحظى بمقابلتكم	İnşallah mülakat-ı alinizle
86/12	و نسرُّ برؤيتكم	mesrur oluruz.
86/13	جيئتم بالصفا و السرور	Hoş geldiniz, safa geldiniz.
86/14	ان لى حاجة اليكم	Siz[d]e[n] bir ricam vardır.
86/15	تفضل ما ذا تطلب	Buyurunuz, ne istersiniz?

87/01	هل تتكرمون على عبدكم	Kerem edip bendenize bir kitap
87/02	بكتاب من احسانكم	ihsan eder misiniz?
87/03	طلبتم شيئا قليلا	Pek cüzi bir şey istediniz.
87/04	انى خجلت منكم لما حملتكم من	Size bu kadar zahmet verdiğimden
87/05	المشقة	mahcubum.
87/06	ليس شيئ يوجب الخجالة	Mahcubiyete mucip bir şey yoktur.

87/07	الى اين ذهب اخوكم	Biraderiniz nereye[102] gitmiş?
87/08	ذهب الى حلب من خمسة ايام	Beş gün[den] evvel Halep'e gitmiştir.
87/09	برًّا ام بحرًّا	Karadan mı yoksa denizden [mi?]
87/10	فى الشتاء لايمكن السفر برًّا	Bu kışta berren[103] gidilmez.
87/11	سلمه الله تعالى	Allah selamet versin.
87/12	هو رجل لطيف جدًّا	O pek dilber bir zattır.
87/13	هكذا محبتكم ترى	Muhabbetiniz böyle gösteriyor.
87/14	احبه من كونه صادقا	Sadakatli olduğundan çok severim.
87/15	هل تأذنون لعبدكم	Bendenize ruhsat var mı?

88/01	لااسمح لكم فى هذه الليلة	Bu gece de sizi bırakmam[104].
88/02	العفو سيدى سآتى ليلة اخرى	Affediniz[105] başka gece gelirim.
88/03	مع السلامة صرت ممنونا جدًّا	Selametle çok memnun oldum.
	(المكالمة الثانية)	**(İkinci Mükâleme)**
88/05	ليلتكم السعيدة فلتكن مباركة	Akşam-ı şerifleriniz hayır olsun.
88/06	اطال الله عمرك يا سيدى	Allah ömürler versin efendim.
88/07	تفضل لنشرب القهوه	Buyurunuz[106] birer kahve içelim.
88/08	بأذنك سيدى مرادى اذهب	Ruhsatınızla efendim, gideceğim.
88/09	هل قصدكم الذهاب الى منزلكم	Devlethaneye mi gideceksiniz?
88/10	كلا ياسيدى اننى فى هذه الليلة مدعو	Hayır efendim, bu gece davetliyim.
88/11	من هوالذى دعاك	Sizi davet eden kimdir?
88/12	دعانى شخص يقال له شوقى افندى	Şevki Efendi namında bir zattır.

[102] نرایه şeklinde yazılmıştır.
[103] Karadan, kara yoluyla.
[104] Burakmam şeklinde okumaya müsaittir. Metindeki yazılışı şöyledir: بُراقمم
[105] عفو ایدیگز şeklinde yazılmıştır.
[106] Metinde ز harfinin noktası unutulmuştur. Şöyledir: بیوریگر

88/13	هذا الذى تعنيه هو احد احبابنا	Bu dediğin ahbabımızdandır.
88/14	فأذا تفضلو النذهب سوية	Böyleyse buyurunuz, birlikte gidelim.

89/01	لربما ما قبلنى	[Şayet] beni kabul etmedi.
89/02	انا اتحقق بأنه يصير ممنونا	Muhakkak bilirim ki memnun olur.
89/03	فى اى ساعت يجب ان نذهب	Saat kaçta gitmeliyiz?
89/04	بعد المساء بساعة	Akşamdan sonra bir saat...
89/05	اكون مشغولا ذاك الوقت لااذهب	O vakitte gidemem işim vardır.
89/06	اذاما كان لازما فاتركوه	Zaruri değilse terk ediniz.
89/07	مرادى اراجع دروسى	Derslerim[i] müracaat edeceğim.
89/08	ما ذا تدرسون فى هذه الأيام	Bugünlerde ne ders ediyorsunuz?
89/09	اتعلم اللغتين التركيه و الفارسية	Türki ve Farsi lügatlarını öğreniyorum.
89/10	من هو استاذك	Sizi kim okutuyor?
89/11	اطالع الأن لذاتى	Kendi kendimden mütalaa ediyorum.
89/12	بهذا لا يمكنكم الأستحصال على ثمرة	Böyle bir fayda tahsil edemezsiniz.
89/13	كيف العمل ارنى طريقة	Ne yapmalı, bana bir yol göster.
89/14	تعال ندخل الى مدرسةِ	Gel bir mektebe girelim.
89/15	ايوجد فى بيروت مدرسة حيدة	Beyrut'ta iyi mektep bulunur mu?

90/01	ان فى نفس بيرت مدرستين	Derun-ı[107] Beyrut'ta iki mektep
90/02	مثل مدارس اوروپا	vardır ki Avrupa mektepleri gibidir.
90/03	ما هى اسماؤها	İsimleri nedir?
90/04	الواحدة تدعى الكية و الأخرى الوطنية	Biri Kilye ve diğeri Vataniyye'dir[ler].
90/05	ما ذا يعلمون فى الكلية	Kilye'de ne talim ederler?

[107] İç, iç taraf, dahil.

90/06	منقسمة الى دائرتين	İki daireye münkasımdır.
90/07	الأولى لأجل تعليم العلوم الطبية	Biri talim-i tababet etmesine dair
90/08	والأخرى الى اللغات والعلوم	ve diğeri lügat ve ulum içindir.
90/09	الا يعلمون اللغات فى الوطنية	Vataniyye’de lügat öğretmezler mi?
90/10	نعم سيدى وكل العلوم ايضا	Evet efendim, ulumun kâffesini[108]…
90/11	كيف هم اساتيذها	Hocalar nasıldır?
90/12	هم من احسن المعلمين	Hocaların en âlâsındandır.
90/13	كيف منظر المدرسة	Mektebin manzarı[109] nasıldır?
90/14	مثال الجنه	Cennet misalidir.
90/15	هل تحصل الفائدة الى تلاميذها	Şakirtlerine fayda oluyor mu?

91/01	لااقدر اصف الفائدة التى حصلت	Husule gelen faydayı vasfedemem.
91/02	الآن صرت مسرورا جدًّا	Şimdi pek mesrur oldum.
91/03	اتذهب باكرا	Yarın gider misin?
91/04	كيف لا ان شاءالله بعد غدا	Hay hay, inşallah öbür gün de...
	(المكالمة الثالثة)	**Üçüncü Mükâleme**
91/06	هل انتم جياع نعم سيدى	Karnınız aç mıdır? Evet efendim.
91/07	ما ذا تأكلون اى شيئ كان	Ne yersiniz? Ne olursa...
91/08	انا الآن اكلت ما جعت بعد	Ben şimdi yedim, daha acıkmadım[110].
91/09	هل اكلتم فى البيت	Evde mi yediniz?
91/10	اكلت عند احد الأحباب	Ahbabın biri[nin] yanında yedim.
91/11	كم مرة تأكلون فى اليوم	Günde kaç defa yersiniz?
91/12	لا اقدر آكل اكثر من مرتين	İki defadan ziyade yiyemem.

[108] Hep, bütün, cümle.
[109] Görünüş.
[110] Harf hatası yapılmış olup metindeki şekli şöyledir: احقمدم

91/13	متى تأكلون	Ne vakit yersiniz?
91/14	آكل حينما اجوع	Acıktığım vakitte yerim.

92/01	هل اكلتم	Siz taam ettiniz mi?
92/02	كلا يا سيدى ما اكلت شيئًا	Hayır efendim, bir şey yemedim.
92/03	قم لنأكل	Kalk yiyelim.
92/04	لااقدران آكل فى الشوكه اريد ملعقة	Çatal ile yiyemem, kaşık isterim.
92/05	فهذه ايضا موجودة قل ليحضروها	Bu da hazır söyleyiniz, getirsinler.
92/06	لا تخجل كل ما يكفيك	Mahcup olmayınız kifayete kadar yiyiniz.
92/07	لن اذهب لمكان حتى آكل	Başka yere gidip yemeyeceğim.
92/08	اى طعام ترغبونه ليحضروه	Ne türlü yemek istersiniz, getirsinler.
92/09	لا ارغب شيئًا سوى سلامتكم	Sağlığınızdan maada bir şey istemem.
92/10	انشرب قهوة ام شاى	Kahve mi içersin yoksa çay [mı?]
92/11	لا انبسط من القهوة اريد شاى	Kahve hoşuma gelmez çay isterim.
92/12	هل ممزوجابالحليب ام بلامزج	Sade mi yoksa süt ile [mi?]
92/13	كيفما كان فهو جيد	Ne olursa iyidir.
92/14	كيف بتم ليلة البارحة	Dün akşam nasıl yattınız?
92/15	ما قدرت ان انام من الناموس	Sivrisinekten yatamadım.

93/01	الا تتروّقون	Kahvaltı etmez misiniz?
93/02	تروّقت فى البيت	Ben de hanede ettim.
93/03	انا لا اقدران اكل وحدى	Ben yalnız yiyemem.
93/04	ها قد اتاك ضيف	İşte sana bir misafir geldi.
93/05	امكن ان تتفضلو اعيسنا بشربة ماء	İnayet buyurup bir su verir misiniz?

93/06	يوجد ماء ثلج اتشربون	Karlı su vardır, içer misiniz?
93/07	اعجل بجلبه اننى ظمآن جدًّا	Tez getir, çok susuzum.
93/08	هنيئا يا سيدى	Şifalar olsun efendim.
93/09	هناكم الله بطول العمر	Allah ömürler versin.
	(المكالمة الرابعة)	**(Dördüncü Mükâleme)**
93/11	اتذهب الى التنزه ياسيدى	Efendim, *şemmü'l-heva*ya[111] gider misiniz?
93/12	عبدكم لا يقدر ان يذهب راجلا	Bendeniz yayan gidemem.
93/13	اماعند كم فرس	Sizde bir at yok mu?
93/14	نعم يوجد لكن ارسلته للمرج ليرعى	Evet vardır, lakin çayıra yolladım.

94/01	نستأ جردا بتين	İki hayvan istikra ederiz.
94/02	انتم ايّهما تركبون	Siz hangisine[112] binersiniz?
94/03	ايهما كان رهوانا اركبه	Herhangisi rahvan ise ona[113] binerim.
94/04	الى اى بستان نذهب	Hangi bahçeye[114] gidelim?
94/05	نذهب الى شاطئ البحر	Deniz kenarı tarafına gideriz.
94/06	سيدى ما الآفادة من البيدأ	Efendim kuru yerde ne yaparız?
94/07	اصل التنزه فى تلك	Asıl nüzhet yeri oralardadır.
94/08	انظر الى هذا الوابور كيف آتٍ	Bu vapur[a] seyrediniz, nasıl geliyor!
94/09	اننى نظرته قبل ان تنظره	Siz görmezden evvel ben gördüm.
94/10	اما ترى كيف تتلاعب الأسماك	Balıklar nasıl oynuyorlar, gördün mü?
94/11	بالحقيقة انهافرجة عظيمة	Hakikat güzel bir seyirdir.
94/12	تفضلو النشرب من هذا النبع	Buyurunuz, şu pınardan[115] bir su

111 Dolaşmaya.
112 قنغى "kangı" şeklinde yazılmıştır.
113 آنى şeklinde yazılmıştır.
114 باغچه şeklinde yazılmıştır.

		içelim.
94/13	ما احسن هذا الماء فلنسترع هنا	Ne güzel sudur, burada bir rahat edelim.
94/14	من يمسك الخيل	Hayvanları kim tutacak?
94/15	نربطها فى هذه الصخرة	Bu büyük kayaya bağlayalım.

95/01	من بعد اذية الشتاء تطلب	Kış eziyetinden sonra baharın
95/02	لذة الربيع	lezzeti matluptur.
95/03	عبدكم يضجر فى ايام الشتاء	Bendeniz kış eyyamında canım sıkılır.
95/04	انالست هكذا بل احبّ الشتاء	Ben böyle değilim, kışı çok severim.
95/05	قد اقترب المساء الا تذهبون	Akşam yakınlaştı, gitmez miyiz?
95/06	كيف لا وانامنتظر امركم	Hay hay, emrinize muntazırım.
95/07	الا تشرفوننا فى هذه الليلة	Bu gece bize teşrif etmez misiniz?
95/08	ان لم يأتنا ضيوف نتشرف	Eğer misafir gelmezse gelirim.
95/09	بأذ نكم فأنى ارغب الذهاب من هنا	Ruhsatınızla bu taraftan gideceğim.
95/10	اذهبوا بالسلامة	Devlet-ü ikbal ile gidiniz efendim.
	(المكالمة الخامسة)	**(Beşinci Mükâleme)**
95/12	هل قرأت امثولتك و حفظتها	Dersini okuyup ezberledin mi?
95/13	كلا اننى ماراجعتها بعد	Hayır, daha müracaat etmedim.
95/14	قد صار وقت التسميع كيف تعمل	Dinletmek vakti geldi, nasıl yapacaksın?

96/01	افتكرت بأن المعلم لا يأتى اليوم	Zannettim ki bugün hoca gelmeyecektir.
96/02	كلاان المعلم لا يغيب مطلقا	Hayır, hocamız hiç gaip olmaz.
96/03	تعال الآن نأخذ كتابنا و نطالع	Gel şimdi kitabımızı alıp biraz

115 بوكّار "bunar" şeklinde yazılmıştır.

96/04	فيه شيئا	okuyalım.
96/05	العفو يا سيدى الآن وقت الغسحة	Efendi, af buyurunuz; şimdi safa vaktidir.
96/06	وما ذا يصيراذا قرأنا وقت الفسحة	Safa vaktinde okusak ne olur?
96/07	لا يصير شيئًا الآن مرادى العب	Bir şey olmaz ama şimdi oynayacağım.
96/08	الغالب ان ليس لك تولع فى القرأة	Galiba okumaya hevesin yoktur.
96/09	سيدى لماذا تخجلنى	Efendim niçin beni tekdir ediyorsunuz?
96/10	لأنك تستحق تخجيلا عظيما	Tekdirin büyüğüne şayestesin.
96/11	اذاكان هكذا من الأن	Böyleyse bundan sonra çalışa-
96/12	فصاعدا سأجتهد	cağım.
96/13	انا اذا قرأت ليلا و نهارا لا اضجر	Ben gece gündüz okusam usanmam
96/14	سأتخذ هذه مذهبا	Ben dahi bunu kaide alacağım.
96/15	اذا فعلنا ذلك تتعلم	Eğer böyle edersek öğreniriz.

97/01	ذلك ما كنا نبغى	İstediğimiz dahi budur.
97/02	انتم متى تأتون الى المدرسة	Siz medreseye ne vakit gelirsiniz?
97/03	آتى وقت شروق الشمس	Güneşle beraber gelirim.
97/04	ما هو درسك م الأول	İlk dersiniz nedir?
97/05	درسنا الأول هو العربى	Birinci dersimiz Arabidir.
97/06	وهل تقرأون التركى ايضًا	Türkçe dahi okur musunuz?
97/07	نعم يا سيدى واتعلم الكتابة ايضًا	Evet efendim ve yazı dahi öğreniyorum.
97/08	اى وقت تقرأون التركى	Türkçeyi ne vakit okursunuz?
97/09	نقرأوه فى العادة قبل الظهر	Onu [âdeta] öğlenden evvel okuruz.
97/10	انت فى اى علم فائق	Sen hangi ilimle faiksin?

97/11	انا فائق فی جمیعها	Ben hepsinde faikim.
97/12	ان لم اسأل استاذك لا اصدق	Hocan[ı] sorma[yı]nca[116] inanmam.
97/13	انی اقول لك الحق وانا عریف فی	Size gerçek söylüyorum, her derste
97/14	كلّ الدروس	kalfayım.
97/15	بما انك هكذا فبا لضرورة یجب	Mademki böylesin elbette

98/01	ان تكون فائقا	faik olmalısın.
98/02	سیدی قد جاء وقت الدخول	Efendim, derse girmek vakti geldi.
98/03	احسنت به توجه واجتهد كثیرا	Aferin, git; çok çalış.
	(المكالمة السادسة)	**(Altıncı Mükâleme)**
98/05	الی این ذاهب من هنا	Sabahleyin buradan nereye gidiyor-
98/06	فی هذا الصباح	dunuz?
98/07	انی ذاهب الی الطبیب	Hekimbaşıya gidiyorum.
98/08	ما ذا ترید من الطبیب	Hekimbaşıdan ne istersiniz?
98/09	ان ابی مخرق المزاج قلیلا	Pederim bir parça keyifsizdir.
98/10	شفاه الله ماذا اصابه	Allah şifalar versin, nesi var?
98/11	حصل له صداع من لیلة	Dün akşamdan beri baş ağrısı
98/12	البارحة	tutmuş.
98/13	فلما ذاما اخبر تمونی لآتی	Bana niye haber vermediniz ki gelip
98/14	اعودُه	ziyaret edeyim.

99/01	شكرالله فضلكم یا سیدی	Allah sizlerden razı olsun efendim.
99/02	صدق بأن ذلك شق علّ جدًّا	İnan ki pek gücüme gitti.
99/03	لا شیئ یوجب الكدر	Kederi mucip bir şey değildir.

[116] Harf eksikliği olup şu şekilde yazılmıştır: صورمنجه

99/04	اما اتت والدتكم من الشام	Valideniz Şam'dan gelmedi mi?
99/05	لا تأتى حتى تضع ابنتها	Kızı doğurmayınca gelmez.
99/06	هل تمكث هناك مدّة طويلة	Orada çok mu eğlenecek?
99/07	من يعلم اظن لا تأتى الآن	Kim bilir ama zannen şimdilik gelmez.
99/08	نعم يا سيدى ارسلت	Gittiğinden beri mektup
99/09	مكتوبين	göndermedi mi?
99/10	ها هو رئيس الطب ذاهب الى بيتكم	İşte hekimbaşı haneniz[e] gidiyor.
99/11	هل تأذنون لى ان اذهب معه	Ruhsat var mı onunla gideyim.
99/12	بلغ سلامى الى ولدكم	Pedere mahsus selam söyle.
99/13	على الراس الا تشرفون انتم	Başüstüne siz gelmez misiniz?
99/14	الآن اركب و آتى	Şimdi binip gelirim.
99/15	لا يكون احد قد اتى الطبيب	Kimse olmasın, hekimbaşı geldi.

100/01	لا احد فليتفضل	Kimse yoktur buyursun.
100/02	فلتكن عرضيّة يا سيدى	Geçmiş ola efendim.
100/03	فليكن سعيك مشكور ايا اخى	Sayin meşkur ola biraderim.
100/04	اخرج لسانك لكى اراه	Dilini çıkar, göreyim.
100/05	لا اقدر امسك نفسى من الصفرة	Safradan kendimi tutamıyorum.
100/06	ان عرقت فى هذه الليله ان	Bu gece terlersen yarın inşa-
100/07	شاءالله تشفى غدا	allah şifayı bulursun.
100/08	لن اشرب هذا الدواء	Ben bu ilacı içemeyeceğim.
100/09	اذا كان مُرًّا فامزجه بالسكر	Acı ise bir parça şeker kat.
100/10	هل تأذنون لى بالذ هاب الى الحمام	Sıcağa gitme[k] ruhsat var mı?
100/11	اشور عليكم ان لا تفعلوا ذلك	Size nasihat ederim, bunu yapmayınız.

	(المكالمة السابعة)	**(Yedinci Mükâleme)**
100/13	هل تعرفون شيئا من الحوادث الجديدة	Yeni havadisten bir şey bulur musunuz?
100/14	لا يوجد خبر جديد اصلا	Yeniden hiçbir şey yoktur.

101/01	تفضلوالنذهب الى السوق	Buyurunuz, çarşıya gidelim.
101/02	ماذا تشترون من السوق	Çarşıdan ne alacaksınız?
101/03	مرادى اشترى كم قميصا	Birkaç gömlek alacağım.
101/04	وانا قصدى آخذ فروة	Ben dahi bir kürk alacağım.
101/05	احترسوا من ان يخدعوكم	Sakınınız, sizi aldatmasınlar.
101/06	لا سمح الله لسنا بجهلاً	Allah etmesin, biz acemi değiliz.
101/07	تفضلو ايا اسيادى ماذا تريدون	Buyurunuz efendilerim, ne istersiniz?
101/08	هل يوجد عندكم فَرَوْ الما	Sizde elma kürkü[117] bulunur mu?
101/09	امثال الأموال التى فى دكاننا نادرة	Dükkânımızdaki emvalin emsali azdır.
101/10	بكم غرش ثمن هذه	Bunun pahası kaç kuruştur?
101/11	ان رأس اموال هذه خمسة و عشرين	Bunun sermayesi yirmi beş
101/12	ليرة	liradır.
101/13	غالية لا آخذها بهذه القيمة	Pahalıdır[118] bu fiyatla alamam.
101/14	المال الجيّد لا بُدَّ ان يكون غاليا	Elbette iyi mal pahalı olur.
101/15	سوف اذهب الى [119]اسلامبول	Dersaadet'e gideceğim oradan

102/01	اشترى من هنالك	alırım.
102/02	بكم غرش ذراع هذاالشيت	Bu çitin[120] arşını kaç kuruştur?
102/03	انا لا ابيع بالذراع بل بالثوب	Ben arşın ile satmam top ile...

117 Elma kürkü, devlet büyükleri için tilki postunun yanak parçalarından yapılmış kürk.
118 Eksik harf kullanılmıştır. Metindeki şekli şöyledir: بهاليدى
119 İstanbul namıdiğer Dersaadet, İslambol şeklinde kullanılmıştır.
120 1.Pamuktan dokunmuş basma. 2.Başörtüsü, yazma, yemeni.

102/04	لا نقدران تأخذ منك شيئا	Senden bir şey alamayacağız.
102/05	انتم ترغبون التسلى	Siz eğlenmek istersiniz.
102/06	لا يُشترى شيئ من الطمّاع	Tamahkârdan bir şey alınmaz.
	(المكالمة الثامنة)	**(Sekizinci Mükâleme)**
102/08	انتم اليوم قمتم متأ خرين من النوم	Siz bugün uykudan[121] geç kal[k]dınız.
102/09	مكثت ساهرا الى نصف الليل	Gece yarısına kadar uyanık kaldım.
102/10	متى تكتب المكاتيب	Mektupları ne vakit yazacaksın?
102/11	لا اقدران اكتب اليوم الافى الغد	Bugün yazamam, yarına kalacaklar.
102/12	فى الأقل اكتب مكتوب الشام	Hiç olmazsa Şam'ın mektubu[nu] yaz[122].
102/13	ان قلمى غير مبرى	Kalemim kesilmiş değil.
102/14	خذ المطوى وابره	Çakıyı al da kes.

103/01	سيدى لا اعرف برالقلم	Efendim kalem kesmesini bilmem.
103/02	ما اغرب هذ الكلام الى الآن لم	Bu ne tuhaf sözdür, şimdiye kadar
103/03	تعرف برى القلم فأن لم تجد من	kalem kesmesini bilmezsin, ya sana kesen
103/04	يبريه لك اتقعد معطلا	bulunmazsa boş mu oturursun?
103/05	من الآن و صاعد سأجتهد و اتعلم	Bundan böyle çalışıp öğreneceğim.
103/06	اين ورقك و دواتك	Kâğıt-divitin neredédir?
103/07	داخل طاولتى	Tablamın[123] içindedir.
103/08	اخرجهما وابتدى فى الكتابة	Çıkar, yazmaya başla.
103/09	الحبر قدجف يحتاج الى الماء	Mürekkep kurudu, su ister.
103/10	من كتب لك هذا السطر	Sana bu kâğıda kim yazdı?

[121] Metinde yanlış ya da eksik yazılmıştır. Sözcük şöyledir: اويوق
[122] Metinde fazladan harf kullanılmış olup şu şekilde yazılmıştır: يازر
[123] Tavla şeklinde okunması anlamı vermeyeceğinden bu şekilde okunmuştur.

103/11	خط محمد محمود افندى	Muhammed Mahmud Efendi'nin yazısıdır.
103/12	الحق انها كتابة معتبرة	Hakikaten güzel yazıdır.
103/13	نعم يا سيدى و ليس لها مماثل الآن	Evet efendim, şimdi emsali yoktur.
103/14	كم سطر تكتب فى اليوم	Günde kaç satır yazarsın?
103/15	لا اكتب اكثر من عشرين سطر	Yirmi satırdan ziyade yazamam.

104/01	انى الآن متوجه	Şimdi ben gideceğim.
104/02	تفضل يا سيدى مع السيادة	Buyurunuz efendim, devletle...
	(المكالمة التاسعة)	**(Dokuzuncu Mükâleme)**
104/04	من ذا الذى كنت تتحدث معه	Dün konuştuğun adam kimdi?
104/05	ليس غريبا بل هو ابن عمى	Yabancı değildi, emmizademdir.[124]
104/06	اله صنعةً	Bir sanatı var mıdır?
104/07	انا لااعرف ان له صنعةً وعل	Onun sanatı[nı] bilmem ve işittiğime göre
104/08	بلغنى يوجد كل يوم فى بستان	her gün bir bahçede ve her akşam
104/09	وكل ليلة فى عرس	bir düğünde bulunur.
104/10	يجب ان تتجنب ان هكذا اناس	Böyle adamlardan uzak olmalısın.
104/11	ان كنت نظيفًا فيوسخونك	Eğer sen temizsen seni kirli ederler.
104/12	ان ذلك الأنسان هو رقيق المزاج	O zat nazik bir adamdır ve sözü
104/13	وكلامه عذب جدا	pek tatlıdır.
104/14	لا يغرنك حلاوة القول من رجل هكذا	Böyle tatlı adamın muhabbetine aldanma.

105/01	يا سيدى اننى محتاج لنصيحتكم	Efendim sizin nasihatinize çok muhtacım.

[124] 'ammzâde, Amcaoğlu. Metindeki yazılışı şöyledir: عمزاده

105/02	وبما ذا يعرف الرجل الفبيح	Kötü adam neyle belli olur tâ
105/03	حتى اتجنب عنه	ondan uzak olayım.
105/04	علامات الأنسان القبيح كثيرة	Kötü adamın alametleri çoktur.
105/05	اذكرلك بعضها الأنسان القبيح	Bazısı[nı] sana söylerim, kötü adam
105/06	هو من يكون سيئ الخلق او	şudur ki bed huy ola, ya şaşkın
105/07	يكون احمق او لا يحترم مقام	ola ya büyüklerin kadrini saymaya
105/08	الأكابر او يكون ذا و جهين	ya ikiyüzlü ola ya yalan
105/09	او يقول الكذب او يدخل فيما	söyleye ya işi olmayan şeye
105/10	لا يعنيه او يمشى با لنميمة او	karışa ya kovculuk[125] ede ya
105/11	يدعى المعرفة او يطيل يده او	marifet sata ya elini yahut
105/12	لسانه اويجهل قدر نفسه او	dilini uzata ya kendi haddini bilmeye
105/13	يقابل الحسنة بالسيئة او يدخل	ya iyilik mukabelesinde kötülük
105/14	الجهات القبيحة او يقصر فيما	eyleye ya fena yerlere uğraya
105/15	يجب عليه روئيته من المصالح	ya görmesi vacip olan maslahatta

106/01	او يتخذ الكبر مجدا او ينهمك على	kusurluk eyleye ya kibirliği ululuk
106/02	اللعب او ينسى الماضى و لا يكون	tuta ya oyunlara düşe ya geçeni
106/03	له فكر فى المستقبل او يضمر	unutup müstakbelde endişesi
106/04	الحقد او لا يقتدى بالأفاضل	olmaya ya kin bağlaya ya ehl-i fazıla
106/05	او يهمل فى عمله او يقلل ادبه	uymaya ya işinde ihmal ede
106/06	او يكره اهل العلم	ya edepsizlik eyleye ya ehl-i dânişi sevmeye.
106/07	يا سيدى ربنا يحفظكم ويرضى	Efendim, Allah sizden razı olsun.
106/08	عنكم طوباللرجل الذى يعمل	Ne mutlu o adam ki bu nasihatlere

[125] Dedikoduculuk.

106/09	بموجب هذه النصائح	göre hareket eyleye.
106/10	الواجب عليك ان تحافظ على	Sana gerektir ki bu bentleri iyice
106/11	هذه النصأح و اذا كان لك	bilip işbu sıfatlarda bir dostun
106/12	صاحبا بهذه الصفات فاتركه	var ise onu terk eyleye.
106/13	يا سيدى كيف افعل حتى انتظم فى	Efendim ne gûnâ[126] hareket edeyim ki
106/14	سلك الجيدين	iyilerin sırasına geleyim?
106/15	اذا اردت ان تكون رجلا جيدّا	İyi adam olmak istersen fikir-

107/01	فلا تفعل شيئًا بلا فكر و لاتتفوه	siz iş işlemeyesin ve meçhul
107/02	بما يوجب خجلك من القول	eder sözü ağza[127] götürmeyesin
107/03	و اقبل معذرة صاحبك الصادق	ve sadakatli dostun mazeretini
107/04	و لا تفشى سرك لأحد و لا تعجب	kabul edesin ve sırrını kimse-
107/05	بنفسك و افعل الخير مع اهله	ye vermeyesin ve kendini beğenmeye-
107/06	و لا تغضب و لا تنظربعين	sin ve müstahakına iyilik edesin
107/07	الطمع لما فى ايدى الغير و ارجع	ve gazaba gelmeyesin ve el adamın
107/08	عن امنيّة تسؤك عاقبتها و لا	elinde olana göz d[ö]kmeyesin[128]
107/09	تبذل النصيحة لمن لم يضع لقولك	ve sonu fena arzudan vazgeçesin
107/10	و لا تخض فى عرض احد و لا	ve sözünü dinlemeyene nasihat
107/11	تكثر المزاح و اجتهد كل	vermeyesin ve kimsenin
107/12	الأجتهاد فى كسب المعارف	ırzında tefevvüh[129] etmeyesin ve çokça
107/13	اكثر من محادثت اهل العلم	şaka etmeyesin ve kesb-i hüner[e]
107/14	و لا تكسر خاطر احد و لا تقابل	çok çalışasın ve ulemalar ile

[126] Tür, nevi, çeşit, tarz.
[127] Eksik harf kullanılmış olup metinde şu şekildedir: اغره
[128] Metindeki yazımı دوكميسن şeklinde olduğu için böyle okunmuş olup “dikmeyesin” şekli uygundur.
[129] 1. Söyleme, telaffuz etme, ağza alma. 2. Dil uzatma.

107/15	الكلام المغضب من الأمراء	çok konuşasın ve kimsenin
108/01	بغليظ قولك بل اتركه او	gönlünü kırmayasın ve gazaba
108/02	سكّن غضبه ما امكنك و لا	gelmiş emîrin sözüne karşı
108/03	تنسى حقوق الخوة و ادى الشكر	ağır söz söylemeyip terk et
108/04	على الأحسان و لا تبدأ بالجواب	yahut mümkün oldukça gazabı
108/05	قبل ان تسأل و لا تأذى احد	teskin edesin ve dostluk
108/06	اصلا واستقم فى جميع احوالك	hakkını unutmayasın ve iyilik
108/07		şükrânesini eda edesin
108/08		ve sorulmazdan evvel cevap vermeye-
108/09		sin ve kimseyi incitmeyesin
108/10		vesair etvarında doğru gidesin.
108/11	سيدى قد ارشدتم عبدكم الى	Efendim bu nasihatler ile bendenizi
108/12	الطريق المستقيمة فكيف لى	doğru yola getirdiniz, bu kadar
108/13	بأداء الشكر على هذا المعروف	iyiliğinin şükrânesini nice eda
108/14	و قد قلتم غفى منة عظيمة	edeyim ki kıyamete kadar boynuma bir
108/15	(تبقى) الى يوم القيامة	büyük minnet bağladınız.

Beşinci Fasıl
Bazı terim ibareleri hakkında

Uyarı

Terminoloji, Arapça ve Farsçadan gelen kelimelerle Türkçe kelimeler arasında toplu olarak ve tamamlayıcılarıyla beraber sözlü ve yazılı olarak ayırma (fasl), bağlama (vasl) ve atfetme (atf) şeklinde bağlantı kurulmasıdır. Buna sebk-i mefsûl (ayrı ayrı, kesik kesik yazma tarzı) ya da sebk-i mevsûl (cümleleri bağlayarak birleştirme tarzı)

denir. Anlaşılabilir olması için belâğatın duruma göre uygun olması için cümlelerin anlaşılmazlıktan, ses ve telaffuz güçlüğünden, ifadede iç içe girmiş tamlamaların telaffuzu zorlaştırmasından uzak olunması şart koşulur.

	(مثال ذلك)	**(Misal)**
109/10	ليس للأنسان مزيّة على سائر	Efrad-ı beşerin yekdiğerine nispetle
109/11	الحيوانات الابفضائل العلوم	derkâr olan kadr-ü meziyeti ve belki
109/12	فبناءً على ذلك يجب على كلٍّ	hayvanat-ı saireden nev-i beşerin
109/13	من افراد البشر ملازمة الوسائط	fark ve imtiyazı ciheti ancak
109/14	الموصلة اليها و بذل الأجتهاد	fezâil-i ulumiyye iledir bu surette
109/15	فى تحصيلها ليتميز عن الأنواع	her bir adam esbab-ı lazıme-i tahsiliyye-

110/01	المشتركة معه فى الحيوانية	ye yapışıp hiç olmazsa
110/02		kendisini enva-i müştereke-i hayvaniyye-
110/03		den temiz ve tefrika çalışmalıdır.
	(صورة عرضحال)	**(Arzuhâl[130] Suretidir)**
110/05	ان لى فى ذمة فلان مبلغاكذا	Falanın zimmetinde bâ-senet şu kadar
110/06	غروش بموجب سند فمن كونه	kuruş alacağım olup edasında
110/07	مصرا على عدم ادائه استرحم احالة	muhalefet üzere bulunmuş olduğundan
110/08	دعوانا الى المحل الفلانى والأمر لمن	davamızı falan yere havale
110/09	له الأمر	buyurmaları babında...
	(مكتوب توصية)	**(Tavsiye Mektubu)**
110/11	ان حامل نميقة الداعى عبدكم فلان	Resânende[131]-i nemîka[132]-i aczi falan

[130] Dilekçe.
[131] Ulaştırıcı, getirici.
[132] Mektup.

110/12	قدعزم على السفر الى ذلك	bendelerinin taraf-ı çakerîye
110/13	الطرف املا بأن يستخدم فى مهنة	münasebet-i tâmmesi[133] bulunmuş olmasıyla

111/01	بظلّ عنايتكم العلية و من كون ان	Saye-i aleyhlerinde bir hizmetle kayır-
111/02	للمذكور نسبة تامة علينا فممنوينته	-ılması emeliyle bu kere o tarafa izam[134]
111/03	هى عائدة الينا و على كل حال	kılınmış[135] mumaileyhin memnuniyeti
111/04	الأمر لديكم	sahihen bendelerine ait ve rica
111/05		bulunmuş olmakla babında...
	(مكتوب من شخص الى مماثله)	**(Akrandan Akrana Şukkadır[136])**
111/07	نظر الصدق محبتى المشهورة لسموّ	Öteden beri zat-ı alilelerine derkâr
111/08	ذاتكم منذ القديم الى الآن قد	olan muhabbet-i kâmilem iktizasınca
111/09	حظيت بشرف ورود تحرير	bu kere şeref-varit olan müddetname-i
111/10	مودتكم و صاد فحواه معلوما عند	alileri mali-i malum halisanem
111/11	خلوصيتى و موجبا لممنونيتى فأرجو	olarak mucib-i memnuniyet olmuştur.
111/12	عدم قطع المواصلة من بيننا	Badema irsal-i mürâselât[137] kaziyesi[138]
111/13	والأمرلكم	tarafından riâyet[139] olunması[nı] rica
111/14		ederim efendim hazretleri.

	(مكتوب الى الأب)	**(Pedere Mektup)**
112/02	من بعد ما امسح و جهى و عينى	Hakipay-ı alilerine yüzüm ve gözümü

133 Bütün, noksansız, eksiksiz, tam.
134 1. Bir kimseyi gönderme, yollama. 2. Olduğundan büyük gösterme, büyütme, abartma.
135 Eksik harf kullanılmı olup metindeki şekli şöyledir:قلمش
136 1. Parça.kumaş, kâğıt parçası. 2. Üzeri yazılı kâğıt parçası, küçük tezkire.
137 Mektuplaşmalar, haberleşmeler.
138 İleri sürülen iddia, dava, mesele, husus.
139 Saygı, sayma, itibar.

112/03	بتراب اقدامكم اعرض انى من	sürdükten sonra duanız berekâtıyla
112/04	بركة دعائكم فى غاية الصحة	sıhhat ve afiyetteyim, o tarafta
112/05	استرحم بذل الهمة فى تبليغ تقبيلى	valide ve biraderlerimin dest-i
112/06	ايادى والدتى واخوتى وابقاء	şeriflerini takbil ettiğimin tebliğine
112/07	توجهاتكم العلية علينا و الأمر لمن	himmet ve tevcihat[140]-ı aleyhlerinin
112/08	له الأمر	bî-diriğ buyurmaları[nı] istirham ederim.
	(مكتوب الى الأم)	**(Valideye Mektup)**
112/10	حضرة سيدتى الوالدة الشفوقة	Şefkatli validem hanım hazretleri,
112/11	ان تُفضّل على بالسوأل عن	eğer taraf-ı bendegânemden sual
112/12	احوالى فحمدالله تعالى بكمال الصحة	buyrulursa duanız berekâtıyla
112/13	وليس لى كدر سوى فراقكم	kemal-i sıhhatteyim iftirâkınızdan ma-

113/01	الأن قدارسلت لكم كذاغروش	ada bir kederim yoktur şimdilik.
113/02	لأجل المصروف فبناءً على رجائى	Şu kadar kuruş harçlık gönderilmiş
113/03	بد وام توجها تكم السنية والاشعار	olmakla vusulünün işarı
113/04	عن وصولها قد حررت نميقة	ve tevcihat-ı seniyyelerinin devam
113/05	عبوديتى والأمرلكم	ve bekası muarızında nemîka-i aczi
113/06		terkim kılındı
	(مكتوب من الأب الى ابنه)	**(Pederden Oğluna Mektup)**
113/08	ولدى العزيزو حشاشة كبدى	Ciğer köşem oğlum efendi,
113/09	اذان خيا لكم لم يبرح من امامنا	Daima hayal-i şerifiniz didemizden
113/10	حيثما كنا لم نزل مشغولين	dûr-u ezkâr[141]-ı cemileleriyle melûf[142]

[140] 1. Memuriyet tayinleri. 2. Verilmiş olan rütbeler.
[141] Zikirler, anmalar, hatırlamalar.

113/11	ومألوفين فى اذكاركم الجميل	ve meşgul olduğumuz bu taraftan
113/12	وان والدتكم واخواتكم وكآفة	valide ve hemşire ve ahbabınızın cümlesi
113/13	الأحباب بغاية الصحة الا انهم لم	afiyette olup ed'iye[143]-i hayriyye-
113/14	يزالو مهتمين فى اهداء الأدعية	leriyle evkat-güzâr[144] etmekte

114/01	الصلحة لكم فأرجو عدم قطع	olduklarının beyanına ve ara sıra
114/02	مكاتيبكم احيانا والله يحفظكم	mektub-ı muhabbet üslubunuzu diriğ
114/03		buyurmamaları ricasına işbu nemîka-
114/04		ya ibtidâr kılındı.
	(مكتوب من الأم الى ولدها)	**(Valideden Oğluna Mektup)**
114/06	نور عينى و حشاشة كبدى	Gözüm nuru ciğer köşem oğlum,
114/07	ان سألتم عن احوالنا فأننا بالصحة	ahvalimizden sual olunursa
114/08	والعافية ولحسرة فراقكم لا يقرلنا	afiyette bulunmuşsam[145] da
114/09	قرار فى اناء الليل واطراف النهار	hasretinizle ne gecem gece ve ne
114/10	فأسأل ربى المتعالى ان يمن علينا	gündüzüm gündüzdür hemen Rabb'im Teali
114/11	بالوصال على احسن حال واذ	yakın zamanda hüsn-i mülakatımızı
114/12	اننا فى غاية الأشواق لطلعة وجهكم	mukadder eyleye. Elan didar-ı ferzendâne-
114/13	البهى بادرنا بتحرير هذه الوافدة	lerine müştak bulunduğu beyan
114/14	والسلام	ve ifadesine mübâderet eyledim.

142 Alışmış, alışık.
143 Dualar.
144 Harf hatası yapılmış olup metindeki şekli şöyledir: كدار
145 Metinde ن harfinin noktası unutulmuştur.

	(سند دين)	**(Deyn[146] Senedi)**
115/02	ان الداعى لتحرير هذا السند هو	Bâdî-i terkim-i senet odur ki
115/03	انه قد قبضت من فلان كذا	işbu seksen dokuz senesi mah-ı muharrem-
115/04	غروش كالمر قوم اعلاه بطريق	ü'l-haramın yirminci gününden itibaren
115/05	القرض لوعدة واحد و ثلاثين	otuz bir gün vadesiyle ber-mucib-i
115/06	يوما تمر من اعتبار عشرين خلت	bâlâ[147] şu kadar kuruş falandan
115/07	من شهر محرم الحرام للسنة التسعة	istikraz[148] ve kabız[149] eyledim. "Bi-mennihi Teali"[150]
115/08	والثمانين فبمنه تعلى عند حلول	vade-i mezbûre hitamında[151] meblağ-ı
115/09	الوعدة ادفع له المبلغ تماما و لأجل	mezkûru tamamen eda edeceğimi mübeyyen
115/10	البيان تحرر هذا السند	işbu senet bâ-temhir[152] ita kılındı.
	(مكتوب توصية)	**(Sipariş Mektubu)**
115/12	اذ اننا بغاية اللزوم للأشياء	Leffen[153] mersûl[154] olunan pusula mucibince
115/13	المذكورة فى التعريف المبعوث	mezkûr eşyanın lüzumu olduğundan

116/01	طيه ارجو من همتكم سرعة اشترائها	iştirasıyla taraf-ı âcizaneme
116/02	وارسا لها لطرفنا و التعريف عن	sürat-i irsali ve pahasının dahi

[146] Borç.
[147] 1. Bir şeyin yüksek yeri, yukarı, üst. 2. Yüksek, yüce, âlî.
[148] Borçlanma, ödünç para alma.
[149] Teslim alma.
[150] Allah'ın yardımıyla.
[151] Son, nihayet, bitim.
[152] Mühürlemeyle.
[153] İçine konmuş olarak, iliştirilmiş olarak.
[154] Gönderilen.

116/03	اثمانها و دمتم	işarına himmet buyurmaları mercûdur[155]
116/04		efendim.
	(جوابُه)	**(Ona Cevabı)**
116/06	بناء على ما صار معلوما من مآل	Aldığım tahrirat-ı alilerinin mali-i
116/07	مكتوبكم المرسول قد اشترينا	malumum oldu. Sipariş buyrulan
116/08	الأشياء التى امرتم بأخذها و بمقتضى	şeyleri şu kadar kuruşla bâ-iştira
116/09	امركم العالى ارسلناها لطرفكم	emr-i alileri üzere o tarafa seri
116/10	سريعًا	irsal olunmuştur efendim.
	(مكتوب طلبا لدين)	**(Alacağa Dair Mektubu)**
116/12	قد طالت المدة الماضية من	Falan şeyin pahasından dolayı
116/13	حلول وعدة مطلوبنا المعلوم	malumu'l-miktar meblağın tediyesi[156]
116/14	مقداره نظرالثمن الشيئ الفلانى	zamanı hayli zamana geçip tediye ve ifa

117/01	واذ اننا الآن بغاية اللزوم للنقود	olunamamış ve bizlere bugünlerde
117/02	ارجو سرعة ارساله و بذلك	akçenin lüzumu olduğundan meblağ-ı
117/03	تصيروننا ممنونين الجناب	mezkûru bir gün evvel irsal
117/04		buyurmaları mütemennâdır[157] efendim.
HÂTİME		
	(فى العروض)	**(Der-evzân-ı Şiir)**
117/07	اعلم ان الشعرأ قد وضعوا تسعة	Kelâm mevzunu takdir ve tevzin[158]
117/08	عشربحرا للكلام الموزون اى	etmek için şuara on dokuz bahir

[155] Umulan, ümit edilen.
[156] Para vb. bir şey verme, ödeme.
[157] İstenilen, arzu edilen,temenni olunan şey.
[158] Denk duruma getirme, denkleştirme.

117/09	(الشعر) وهاك جدول اسمائها	ve mizan vaz etmişlerdir ki ber-vech[159]
117/10	وتفاعيلها	ânî beyan olunur.

	Aruz Cetveli	
İkinci	**Birinci mısra**	**Esame-i buhûr[160]**
Böyle	mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün	Hezec
	müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün	Recez

[118]

İkinci	**Birinci mısra**	**Esame-i buhûr**
Böyle	fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilâtün	Remel
..	mütefâilün mütefâilün mütefâilün mütefâilün	Kâmil
..	feûlün feûlün feûlün feûlün	Mütekârip
..	fâilün fâilün fâilün fâilün	Mütedârik
..	müfâaletün müfâaletün müfâaletün müfâaletün	Vâfir
..	feûlün mefâilün feûlün mefâilün	Tavîl
..	fâilâtün fâilün fâilâtün fâilün	Medîd
..	müstefilün fâilün müstefilün fâilün	Basît
..	müstefilün mefûlât müstefilün mefûlât	Münserih
..	mefûlât müstefilün mefûlât müstefilün	Müktezep
..	mefâîlün fâilâtün mefâîlün fâilâtün	Muzâri
..	müstefilün fâilâtün müstefilün fâilâtün	Müctes
..	müstefilün müstefilün mefûlât	Serî

159 Olduğu üzere, olduğu gibi, olarak.
160 Bahirler.

..	fâilâtün müstefilün fâilât	Hafîf
..	mefâîlün mefâîlün fâilâtün	Karîb
..	fâilâtün fâilâtün müstefilün	Cedîd
..	fâilâtün mefâîlün mefâîlün	Müşâkil

[119]

Bitiş

Uyarı

İlletli sıygaları göz ardı ederek salim aruz cetvelinin beyânı

Zihaf, Arapça aruzdaki başlangıç aşamasındaki öğrencinin vezinleri kolaylıkla kullanması için vardır. Sadece kelimelerin öğretimine has şeri mesajların mütalaasını korumada öğrencilerin yardım alması içindir.

İşte benim bu hazinede bir araya getirmek istediğim şey Türk dilinin gereklerinden olan öz kelime ve lafızları toplamaktır. Daha sonra kelime ve cümlelerin açıklamasını yaptığım başka bir kitapla devam edeceğim ve inşallah onun içine ihmal edilmiş ve kullanılan mantık ve söz sanatlarını da ekleyeceğim.
Vatan evlatlarının başarılı olması için terim bilgisi de ekleyeceğim. Bu kitabı okuyanlardan rastlamış oldukları hataları görmezden gelmelerini rica ediyorum. Çünkü o ehlinin gözünde kıymetlidir. Bize birçok övgü demeti sundular fakat biz yer darlığından dolayı onun az bir kısmını aldık.

Şöyle buyurdu Hoca Fazlullah el Arabini

Köşkü inşa edilmiş dile talip olan yaratıcılık ve mükemmellik sütunlarıyla
Onun tarzından bir gerdanlık takmak istersen inci ve mercan hazinesi gerekir sana.
Çünkü onda öğrenciler için en üstün ziynet var, büyük inci gerdanlığı bakanlara görülür.

[120]

Letafetin süsü, zihinlerin Mustafa'sı o dilin mücevheratını dizin ipine dökmüştür

Her bir ifade ile onun yüksek hazinesinden her zaman ifademiz daim olsun.

Şöyle buyurdu Hoca Şahin Makarios

Bol ilim hazinesi sunmuştur bize karakteri övülesi, güzel huyların Mustafa'sı

O hazineden inciler kazanmış, o sözünden karaları doldurduğu sözünün ilkelerini bulmuştur.

Bu iş, basit hatalara düşmekten yoksun olamaz. Bazı harflerin kesrelenmesi gibi basit hatalara düşmesi engellenemez. Fakat bazı gerekli düzeltmeleri zevk-i seliminize göre yapınız. Allah'ın ihsan ve sevabı sizin olsun.

Bu kitap Allah'ın yardımı ve gücü ile yazılmıştır yazarının hattıyla.

Hamid Zeyn b. Mahmud b. es-Seyd b. Mustafa el-Acân el Lazikî eş-Şâfi

Allah onu affetsin.

Amin

1299/Rebîü'l-evvel

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sözlük Kısmının Dizin ve Sözlüğü

abluka *İt.* Kuşatma.

a. 30/13

acıkmak Acıkmak.

a. 2/03

acımak Acılı, ağrılı olmak.

a. 2/04

aç Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.

a. 13/05

açık Rengi koyu olmayan, koyu karşıtı.

a. 28/02

açmak Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.

a. 2/02

a. **(yakı aç-)** iyileştirmek için bir yarayı açıp işletmek. 13/02

ada Deniz veya göl suları ile çevrilmiş küçük kara parçası, cezire.

a. 23/01

adam *Ar.* İnsan.

a. 13/07

adım Yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri.

a. 11/02

afyon

a. **tohumu** Ar. Olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerine yapılan çiziklerden sızan, güçlü bir zehir olmakla birlikte içinde morfin, kodein vb. uyuşturucular bulunan madde. 24/12

agâh

a. **ol-** Bilgilenmek. 2/12

ağaç Ağaç.

a. 24/11

a.+ı **(çam ağacı)** 25/02

a.+ı **(çınar ağacı)** 25/05

a.+ı **(defne ağacı)** 24/11

a.+ı **(selvi ağacı)** 24/12

a.+ı **(şimşir ağacı)** 25/04

ağır Tartıda çok çeken, hafif karşıtı.

a. 13/15

ağız Ağız.

a. 11/04

ağlamak Ağlamak.

a. 2/09

ağrı Ağrı.

a. 32/04

a.+sı (baş ağrısı) 32/10

a.+sı (göz ağrısı) 32/08

ağrımak Ağrımak.

a. 2/07

ahır “ahur” *Far. āḫūr* Ahır.

a. 20/11

ak Ak, beyaz.

a. 28/03

akciğer Akciğer.

a. 11/05

akıntı Havanın veya suyun herhangi bir yöne doğru yer değiştirmesi, akım, cereyan.

a. 23/02

akmak Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek.

a. 2/10

aksamak Hafifçe topallamak.

a. 2/11

aksırmak "ağsırmak"Aksırmak.

a. 2/08

akşam Gecenin ilk saatleri.

a. 28/13

alay Herhangi bir törende veya gösteride yer alan topluluk.

a. 30/15

alçak+(1)

a. **et-** Alçalmak, alçaltmak.. 2/05

alçak+(2) Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert, rezil, hain.

a. 14/01

aldatmak Beklenmedik bir davranışla yanıltmak.

a. 2/06

alın Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü.

a. 11/09

alışmak Alışmak.

a. 2/07

almak Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.

a. 2/11

a. **(satın al-)** 7/07

alt Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşıtı.

a. 29/12

altın "altun" Altın.

a. 27/09

ambar *"anbar" Far anbār* Geminin yük koymaya ayrılmış yeri.

a. 31/10

amca *"amuca"* Amca.

a. 16/06

ana Anne.

a. 15/14

a. **(süt ana)** 16/04

a. **(üvey ana)** 16/02

anahtar Anahtar.

a. 21/11

anlamak Anlamak.

a. 2/01

anlaşılmak Anlaşılmak.

a. 2/15

aramak Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak.

a. 2/05

arı Arı.

a. 25/11

a.+sı (bal arısı) 26/05

arık Zayıf, cılız, kuru, sıska.

a. 13/11

arka Sırt.

a. 11/03

arkadaş Arkadaş.

a. 13/08

armut *Far. emrūd* Armut.

a. 18/04

arpa

a. **suyu** Bira. 18/03

art "ard" Arka, geri.

a. 29/10

artmak Çoğalmak.

a. 2/06

arzu *Far ārzū* İstek, dilek.

a. 30/04

arzulamak Arzulamak.

a. 2/07

askı Askı.

a. 21/08

aslan "arslan" Aslan.

a. 25/10

asmak Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştirip sarkıtmak.

a. 2/06

astar *Far. āster* Giyecek, perde, çanta, ayakkabı vb. şeylerde, kumaşın veya derinin iç tarafına geçirilen ince kat.

a. 20/02

aşağı Bir şeyin alt bölümü, zir, yukarı karşıtı.

a. 29/11

aşçı Aşçı.

a. 16/11

aşina *Far āşinā* Bildik, tanıdık.

a. 13/14

at At.

a. 25/09

ateş *Far āteş* Ateş.

a. 28/09

atlı Ata binmiş kimse, süvari.

a. 30/13

atmak Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.

a. 2/01

avcı Avcı.

a. 16/15

avize *Farsça āvīze* Avize.

a. 21/13

avlamak Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek.

a. 3/14

avuç "avuc" Avuç.

a. 11/11

avurt "avurd" Yanağın ağız boşluğu hizasına gelen bölümü.

a. 11/12

ay Ay.

a. 24/03

aya

a.+sı **(el ayası)** Elin, bilekle parmaklar arasındaki iç bölümü. 11/08

ayak Ayak.

a. 11/04

ayı "ayu" Ayı.

a. 26/04

ayıtlamak Ayırmak, ayıklamak..

a. 4/07

ayna Ayna.

a. 21/07

aynacı Ayna yapan veya satan kimse.

a. 17/04

ayran Ayran.

a. 18/11

ayrılmak Boşanmak.

a. 4/10

ayva Ayva.

a. 18/01

azarlamak Azarlamak.

a. 2/11

azgın Azmış olan, azılı, kudurgan.

a. 13/12

azı

a. **dişi** Köpek dişlerinden sonra içeriye doğru, alt ve üst çenenin iki yanında beşer tane bulunan ve yiyecekleri öğütmeye yarayan dişlerin ortak adı, azı dişi, öğütücü diş. 12/12

babalık Üvey baba.

b. 16/04

baca *Far bāce* Dumanı ocaktan çekip havaya vermeye yarayan yol.

b. 20/13

bacak Bacak.

b. 11/11

bacanak Bacanak.

b. 16/06

badem *Farsça bādām* Badem.

b. 18/02

bağ

b.+ı (boyun bağı) Kravat. 20/08

bağırmak İnsan yüksek ve gür ses çıkarmak.

b. 4/05

bağırsak "barsak" Bağırsak.

b. 11/02

bağışlamak Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek.

b. 4/06

bağlamak Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak.

b. 5/04

bahadır *Far bahādur* **Savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla üstünlük kazanan veya yiğitlik gösteren kimse, batur.**

b. 13/06

bahar *Far bahār* İlkbahar.

b. 28/08

bahçe "bağçe" *Far bāġçe* Bahçe.

b. 20/14, 23/02

bakır Bakır.

b. 27/09

bakırcı Bakır işleyen veya bakır kap kacak satan kimse.

b. 17/08

bakla *Ar. bāḳilā* Bakla.

b. 18/11

bakmak Bakışı bir şey üzerine çevirmek.

b. 4/07

bal Bal.

b. 19/12

b. **arısı** 26/05

baldır Bacağın dizden ayak bileğine kadar olan bölümü, incik.

b. 11/09

balık Balık.

b. 18/06, 26/06

balıkçı Balıkçı.

b. 17/09

bardak Bardak.

b. 21/10

barışma Barışmak durumu, uzlaşma, anlaşma.

b. 31/02

barışmak Barışmak.

b. 4/01

barsak bk. Bağırsak.

b. 11/02

basmacı Basma yapan veya satan kimse.

b. 17/07

basmak Bastırma, sıkıştırma.

b. 4/04

baş

b. 11/08

b. **ağrısı** Baş ağrısı. 32/10

başak Başak.

b. 24/14

başlamak Bir işe girişmek, harekete geçmek.

b. 4/03

batı Garp.

b. 29/11

batmak Bir sıvının içine gömülmek.

b. 3/14

baygınlık Baygın olma durumu.

b. 32/11

bayılmak Baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek.

b. 4/09

baykuş Baykuş.

b. 26/07

bayrak Bayrak.

b. 31/06

becermek Güç görünen bir iş veya duruma çözüm bulmak, üstesinden gelmek.

b. 4/13

bedbaht *Far. bed + baḫt* Mutsuz, bahtsız, talihsiz.

b. 14/01

beğenmek İyi ve güzel bulmak.

b. 5/08

bekçi Bekçi.

b. 16/11

beklemek Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak.

b. 5/07

bel “bil”Bel.

b. 11/04

beniz Yüz.

b. 11/03

benzetmek “benizetmek” Benzer duruma getirmek.

b. 5/06

berbat *Far. berbād* Kötü.

b. 14/01

berber *Far. berber* Berber.

b. 16/10

berk

b. et- Berkitmek, sağlamlaştırmak. 4/15

beslemek Yetiştirmek.

b. 5/01

beyaz *Ar. beyāż* Ak.

b. 28/04

beyazlanmak Beyaz duruma gelmek, ağarmak.

b. 5/11

beyin "beyni" Beyin.

b. 11/12

bezirgân "Bazirgân" *Farsça bāzergān* Tüccar.

b. 17/05

bıçak Bıçak.

b. 21/08

bıkmak Bıkmak.

b. 5/05

bıldırcın "baldırcın(!)" Bıldırcın.

b. 18/05

bırakmak Elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak.

b. 4/14

bıyık Bıyık.

b. 11/10

biber *Rum.* Biber.

b. 18/08

biçmek Ekin, ot vb.ni orakla, tırpanla, makine ile kesmek.

b. 4/12

bileği

b. **taşı** Bıçak, çakı, makas vb. kesici araçları bilemekte kullanılan ince taneli sarı şist. 21/12

bilek Bilek.

b. 11/11

bilemek Keskin duruma getirmek.

b. 5/12

bilezik Bilezik.

b. 20/07

bilmek Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. b. 5/10

bina *Ar. binā*

b. **yap-** Bina etmek, yapmak, kurmak, inşa etmek. 5/09

binmek Binmek.

b. 5/10

birader *Far. birāder* Erkek kardeş.

b. 16/01

bitirmek "bitürmek" Bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tüketmek, tamamlamak, sonuçlandırmak.

b. 4/11

boğaz+(1) Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak.

b. 11/06

boğaz+(2)

b. **reisi** Liman reisi, gemilerin limana girip çıkması, yük alıp vermesi işlerine bakan yetkili kimse.

31/13

boğazlamak Hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek.

b. 4/15

boğmak Bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek.

b. 5/01

boğum İnce damarların veya sinirlerin yumak gibi toplandığı yer.

b. 11/07

boğurtlak Kılkuyruk cinsinden bir kuş.

b. 25/13

boru Borazan.

b. 31/04

boşaltmak Boş duruma getirmek.

b. 5/15

boşamak Kanunlara göre eşlerden biri, aile ilişkisini kesmek.

b. 4/13

boy+(1) Uzunluk.

b. 11/09

boy+(2) Baklagillerden, çiçekleri mavi, sarı veya beyaz renkli, kurutulan tohumları çemen yapımında kullanılan bir bitki (Trigonella faenum-graecum).

b. **otu** 18/02

boyamak Boyamak.

b. 5/09

boynuz Boynuz.

b. 25/14

boyun Boyun.

b. 11/13

b. **bağı** Kravat. 20/08

bozmak Bir şeyi kendisinden beklenilen işi yapamayacak duruma getirmek.

b. 5/13

böbrek "böğrek" Böbrek.

b. 11/10

böcek Böcek.

b.+i **(ipek böceği)** 26/02

b.+i **(yıldız böceği)** Ateş böceği. 27/05

b.+ler 25/11

böğür İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü.

b. 11/08

böğürtlen Böğürtlen.

b. 24/15

bölmek Bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek.

b. 5/07

börek Börek.

b. 18/01

böyür bk. Böğür.

b. 11/08

brik *Fr.* İki direkli, seren yelkenli, birkaç top taşıyan gemi.

b. 31/11

budalalık Budala olma durumu.

b. 30/09

buhurdanlık *Ar. baḫūr + Far. -dān+Tr. -lık* İçinde tütsü için kullanılan maddeler yakılan kap, buhurluk.

b. 21/09

bulanmak Duruluğunu yitirmek.

b. 5/05

bulaşmak Bir nesne, üzerine sürülen bir şey yüzünden kirlenmek.

b. 5/04

bulmak Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak.

b. 5/06

bulut Bulut.

b. 24/04

bunalmak Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak.

b. 5/02

bunamak Çeşitli sebeplerle zihin gücünü yitirerek ne yaptığını bilemez duruma gelmek, ateh getirmek.

b. 5/08

burmak Bir şeyi iki ucundan tutup ekseni etrafında ters yönlere çevirerek bükmek.

b. 5/12

burun Burun.

b. 11/12

buruşmak Düzgünlüğü bozulmak, üzerinde kırışık ve katlamalar oluşmak.

b. 5/11

but İnsan vücudunun kalça ile diz arasındaki bölümü.

b. 11/05

buyurmak Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek.

b. 5/13

buz Buz.

b. 24/05

buzağı Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu.

b. 25/12

bükmek Birkaç tel ipliği burarak sarmak.

b. 5/03

büyük Büyük.

b. 13/07

büyükana Büyükanne.

b. 16/07

büyümek Yaşı artmak, yaşlanmak.

b. 5/15

cadde *Ar. cādde* Ana yol.

c. 23/04

cambaz *Far. cānbāz* At alıp satan veya yetiştiren kimse.

c. 17/01

can *Far. cān* Can.

c. 12/02

canavar Far. *cānāver* Kurt, domuz vb. cana kıyan yaban hayvanı.

c. 26/04

cenk *Far. ceng* Cenk, savaş.

c. 30/15

ceviz *Ar. cevz* Ceviz.

c. 18/07

ceylan *Far. ceyrān* Ceylan.

c. 26/14

cıva "jive" *Far. cīve* Cıva.

c. 27/13

ciğer "çiğer" *Far. ciger* Ciğer.

c. 12/04

cömert *Far. cevān + merd* Cömert.

c. 14/01

cumartesi "cuma irtesi" *Ar. cumʿa + Tr. Ertesi* Cumartesi.

c. 29/07

çabuk "çapük" *Far. çābuk Çabuk.*

ç. 13/11

çağırmak+(1)

ç. (**türkü çağır-)** Yüksek sesle şarkı, türkü söylemek. 4/14

çağırmak+(2) Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek.

ç. 5/07

çakal *Far. şaġāl* Çakal.

ç. 26/05

çakmak Tabanca veya tüfeklerde bulunan tetik düzeni.

ç. 22/01

çalgıcı Çalgı çalmayı kendine meslek edinmiş kimse.

ç. 16/15

çalışkan Çalışkan.

ç. 13/12

çalışmak Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak.

ç. 5/08

çalmak Ses çıkarmak, ses vermek.

ç. 5/09

çam

ç. **ağacı** Çam ağacı. 25/02

çamur Çamur.

ç. 23/03

çanak Toprak, metal vb. bir maddeden yapılmış yayvan, çukurca kap.

ç. 21/10

çapak Göz pınarında ve kirpiklerde birikerek pıhtılaşan veya kuruyan akıntı.

ç. 12/03

çark "çarh" *Far. çarḫ* Çark.

ç. 24/01

çarkçı "çarhçı" Kesici aletleri çarkla bileyen kimse, bileyici.

ç. 17/02

çarşaf *Far. çāder + şeb Çarşaf.*

ç. 21/15

çarşamba "çeharşenbe" *Far. çār + şenbe* Çarşamba.

ç. 29/06

çarşı "çarşu" *Far. çār + sū* Çarşı.

ç. 23/05

çatal Bir tür olta iğnesi.

ç. 21/07

çatlamak (Karnı) yarmak.

ç. 5/06

çay Dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu.

ç. 23/06

çayır Çayır.

ç. 23/07

çehre *Far. çihre, çehre* Çehre, yüz.

ç. 12/06

çekirdek Etli meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum.

ç. 25/03

çekirge Çekirge.

ç. 26/06

çekişmek Ağız kavgası etmek.

ç. 5/11

çekmek Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek.

ç. 5/13

çelik Çelik.

ç. 27/12

çene *Far. çāne* Çene.

ç. 12/05

çerağ *Far. çerāġ* Mum, kandil, lamba vb. ışık veren araç, çırağ.

ç. 21/08

çeşme *Far. çeşme* Çeşme.

ç. 23/08

çevirmek Öteki yüzünü görünür duruma getirmek.

ç. 5/15

çevre “çövre” Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi.

ç. 29/12

çıban Çıban.

ç. 32/13

çıkmak İçeriden dışarıya varmak, gitmek.

ç. 6/01

çıkrık Kuyudan kovayı çekmeye yarayan ve el ile çevrilen araç.

ç. 21/09

çınar

ç. **ağacı** 25/05

çiçek+(1) Çiçek.

ç. 19/13

çiçek+(2)

ç. **illeti** İrinli kabarcıklar dökerek yüzde izler bırakan ateşli, ağır ve bulaşıcı bir hastalık. 32/03

çift

ç. **sür-** Saban, pulluk kullanarak toprağı ekilebilir duruma getirmek. 5/12

çiftlik “ciftlik” Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen, çalışanlarının da oturması için evler bulunan geniş toprak parçası.

ç. 23/09

çiğnemek “çeynemek” Ağza alınan bir şeyi dişler arasında ezmek, öğütmek.

ç. 6/02

çilingir *Far. cilānger* Anahtarcı.

ç. 17/03

çirkin *Far. çirkīn* Çirkin.

ç. 13/13

çise *hlk*. İnce yağmur, çisenti.

ç. 24/02

çiy Havada buğu durumundayken akşamın ve gecenin serinliğiyle yerde veya bitkilerde toplanan küçük su damlaları, şebnem, jale.

ç. 24/02

çizmek **“**cızmak” Yarmak, uzunlamasına kesmek.

ç. 5/10

çoban F*ar. çūbān, şūbān* Çoban.

ç. 17/04

çocuk Bebeklik ile ergenlik arasındaki insan.

ç. 13/14, 15/14

çolak Eli veya kolu sakat olan (kimse).

ç. 13/15

çorap “çorab” *Far. cūrāb* Çorap.

ç. 20/01

çömlek Çömlek.

ç. 21/11

çözmek Düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak.

ç. 5/14

çulhacı *Far. cūlāh* + Tr. –cı El telgâhında bez dokuyan kimse, dokumacı, dokuyucu.

ç. 17/05

dağ Dağ.

d. 23/06

dağılmak Toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak.

d. 7/06

dağıtmak Bölüştürmek, pay etmek.

d. 7/05

dal Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri.

d. 25/05

dalak Dalak.

d. 12/06

dalmak Suyun içine bütün vücuduyla ve hızla girmek.

d. 7/07

dam Üzeri toprak kaplı ev, küçük ev, köy evi.

d. 21/03

damak "damağ" Ağız boşluğunun tavanı.

d. 12/08

damar Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal.

d. 12/07

damat "damad" *Far. dāmād* Damat.

d. 16/01

damla 1) Kalbe inen inme, felç. 2) Nikris, gut, kabarcık.

d. 32/03

damlamak Damla durumunda tane tane düşmek.

d. 7/08

danışmak Danışmak.

d. 7/09

dar

d. **et-** Dar olmak, darlaşmak. 8/05

dargın "dargun" Dargın.

d. 14/09

darı Darı.

d. 24/15

davar Koyun ve keçiye verilen ortak ad.

d. 26/04

dayanmak Bir yere yaslanmak.

d. 8/08

dayı Dayı.

d. 16/02

dazlak Dazlak, kel, daz.

d. 14/10

debretmek Hareket ettirmek, kımıldatmak.

d. 6/05

dede Dede.

d. 16/03

defne

d. **ağacı** Defne ağacı. 24/11

değirmen İçinde öğütme işi yapılan yer.

d. 20/14

değirmenci Değirmen işleten kimse.

d. 17/08

değişmek Karşılıklı alıp vermek, mübadele etmek.

d. 6/11

değmek Aralık kalmayıncaya kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek.

d. 6/14

deli Deli, mecnun.

d. 14/10

delikanlı Çocukluk çağından çıkmış genç erkek.

d. 14/11

delilik Deli olma durumu, cinnet.

d. 32/06

delmek Delik açmak, delik duruma getirmek.

d. 7/01

demek “dimek” Söylemek, söz söylemek.

d. 6/15

demir “demür” Demir.

d. 27/14

demirci “demürci” Demirci.

d. 17/09

deniz Deniz.

d. 23/11

dere İki dağ arasındaki uzun çukur.

d. 23/10

dert “derd” Dert.

d. 32/05

deşmek Oymak, delmek, yara açmak, içini açmak, karıştırmak, kazmak.

d. 6/09

deve Deve.

d. 26/07

d. **kuşu** Deve kuşu. 26/08

deveci Deve sahibi, deve kiralayan kimse.

d. 16/12

devirmek Ayakta veya dik duran bir şeyi düşürmek, yatay duruma getirmek.

d. 6/01

devşirmek Bir araya getirmek, derlemek, toplamak.

d. 6/04

dışarı Dışarı.

d. 29/13

dikmek+(1) Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek.

d. 6/13

dikmek+(2) Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak.

d. 6/15

dil Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı.

d. 12/07

dilbaz Tr. *dil + Far. -bāz* Konuşmasıyla kandıran.

d. 14/06

dilber *Far. dilber* Alımlı, güzel kadın.

d. 14/07

dilenci Geçimini dilenerek sağlayan kimse.

d. 14/09

dilenmek Kendisini acındırarak bir kimseden bir şey istemek.

d. 7/02

dilsiz Konuşma engelli, konuşamayan, ahraz, lâl(I).

d. 14/08

dinlemek İşitmek için kulak vermek.

d. 6/12

direk Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek.

d. 31/10

dirilmek Öldüğü sanılan şey canlanmak.

d. 6/08

dirsek Kol ile ön kol arasındaki eklemin arka yanı.

d. 12/09

diş Diş.

d. 12/11

d. **eti** Diş eti. 12/13

d.+i **(azı dişi)** 12/12

dişi Yumurta oluşturan veya yavru doğuran (birey).

d. 14/13

divanelik Kaçıklık, delilik.

d. 30/07

diz Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.

d. 12/10

doğan Yırtıcı bir kuş, doğan.

d. 26/07

doğramak Doğramak.

d. 8/02

doğruluk Doğruluk.

d. 30/10

doğurmak Yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak.

d. 7/13, 10/11

dokumak Tezgâhta ipliği, çözgü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak.

d. 8/04

dokunmak "Dokanmak" Müteessir olmak, etkilenmek.

d. 8/03

dolaşmak Gezmek, gezinmek.

d. 8/05

doldurmak Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek.

d. 8/06

dolma Tavuk, kuzu gibi hayvanların veya biber, domates vb. sebzelerin içine pirinç ve başka şeyler doldurularak pişirilen yemek.

d. 18/15

dolu Havada su buğusunun birden yoğunlaşıp katılaşmasından oluşan, türlü irilikte, yuvarlak veya düzensiz biçimli buz parçaları durumunda yere hızla düşen bir yağış türü.

d. 24/05

domuz **"**donuz**"** Domuz.

d. 26/08

don Giysi.

d. 20/05

dondurma Şekerli sütün veya meyve sularının dondurulmasıyla hazırlanan soğuk yiyecek.

d. 18/14

donmak Sıvı, soğuğun etkisiyle katı duruma gelmek, buz tutmak.

d. 6/09

dost Dost.

d. 14/12

dostluk Dostluk.

d. 30/06

doymak İsteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak.

d. 8/07

dökmek Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak.

d. 6/10

döndürmek Dönmesini sağlamak.
d. 6/13
dönmek Geri gelmek, geri gitmek.
d. 6/12
dönüm Eni boyu kırkar mimar arşını olan alan ölçüsü.
d. 23/12
döşek Yatak.
d. 21/14
döşeme Koltuk, kanepe, divan vb.nin kumaş, yay, pamuk vb. bölümleri.
d. 21/15
döşemek Kumaş, halı vb.ni bir yeri iyice örtecek biçimde sermek.
d. 6/07
dövmek "döğmek" Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak.
d. 6/11
dudak Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri.
d. 12/08
dudu "dudi" Papağan.
d. 26/06
dul Dul.
d. 15/01
duluk 1. Yüz. 2. Şakak. 3. Yüzün şakakla çene arasındaki yanı. 4. Şakakta saçla sakalın birleşimi olan kısım, favori.
d. 12/09
dumağı "dumağu" Nezle.
d. 32/07
duman Havalanan tozların veya sisin oluşturduğu bulanıklık.
d. 24/01
durmak Hareketsiz durumda olmak.
d. 8/01
duvar "divar" *Far dīvār* Duvar.
d. 20/15
duymak Bilgi almak, öğrenmek, haber almak.
d. 6/14
düdükçü Düdük yapan veya satan kimse.
d. 16/10
düğme Giyecek, yorgan vb.nin bazı yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılmış küçük tutturma aracı.
d. 20/02
dülger *Farsça durūger* Yapıların kaba ağaç işlerini yapan kimse.
d. 16/11
dümen *İt timon* Hava ve deniz taşıtlarında, taşıta istenilen yönü vermeye ve belirli bir doğrultuda götürmeye yarayan hareketli parça.
d. 31/15
dün Bugünden bir önceki gün.
d. 28/13
dürtmek Ucu sivri bir şeyle veya elle hafifçe itmek.
d. 7/03
düş
d. **gör-** Rüya görmek. 6/05

düşman *Far duşmān* Düşman.
d. 14/05
düşmanlık *Far duşmān + Tr. -lık* Düşmanlık.
d. 30/05
düşmek Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek.
d. 6/06
düşünmek Aklından geçirmek, göz önüne getirmek.
d. 6/08
düzetmek Düzelmek, düzeltmek.
d. 6/03
düzmek Sıralamak, sıraya koymak, dizmek.
d. 6/02
ebe
e. **karı** Doğum işini yaptıran kadın 16/10
ebegümeci Ebegümeci, bir tür bitki.
e. 18/01
edephane *Ar. edeb* Far. *ḫāne* Ayakyolu, abdesthane.
e. 20/12
edepsiz Ar. edeb + Tr. sİz Edepsiz.
e. 13/06
eğirmek Yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek.
e. 2/04
eğlenmek Neşeli, hoşça vakit geçirmek.
e. 2/02
eğmek Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek.
e. 2/13
ekinci Tahıl yetiştirip satan kimse.
e. 16/14
ekmek+(1) Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek.
e. 2/03
ekmek+(2) "etmek"
e. 18/07
ekmekçi "etmekçi" Ekmekçi.
e. 16/12
eksik
e. **et-** Eksilmek, eksiltmek. 2/14
el El.
e. 11/07
e. **ayası** Elin, bilekle parmaklar arasındaki iç bölümü 11/08
e. **mahraması** *eskimiş, Ar. maḥreme* Bazı bölgelerde kadınların sokağa çıkarken manto üstüne örtündükleri işlemeli geniş örtü, makrama.

21/09
e.+**i pek** Eli ağır, parasına sıkı 13/05
eleğimsağma hlk. *Arapça ʿalaʾim + semā* Gökkuşağı.
e. 24/01
elek Elek.
e. 21/10
elemek Elek yardımıyla ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak, elekten geçirmek.
e. 2/10
ellemek Ellemek.

e. 2/09

elma Elma.

e. 18/08

e.+sı (yer elması) Birleşikgillerden, kök sapları yumru durumunda olan bir bitki. 19/07

emcek Meme.

e. 11/10

emmek Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek, somurmak.

e. 2/13

emzirmek Emzirmek.

e. 2/12

engerek Engerek yılanı.

e. 25/13

enişte Bir kimsenin kız kardeşinin veya kadın hısımlarından birinin kocası.

e. 15/15

enli

e. **et-** Enli olmak, genişlemek. 3/02

ense Boynun arkası.

e. 11/06

ensiz

e. **et-** Daralmak, daraltmak. 3/01

er Erkek.

e. 15/13

ergen Henüz evlenmemiş, bekâr.

e. 13/10

erik Erik.

e. 18/05

eritmek Erimesini sağlamak, erimesine yol açmak.

e. 2/09

erkek Yetişkin adam, bay, er kişi.

e. 13/09

erte “irte” Ertesi, gelecek, sabah, şafak sökme zamanı, yarın.

e. 29/01

esirgemek Korumak, himaye etmek, vikaye etmek.

e. 2/15

esnemek Uykulu, sıkıntılı veya yorgunluk duyulan bir anda ağzı genişçe açarak soluk alıp vermek.

e. 2/01

eşek Eşek.

e. 25/12

eşik Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak.

e. 20/12

eşmek Toprağı veya toprak gibi yumuşak bir şeyi biraz kazmak.

e. 2/02

et+(1) İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka.

e. 11/01

e. **(kaba et)** 12/14

e.+i **(diş eti)** 12/13

et+(2) Kasaplık hayvanlardan sağlanan kaslardan oluşmuş besin maddesi.

e. 18/02

etek Etek.

e. 20/01

etmek “itmek” Bir işi yapmak.

e. 4/08

e. **(alçak et-)** 2/05

e. **(berk et-)** 4/15
e. **(dar et-) 8**/05
e. **(eksik et-)** 2/14
e. **(enli et-)** 3/02
e. **(ensiz et-)** 3/01
e. **(ince et-)** 2/15
e. **(intihap** et-**)** 2/14
e. **(kalın et-)** 9/06
e. **(kavga et**-) 8/09
e. **(küçük et-**) 9/11
e. **(orta et-) 3**/12
e. **(pak et-) 4**/08
e. **(seyrek et-)** 7/01
e. **(tıraş et-)** 4/13
e. **(yardım** et-**)** 10/03
e. **(yüksek et-)** 10/07

ev Ev.
e. 20/13

evlendirmek Evlendirmek.
e. 3/15

evli Evlenmiş olan (kadın veya erkek).
e. 13/13

evvelki
e. **gün** Önceki gün. 28/14

eyerci "eğerci" Eyer yapıp satan kimse.
e. 16/13

eylemek Etmek, yapmak.
e. 3/10

ezberlemek Ezberlemek.
e. 2/10

ezmek Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak, biçimini değiştirmek.
e. 2/12

faydalanmak Yararlanmak.
f. 8/10

fener "fenar" ***Rum.*** Fener.

f. 22/10

fes *eskimiş, (Fas şehrinin adından)* Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık.
f. 20/07

fesleğen Fesleğen.
f. 25/01

fırkata 10-15 çit kürekli, hızlı, eski bir savaş gemisi.

f. 31/14

fısıldamak Fısıldamak.
f. 8/11

filika *İt. feluca* Cankurtaran sandalı.
f. 31/13

firuze "pîrûze" *Far. pīrūze* Değerli bir mineral.
f. 27/09

gebe Gebe.
g. 14/10

gece "gice" Gece.
g. 28/15
g. **yarısı** 29/01

gecelik "gicelik" Gecelik.
g. 20/05

gecikmek Gecikmek.
g. 8/14, 10/08

geçen Bir önceki (hafta, ay, yaz, kış vb.).

g. 29/06

geçinmek Yaşamak için gerekeni sağlamak.

g. 8/15

geçişmek Mücadele etmek, çekişmek.

g. 10/07

geçmek Bir yerden başka bir yere gitmek.

g. 9/01

geğirmek “Genirmek” Geğirmek.

g. 9/08

gelecek Daha gelmemiş, yaşanacak zaman, istikbal, ati.

g. 29/07

gelin Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın.

g. 16/03

gelincik Sansargillerden, ince uzun yapılı, sivri çeneli, küçük bir hayvan.

g. 26/09

gelmek

g. **(rast gel-)** Rastlamak. 7/01

gemi Gemi.

g. 31/13

gemici Gemide çalışan ve gemi işleten kimse.

g. 17/07

genç Yaşı ilerlememiş olan.

g. 14/13

genişlemek Geniş duruma gelmek, büyümek.

g. 9/09

geri “girü” Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf, ileri karşıtı.

g. 29/14

gerinmek Kolları açarak gövdeyi gergin bir duruma sokmak.

g. 9/04

getirmek “getürmek”

g. 8/12

gevşek Sıkı veya gergin olmayan.

g. 15/05

gevşetmek Sertlik ve gerginliğini bozmak.

g. 10/01

gezmek Gezmek.

g. 9/03

gıcırdamak Gıcırtı çıkarmak.“kıçırdamak”

g. 8/12

girmek Dışarıdan içeriye geçmek.

g. 10/10

gitmek Bir yere doğru yönelmek.

g. 10/06

giyinmek Giyinmek.

g. 10/11

gizlemek Saklamak.

g. 9/05

göbek İnsan ve memeli hayvanlarda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk.

g. 12/07

göçmek Şehir veya ülke değiştirmek.

g. 9/12

göğüs Sine.

g. 12/11

gök+(1)

g. 24/05

g. **gürültüsü** Gök gürlemesi. 24/06

gök+(2) Mavi renk.

g. 28/03

göl Göl.

g. 23/05

gömlek Gömlek.

g. 20/04

gömmek Defnetmek.

g. 10/03

göndermek Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak.

g. 10/04

gönül Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı.

g. 12/12

görmek

g. **(düş gör-)** bk. **düş.** 6/05

görüşmek Buluşup konuşmak.

g. 10/02

göstermek Görülmesini sağlamak.

g. 9/14

götürmek Taşımak, ulaştırmak veya koymak.

g. 8/13

göz Göz.

g. 12/08

g. **ağrısı** Göz ağrısı. 32/08

g. **kap-** Göz kıpmak, göz kırpmak. 8/11

g. kapağı 12/09

gözetmek Dikkatle bakma, tetkik etme.

g. 9/13

gözlük Gözlük.

g. 20/03

gözyaşı Gözyaşı.

g. 12/10

gül Gül, bir tür çiçek.

g. 25/05

güleç

g. **yüzlü** Her zaman gülümseyen. 15/06

gülen “gülgen” Gülen.

g. 15/07

gülmek Gülmek.

g. 9/10

gümüş Gümüş.

g. 27/12

gün Yirmi dört saatlik süre.

g. 28/13

g. **(evvelki gün)** 28/14

g. **(öbür gün)** 28/15

günahkâr *Far. gunāhkār* Günahlı.

g. 14/15

gündüz Gündüz.

g. 28/14

güneş Güneş.

g. 24/07

günü Kıskançlık, haset.

g. 30/06

güreşçi Pehlivan.

g. 17/08

gürültü

g.+sü **(gök gürültüsü)** 24/06

güve Kurtçuğu yapağı, yünlü kumaş ve dokuma yiyen pul kanatlılardan bir böcek.

g. 26/12

güvenmek Güvenmek.

g. 10/05

güvercin "gögercin" Güvercin.

g. 18/13

güveyi "güveği"

g. 16/04

güz Sonbahar.

g. 28/10

güzel Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı.

g. 15/03

hafta *Far hefte* Hafta.

h. 29/03

halı Halı.

h. 21/12

harbi *Ar. ḥarbī* Ateşli silahların içini temizlemekte kullanılan çubuk, harbe.

h. 31/01

hasta *Far. ḫaste* Hasta.

h. 14/03

hastalık *Farsça ḫaste + Tr. -lık* Hastalık.

h. 32/04

haşlama Haşlanarak pişirilen şey.

h. 18/08

haşlamak Bir şeyi kaynar suya daldırmak.

h. 6/03

havan *Far hāven* İçinde bir şey dövüp ufalamaya yarayan, tahta, taş, maden veya plastikten yapılan kap.

h. 22/07

havlu "havlı" Avlu.

h. 20/13

havuç "havuc" Havuç.

h. 19/05

hemşire *Far hemşīre* Kız kardeş, bacı.

h. 16/06

heveskâr *Ar. heves + Far. -kār* Hevesli.

h. 15/08

hıçkırmak "hıckırmak" Hıçkırmak.

h. 9/13

hırsız Hırsız.

h. 14/04

hısımlar Akrabalar.

h. 15/15

hilebaz *Ar. ḥīle + Far. -bāz* Hileci.

h. 14/02

hilebazlık *Ar. ḥīle + Far. -bāz + Tr. -lık* Hilecilik.

h. 30/10

hizmetkâr "hidmetkâr" *Ar. ḫidmet + Far. -kâr* Uşak.

h. 17/06

hoca *Far ḫvāce* Öğretmen.

h. 17/07

horoz "horus" *Farsça ḫorūs* Horoz.

h. 18/10

horuldamak Horlamak.

h. 6/04

hoşnutluk "hoşnudluk"

h. 30/03

hoşnutsuzluk "hoşnudsuzluk"
h. 30/04
hurma Far. *ḫurmā*
h. 18/09
ıhlamur Rum. Ihlamur.
ı. 24/13
ırgalamak Yerinden oynatıp sallamak, sarsmak.
ı. 2/08
ırmak Irmak.
ı. 23/01
ısırmak Isırmak.
ı. 2/03
ısıtmak Isıtmak.
ı. 2/14
ıslatmak Islatmak.
ı. 2/04
ısmarlamak Sipariş etmek.
ı. 2/05
ıspanak "ıspanah" Ispanak.
ı. 18/06
içeri "içerü" İç yan, iç bölüm.
i. 29/12
içmek Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.
i. 4/09
iğne Dikişte kullanılan çelik araç.
i. 22/01
ikindi Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi.
i. 29/02
ileri "ilerü" İleri, geri karşıtı olan.
i. 29/10
ilik+(1) Kemiklerin iç boşluklarını dolduran ve kan hücrelerinin yapımını sağlayan doku.
i. 11/06
ilik+(2) Giysi, yorgan çarşafı, yastık kılıfı vb.nin gereken belirli yerlerine düğmenin geçirilebilmesi için iplikle örülerek, parça geçirilerek veya biye ile yapılan küçük yarık.
i. 20/05
ilişmek Bir şeye hafifçe dokunmak, takılmak.
i. 2/08
illet *Ar. ʿillet* Hastalık.
i.+i **(çiçek illeti)** bk. **çiçek+(2)** 32/03
inanmak Bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek.
i. 3/11
ince
i. **et-** İncelmek, inceltmek. 2/15
inci "incü" İnci.
i. 27/10
incir *Farsça encīr* İncir.
i. 18/09
incitmek İncinmesine yol açmak.
i. 3/12
inek Dişi sığır.
i. 26/03
inlemek Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek.
i. 4/12

inme Vücudun bir bölümünde hareket ve hissetmenin kalkması, felç, nüzul, paralizi.

i. 32/09

inmek Yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek.

i. 3/13

intihap "intihab"

i. et- Seçmek. 2/14

ip İplik.

i. 21/14

ipek

i. **böceği** 26/02

iplik İplik.

i. 21/15

irin İrin, cerahat.

i. 32/08

iskele İt. scala İskele.

i. 22/15

iskemle Rum. Arkalıksız sandalye.

i. 21/07

istek Arzu, şevk.

i. 30/03

istekli "isteklü"

i. 13/13

istemek İstek duymak, arzulamak.

i. 2/13

işitmek Duymak.

i. 4/11

işkembe "işkenbe"

i. 11/05

iyi "eyü" İyi.

i. 13/15

iyilik "eyülik" İyilik.

i. 30/07

kaba "kapa"

k. **et** Kıç. 12/14

kabak Kabak.

k. 19/06

kaburga *kabu'rga), Moğolca*

k. **kemiği** Eğe kemiklerinin oluşturduğu kafes. 11/13

kaçmak Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek.

k. 8/14

kadeh *Arapça ḳadeḥ* İçki içmeye yarayan ayaklı bardak.

k. 22/05

kadırga Donanmada çektiri türünden gemilerin en büyüğü.

k. 31/14

kahvehane *Ar. ḳahve + Far. ḫāne* Kahve.

k. 21/02

kalay Kalay.

k. 27/13

kalbur *Ar. ġirbāl* Tahıl ve başka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek.

k. 22/02

kaldırımcı Kaldırım döşeyen kimse.

k. 17/01

kaldırmak Bulunduğu yerden almak.

k. 9/04

kalın

k. **et-** Kalın olmak (sıvı), pekleşmek, koyulaşmak ya da koyu olmak; sağlam, sıkı, sert olmak.

9/06

kalmak Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek.

k. 9/05

k. **(sağ kal-)** Ömrünü devam ettirmek, yaşamasını sürdürmek. 7/11

kambur Kambur.

k. 15/04

kamış Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler.

k. 25/02

kan

k. 12/13

k. **sürmesi** Kanama. 32/05

kanat+(1) "kanad" Kapı, pencere, dolap gibi dikine açılıp kapanan şeylerin kapağı.

k. 21/01,

kanat+(2) "kanad" Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ.

27/03

kanmak Söylenilen sözün doğruluğuna inanmak.

k. 9/07

kap "kab" İçi gaz, sıvı veya katı herhangi bir maddeyi alabilen oyuk nesne.

k. 22/11

kapak

k. 22/04

k.+ı **(göz kapağı)** 12/09

kapamak Bir açıklığı örtmek için bir şeyi, açık yerin üzerine getirmek.

k. 8/09

kapı "kapu" Kapı.

k. 20/15

kapısız "kapusız" Bir işi olmayan.

k. 14/02

kaplan Kaplan.

k. 26/12

kaplumbağa Kaplumbağa.

k. 26/13

kapmak+(1)

k. (göz kap-) bk. **göz** 8/11

kapmak+(2) Birdenbire yakalayarak, çekerek almak.

k. 8/12

kaptan "kapudan" Kaptan.

k. 31/10

kar Kar.

k. 24/02

kara+(1) *Ar. ḳārra* Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak.

k. 23/07

kara+(2) Siyah.

k. 28/02

karakulak Kedigillerden, çakala benzer vahşi bir hayvan.

k. 27/01

karatavuk Karatavukgillerden, tüyleri kara, meyve ve böceklerle beslenen ötücü kuş.

k. 26/15

karga Karga, bir tür kuş.

k. 26/09

karı Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce.

k. 16/07

k. **(ebe karı)** bk. **ebe** 16/10

karın

k. 12/10

k. **sürmesi** İshal. 32/04

karınca Karınca.

k. 26/10

karındaş Kardeş.

k. 16/01

karışkan Fırtınalı rüzgâr.

k. 24/04

karışmak Karıştırmak.

k. 8/15

karpuz *Far. ḫarbūz* Karpuz.

k. 19/01

karşı "karşu" Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi.

k. 29/13

karşılamak Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak, istikbal etmek.

k. 9/01

kart Gençliği ve körpeliği kalmamış.

k. 15/02

kartal Kartal, yırtıcı bir kuş.

k. 26/14

karye *eskimiş, Ar. ḳarye* Köy.

k. 23/07

kasap "kasab" Kasap.

k. 17/02

kasık Vücudun karın ile uyluk arasındaki bölümü.

k. 12/11

kasırga Rüzgâr çizelgesinde hızı 64 veya daha fazla deniz mili olan ve kuvveti 12 ile gösterilen rüzgâr.

k. 24/03

kaş Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.

k. 12/12

kaşık Kaşık.

k. 22/12

kaşımak Kaşımak.

k. 9/03

kaşmer 1. Soytarı. 2. Şakacı, maskara, güldürücü.

k. 15/03

katır Atgillerden, kısrak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan.

k. 26/11

katırcı Katırlarını kira ile işleten veya katırlarla eşya taşıyan kimse.

k. 16/15

katmak Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak.

k. 8/13

kav *Fr. cave* İçki mahzeni.

k. 22/03

kavak Uzun boylu bir ağaç.

k. 25/03

kavga

k. **et-** Birbiriyle atışmak, dövüşmek. 8/09

kavuk

k. **salla-** bk. **sallamak** 8/07

kavun Kavun.

k. 19/04

kavurma Kendi yağıyla pişirilip kavrulduktan sonra yenen veya dondurulup saklanan et.

k. 19/03

kaya Kaya.

k. 23/09

kaygana Omlet.

k. 19/09

kaygı "kaygu" Gam, tasa.

k. 30/05

kayık Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne.

k. 31/15

kayın Kadın veya kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi, kayınbirader, ini.

k. 15/13

kayınpeder Kayınbaba.

k. 15/15

kayırmak Koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak, himmet etmek.

k. 9/09

kayısı Kayısı.

k. 19/05

kaymak Sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman, krema.

k. 19/10

kaynak Bir suyun çıktığı yer, kaynarca, pınar, memba, göz.

k. 23/10

kaynamak Bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulduğunda buhar durumuna geçerek fokurdamak.

k. 8/08

kaynana Kaynana.

k. 15/14

kaz Kaz.

k. 19/02

kazan+(1) Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap.

k. 22/06

kazan+(2) Buhar makinelerinde, kalorifer tesisatında, suyun kaynatıldığı büyük derin kap.

k. 31/12

kazanmak Kazanç sağlamak.

k. 8/13

kazımak Bir aleti sürterek bir şeyin yüzündeki tabakayı kaldırmak.

k. 9/02

keçe Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş.

k. 22/08

keçi Keçi.

k. 27/01

keçiboynuzu Keçiboynuzu.

k. 19/11

kederlenmek Kederli olmak.

k. 9/02

kedi Kedi.

k. 27/02

kehle Bit.

k. 26/13

keklik Keklik, bir kuş türü.

k. 27/05

kel *Far. kel* Saçı dökülmüş olan.

k. 14/12

kelebek "kebelek" Kelebek.

k. 27/06

kelle *Far. kelle* Koyun, kuzu ve keçinin pişirilmiş başı.

k. 12/05

kemer İki sütun veya ayağı birbirine üstten yarım çember, basık eğri, yonca yaprağı vb. biçimlerde bağlayan ve üzerine gelen duvar ağırlıklarını, iki yanındaki ayaklara bindiren tonoz bağlantı.

k. 23/13

kemik Kemik.

k. 12/06

k.+i **(kaburga kemiği)** 11/13

kenar Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka.

k. 23/11

kendir Kenevir.

k. 25/06

kene Koyun, köpek, at vb. hayvanların veya insanların derisinde asalak olarak yaşayan, bulaşıcı hastalıklara neden olan böceklerin genel adı, sakırga.

k. 26/10

k. otu 24/11

kereviz *Far. kerefs* Kereviz.

k. 24/12

kertenkele Kertenkele.

k. 27/04

kesmek Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak.

k. 9/06

kethüda Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse, kâhya.

k. 17/05

keyifsizlik Keyifsiz olma durumu.

k. 32/09

kıç+(1) Kuyruk sokumu bölgesi, kaba et, kaba but, popo, makat.

k. 12/03

kıç+(2) Deniz teknelerinde art taraf.

k. 31/11

kıl Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı.

k. 12/02

kılavuz Yol gösteren, tarihî ve turistik yerleri gezerken bilgi aktaran kimse, rehber.

k. 17/03

kılıç Kılıç.

k. 31/07

kılmak Etmek, yapmak.

k. 8/10

kın Bıçak, kılıç vb. kesici araçların kabı.

k. 30/14

kırmak Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak.

k. 8/09

kırmızı *Ar. ḳirmizī* Al, kızıl renk.

k. 28/05

kısa Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı.

k. 14/05

kısır Üreme imkânı olmayan, döl vermeyen (insan ve hayvan).

k. 14/04

kıskanç Kıskanma huyunda olan (kimse), günücü, haset, hasetçi, hasetli, hasut.

k. 14/03

kıskanma Kıskanmak işi.

k. 30/03

kıskanmak Sevgide veya kendisiyle ilişkili şeylerde bir başkasının ortaklığına, üstün durumda görünmesine dayanamamak.

k. 8/15

kısrak Dişi at.

k. 27/02

kış Kış.

k. 28/09

kışlak Kışla.

k. 31/06

kıymak Çok ince ve küçük parçalar biçiminde doğramak.

k. 8/11

kız Dişi çocuk.

k. 16/02

kızarmak Yiyecekler tavada kızgın yağ içinde veya ateşte kırmızılaşarak pişmek.

k. 9/08

kızılcık Kızamık.

k. 32/06

kızmak Isıtılan veya ısınan bir nesnenin sıcaklığı çok artmak:

k. 8/14

kiler “kilar”

k. 21/01

kilit “kilid” Kilit.

k. 22/09

kin *Far. kīn* Birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz.

k. 30/07

kinli “kinlü” Kindar.

k. 15/09

kirişçi Kiriş yapan veya satan kimse.

k. 17/06

kirletmek Pisletmek.

k. 10/09

kirli Pis, pasaklı.

k. 15/08

kirpi Kirpi.

k. 27/03

kirpik Kirpik.

k. 12/04

kişi Kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat, nefer.

k. 14/11

kişnemek At, bağırır gibi yüksek ses çıkarmak.

k. 9/07

kişniş *Far. kişnīc* kişniş.

k. 18/12

koca Yaşlı, ihtiyar.

k. 14/06

koklamak Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek.

k. 9/07

kol İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm.

k. 12/15

koltuk Kolun gövde ile birleştiği yer.

k. 12/01

komşu "konşu" Komşu.

k. 14/09

konak Büyük ve gösterişli ev.

k. 21/03

konuşmak Düşünceyi sözlü anlatmak.

k. 8/07

koparmak Kopmasını sağlamak, kopmasına yol açmak.

k. 8/10, 9/01

korkak Korkak.

k. 14/08

korku Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü.

k. 30/04

koruk Ham üzüm.

k. 19/07

koşmak Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek.

k. 9/06

kova "koğa" Kova.

k. 22/07

kovcu "kovcı" Dedikoducu.

k. 14/07

kovmak Sert veya küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek, savmak, defetmek.

k. 8/08

koymak Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.

k. 9/09

köle Köle.

k. 17/09

kömür Kömür.

k. 22/10

köpek Köpek.

k. 26/11

köprü Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı.

k. 23/12

körfez Rum. Karanın içine sokulmuş deniz parçası.

k. 23/04

körük Ateşi canlandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfleyen araç.

k. 22/12

köse *Far. kūse* Bıyığı, sakalı çıkmayan (erkek).

k. 15/04

köşk *Far. kuşk* Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır.

k. 21/02

kötü İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoşa gitmeyen, fena, iyi karşıtı.

k. 15/02

kötürüm Yürüyemeyecek derecede sakat (bacak).

k. 15/01

köy *Far. kūy* Köy.

k. 23/06

kuğu

k. **kuşu** Kuğu kuşu. 26/13

kulak Kulak.

k. 11/14

k. **tozu** Kulak kiri. 11/15

kulan Kırgız steplerinde yaşayan yaban bir tür.

k. 26/14

kullanmak Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.

k. 9/08

kumluk Kumsal.

k. 23/08

kurbağa Kurbağa.

k. 27/04

kurdeşen "kurdeşeni"

Deride çeşitli sebeplerle oluşan kaşıntılı döküntü, ürtiker.

k. 32/07

kurmak Hazır duruma getirmek.

k. 9/03

kursak Kuşların yemek borusu üzerinde bulunan, yiyeceklerin toplandığı torba biçiminde şişkin organ.

k. 26/09

kurşun Atom numarası 82, atom ağırlığı 207,21, yoğunluğu 11,3 olan, 327,4 °C'de eriyen, yumuşak ve bükülgen, mavimtırak esmer renkte bir element.

k. 27/14

kurt+(1) "قورت" köpekgillerden, yırtıcı, etçil memeli hayvan.

k. 27/05

kurt+(2) "kurd" "قورد" Uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvan.

k. 27/06

kuru

k. **ot** 25/04

k. **üzüm** Kuru üzüm. 19/08

kurutmak Kuru duruma getirmek.

k. 9/02

kusmak Midenin içindekini basınçla ağızdan dışarı atmak, çıkarmak, istifra etmek.

k. 9/05

kuş

k. 26/12

k.+u (deve kuşu) 26/08

k.+u (kuğu kuşu) 26/13

kuşatmak Bağlamak, sarmak.

k. 9/04

kuşluk Günün sabahla öğle arasındaki bölümü, kuşluk vakti.

k. 29/05

kuyruk Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.

k. 26/15

kuyu Kuyu.

k. 21/04

kuyumcu Kuyumcu.

k. 17/04

kuzgun Kuzgun, bir tür kuş.

k. 26/10

kuzu "kuzı" Kuzu.

k. 26/11

küçük

k. 14/14

k. **et-** Azaltma, küçültme. 9/11

kükürt "kükürd" *Far. gūgird* Kükürt.

k. 27/11

külhan Hamamları ısıtan, hamamın altında bulunan kapalı ve geniş ocak, cehennemlik.

k. 20/15

küp Su, pekmez, yağ vb. sıvıları veya un, buğday gibi tahılları saklamaya yarayan, geniş karınlı, dibi dar toprak kap.

k. 22/11

küpe "kübe" Küpe.

k. 20/08

kürek Toprak, kömür vb.ni bir yerden bir yere alıp atmaya, taşımaya yarayan ve yayvan bir bölümü, buna bağlı uzun bir sapı bulunan araç.

k. 31/14

kürk Kürk.

k. 20/01

k. yüzü 20/02

küsmek Küsmek.

k. 9/15

lahana Lahana.

l. 18/14

lala *Far. lālā* Çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse.

l. 17/10

lale Lale.

l. 24/13

laşe *Far. lāşe* Leş.

l. 12/13

leğen *Far. legen* Genellikle, içinde bir şey yıkamak için kullanılan metal veya plastikten yayvan kap.

l. 22/02

leş "laş" *Far. lāşe* Leş.

l. 12/13

leylek Leylek.

l. 26/15

lohusa *Rum.*

Yeni doğum yapmış kadın.

l. 15/10

mah *Far. māh* Ay.

m. 29/02

mahalle *Ar. maḥalle* Mahalle.

m. 23/08

mahrama *bk.* **el**

m.+sı **(el mahraması)** 21/09

manavcı Rum. Meyve ve sebze satan kimse.

m. 17/13

mangal "mankal" Ocak.

m. 22/04

marul Rum. Marul.

m. 18/15

mavi *Ar. māʾī* Mavi.

m. 28/04

maydanoz "mâdünüs" Maydanoz.

m. 19/02

maymun *Ar. meymūn* Maymun.

m. 27/01

mazı *Far. māzū* Bir süs bitkisi.

m. 24/14

mehtap "mehtab" *Far. meh + tāb* Ay ışığı.

m. 24/06

meme Meme.

m. 12/14

memleket *Ar. memleket* Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer.

m. 23/09

menekşe "menefşe"

m. 25/01

mercimek *Far. merdumek* Mercimek.

m. 19/01

merdiven "nerdubân" *Far. nerdubān* Merdiven.

m. 21/04

mermer *Ar. mermer* Mermer.

m. 27/13

mermerci Mermer çıkaran, işleyen, satan, mermer vb. taşlardan yapılarda ıslak zemin işleri, mutfak döşemesi, eviye veya mezar taşları yapan kimse.

m. 17/11

mersin *Rum.* Bir tür ağaç.

m. 24/15

meyhaneci Meyhane işleten kimse.

m. 17/11

meyve *Far. mīve* Meyve.

m. 25/02

mezarcı 1) Mezar kazan kimse. 2) Mezarın bakımını yapan kimse.

m. 17/12

mızrak *Ar. mizrāḳ* Uzun saplı, sivri demir uçlu silah.

m. 30/15

minder Şilte.

m. 22/03

mum *Far. mūm* Mum.

m. 22/05

mumcu Mum yapan veya satan kimse.

m. 17/10

murdar *Far. murdār* Kirli, pis.

m. 15/05

musluk ***Ar. maslūk*** **Musluk.**

m. 21/03

mühürlemek Mühürlemek.

m. 10/12

nar *Far. nār, enār* Nar.

n. 19/03

nargile *Far. nārgile* Tömbeki denilen bir cins tütünün dumanının sudan geçirilerek içilmesini sağlayan araç.

n. 22/06

nazik *Farsça nāzuk* Nazik.

n. 15/06

nazlanmak Kolayca gönlü olmamak, ısrar beklemek.

n. 9/12

nevazil Nezle.

n. 32/10

nişanlı Evlenmek için söz verip yüzük takmış olan kimse, adaklı.

n. 16/05

nizar Zayıf, arık.

n. 15/07

nohut "nohud" Nohut.

n. 19/04

nöbetçi Nöbet bekleyen, nöbet sırası kendisinde olan kimse.

n. 31/01

ocak Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer.

o. 20/14

oda Oda.

o. 20/11

odun Yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç.

o. 21/12

oduncu Odun kesen veya satan kimse.

o. 17/01

oğlak Keçi yavrusu.

o. 25/15

oğlan Erkek çocuk.

o. 13/08

oğul Erkek evlat, mahdum.

o. 16/01

o. **(üvey oğul)** Karı kocanın her birine göre öbürünün ayrı bir eşinden dünyaya gelmiş olan erkek çocuk. 16/03

ok Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk.

o. 31/01

okşamak "Ohşamak" Masaj yapmak.

o. 3/09

okumak Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlemek veya seslendirmek.

o. 4/09

olmak Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak.

o. 3/15

o. **(agâh ol-)** Bilgilenmek. 2/12

o. **(pişman ol-)** yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülmek. 4/14

omuz Omuz.

o. 11/02

ordu Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü.

o. 30/13

ordugâh eskimiş T*r. ordu + Far. -gāh* Ordunun konakladığı yer.

o. 30/14

orman Ağaçlarla örtülü geniş alan.

o. 23/03

orta

o. **et-** Ortalamak. 3/12

ortak Birlikte iş yapan, ortaklaşa yararlarla birbirlerine bağlı kimselerden her biri, şerik, hissedar, partner.

o. 17/02

oruç “oruc”

o. **tut-** Oruç tutmak. 4/02

ot Ot.

o. **(kuru ot)** 25/04

o.+u **(boy otu)** 18/02

o.+u **(kene otu)** 24/11

oturak Alçak iskemle.

o. 13/06

oturmak Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek.

o. 3/07

ova

Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlük, yazı.

o. 22/15

ovuşturmak “ovuşdurmak” Bir şeyi bastırarak başka bir şey üzerinden geçirmek.

o. 4/04

oymak eskin, sivri uçlu bir cisimle bir şeyi yontarak veya delerek çukur oluşturmak.

o. 4/04

oynamak Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraşmak.

o. 4/05

öbür

ö. **gün** Yarından sonraki gün. 28/15

ödemek

ö. 3/10

öğlen “öylen” Öğle.

ö. 28/14

öğrenmek Bilgi edinmek.

ö. 4/11

öğretmek Bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak.

ö. 4/10

öğüt “öğüd”

ö. **ver-** bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek, nasihat etmek. 3/11

öğütmek Tane durumundaki nesneleri bir araçla ezerek un durumuna getirmek.

ö. 3/10

ökçe Topuğun arka bölümü.

ö. 11/01

öksürmek Öksürmek.

ö. 4/12

öksürük Öksürük.

ö. 32/06

öksüz Anası veya hem anası hem babası ölmüş olan (çocuk).

ö. 13/11

öküz Öküz.

ö. 26/01

ölçmek En, boy, hacim, süre gibi nicelikleri kendi cinslerinden seçilmiş bir birimle karşılaştırıp kaç birim geldiklerini belirtmek.

ö. 3/13

öldürmek Bir canlının hayatına son vermek.

ö. 3/14

ölmek Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek.

ö. 4/01

ön Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı.

ö. 29/11

öpmek Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek.

ö. 3/03

örtmek Kapamak.

ö. 3/11

örümcek Örümcek.

ö. 25/14

ötmek Kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak.

ö. 3/06

padişah "badşah" *Far. pādşāh*

p. 17/06

pak

p. **et-** Temizlemek, arıtmak. 4/08

panayır *Rum*. Belli zamanlarda ve genellikle küçük yerleşim birimlerinde kurulan, sergi niteliğini de taşıyan büyük pazar.

p. 22/15

pancar Pancar.

p. 18/07

parlamak "barlamak"

p. 4/02

parmak Parmak.

p. 11/07

parmaklık Korkuluk.

p. 20/11

pastırma "basdırma" Pastırma.

p. 18/03

patlamak "batlamak"

p. 3/15

patlıcan "badılcan" Patlıcan.

p. 18/04

pay

p. **ver-** Hisse vermek. 4/10

pazar "bazar" Pazar.

p. 29/03

pazartesi "bazar irtesi" Pazartesi.

p. 29/04

peder Baba.

p. 16/05

pek

p. **(eli pek)** bk. **eli** 13/05

pekmez Pekmez.

p. 19/12

peltek "beltek" Dilini dişlerinin arasına alır gibi konuşan ve bu yüzden s, z gibi sesleri kusurlu söyleyen (kimse).

p. 13/05

pencere *Far. pencere* Pencere.

p. 20/12

pençe *Far. pence* Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları.

p. 25/10

perçem *Far. perçem* Kâkül.

p. 11/01

perşembe “pencşenbe” *Far. penc + şenbe* Perşembe.

p. 29/05

pestil “bestil” İnce yufka biçiminde kurutulmuş meyve ezmesi, bastık.

p. 19/12

peşkir *Far. pīşgīr* Genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş ince havlu.

p. 21/11

pey *Far. pey*

p. **ver-** Bir sözleşmede taraflardan birinin öbürüne işten caymayacağını belirtmek amacıyla önceden verdiği güvence parası. 5/14

peynir “beynir” *Far. penīr* Peynir.

p. 18/03

pınar Yerden kaynayarak çıkan su, kaynak.

p. 23/01

pırasa Pırasa.

p. 18/09

piç “biç” *Far. pīç* Anası ile babası arasında evlilik bağı olmadan dünyaya gelen çocuk, haramzade, veledizina.

p. 13/08

pilav “bilav” *Far. pelāv, pilāv* Pilav.

p. 18/10

piliç “pilic” Tavuğun küçüğü, erginleşmemiş tavuk veya horoz.

p. 25/09

pire Pire.

p. 26/08

pirinç *Far. birinc* Bakıra çinko katılarak elde edilen sarı renkte bir alaşım.

p. 27/10

pişirmek “bişürmek” Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek veya içilebilecek bir duruma getirmek.

p. 5/03

pişman “bişiman” *Far. peşīmān* Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen, nadim.

p. ol- 4/14

pişmanlık “bişimanlık” Pişman olma durumu, nedamet.

p. 30/08

pişmek “bişmek” Ateşte, fırında, kaynar suda veya yağda ısı etkisiyle yenilebilir duruma gelmek.

p. 5/02

piştov Bulg. Osmanlı ordusunda bir süre kullanılan, paçavrayla sıkıştırılmış barutu horozunda bulunan çakmak taşı ile ateşleyip kurşun bilyeyi atan, kısa namlulu, tek atış yapılabilen bir tabanca türü.

p. 31/03

piyade *Far. piyāde* Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf:

p. 31/05

poyraz *Rum*. Kuzeydoğudan esen soğuk rüzgâr.

p. 29/13

pusula "busula" *İt. bussola* Pusula.

p. 31/12

püskül "büskül" Bir ucundan bazı şeylere süs olarak takılan, diğer ucu serbest saçak biçimindeki iplik demeti.

p. 20/06

püskürmek "büskürmek" Ağzında bulunan bir sıvı veya toz durumundaki bir şeyi hızla savurtarak dışarı çıkarmak.

p. 5/14

rast

r. **gel-** Düşünmediği, ummadığı hâlde karşılaşmak, rastlamak, tesadüf etmek. 7/01

reçel *Far. rīçāl* Meyvelerin şekerle kaynatılmasıyla hazırlanan tatlı.

r. 18/11

reis *Ar. reʾīs* Küçük tekne kaptanı.

r. 31/11

r.+i **(boğaz reisi)** bk. **boğaz** 31/13

renk *Far. reng* Renk.

r. 28/05

rüsvalık "resvaylık" *Far. rusvā* Rüsvaylık, rüsva, rezil.

r. 30/08

rüzgâr *Far. rūzgār* Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad.

r. 24/03, 28/10

saat *Ar. sāʿat* Saat.

s. 28/15

sabah *Arapça ṣabāḥ* Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman.

s. 29/03

saç Baş derisini kaplayan kıllar.

s. 11/15

saçmak Tohumu ekmek.

s. 7/08

safderun *Ar. ṣāf* + *Far. derūn* Kolayca aldatılan, saf.

s. 14/05

sağ+(1)

s. **kal-** ömrünü devam ettirmek, yaşamasını sürdürmek. 7/11

sağ+(2) Bu taraftaki yön.

s. 29/14

sağır İşitme duyusundan yoksun, işitmeyen (kimse).

s. 14/04

sağırlık Sağır olma durumu.

s. 32/11

sağmak Memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak.

s. 7/12

sakal Sakal.

s. 12/01

sakallı Sakalı olan.

s. 14/06

sakınmak Herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak, içtinap etmek.

s. 7/14

saklamak Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koymak.

s. 7/13

saksağan Saksağan.

s. 25/14

salı Salı.

s. 29/02

salıvermek Serbest bırakmak.

s. 8/02

sallamak+(1) Sarsmak, silkmek.

s. 7/15

sallamak+(2)

s. **(kavuk salla-)** 8/07

salmak (saçı) salmak, bırakmak.

s. 8/01

salya “salyar” Rum. Salya.

s. 12/15

sancı Sancı.

s. 32/12

sandalye “sandâlî” *Ar. ṣandaliyye* Sandalye.

s. 22/07

sanmak Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek, zanneylemek.

s. 8/03

sarhoş “serhoş” *Far. ser + ḫoş* Sarhoş.

s. 15/02

sarı

s. 28/04

s. **yağ** Tereyağı. 19/07

sarık Sarılarak meydana getirilen başlık.

s. 20/04

sarılık Derinin, dokuların ve organizmadaki sıvıların sarı bir renk almasıyla beliren hastalık, karaciğer yangısı, hepatit.

s. 32/10

sarımsak Sarımsak.

s. 19/06

sarkıtmak Bir şeyin sarkmasını sağlamak.

s. 7/09

sarmak Dolamak.

s. 7/10

satın “satun”

s. **al-** Bir nesneyi belirlenen fiyatını ödeyerek kendine mal etmek, mübayaa etmek. 7/07

satmak Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek.

s. 7/06

savurmak Havaya atıp dağıtmak, saçmak.

s. 8/05

savuşmak Bulunduğu yerden aceleyle, gizlice veya dikkati çekmeden ayrılmak.

s. 8/04

sayıklamak Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek.

s. 8/06

saymak Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak.

s. 7/04

sebzevat Sebzeler.

s. 18/13

seçmek Benzerleri arasında hoşa gideni seçip almak veya yararlanmak için ayırmak.

s. 7/03

seğirtmek Koşmak, yürümek, yetişmek.

s. 6/04

selamlık Saray, köşk veya konaklarda erkeklere ayrılan bölüm, harem karşıtı.

s. 21/01

selvi

s. **ağacı** Servi ağacı. 24/12

semiz Şişman.

s. 15/04

semizot Semizotu.

s. 18/15

semsak Yasemin.

s. 24/13

sene Yıl.

s. 29/07

serbest

s. 14/15

serçe Serçe.

s. 25/09

sergerde *Far. ser + gerde* Gönüllü askerlerin başı.

s. 31/03

sermek Kurutmak için asmak.

s. 6/02

serpmek Saçmak.

s. 6/01

sersem *Far. sersām* Düşünmeden hareket eden, ne yaptığının farkında olmayan.

s. 15/03

sert Far. serd Pek, katı.

s. 15/01

sevgili Sevgili.

s. 14/02

sevinmek Sevinmek.

s. 6/13

sevmek Sevmek.

s. 6/12

seyrek

s. **et-** Genişletmek, bollatmak, büyütmek.

7/01

seyretmek Seyretmek.

s. 6/15

sezmek Açık bir kanıt olmaksızın, olmuş veya olacak bir şeyi anlamak, kestirmek, hissetmek.

s. 6/03

sıçan Sıçan.

s. 25/12

sıçramak Parmak uçları ile almak.

s. 7/05

sığmak

s. 7/06

sıkı Cimri.

s. 14/08

sıkılmak

s. 7/07

sıkmak Güzel koku sürmek.

s. 7/08

sınamak

s. 7/09

sınır

s. 23/13

sırtlan

s. 25/13

sıtma “ısıtma” Sıtma.

s. 32/03

sıyırmak Kazıyarak ve silerek üzerinde hiçbir şey bırakmamak.

s. 8/03

siğil

s. 32/08

silkmek

s. 6/06

silmek

s. 7/03

simsiyah

s. 28/03

sindirmek “Sinirmek” İçine işletmek, içine akıtmak, hazmetmek

s. 6/05

sinek Sinek.

s. 25/10

sineklik Cibinlik, özellikle kara sineklerin girmesini önlemek için dükkân kapısına takılan perde.

s. 22/02

sinir

s. 11/13

sirke Sirke.

s. 18/14

sivrisinek Sivrisinek.

s. 25/11

siyah Siyah.

s. 28/02

soğan Soğan.

s. 19/08

soğutmak

s. 7/11

sokmak

s. 7/15

sol

s. 29/15

solak

s. 14/07

sormak

s. 7/12

soymak

s. 8/01

soyunmak

s. 8/02

söğüt

s. 24/14

sökmek

s. 6/10

sönmek

s. 6/14

sövmek “söğmek”

s. 6/11

söylemek

s. 7/02

su Su.

s. 28/08

s.+yu **(arpa suyu)** bk. **arpa** 18/03

suç Yasalara aykırı davranış, cürüm.

s. 30/09

susak Kepçe.

s. 22/08

susam

s. **yağı** Susam tanelerinden çıkarılan yağ, şırlağan.

19/13

susamak Susamak.

s. 7/13

susmak Susmak.

s. 7/14

suvarmak Hayvanı, bitkiyi sulamak, hayvanı suvarmak.

s. 7/10

sümük Sümük.

s. 11/14

sünger *Rum*. Sünger.

s. 22/04

süngü Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah.

s. 31/04

süpürge Süpürme işinde kullanılan araç.

s. 22/01

süpürmek

s. 7/02

sürgü

s. 21/02

sürme

s.+si **(kan sürmesi)** bk. **kan** 32/05

s.+si (**karın sürmesi)** bk. **karın** 32/04

sürmek (Arabayı, otomobili) sürmek.

s. 6/08

s. (çift sür-) 5/12

sürümek Çekmek, sürüklemek.

s. 6/07

süt "süd" Süt.

s. 19/01

s. ana 16/04

sütleğen "südleğen"

s. 19/13

süzgü Filtre, süzgeç, elek.

s. 22/03

süzmek Süzmek.

s. 6/09

şah *Farsça şāh* Şah.

ş. 16/13

şalgam *Far. şelġam* Bu bitkinin insan ve hayvanlar için besin olarak kullanılan etli ve tatlı kökü.

ş. 19/05

şamdan *Ar. şemʿ* + *Far. -dān* Üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık kaynağı konulan yüksek tabla, mumluk, çırakma, şamdanlık.

ş. 22/05

şapka "şabka" *Rus*. Keçe, hasır, kumaş, ip vb. ile yapılan başlık.

ş. 20/03

şarap "şarab" *Ar. şerāb* Şarap.

ş. 19/02

şaşkın Ahmak.

ş. 14/03

şaşmak Umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek.

ş. 7/04

şeftali "şeftalü" Şeftali.

ş. 19/03

şehir "şehr" *Far. şehr* Şehir.

ş. 23/04

şeker *Far. şeker* Şeker.

ş. 19/04

şekerci Şeker ve şekerleme yapan veya satan kimse.

ş. 16/14

şimdi Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda.

ş. 29/01

şimşek Şimşek.

ş. 24/04

şimşir "çimşir"

ş. ağacı 25/04

şiş+(1) Örgü örmekte kullanılan, metal, ağaç, kemik vb.nden yapılan uzun çubuk.

ş. 22/06

şiş+(2) Şişmiş olan yer, şişlik.

ş. 32/09

şişmek İçi hava veya gazlarla dolarak gerilmek.

ş. 7/05

şule *Ar. şuʿle* Alev.

ş. 24/06

taban Ayağın alt yüzü, aya.

t. 12/02

tabla Küllük.

t. 22/09

tabur Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği.

t. 31/05

takke *Ar. ṭāḳiye* İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık.

t. 20/05

tamahkâr Açgözlü.

t. 14/12

tan Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir.

t. 29/04

tanımak Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak.

t. 7/10

taramak Bir şeyin tellerini birbirinden ayırıp karışıklığını gidermek.

t. 7/11

tarhana *Far. terḫāne* Tarhana çorbası.

t. 18/04

tarla Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası.

t. 23/02

tartmak Bir şeyin birim cinsten ağırlığını bulmak.

t. 8/06

tasalı Kaygılı.

t. 14/11

taş

t.+ı (**bileği taşı**) 21/12

taşak Er bezi, erkeklik bezi, haya.

t. 12/05

taşımak Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek.

t. 7/04

taşlar Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı maddeler.

t. 27/11

taşlık Taşı bol, taşlı (yer).

t. 23/05

tatlı Şekerle veya şekerli şeylerle yapılan yiyecek.

t. 19/09

tatmak Dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak.

t. 8/04

tava *Far. tāve* Tava.

t. 21/13

tavan Bir yapının, kapalı bir yerin üst bölümünü oluşturan düz ve yatay yüzey, taban karşıtı.

t. 21/04

tavşan Tavşan.

t. 19/10

tavşancıl Çoğu tavşan avlamakla beslenen kartal, akbaba vb. yırtıcı kuş.

t. 26/05

tavuk Tavuk.

t. 19/11

tay Üç yaşına kadar olan at yavrusu.

t. 25/15

tayfa *Ar. ṭāʾife* Gemide türlü işlerde çalıştırılan sefer işçisi.

t. 31/12

tazı *Far. tāzī* Tazı.

t. 25/15

teke Erkek keçi.

t. 26/01

tekerlemek Yuvarlamak.

t. 4/15

tembel "tenbel" *Far. tenbel* Tembel.

t. 13/10

temiz Temiz.

t. 13/09

temizlemek Temizlemek.

t. 5/02

ten Ten.

t. 11/15

teneke Yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sac.

t. 27/10

tenekeci Tenekeden kap ve öteberi yapan, tenekeden yapılmış malzemeyi onaran kimse.

t. 16/13

tepe Yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi.

t. 23/03

tepmek "depmek" Hayvan, ayağıyla vurmak.

t. 6/06

tepsi "depşi" Tepsi.

t. 21/14

ter Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, arak (I).

t. 11/14

tereyağı Tereyağı.

t. 18/06

terlik Beyaz patiskadan dikilen veya yünden örülen takke, başlık.

t. 20/06

terzi Terzi.

t. 16/12

testi “desti” ***Far. destī***

Testi.

t. 21/13

teyze Teyze.

t. 15/13

tıkmak “dıkmak” Sokmak.

t. 6/10

tıraş

t. **et-** Tıraş etmek. 4/13

tırmalamak Tırmalamak.

t. 7/12

tırnak Tırnak.

t. 12/04, 26/02

tırtıl Tırtıl.

t. 26/01

tilki “dilki” Tilki.

t. 26/02

titreme Titremek işi.

t. 32/12

titremek “ditremek” Küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak. t. 6/07

tohum *Far. tuḫm* Tohum.

t. 25/01

t.+u **(afyon tohumu)** 24/12

tok Doymuş.

t. 14/15

tolga “tuğulga” Miğfer, çelik başlık.

t. 30/14

top

t. 31/05

topal

t. 14/13

toplamak

t. 7/14

toprak

t. 28/09

topuk Ayağın yuvarlakça olan alt bölümü.

t. 12/03

torun

t. 16/05

tosbağa Kaplumbağa.

t. 26/13

toynak “tonak” At, eşek vb. tek tırnaklı hayvanların tırnağı.

t. 26/03

toz

t.+u **(kulak tozu)** bk. **kulak** 11/15

tökezmek “tökezlemek” Yürürken ayağı bir yere çarpıp sendelemek.

t. 5/04

tunç “tuc” Tunç.

t. 27/11

turp *Far. turb, turub* Turp.

t. 18/12

turşu “turşı” *Far. turşī* Turşu.

t. 18/05

tutaraklı Saralı.

t. 14/14

tutmak Kavramak.

t. 7/15

t. **(oruç tut-)** 4/02

tuz Bir asitteki hidrojenin yerini bir bazın almasıyla oluşan birleşim, sodyum klorür (NaCl).

t. 18/13

tuzlar

t. 27/12

tüfek “tüfenk” *Far. tufeng* Tüfek.

t. 31/07

tükenmek Bitmek, sona ermek, kalmamak.

t. 5/05

tükürmek Tükürmek.

t. 5/01

tükürük Tükürük.

t. 12/01

türkü “türki”

t. **çağır-** Türkü söylemek. 4/14

tütsülemek Türlü amaçlarla bir yeri tütsü dumanıyla doldurmak, tütsü yapmak.

t. 5/03

tütüncü Tütün yetiştiren veya satan kimse.

t. 16/14

tüy Kuşların gövdesini örten ince ve tel gibi uzantıların her biri veya tamamı.

t. 26/03

uçkur Şalvarı bele bağlamak veya torba, kese vb. şeylerin ağzını büzmek için bunlara geçirilen bağ.

u. 20/03

uçmak Uçmak.

u. 3/08

uçuk Ateşli hastalıklar, ruhsal bunalımlar veya korku sonucu genellikle dudakta beliren kabarcık.

u. 32/05

uğurlu Uğuru olan.

u. 13/10

uğursuz Meymenetsiz.

u. 13/09

ulaşmak Ulaşmak.

u. 3/12

ulu Ulu.

u. 13/12

ummak Ummak.

u. 4/02

unutmak Unutmak.

u. 4/03

urba *İt. roba* Giysi.

u. 20/04

urmak “vurmak” Vurmak.

u. 4/01

usanmak Usanmak.

u. 4/07

uşak Erkek hizmetçi.

u. 17/03

utanmak Utanmak.

u. 3/04

uyanık Uyanmış, uyumamış.

u. 13/14

uyluk Kalçadan dize kadar olan bacak bölümü.

u. 11/03

uyumak Uyumak.

u. 4/06

uyuz Uyuz böceğinin, üst derinin altına girerek yaptığı kaşındırıcı, bulaşıcı bir deri hastalığı.

u. 32/07

uzatmak Uzamasını sağlamak.

u. 4/03

uzun İki ucu arasında fazla uzaklık olan, maksi, kısa karşıtı.

u. 13/07

üfürmek Üflemek.

ü. 4/08

ülker Ülker yıldızı.

ü. 24/02

ümit "ümid" *Far. umīd* Umut.

ü. 30/05

ümitsizlik "ümidsizlik" Umutsuzluk.

ü. 30/06

ürkmek Bir şeyden korkup sıçramak, tevahhuş etmek.

ü. 3/13

üst Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri, fevk, alt karşıtı.

ü. 29/10

üşenmek Üşenmek.

ü. 4/05

üşümek Üşümek.

ü. 4/06

ütümek Yakma, dağlama, ütüleme.

ü. 3/05

üvey "ögey"

ü. **ana** Üvey ana. 16/02

ü. **oğul** Üvey oğul. 16/03

üzüm

ü. 18/10

ü. **(kuru üzüm)** bk. **kuru** 19/08

varmak Erişilmek istenen yere ayak basmak, ulaşmak, vasıl olmak.

v. 9/10

vermek Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek.

v. 9/11

v. **(öğüt ver-)** 3/11

v. **(pay ver-)** bk. **pay** 4/10

v. **(pey ver-)** bk. **pey** 5/14

yabancı El.

y. 15/10

yağ Yağ.

y. 19/06

y. **(sarı yağ)** bk. **sarı** 19/07

y.+ı **(susam yağı)** Susam tanelerinden çıkarılan yağ, şırlağan 19/13

yağma *Far. yaġmā* Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan.

y. 31/06

yağmacı Yağma eden kimse veya ordu.

y. 15/05

yağmak Yağmur, kar, dolu gökten düşmek.

y. 10/06

yağmur Yağmur.

y. 24/07

yaka Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü.

y. 20/06

yakı

y. **aç-** *bk.* **aç** 13/02

yakışmak Güzel durmak, iyi gitmek, yaraşmak, uygun gelmek.

y. 10/07

yaklaşmak Arada az bir aralık kalacak biçimde ilerlemek, aradaki uzaklığı azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak için ileri gitmek.

y. 10/08

yakmak Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak.

y. 10/09

yalamak Yalamak.

y. 10/11

yalancı Yalan söyleyen.

y. 15/06

yalı *Rum*. Su kıyısında yapılmış büyük, görkemli ev.

y. 23/10

yamacı Ayakkabı yamayan, onaran kimse, ayakkabı eskicisi.

y. 17/10

yan+(1) Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü, profil.

y. 13/01

yan+(2) Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet.

y. 29/15

yanak Yanak.

y. 13/02

yanılmak Yanılmak.

y. 10/10

yapakçı "yapak: İlkbaharda kırkılan koyun tüyü." Yapağı alıp satan kimse.

y. 17/11

yapıştırmak "yapışdırmak" Yapışmasını sağlamak.

y. 9/14

yapmak Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek.

y. 9/15

y. **(bina yap-)** *bk.* **bina** 5/09

yaprak Yaprak.

y. 25/03

yara Yara.

y. 32/11

yaralı Yarası olan.

y. 15/09

yarasa Yarasa.

y. 27/03

yaratmak Allah, olmayan bir şeyi var etmek.

y. 10/02

yardım

y. **et-** Kendi gücünü, imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak. 10/03

yarı

y.+**sı (gece yarısı)** Güneşin batması ile doğması arasındaki sürenin ortası. 29/01

yarın Yarın.

y. 29/05

yasakçı Bekçi, nöbetçi, zabıta, muhafız.

y. 17/13

yastık "yasdık" Yastık.

y. 22/09

yaş Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman, sin (II).

y. 12/15

yaşamak Canlılığını, hayatını sürdürmek.

y. 10/05

yatak Yatak.

y. 22/08

yatmak Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak.

y. 10/01

yatsı Güneşin batmasından bir buçuk, iki saat sonraki vakit, yatsı vakti.

y. 29/04

yavru 1. Hayvan ve bitkilerin küçüğü. 2. Dişi yavru kuş, piliç, 3. Kümes hayvanları.

y. 27/02

yay Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk.

y. 31/02

yaz Yaz.

y. 28/08

yazıcı Yazar.

y. 17/12

yazmak Söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak.

y. 10/04

yeğen Birine göre, kardeş, amca, hala, dayı veya teyzenin çocuğu.

y. 16/07

yel “yil” Rüzgâr.

y. 24/06

yelken Yelken.

y. 31/15

yelpaze Yelpaze.

y. 22/10

yemek+(1) Yemek yeme, karın doyurma işi.

y. 9/15

yemek+(2) Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş, taam, ekmek.

y. 19/09

yemiş Meyve.

y. 19/08

yen Giysi kolu.

y. 20/07

yenmek Galip gelmek.

y. 9/14

yer “yir”

y. 23/11

y. elması bk. **elma** 19/07

yeşil Yeşil.

y. 28/05

yığmak Bir tepe oluşturacak biçimde üst üste koymak.

y. 9/12

yıkamak Yıkamak.

y. 10/12

yıkmak Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek.

y. 9/13

yılan Yılan.

y. 27/04

yıldırım Yıldırım.

y. 24/07

yıldız

y. 24/08

y. **böceği** bk. **böcek** 27/05

yırtmak Vücudu kanatacak kadar derin çizmek.

y. 9/11

yiğitlik

y. 30/08

yitirmek

y. 9/10

yoğurmak

y. 10/05

yoğurt Yoğurt.

y. 19/11

yoklama Bir topluluğu oluşturan üyelerin belli bir zaman ve yerde bulunup bulunmadığını anlamak için yapılan sayma işlemi.

y. 31/07

yoklamak

y. 10/06

yol Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılan uzaklık, tarik.

y. 23/12

yoldaş Yol arkadaşı.

y. 15/09

yollamak Göndermek.

y. 10/08

yolmak Bitki, tüy vb.ni çekerek yerinden çıkarmak, çekip koparmak.

y. 10/09

yonmak Yontmak, silmek, kazımak, silip yok etmek, mahvetmek.

y. 10/12

yorgan Yorgan.

y. 22/11

yorgancı Yorgan, yastık, şilte vb. şeyler diken veya satan kimse.

y. 17/12

yorgun Çalışma vb. sebeplerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan, bitap.

y. 15/07

yorulmak Yorgun duruma gelmek.

y. 10/02

yukarı+(1) “yukaru”

y. 29/10

yukarı+(2) “yukaru”

y. 29/14

yulaf *Rum.* Yulaf.

y. 25/04

yummak Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek.

y. 10/10

yumrucuk Küçük yumru, ufak şişkinlik.

y. 32/12

yumruk Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim.

y. 13/01

yumurta Yumurta.

y. 19/10

yumuşak Kaba, hırçın, sert olmayan, kolay yola gelen, uysal.

y. 15/10

yutmak Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek.

y. 10/01

yüksek

y. **et-** Yüksek olmak, yükselmek, şişmek, kabarmak.10/07

yüksük Dikiş dikerken iğnenin batmasını önlemek için parmak ucuna takılan kesik koni biçiminde gereç.

y. 22/12

yürek Kalp.

y. 13/01

yüreksiz Yürekli olmayan, cesaretsiz, cüretsiz, tabansız.

y. 15/08

yüreksizlik Yüreksiz olma durumu, yüreksizce davranış, cesaretsizlik**.**

y. 30/09

yürümek Adım atarak ilerlemek, gitmek.

y. 10/03

yürüyüş *askerlik* Birliklerin bir yerden başka bir yere gitmesi.

y. 31/03

yüz+(1) Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat.

y. 13/02

yüz+(2)

y.+ü **(kürk yüzü)** 20/02

yüzbaşı Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay.

y. 31/04

yüzgüç Suda iyi yüzen, yüzgeç.

y. 17/13

yüzlü

y. **(güleç yüzlü)** bk. **güleç** 15/06

yüzmek Kol, bacak, yüzgeç vb. organların özel hareketleriyle su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek, durmak.

y. 10/04

yüzük Yüzük.

y. 20/08

yüzyıllık Yaklaşık olarak sürerliği yüzyıl olan, asırlık.

y. 29/06

zayıflık Zayıf olma durumu.

z. 32/13

zengin *Far. sengīn* Parası, malı çok olan, varsıl.

z. 14/14

zeytinyağı "zeytunyağı" *Ar. zeytūn* Zeytinyağı.

z. 18/12

zırh *Far. zirih* Savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi.

z. 31/02

zülüf "zilif" *Farsça zulf* Şakaklardan sarkan saç lülesi.

z. 12/14

Mükâleme Kısmının Dizin ve Sözlüğü

acemi

a. 101/06

acı

a. 100/09

acık-

a.-madım 91/08

a.-tığım vakitte 91/14

âcizane

a.+me (taraf-ı âcizane) 116/01

acz

a.+i+(aciz) (nemika-i acz) 113/05

a.+i+(aciz) (resanende-i nemika-i acz) 110/11

aç

a. 91/06

adam

a. (dün konuştuğun adam) 104/04

a. (her bir adam) 109/15

a. (iyi adam) 106/15

a. (kötü adam) 105/02, 105/05

a. (o adam) 106/08

a.+dır (nazik bir adam) 104/12

a.+ın (böyle tatlı adamın muhabbeti) 104/14

a.+ın (el adamın elinde ol-) 107/07

a.+ın (kötü adamın alametleri) 105/04

a.+lardan (böyle adamlar) 104/10

âdeta

a. 97/09

af

a. buyur- 96/05

aferin

a. 98/03

affet-

a.-iniz+(affediniz) 88/02

afiyet

a.+te bulun- 114/08

a.+te ol- 113/13

a.+teyim 112/04

ağır

a. söz söyle- 108/03

ağız

a.+a+(ağza) götür- 107/02

ağrı

a.+sı (baş ağrısı) 98/11

ahbap

a.+ımızdandır+(ahbabımızdandır) 88/13

a.+ın+(ahbabın) birinin yanı 91/10

a.+ınızın+(ahbabınızın) cümlesi 113/12

ahval

a.+imizden 114/07

ait

a. 111/04

akçe

a.+nin lüzumu 117/02

akşam

a. 95/05

a. (dün akşam) 92/14

a. (her akşam) 104/08

a. ı şerifleriniz 88/05

akşamdan

a. 89/04, 98/11

al-

a. 102/14
a.-acağım 101/03, 101/04, 110/06
a.-acağım (kaide al-) 96/14
a.-acaksınız 101/02
a.-amam 101/13
a.-amayacağız 102/04
a.-dığım 116/06
a.-ıp 96/03
a.-ırım 102/01
âlâ
a.+sındandır (hocaların en âlâsı) 90/12
alamet
a.+leri (kötü adamın alametleri) 105/04
aldan-
a.-ma 104/14
aldat-
a.-masınlar 101/05
aleyh
a.+lerinde (saye-i aleyh) 111/01
a.+lerinin (tevcihat-ı aleyh) 112/07
alın-
a.-maz 102/06
ali
a.+leri (emr-i ali) 116/09
a.+leri (müddetname-i ali) 111/10
a.+lerine (hakipay-ı ali) 112/02
a.+lerine (zat-ı ali) 111/07
a.+lerinin (tahrirat-ı ali) 116/06
a.+nizle (mülakat-ı ali) 86/11
Allah
a. 106/07, 87/11, 88/06, 93/09, 98/10, 99/01
a. et- 101/06
a.+a ısmarla- 86/10
ama
a. 96/07, 99/07
ancak
a. 109/13
ânî
a. 117/10
ara
a. 114/01
Arabi
a.+dir 97/05
arşın
a. 102/03
a.+ı (bu çitin arşını) 102/02
arz
a. et- 86/08
arzu
a.+dan (sonu fena arzu) 107/09
asıl
a. 94/07
at
a. (bir at) 93/13
avrupa
a. mektepleri 90/02
az
a.+dır 101/09
aziz
a.+im 86/01
bâ
b. iştira 116/08
b. senet 110/05
b. temhir 115/10
badema
b. 111/12
bâdî
b. i terkim-i senet 115/02
bağla-
b.-dınız (minnet bağla-) 108/15
b.-ya (kin bağla-) 106/04
b.-yalım 94/15
bahar

b.+ın lezzeti 95/01
bahçe
b.+de (bir bahçe) 104/08
b.+ye (hangi bahçe) 94/04
bahir
b. (on dokuz bahir) 117/08
bâlâ
b. (ber-mucib-i bâlâ) 115/06
balık
b.+lar 94/10
bap
b.+ında+(babında) 111/05
b.+ında+(babında) (havale buyurmaları babı) 110/09
baş
b. ağrısı 98/11
başka
b. gece 88/02
b. yere 92/07
başla-
b. 103/08
başüstü
b.+ne 99/13
bazısı
b.+nı 105/05
bed
b. huy ol- 105/06
beğen-
b.-meyesin (kendini beğen-) 107/05
beka
b.+sı 113/05
belki
b. 109/11
belli
b. 105/02
ben
b. 100/08, 101/04, 102/03, 104/01, 91/08, 93/02, 93/03, 94/09, 95/04, 96/13, 96/14, 97/11
b.+e+(bana) 89/13, 98/13
b.+i 89/01, 96/09
bende
b.+lerine 111/04
b.+lerinin 110/12
bendegâne
b.+mden (taraf-ı bendegâne) 112/11
bendeniz
b. 93/12, 95/03
b.+e 87/01, 87/15
b.+i 108/11
bent
b.+leri (bu bentler) 106/10
ber
b. mucib-i bâlâ 115/05
b. vech 117/09
beraber
b. 97/03
berekât
b.+ıyla (duanız berekâtı) 112/03, 112/12
beri
b. 111/07, 98/11, 99/08
berren
b. 87/10
beş
b. 87/08
b. (yirmi beş lira) 101/11
beşer
b.+in (efrad-ı beşer) 109/10
b.+in (nev-i beşer) 109/12
beyan
b. 114/13
b. +ına (evkat-güzâr etmekte olduklarının beyanı) 113/14
b. olun- 117/10
Beyrut

b.+ta 89/15
b.+ta (derun-ı Beyrut) 90/01
bırak-
b.-mam 88/01
bi
b. mennihi teali 115/07
bî
b. diriğ buyurmalarını 112/08
bil-
b.-ip 106/11
b.-ir 99/07
b.-irim 89/02
b.-mem 103/01, 104/07
b.-meye (haddini bil-) 105/12
b.-mezsin 103/03
bin-
b.-erim 94/03
b.-ersiniz 94/02
b.-ip 99/14
bir
b. 106/11, 108/14, 111/01, 117/03, 86/14, 87/01, 87/03, 89/13, 94/13, 98/09
b. (böyle bir fayda) 89/12
b. (dilber bir zat) 87/12
b. (güzel bir seyir) 94/11
b. (her bir adam) 109/15
b. (kederi mucip bir şey) 99/03
b. (mucip bir şey) 87/06
b. (nazik bir adam) 104/12
b. (otuz bir gün vadesi) 115/05
b. (Şevki efendi namında bir zat) 88/12
b. at 93/13
b. bahçede 104/08
b. düğünde 104/09
b. kederim 113/01
b. kürk 101/04
b. mektebe 89/14
b. misafir 93/04
b. parça şeker 100/09
b. saat 89/04
b. sanatı 104/06
b. su 93/05, 94/12
b. şey 100/13, 102/04, 102/06, 92/02, 92/09, 96/07
birader
b.+im 100/03
b.+iniz 87/07
b.+inize 86/08
b.+lerimin dest-i şeriflerini 112/05
biraz
b. 96/03
birer
b. 88/07
biri
b. 90/04, 90/07
b.+nin (ahbabın birinin yanı) 91/10
birinci
b. dersimiz 97/05
birkaç
b. gömlek 101/03
birlikte
b. 88/14
biz
b. 101/06
b.+e 95/07
b.+lere 117/01
boş
b. 103/04
boyun
b.+uma+(boynuma) 108/14
böyle
b. 103/05, 87/13, 95/04, 96/15

b. adamlardan 104/10
b. bir fayda 89/12
b. tatlı adamın muhabbetine 104/14
b.+sin 97/15
b.+yse 88/14, 96/11

bu
b. 100/06, 100/08, 103/02, 108/12, 109/14, 113/11, 87/04, 87/10, 88/01, 88/10, 88/13, 92/05, 94/08, 95/07, 95/09
b. bentleri 106/10
b. büyük kaya 94/15
b. çitin arşını 102/02
b. fiyatla 101/13
b. kâğıda 103/10
b. kere 111/02, 111/09
b. nasihatler 108/11
b. nasihatlere 106/08
b.+dur 97/01
b.+nu 100/11, 96/14
b.+nun pahası 101/10
b.+nun sermayesi 101/11
b. taraftan 95/09

bugün
b. 102/08, 102/11, 96/01

bugünlerde
b. 117/01, 89/08

bul-
b.-ur 100/13
b.-ursun (şifayı bul-) 100/07

bulun-
b.-duğu (müştak bulun-) 114/13
b.-mazsa 103/04
b.-muş 110/07, 110/13, 111/05
b.-muşsam (afiyette bulun-) 114/08
b.-ur 101/08, 104/09, 89/15

bundan
b. 103/05, 96/11

burada
b. 94/13

buradan
b. 98/05

buyrul-
b.-an (sipariş buyrulan şeyler) 116/07
b.-ursa (sual buyrul-) 112/12

buyur-
b.-sun 100/01
b.-unuz 101/01, 101/07, 104/02, 86/15, 88/07, 88/14, 94/12
b.-unuz (af buyur-) 96/05
b.-up (inayet buyur-) 93/05

buyurma
b.+ları (havale buyurmaları babı) 110/09
b.+ları (himmet buyurma) 116/03
b.+ları (irsal buyurma) 117/04
b.+larını (bî-diriğ buyurmaları) 112/08
b.+maları (diriğ buyurmamaları ricası) 114/03

büyük
b. 108/15
b. (bu büyük kaya) 94/15
b.+lerin kadrini say- 105/07
b.+üne+(büyüğüne) (tekdirin büyüğü) 96/10

can

c. sıkıl- 95/03

canıgönül

c.+den 86/09

cemile

c.+leriyle (dur-u ezkar-ı cemile) 113/10

cennet

c. misalidir 90/14

cevap

c. ver- 108/08

ciğer

c. köşem oğlum 114/06

c. köşem oğlum efendi 113/08

cihet

c.+i 109/13

cümle

c.+si (ahbabınızın cümlesi) 113/12

cüzi

c. 87/03

çakerî

ç.+ye (taraf-ı çakerî) 110/12

çakı

ç.+yı 102/14

çalış-

ç. 98/03

ç.-acağım 96/11

ç.-asın 107/14

ç.-ıp 103/05

ç.-malıdır 110/03

çarşı

ç.+dan 101/02

ç.+ya 101/01

çatal

ç. 92/04

çay

ç. 92/10, 92/11

çayır

ç.+a 93/14

çık-

ç.-ar 100/04, 103/08

çit

ç.+in+(bu çitin arşını) 102/02

çok

ç. 105/01, 107/14, 107/15, 86/03, 86/05, 87/14, 88/03, 93/07, 95/04, 98/03, 99/06

ç.+tur 105/04

çokça

ç. 107/12

da

d. 102/14, 114/08, 92/05

daha

d. 91/08, 95/13

dahi

d. 101/04, 116/02, 96/14, 97/01, 97/06, 97/07

dair

d. 90/07

daire

d.+ye 90/06

dâniş

d.+i (ehl-i dâniş) 106/06

davet

d. et- 88/11

davetli

d.+yim 88/10

de

d. 88/01, 91/04, 93/02

de-

d.-diğin 88/13

defa

d. (kaç defa) 91/11

d.+dan (iki defa) 91/12

değil

d. 102/13

d.+di 104/05

d.+dir 99/03

d.+im 95/04

d.+iz 101/06

d.+se 89/06

deniz

d.+den 87/09

derkâr

d. ol- 111/07
ders
d. et- 89/08
d.+e 98/02
d.+imiz (birinci ders) 97/05
d.+iniz (ilk ders) 97/04
d.+te (her ders) 97/13
dest
d. (biraderlerimin dest-i şerifleri) 112/05
devam
d. 113/04
devletle
d. 104/02
didar
d. ı ferzendânelerine 114/12
dide
d.+mizden 113/09
diğeri
d. 90/04, 90/08
dilber
d. bir zattır 87/12
dinle-
d.-meyene 107/10
diriğ
d. (bî-diriğ buyurmaları) 112/08
d. buyurmamaları ricasına 114/02
divit
d.+in 103/06
doğru
d. git- 108/10
doğur-
d.-mayınca 99/05
dokuz
d. (işbu seksen dokuz senesi) 115/03
d. (on dokuz bahir) 117/08
dolayı
d. 116/12
dost
d.+un 106/11
d.+un (sadakatli dostun mazereti) 107/03
dostluk
d. hakkını 108/05
dök-
d.-meyesin (göz dök-) 107/08
dua
d.+nız berekâtıyla 112/03, 112/12
düğün
d.+de (bir düğün) 104/09
düş-
d.-e (oyunlara düş-) 106/02
daima
d. 113/09
dava
d.+mızı 110/08
deniz
d. kenarı tarafına 94/05
derkâr
d. ol- 109/11
ders
d.+ini 95/12
d.+lerimi 89/07
Dersaadet
d.+e 101/15
derun
d. ı Beyrut'ta 90/01
devlet
d. ü ikbal 95/10
devlethane
d.+ye 88/09
dil
d.+ini 100/04
d.+ini uzat- 105/12
dinletmek
d. vakti 95/14
doğru
d. yola 108/12

dûr
d. u ezkâr-ı cemileleriyle 113/10
dükkân
d.+ımızdaki 101/09
dün
d. 98/11
d. akşam 92/14
d. konuştuğun adam 104/04
eda
e.-et- 108/07
e. et- 108/13, 115/09
e.+sında 110/06
edepsizlik
e. eyle- 106/06
eder
e. (meçhul eder söz) 107/02
ed'iye
e. i hayriyyeleriyle 113/13
efendi
e. 96/05
e. (ciğer köşem oğlum efendi) 113/08
e. (Şevki Efendi namında bir zat) 88/12
e. pederinizin keyfi 86/04
e.+lerim 101/07
e.+m 100/02, 103/01, 103/13, 104/02, 105/01, 106/07, 106/13, 108/11, 116/04, 116/10, 117/04, 85/16, 86/10, 88/06, 88/08, 88/10, 90/10, 91/06, 92/02, 93/08, 93/11, 94/06, 95/10, 96/09, 97/07, 98/02, 99/01
e.+m hazretleri 111/14
e.+nin (Muhammed Mahmud Efendi'nin yazısı)
efrad
e. (efrat)-ı beşerin 109/10
eğer
e. 104/11, 112/11, 95/08, 96/15
eğlen-
e.-ecek 99/06
eğlenmek
e. 102/05
ehil
e. (ehl)+i dânişi 106/06
e. (ehl)+i fazıla 106/04
el
e. adamın elinde ol- 107/07
e.+inde (el adamın elinde ol-) 107/08
e.+ini 105/11
elan
e. 114/12
elbette
e. 101/14, 97/15
elma
e. kürkü 101/08
emel
e.+iyle (kayırılması emeli) 111/02
emîr
e.+in (gazaba gelmiş emîrin sözü) 108/02
emir
e.+inize (emrinize) 95/06
e. (emr)-i alileri 116/09
emmizade
e.+mdir 104/05
emsal
e.+i 103/13
e.+i (emvalin emsali) 101/09
emval
e.+in emsali 101/09
en

e. (hocaların en âlâsı) 90/12
endişe
e.+si 106/03
enva
e. i müştereke-i hayvaniyyeden 110/02
esbab
e. (esbap)+ı lazıme-i tahsiliyyeye 109/15
eşya
e.+nın (mezkûr eşyanın lüzumu) 115/13
et-
e.-+(terk et-) 108/03
e.-e+(ede) (ihmal et-) 106/05
e.-e+(ede) (kovculuk et-) 105/10
e.-eceğim+(edeceğim) (müracaat et-) 89/07
e.-eceğimi+(edeceğimi) (eda et-) 115/09
e.-elim+(edelim) (rahat et-) 94/13
e.-emezsiniz+(edemezsiniz) (tahsil et-) 89/12
e.-en+(eden) (davet et-) 88/11
e.-er+(eder) (ihsan et-) 87/02
e.-erim+(ederim) (istirham et-) 112/08
e.-erim+(ederim) (nasihat et-) 100/11
e.-erim+(ederim) (rica et-) 111/14
e.-erim+(ederim) (tebliğ et-) 86/09
e.-eriz+(ederiz) (istikra et-) 94/01
e.-erler+(ederler) (kirli et-) 104/11
e.-erler+(ederler) (talim et-) 90/05
e.-ersek+(edersek) 96/15
e.-esin+(edesin) (eda et-) 108/07
e.-esin+(edesin) (kabul et-) 107/04
e.-esin (iyilik et-) 107/06
e.-esin (teskin et-) 108/05
e.-eyim+(edeyim) (eda et-) 108/14
e.-eyim+(edeyim) (hareket et-) 106/13
e.-eyim+(edeyim) (ziyaret et-) 98/14
e.-iniz+(ediniz) (arz et-) 86/08
e.-iniz+(ediniz) (terk et-) 89/06
e.-ip+(edip) (kerem et-) 87/01
e.-iyorsunuz+(ediyorsunuz) (ders et-) 89/08
e.-iyorsunuz+(ediyorsunuz) (tekdir et-) 96/09
e.-iyorum+(ediyorum) (mütalaa et-) 89/11
e.-medi (kabul et-) 89/01
e.-medim (müracaat et-) 95/13
e.-mem (kusur et-) 86/07
e.-mesin (Allah et-) 101/06
e.-meyesin (şaka et-) 107/13
e.-meyesin (tefevvüh et-) 107/12
e.-mez (kahvaltı et-) 93/01
e.-mez (teşrif et-) 95/07

e.-mişlerdir (vaz et-) 117/09
e.-tiğimin (takbil et- tebliği) 112/06
e.-tim 93/02
e.-tiniz (taam et-) 92/01
etme
e.+sine 90/07
etmek
e. (tevzin et-) 117/08
e.+te (evkat-güzâr etmekte olduklarının beyanı) 113
etvar
e.+ında 108/10
ev
e.+de 91/09
evet
e. 103/13, 90/10, 91/06, 93/14, 97/07
evkat
e. güzâr etmekte olduklarının beyanına 113/14
evvel
e. 108/08, 117/03, 87/08, 94/09, 97/09
eyle-
e.-dim (kabız eyle-) 115/07
e.-dim (mübâderet eyle-) 114/14
e.-ye (edepsizlik eyle-) 106/06
e.-ye (hareket eyle-) 106/09
e.-ye (kötülük eyle-) 105/14
e.-ye (kusurluk eyle-) 106/01
e.-ye (mukadder eyle-) 114/12
e.-ye (terk eyle-) 106/12
eyyam
e.+ında (kış eyyamı) 95/03
ezberle-
e.-din 95/12
eziyet
e.+inden (kış eziyeti) 95/01
ezkar
e. (dûr-u ezkâr-ı cemileleri) 113/10
faik
f. ol- 98/01
f.+im 97/11
f.+sin 97/10
falan
f. şeyin pahasından 116/12
f. yere 110/08
f.+dan 115/06
f.+ın zimmetinde 110/05
fark
f. 109/13
Farsi
f. lügatlarını 89/09
fayda
f. (böyle bir fayda) 89/12
f. ol- 90/15
f.+yı (husule gelen fayda) 91/01
fazıl
f.+a (ehl-i fazıl) 106/04
fena
f. (sonu fena arzu) 107/09
f. yerlere 105/14
ferzendane
f.+lerine (didar-ı ferzendane) 114/12
fezâil
f. i ulumiyye 109/14
fikirsiz
f. iş işle- 106/15
fiyat
f.+la (bu fiyat) 101/13
gaip
g. ol- 96/02

galiba

g. 96/08

gazap

g.+a gel- 107/07

g.+a gelmiş emîrin sözü 108/01

g.+ı (gazabı) 108/04

gece

g. 100/06, 114/09, 88/01, 88/10, 95/07

g. (başka gece) 88/02

g. yarısına 102/09

g. gündüz 96/13

g.+m 114/09

geç+(1)

g.-kalktınız 102/08

geç+(2)-

g.-ip 116/14

geçen

g.+i 106/02

geçmiş

g. ol- 100/02

gel-

g. 89/14, 96/03

g.-di 93/04, 95/14, 98/02, 99/15

g.-diniz (hoş gel-) 86/13

g.-diniz (safa gel-) 86/13

g. -en (husule gelen fayda) 91/01

g.-eyim 106/14

g.-ip 98/13

g.-irim 88/02, 95/08, 97/03, 99/14

g.-irsiniz 97/02

g.-iyor 94/08

g.-medi 99/04

g.-meyecektir 96/01

g.-meyesin (gazaba gel-) 107/07

g.-mez 99/05, 99/07, 99/13

g.-mez (hoşuma gel-) 92/11

g.-mezse 95/08

g.-miş (gazaba gelmiş emîrin sözü) 108/02

gerçek

g. 97/13

gerek

g.+tir 106/10

getir-

g. 93/07

g.-diniz 108/12

g.-sinler 92/05, 92/08

gibi

g.+dir 90/02

gir-

g.-elim 89/14

girmek

g. vakti 98/02

git-

g. 98/03

g.-eceğim+(gideceğim) 101/15, 104/01, 88/08

g.-eceğim+(gideceğim) 95/09

g.-eceksiniz+(gideceksiniz) 88/09

g.-elim+(gidelim) 101/01, 88/14, 94/04

g.-emem+(gidemem) 89/05, 93/12

g.-er+(gider) 91/03, 93/11

g.-eriz+(gideriz) 94/05

g.-esin+(gidesin) (doğru git-) 108/10

g.-eyim+(gideyim) 99/11

g.-ilmez+(gidilmez) 87/10

g.-iniz+(gidiniz) 95/10

g.-ip+(gidip) 92/07
g.-iyor+(gidiyor) 99/10
g.-iyordunuz+(gidiyordunuz) 98/05
g.-iyorum+(gidiyorum) 98/07
g.-meliyiz 89/03
g.-mez 95/05
g.-miş 87/07
g.-miştir 87/08
g.-ti (gücüme git-) 99/02
g.-tiğinden 99/08

gitmek

g. 100/10

gömlek

g. (birkaç gömlek) 101/03

gönder-

g.-medi 99/09

gönderil-

g.-miş 113/02

gönül

g.+ünü+(gönlünü) (kimsenin gönlünü kır-) 108/01

gör-

g.-düm 94/09
g.-dün 94/10
g.-eyim 100/04
g.-mezden 94/09

göre

g. 104/07, 106/09

görme

g.+si 105/15

göster-

g. (yol göster-) 89/13
g.-iyor 87/13

götür-

g.-meyesin (ağza götür-) 107/02

göz

g. dök- 107/08
g.+üm nuru 114/06
g.+ümü 112/02

guna

g. 106/13

güç

g.+üme+(gücüme) git- 99/02

gün

g. 117/03
g. (her gün) 104/08
g. (otuz bir gün vadesi) 115/05
g. (öbür gün) 91/04
g.+de 91/11
g.+den 87/08
g.+ünden (yirminci günü) 115/04

günde

g. 103/14

gündüz

g. (gece gündüz) 96/13
g.+dür 114/10
g.+üm 114/10

güneş

g.+le 97/03

güzâr

g. (evkat-güzâr etmekte olduklarının beyanı) 113/14

güzel

g. (ne güzel su) 94/13
g. bir seyirdir 94/11
g. yazıdır 103/12

haber

h. ver- 98/13

had

h.+ini+(haddini) bil- 105/12

hak

h.+ını+(hakkını) (dostluk hakkı) 108/06

hakikat

h. 94/11

hakikaten

h. 103/12

hakipay
h. ı alilerine 112/02
Halep
h.+e 87/08
halisane
h.+m 111/10
hane
h.+de 93/02
h.+nize 99/10
hangi
h. bahçeye 94/04
h. ilimle 97/10
hangisi
h.+ne 94/02
hanım
h. hazretleri 112/10
haram
h.+ın (mah-ı muharremü'l-haram) 115/04
harçlık
h. (şu kadar kuruş harçlık) 113/02
hareket
h. et- 106/13
h. eyle- 106/09
hasret
h.+inizle 114/09
havadis
h.+ten (yeni havadis) 100/13
havale
h. buyurmaları babında 110/08
hay
h. 91/04, 91/04, 95/06, 95/06
hayal
h. i şerifiniz 113/09
hayır
h. 88/10, 92/02, 95/13, 96/02
h. ol- 85/16, 86/01, 88/05
hayli
h. 116/14
hayriyye
h.+leriyle (ed'iye-i hayriyye) 113/13
hayvan
h. (iki hayvan) 94/01
h.+ları 94/14
hayvanat
h. ı saireden 109/12
hayvaniyye
h.+den (enva-i müştereke-i hayvaniyye) 110/02
hazır
h. 92/05
hazretleri
h. (efendim hazretleri) 111/14
h. (hanım hazretleri) 112/10
hekimbaşı
h. 99/10, 99/15
h.+dan 98/08
h.+ya 98/07
hemen
h. 114/10
hemşire Kız kardeş.
h. 113/12
hepsi
h.+nde 97/11
her
h. akşam 104/08
h. bir adam 109/15
h. derste 97/13
h. gün 104/08
herhangi
h.+si 94/03
heva
h.+ya (şemmü'l-heva) 93/11
heves
h.+in 96/08
hiç
h. 102/12, 110/01, 96/02
hiçbir
h. şey 100/14
himmet
h. 112/07

h. buyurmaları 116/03
hitam
h.+ında 115/08
hizmet
h.+le 111/01
hoca
h. 96/01
h.+lar 90/11
h.+ların en âlâsındandır 90/12
h.+mız 96/02
h.+nı 97/12
hoş
h. gel- 86/13
h.+uma gel- 92/11
hulus
h.+umu 86/08
husul
h.+e gelen faydayı 91/01
huy
h. (bed huy ol-) 105/06
hüner
h.+e (kesb-i hüner) 107/13
hüsn
h. (hüsün)+i mülakatımızı 114/11
ırz
ı.+ında (kimsenin ırzı) 107/12
ısmarla-
ı.-dık (Allah'a ısmarla-) 86/10
ibtidâr
i. kılın- 114/04
iç+(1)-
i.-elim 88/07, 94/12
i.-emeyeceğim 100/08
i.-er 93/06
i.-ersin 92/10
iç+(2)
i.+indedir (tablamın içi) 103/07
için
i. 117/08
i.+dir 90/08
ifa
i. olun- 116/14
ifade
i.+sine 114/14
iftirâk
i.+ınızdan 112/13
ihmal
i. et- 106/05
ihsan
i. et- 87/02
ikbal
i. (devlet-ü ikbal) 95/10
iki
i. 90/06
i. defadan 91/12
i. hayvan 94/01
i. mektep 90/01
ikiyüzlü
i. ol- 105/08
iktiza
i.+sınca 111/08
ilaç
i.+ı+(ilacı) 100/08
ile
i. 102/03, 102/03, 107/14, 108/11, 92/04, 92/12, 95/10
i.+dir 109/14
ilim
i.+le (hangi ilim) 97/10
ilk
i. dersiniz 97/04
imtiyaz
i.+ı 109/13
inan-
i. 99/02
i.-mam 97/12
inayet
i. buyur- 93/05
incit-
i.-meyesin 108/09
inşallah
i. 100/06, 86/11, 91/04
irsal

i. buyurmaları 117/03

i. i mürâselât kaziyesi 111/12

i. olun- 116/10

i.+i (sürat-i irsal) 116/02

ise

i. 100/09, 106/12, 94/03

isim

i.+leri 90/03

iste-

i.-diğimiz 97/01

i.-diniz 87/03

i.-mem 92/09

i.-r 103/09

i.-rim 92/04, 92/11

i.-rsen 106/15

i.-rsiniz 101/07, 102/05, 86/15, 92/08, 98/08

istikra

i. et- 94/01

istikraz

i. 115/07

istirham

i. et- 112/08

iş

i. (fikirsiz iş işle-) 107/01

i.+i 105/09

i.+im 89/05

i.+inde 106/05

işar

i.+ı (vusülünün işarı) 113/03

i.+ına 116/03

işbu

i. 106/11

i. nemîka 114/03

i. seksen dokuz senesi 115/03

i. senet 115/10

işit-

i.-tiğime 104/07

işle-

i.-meyesin (fikirsiz iş işle-) 107/01

işte

i. 93/04, 99/10

iştira

i. (bâ-iştira) 116/08

i.+sıyla 116/01

ita

i. kılın- 115/10

itibaren

i. 115/04

iyi

i. 86/03

i. adam 106/15

i. mal 101/14

i. mektep 89/15

i. sıhhattedir 86/05

i.+dir 92/13

i.+lerin sırasına 106/14

iyice

i. 106/10

iyilik

i. et- 107/06

i. mukabelesinde 105/13

i. şükrânesini 108/06

i.+inin+(iyiliğinin) şükrânesini 108/13

izam

i. kılın- 111/02

kabız

k. eyle- 115/07

kabul

k. et- 107/04, 89/01

kaç

k. 101/10, 102/02

k. defa 91/11

k. satır 103/14

kaçta

k. 89/03

kadar

k. 102/09, 103/02, 108/12, 108/14, 110/05, 116/08, 87/04, 92/06

k. (şu kadar kuruş) 115/06

k. (şu kadar kuruş harçlık) 113/02

kadir

k. ü meziyeti 109/11

k.+ini+(kadrini) (büyüklerin kadrini say-) 105/07

kâffe

k.+sini (ulumun kâffesi) 90/10

kâğıt

k. 103/06

k.+a+(kâğıda) (bu kâğıt) 103/10

kahvaltı

k. et- 93/01

kahve

k. 88/07, 92/10, 92/11

kaide

k. al- 96/14

kal-

k.-acaklar 102/11

k.-dım (uyanık kal-) 102/09

kalem

k. kesmesini 103/01, 103/03

k.+im 102/13

kalfa

k.+yım 97/14

kalk-

k. 92/03

k.-tınız (geç kalk-) 102/08

kâmile

k.+m (muhabbet-i kâmile) 111/08

kara

k.+dan 87/09

karın

k.+ınız+(karnınız) 91/06

karış-

k.-a 105/10

karlı

k. su 93/06

karşı

k. 108/02

kaşık

k. 92/04

kat-

k. 100/09

kaya

k.+ya (bu büyük kaya) 94/15

kayırılma

k.+sı emeliyle 111/01

kaziye

k.+si (irsal-i mürâselât kaziyesi) 111/12

keder

k.+i mucip bir şey 99/03

k.+im (bir keder) 113/01

kelâm

k. mevzunu 117/07

kemal

k. i sıhhatteyim 112/13

kenar

k.+ı (deniz kenarı tarafı) 94/05

kendi

k. 105/12

k. kendimden 89/11

k.+mden (kendi kendimden) 89/11

k.+mi 100/05

k.+ni beğen- 107/05

k.+sini 110/02

kere

k. (bu kere) 111/02, 111/09

kerem

k. et- 87/01

kes-

k. 102/14

kesb

k. i hünere 107/13

kesen

k. 103/03
kesil-
k.-miş 102/13
kesme
k.+sini (kalem kesme) 103/01, 103/03
keyif
k.+i (efendi pederinizin keyfi) 86/04
keyifsiz
k.+dir 98/09
kılın-
k.-dı (ibtidâr kılın-) 114/04
k.-dı (ita kılın-) 115/10
k.-dı (terkim kılın-) 113/06
k.-mış (izam kılın-) 111/03
kır-
k.-mayasın (kimsenin gönlünü kır-) 108/01
kış
k. eyyamında 95/03
k. eziyetinden 95/01
k.+ı 95/04
k.+ta 87/10
kıyamet
k.+e 108/14
kız
k.+ı 99/05
ki
k. 105/06, 106/08, 106/10, 106/13, 108/14, 115/02, 117/09, 89/02, 90/02, 96/01, 98/13, 99/02
kibirlik
k.+i (kibirliği) 106/01
kifayet
k.+e 92/06
Kilye
k. 90/04
k.+de 90/05
kim
k. 103/10, 89/10, 94/14, 99/07
k.+di 104/04
k.+dir 88/11
kimse
k. 100/01, 99/15
k.+nin gönlünü kır- 107/15
k.+nin ırzında 107/11
k.+ye 107/04
k.+yi 108/09
kin
k. bağla- 106/04
kirli
k. et- 104/11
kitap
k. 87/01
k.+ımızı+(kitabımızı) 96/03
konuş-
k.-asın 107/15
k.-tuğun (dün konuştuğun adam) 104/04
kovculuk
k. et- 105/10
köşe
k.+m (ciğer köşem oğlum) 114/06
k.+m (ciğer köşem oğlum efendi) 113/08
kötü
k. adam 105/02, 105/05
k. adamın alametleri 105/04
kötülük
k. eyle- 105/13
kuru+(1)
k. yerde 94/06
kuru+(2)-
k.-du 103/09
kuruş
k. 110/06
k. (şu kadar kuruş) 115/06
k. (şu kadar kuruş harçlık) 113/02
k.+la 116/08

k.+tur 101/10, 102/02

kusur

k. et- 86/07

kusurluk

k. eyle- 106/01

kürk

k. (bir kürk) 101/04

k.+ü (elma kürkü) 101/08

lakin

l. 93/14

lazıme

l. (esbab-ı lazıme-i tahsiliyye) 109/15

leffen

l. 115/12

lezzet

l.+i (baharın lezzeti) 95/02

lira

l.+dır (yirmi beş lira) 101/12

lügat

l. 90/08, 90/09

l.+larını (Farsi lügatları) 89/09

lüzum

l.+u (akçenin lüzumu) 117/02

l.+u (mezkûr eşyanın lüzumu) 115/13

maada

m. 112/13, 92/09

mademki

m. 97/15

mah

m. ı muharremü-l-haramın 115/03

mahcubiyet

m.+e 87/06

mahcup

m. ol- 92/06

m.+um+(mahcubum) 87/05

Mahmud

m. (Muhammed Mahmud Efendi'nin yazısı) 103/11

mahsus

m. 86/06, 99/12

mal

m. (iyi mal) 101/14

mali

m. i malum 111/10

m. i malumum 116/06

malum

m. (mali-i malum) 111/10

m. u'l-miktar 116/13

m.+um (mali-i malum) 116/07

manzar

m.+ı (mektebin manzarı) 90/13

marifet

m. sat- 105/11

maslahat

m.+ta 105/15

matlup

m.+tur 95/02

mazeret

m.+ini (sadakatli dostun mazereti) 107/03

meblağ

m. ı mezkûru 115/08, 117/02

m.+ın tediyesi 116/13

meçhul

m. eder sözü 107/01

medrese

m.+ye 97/02

mektep

m. (iki mektep) 90/01

m. (iyi mektep) 89/15

m.+e+(mektebe) (bir mektep) 89/14

m.+in+(mektebin) manzarı 90/13

m.+leri (avrupa mektepleri) 90/02

mektup

m. 99/08
m. (mektub)+ı muhabbet üslubunuzu 114/02
m.+ları 102/10
m.+unu+(mektubunu) (Şam'ın mektubu) 102/12
melûf
m. 113/10
memnun
m. ol- 88/03, 89/02
memnuniyet
m. (mucib-i memnuniyet) 111/11
m.+i (mumaileyhin memnuniyeti) 111/03
mennihi
m. (bi-mennihi-teali) 115/07
mercû
m.+dur 116/03
mersûl
m. olun- pusula 115/12
mesrur
m. ol- 86/12, 91/02
meşgul
m. ol- 113/11
meşkur
m. ol- 100/03
mevzun
m.+u (kelâm mevzunu) 117/07
mezbûre
m. (vade-i mezbûre) 115/08
meziyet
m.+i (kadr-ü meziyet) 109/11
mezkûr
m. eşyanın lüzumu 115/13
m.+u (meblağ-ı mezkûr) 115/09, 117/03
mı
m. 100/10, 87/09, 87/15, 92/10, 99/11
m.+dır 104/06, 91/06
mi
m. 87/09, 88/09, 90/09, 91/09, 92/01, 92/10, 92/12, 92/12, 95/12, 99/04, 99/09
m.+sin 91/03
m.+siniz 87/02, 93/01, 93/05, 93/06, 93/11, 95/07, 99/13
m.+yiz 95/05
miktar
m. (malumu'l-miktar) 116/13
minnet
m. bağla- 108/15
misafir
m. 95/08
m. (bir misafir) 93/04
misal
m.+idir (cennet misali) 90/14
mizaç
m. (mizac)+ı şerifleriniz 86/02
mizan
m. 117/09
mu
m. 101/08, 103/04, 89/15, 90/15, 93/13, 99/06
m.+sunuz 100/13, 97/06
muarız
m.+ında 113/05
mucip
m. (kederi mucip bir şey) 99/03
m. (mucip bir şey) 87/06
m. (mucib) (ber-mucib-i bala) 115/05
m. (mucib)+i memnuniyet 111/11
m.+ince+(mucib ince) 115/12
muhabbet

m. (mektub-ı muhabbet üslubunuz) 114/02
m. i kâmilem 111/08
m.+ine (böyle tatlı adamın muhabbeti) 104/14
m.+iniz 87/13
muhakkak
m. 89/02
muhalefet
m. 110/07
Muhammed
m. Mahmud Efendi'nin yazısıdır 103/11
muharrem
m. (mah-ı muharremü'l-haram) 115/04
muhtaç
m.+ım+(muhtacı m) 105/01
mukabele
m.+sinde (iyilik mukabelesi) 105/13
mukadder
m. eyle- 114/12
mumaileyh
m.+in memnuniyeti 111/03
muntazır
m.+ım 95/06
mutlu
m. 106/08
mü
m. 94/10
mübaderet
m. eyle- 114/14
mübeyyen
m. 115/09
müddetname
m. i alileri 111/09
mülakat
m. ı alinizle 86/11
m.+ımızı (hüsn-i mülakat) 114/11
mümkün
m. 108/04
münasebet
m. i tâmmesi 110/13
münkasım
m.+dır 90/06
müracaat
m. et- 89/07, 95/13
müraselat
m. (irsal-i mürâselât kaziyesi) 111/12
mürekkep
m. 103/09
müstahak
m.+ına 107/06
müstakbel
m.+de 106/03
müştak
m. bulun- 114/13
müştereke
m. (enva-i müştereke) 110/02
mütalaa
m. et- 89/11
mütemennâ
m.+dır 117/04
nam
n.+ında (Şevki Efendi namında bir zat) 88/12
nasıl
n. 92/14, 94/08, 94/10, 95/14
n.+dır 86/02, 86/04, 90/11, 90/13
nasihat
n. et- 100/11
n. ver- 107/10
n.+inize (sizin nasihatiniz) 105/01
n.+ler (bu nasihatler) 108/11
n.+lere (bu nasihatler) 106/08
nazik
n. bir adamdır 104/12
ne

n. 101/02, 101/07, 102/10, 103/02, 106/13, 114/09, 114/09, 86/15, 89/08, 90/05, 94/06, 96/06, 97/02, 98/08

n. vakit 97/08

n.+dir 90/03, 97/04

n.+yle 105/02

nemîka

n. (resânende-i nemîka-i acz) 110/11

n. i aczi 113/05

n.+ya 114/03

nerede

n.+dir 103/06

nereye

n. 87/07, 98/05

nesi

n. 98/10

nev

n. i beşerin 109/12

nice

n. 108/13

niçin

n. 96/09

nispetle

n. 109/10

niye

n. 98/13

nur

n.+u (gözüm nuru) 114/06

nüzhet

n. yeri 94/07

ne

n. 106/08, 89/13, 91/07, 91/07, 92/13

n. güzel sudur 94/13

n. türlü yemek 92/08

n. vakit 91/13

o

o. 112/04, 116/09, 87/12, 89/05

o. adam 106/08

o. tarafa 111/02

o. zat 104/12

o.+dur 115/02

o.+na 94/03

o.+nu 106/12, 97/09

o.+nun sanatını 104/07

o.+nunla 99/11

oğul

o.+um+(oğlum) (ciğer köşem oğlum) 114/06

o.+um+(oğlum) (ciğer köşem oğlum efendi) 113/08

oku-

o.-r 97/06

o.-rsunuz 97/08

o.-ruz 97/09

o.-sak 96/06

o.-sam 96/13

o.-yalım 96/04

o.-yup 95/12

okuma

o.+ya 96/08

okut-

o.-uyor 89/10

ol-

o.-a (bed huy ol-) 105/06

o.-a (geçmiş ol-) 100/02

o.-a (hayır ol-) 86/01

o.-a (ikiyüzlü ol-) 105/08

o.-a (meşkur ol-) 100/03

o.-a (şaşkın ol-) 105/07

o.-an 111/09

o.-an (derkar ol-) 109/11, 111/08

o.-an (vacip ol-) 105/15

o.-ana (el adamın elinde ol-) 107/08

o.-arak 111/11

o.-ayım (uzak ol-) 105/03

o.-du 116/07
o.-duğumuz (meşgul ol-) 113/11
o.-duğundan 110/07, 115/13, 117/02
o.-duğundan (sadakatli ol-) 87/14
o.-duklarının (evkat-güzâr etmekte olduklarının beyanı) 114/01
o.-dum (memnun ol-) 88/03
o.-dum (mesrur ol-) 91/02
o.-malısın (faik ol-) 98/01
o.-malısın (uzak ol-) 104/10
o.-masın 99/15
o.-masıyla 110/13
o.-maya 106/04
o.-mayan 105/09
o.-mayınız (mahcup ol-) 92/06
o.-maz 96/07
o.-maz (gaip ol-) 96/02
o.-mazsa 102/12, 110/01
o.-muştur 111/11
o.-sun (hayır ol-) 85/16, 88/05
o.-sun (razı ol-) 106/07, 99/01
o.-sun (şifalar ol-) 93/08
o.-sun (şükürler ol-) 86/03
o.-up 110/06
o.-up (afiyette ol-) 113/13
o.-ur 101/14, 105/02, 96/06
o.-ur (memnun ol-) 89/02
o.-ursa 91/07, 92/13
o.-uruz (mesrur ol-) 86/12
o.-uyor (fayda ol-) 90/15
oldukça
o. 108/04
olmak
o. 106/15
o.+la 111/05, 113/03
olun-
o.-amamış (ifa olun-) 117/01
o.-an (mersûl olunan pusula) 115/12
o.-muştur (irsal olun-) 116/10
o.-ur (beyan olun-) 117/10
o.-ursa (sual olun-) 114/07
olunma
o.+sını (riâyet olunması) 111/13
on
o. dokuz bahir 117/08
ondan
o. 105/03
ora
o.+lardadır 94/07
orada
o. 99/06
oradan
o. 101/15
otur-
o.-ursun 103/04
otuz
o. bir gün vadesiyle 115/05
oyna-
o.-yacağım 96/07
o.-yorlar+(oynuyorlar) 94/10
oyun
o.+lara düş- 106/02
öbür

ö. gün 91/04
öğlen
ö.+den 97/09
öğren-
ö.-eceğim 103/05
ö.-iriz 96/15
ö.-iyorum 89/09, 97/07
öğret-
ö.-mezler 90/09
ömür
ö.+ler ver- 88/06, 93/09
öte
ö.+den 111/07
paha
p.+sı (bunun pahası) 101/10
p.+sından (falan şeyin pahası) 116/12
p.+sının 116/02
pahalı
p. 101/14
p.+dır 101/13
parça
p. 98/09
p. (bir parça şeker) 100/09
peder
p.+e 99/12
p.+im 98/09
p.+inizin (efendi pederinizin keyfi) 86/04
pek
p. 104/13, 87/03, 87/12, 91/02, 99/02
pınar
p.+dan (şu pınar) 94/12
pusula
p. (mersûl olun-pusula) 115/12
Rab
r.+im+(Rabb'im) teali 114/10
rahat
r. et- 94/13
rahvan
r. 94/03
razı
r. ol- 106/07, 99/01
resânende
r. i nemîka-i aczi 110/11
riâyet
r. olunmasını 111/13
rica
r. 111/04
r. et- 111/13
r.+m 86/14
r.+sına (diriğ buyurmamaları ricası) 114/03
ruhsat
r. 100/10, 87/15, 99/11
r.+ınızla 88/08, 95/09
saat
s. 89/03
s. (bir saat) 89/04
sabah
s. ı şerifiniz 86/01
s. ı şerifleriniz 85/16
sabahleyin
s. 98/05
sadakatli
s. dostun mazeretini 107/03
s. ol- 87/14
sade
s. 92/12
safa
s. gel- 86/13
s. vaktidir 96/05
s.+vaktinde 96/06
safra
s.+dan 100/05
sağlık
s.+ınızdan+(sağlığınızdan) 92/09
sahihen
s. 111/04
saire

s.+den (hayvanat-ı saire) 109/12
sakın-
s.-ınız 101/05
sanat
s.+ı (bir sanat) 104/06
s.+ını (onun sanatı) 104/07
sat-
s.-a (marifet sat-) 105/11
s.-mam 102/03
satır
s. (kaç satır) 103/14
s.+dan (yirmi satır) 103/15
say+(1)
s.+in 100/03
say+(2)-
s.-maya (büyüklerin kadrini say-) 105/07
saye
s. i aleyhlerinde 111/01
seksen
s. (işbu seksen dokuz senesi) 115/03
selam
s. söyle- 86/06, 99/12
selamet
s. ver- 87/11
s.+le 88/03
sen
s. 104/11, 97/10
s.+den 102/04
s.+e+(sana) 103/03, 103/10, 105/05, 93/04
s.+e (sana) 106/10
s.+i 104/11
sene
s.+si (işbu seksen dokuz senesi) 115/03
senet
s. (bâ-senet) 110/05
s. (bâdî-i terkim-i senet) 115/02
s. (işbu senet) 115/10
seniyye
s.+lerinin (tevcihat-ı seniyye) 113/04
seri
s. 116/09
sermaye
s.+si (bunun sermayesi) 101/11
sev-
s.-erim 87/14, 95/04
s.-meye 106/06
seyir
s.+dir (güzel bir seyir) 94/11
s.+ediniz+(seyre diniz) 94/08
sıcak
s.+a+(sıcağa) 100/10
sıfat
s.+larda 106/11
sıhhat
s. 112/04
s.+tedir (iyi sıhhat) 86/05
s.+teyim 86/03
s.+teyim (kemal-i sıhhat) 112/13
sıkıl-
s.-ır (can sıkıl-) 95/03
sır
s.+ını+(sırrını) 107/04
sıra
s. 114/01
s.+sına (iyilerin sırası) 106/14
sipariş
s. buyrulan şeyleri 116/07
sivrisinek

s.+ten 92/15

siz

s. 102/05, 102/08, 92/01, 94/02, 94/09, 97/02, 99/13

s.+de 101/08, 93/13

s.+den 86/14

s.+e 100/11, 87/04, 97/13

s.+i 101/05, 88/01, 88/11, 89/10

s.+in nasihatinize 105/01

s.+lerden 99/01

sizden

s. 106/07

son

s.+u fena arzudan 107/09

sonra

s. 112/03, 89/04, 95/01, 96/11

sor-

s.-mayınca 97/12

sorul-

s.-mazdan 108/08

söyle-

s.-+(selam söyle-) 99/12

s.-meyip (ağır söz söyle-) 108/03

s.-rim 105/05

s.-ye (yalan söyle-) 105/09

s.-yiniz 92/05

s.-yiniz (selam söyle-) 86/06

s.-yorum+(söylüyorum) 97/13

söz

s. (ağır söz söyle-) 108/03

s.+dür (tuhaf söz) 103/02

s.+ü 104/12

s.+ü (meçhul eder söz) 107/02

s.+üne (gazaba gelmiş emîrin sözü) 108/02

s.+ünü+dinle- 107/10

su

s. 103/09

s. (bir su) 93/05, 94/12

s. (karlı su) 93/06

s.+dur (ne güzel su) 94/13

sual

s. buyurulursa 112/11

s. olun- 114/07

suret

s.+te 109/14

susuz

s.+um 93/07

sür-

s.-dükten 112/03

sürat

s. i irsali 116/02

süt

s. 92/12

şaka

ş. et- 107/13

şakirt

ş.+lerine 90/15

Şam

ş.+dan 99/04

ş.+ın mektubunu 102/12

şaşkın

ş. ol- 105/06

şayeste

ş.+sin 96/10

şayet

ş. 89/01

şefkatli

ş. validem 112/10

şeker

ş. (bir parça şeker) 100/09

şem

ş. (şemm)+ü'l-hevaya 93/11

şeref

ş. varit ol- 111/09
şerif
ş.+iniz (hayal-i şerif) 113/09
ş.+iniz (sabah-ı şerif) 86/01
ş.+lerini (biraderlerimin dest-i şerifleri) 112/06
ş.+leriniz (akşam-ı şerif) 88/05
ş.+leriniz (mizac-ı şerif) 86/02
ş.+leriniz (sabah-ı şerif) 85/16
Şevki
ş. Efendi namında bir zattır 88/12
şey
ş. 87/03
ş. (bir şey) 100/13, 102/04, 102/06, 92/02, 92/09, 96/07
ş. (hiçbir şey) 100/14
ş. (kederi mucip bir şey) 99/03
ş. (mucip bir şey) 87/06
ş.+e 105/09
ş.+in (falan şeyin pahası) 116/12
ş.+leri (sipariş buyrulan şeyler) 116/08
şifa
ş.+lar ol- 93/08
ş.+lar ver- 98/10
ş.+yı bul- 100/07
şimdi
ş. 103/13, 104/01, 91/02, 91/08, 96/03, 96/05, 96/07, 99/14
ş.+ye 103/02
şimdilik
ş. 113/01, 99/07
şu
ş. 110/05, 116/08
ş. kadar kuruş 115/06
ş. kadar kuruş harçlık 113/02
ş. pınardan 94/12
ş.+dur 105/06
şuara
ş. 117/08
şükrâne
ş.+sini (iyiliğinin şükrânesi) 108/13
ş.+sini (iyilik şükrânesi) 108/07
şükür
ş.+ler ol- 86/03
tâ
t. 105/02
taam
t. et- 92/01
tababet
t. (talim-i tababet) 90/07
tabla
t.+mın içindedir 103/07
tahrirat
t. ı alilerinin 116/06
tahsil
t. et- 89/12
tahsiliyye
t.+ye (esbab-ı lazıme-i tahsiliyye) 109/15
takbil
t. et- tebliğine 112/06
takdir
t. 117/07
talim
t. et- 90/05
t. i tababet 90/07
tamahkâr
t.+dan 102/06
tamamen
t. 115/09
tâmme

t.+si (münasebet-i tâmme) 110/13

taraf

t. ı âcizaneme 116/01

t. ı bendegânemden 112/11

t. ı çakerîye 110/12

t.+a 116/09

t.+a (o tarafa) 111/02

t.+ımdan 86/06

t.+ına (deniz kenarı tarafı) 94/05

t.+ından 111/13

t.+ta 112/04

t.+tan (bu taraf) 113/11, 95/09

tatlı

t. (böyle tatlı adamın muhabbeti) 104/14

t.+dır 104/13

teali

t. (bi-mennihi teali) 115/07

t. (rabbim teali) 114/10

tebliğ

t. et- 86/09

t.+inde 86/07

t.+ine (takbil et-tebliği) 112/06

tediye

t. 116/14

t.+si (meblağın tediyesi) 116/13

tefevvüh

t. et- 107/12

tefrika

t. 110/03

tekdir

t. et- 96/09

t.+in büyüğüne 96/10

temhir

t. (bâ-temhir) 115/10

temiz

t. 110/03

t.+sen 104/11

terk

t. et- 108/03, 89/06

t. eyle- 106/12

terkim

t. (bâdî-i terkim-i senet) 115/02

t. kılın- 113/06

terle-

t.-rsen 100/06

teskin

t. et- 108/05

teşrif

t. et- 95/07

tevcihat

t. ı aleyhlerinin 112/07

t. ı seniyyelerinin 113/04

tevzin

t. et- 117/07

tez

t. 93/07

top

t. 102/03

tuhaf

t. (tuhaf söz) 103/02

tut-

t.-a (ululuk tut-) 106/02

t.-acak 94/14

t.-amıyorum 100/05

t.-muş 98/12

Türkçe

t. 97/06

t.+yi 97/08

Türki

t. 89/09

türlü

t. (ne türlü yemek) 92/08

uğra-

u.-ya 105/14

ulema

u.+lar 107/14

ululuk

u. tut- 106/01
ulum
u. 90/08
u.+un kâffesini 90/10
ulumiyye
u. (fezâil-i ulumiyye) 109/14
unut-
u.-mayasın 108/06
u.-up 106/03
usan-
u.-mam 96/13
uy-
u.-maya 106/05
uyanık Uyumamış, bidar.
u. kaldım 102/09
uyku Uyku.
u.+dan 102/08
uzak
u. **ol-** 104/10, 105/03
uzat-
u.-a **(dilini uzat-)** 105/12
üslup
ü.+unuzu+(üslub unuzu) (mektub-ı muhabbet üslubunuz) 114/
üzere
ü. 110/07, 116/09
vacip
v. ol- 105/15
vade
v. i mezbure 115/08
v.+siyle (otuz bir gün vadesi) 115/05
vakit
v. 102/10, 97/02
v. (ne vakit) 91/13, 97/08
v.+i+(vakti) (dinletmek vakti) 95/14
v.+i+(vakti) (girmek vakti) 98/02
v.+idir+(vaktidir) (safa vakti) 96/05
v.+inde+(vaktin de) (safa vakti) 96/06
v.+te 89/05
v.+te (acıktığım vakit) 91/14
valide
v. 112/05, 113/12
v.+m (şefkatli valide) 112/10
v.+niz 99/04
vapur
v.+a 94/08
var
v. 100/10, 104/06, 106/12, 87/15, 98/10, 99/11
v.+dır 86/14, 89/05, 90/02, 93/06, 93/14
vasfet-
v.-emem+(vasfedemem) 91/01
Vataniyye
v.+de 90/09
v.+dirler 90/04
vaz
v. et- 117/09
vazgeç-
v.-esin 107/09
ve
v. 104/07, 104/08, 104/12, 107/01, 107/03, 107/04, 107/05, 107/06, 107/07, 107/07, 107/09, 107/10, 107/11, 107/12, 107/13, 107/14, 107/15, 108/01, 108/05, 108/06, 108/08, 108/09, 109/11, 109/13, 110/03, 111/04, 112/02, 112/04, 112/05, 112/07, 113/04, 113/05, 113/11, 113/12, 113/12, 114/01, 114/09, 114/14, 115/07, 116/02, 116/14, 117/01, 117/07,

117/09, 89/09, 90/04, 90/08, 90/08, 97/07
vech
v. (ber-vech) 117/09
ver-
v.-diğimden (zahmet ver-) 87/04
v.-ir 93/05
v.-mediniz (haber ver-) 98/13
v.-meyesin 107/05
v.-meyesin (cevap ver-) 108/08
v.-meyesin (nasihat ver-) 107/11
v.-sin (ömürler ver-) 88/06, 93/09
v.-sin (selamet ver-) 87/11
v.-sin (şifalar ver-) 98/10
vesair
v. 108/10
vusul
v.+ünün işarı 113/03
ya
y. 103/03, 105/06, 105/07, 105/08, 105/08, 105/09, 105/10, 105/10, 105/11, 105/12, 105/13, 105/14, 105/15, 106/01, 106/02, 106/02, 106/04, 106/04, 106/05, 106/06, 106/06
yabancı
y. 104/05
yahut
y. 105/11, 108/04
yakın
y. zamanda 114/11
yakınlaş-
y.-tı 95/05
yalan
y. söyle- 105/08
yalnız
y. 93/03
yan
y.+ında (ahbabın birinin yanı) 91/10
yap-
y.-acaksın 95/14
y.-arız 94/06
y.-malı 89/13
y.-mayınız 100/11
yapış-
y.-ıp 110/01
yarı
y.+sına (gece yarısı) 102/09
yarın
y. 100/06, 91/03
y.+a 102/11
yat-
y.-amadım 92/15
y.-tınız 92/14
yayan
y. 93/12
yaz-
y. 102/12
y.-acaksın 102/10
y.-amam 102/11, 103/15
y.-arsın 103/14
y.-dı 103/10
yazı
y. 97/07
y.+dır (güzel yazı) 103/12
y.+sıdır (Muhammed Mahmud Efendi'nin yazısı)
yazma
y.+ya 103/08
ye-
y.-dim 91/08, 91/10
y.-diniz 91/09
y.-medim 92/02
y.-meyeceğim 92/07
y.-rim 91/14
y.-rsiniz 91/11, 91/13
y.-yelim+(yiyelim) 92/03

y.-yemem+(yiyemem) 91/12, 92/04, 93/03

y.-yiniz+(yiyiniz) 92/06

yekdiğeri

y.+ne 109/10

yemek

y. (ne türlü yemek) 92/08

yeni

y. havadisten 100/13

y.+den 100/14

yer

y.+de (kuru yer) 94/06

y.+e (başka yer) 92/07

y.+e (falan yer) 110/08

y.+i (nüzhet yeri) 94/07

y.+lere (fena yerler) 105/14

y.+siniz 91/07

yirmi

y. beş liradır 101/11

y. satırdan 103/15

yirminci

y. gününden 115/04

yok

y. 93/13

y.+tur 100/01, 100/14, 103/13, 113/01, 87/06, 96/08

yoksa

y. 87/09, 92/10, 92/12

yol

y. göster- 89/13

y.+a (doğru yol) 108/12

yolla-

y.-dım 93/14

yüz

y.+üm 112/02

zahmet

z. ver- 87/04

zaman

z.+a 116/14

z.+da (yakın zaman) 114/11

z.+ı 116/14

zannen

z. 99/07

zannet-

z.-tim 96/01

zaruri

z. 89/06

zat

z. (o zat) 104/12

z. ı alilelerine 111/07

z.+tır (dilber bir zat) 87/12

z.+tır (Şevki Efendi namında bir zat) 88/12

zimmet

z.+inde (falanın zimmeti) 110/05

ziyade

z. 103/15, 91/12

ziyaret

z. et- 98/14

SON SÖZ

Mustafa Efendi Süleyman-zade eş-Şerif el-Halebî'nin *Miftahu'l Lügati'l-Osmâniyye* adlı eserinin incelenmesi ve günümüze aktarılmasıyla Türk diline 19. yüzyılda yazılmış bir dil kitabı kazandırılmıştır. Yazar ve eser hakkında kısır bilgiye ulaştığımız için eserden hareketle tespitler yapılmıştır. Aslına en uygun vaziyette sunulan 120 sayfalık eserin sözlük, soru-cevap, diyalog şeklinde oluşturulmuş olması incelerken kolaylık sağlamıştır. Mevcut sözlük üzerindeki kelimelerin anlamlarını karşılayıp karşılamadıkları incelenmiştir. Bazen harf, hareke, kelime hataları yapılmış olup yazma nüshada (1881) okunamayan ya da karışması muhtemel kısımlar için elimizde olan 3. baskısından (1888) yararlanılmıştır. Nesih türünde yazılan eserin sözlük kısmında net okunamayan ve baskı metinde de yer verilmemiş olan bir kelime, [ ] işareti ile gösterilmiştir. Art damak n'si ile yazılması gereken sözcükler yazı çevirimi yapıldığı için kullanılmamış normal n sesi ile yazılmış olup bazı sözcüklerde olması gereken bu art damak n'sinin gösterilmediği görülmüştür. "bunamak" sözcüğü art damak n'si ile verilmemişken "bunalmak" sözcüğü art damak n'si ile verilmiştir. "etmek" yardımcı eylemiyle fiil olmuş birçok sözcüğün tespiti yapılmıştır. Bunlar arasında "kalın etmek", "orta etmek", "ince etmek" gibi kullanımlar vardır. Bazı Arapça sözcüklere iki Türkçe karşılık yazılmış olup birinin ağız özelliği gösteren kelimelerden olduğu görülmüştür. Bunlara örnek olarak "bağırsak, barsak", "böğür. böyür", "birader, karındaş" gösterilebilir. Bunun dışında Arapça sözcüğün karşılığı olmadığını gördüğümüz Türkçe sözcüklerle karşılaşılmıştır. Bunların tamamı dipnotlarda gösterilmiştir. Bunlar arasında Arapçası kırkayak olan sözcüğün Türkçe karşılığı olarak tırtıl yazıldığı görülmüştür. Ağız özeliği gösteren kimi kelimeler DS'de Halep'e komşu olan Hatay, Gaziantep ağızlarında görülmüştür. Bunlara örnek; günü (kıskanç), koruk (ham üzüm), sinirmek (sindirmek), suvarmak (sulamak) verilebilir. Türkmen Türkçesinden kelimelerin de kullanıldığı bu sözlük, yazarın Halepli bir Türkmen olma ihtimalini düşündürmüştür ancak bunu dayandıracağımız herhângi bir belge bulunamamıştır. Bu sözcüklerden bazısı şöyledir: "çövre". "resvay", "dumağı", "madünüs". Günümüzde geçerliliğini yitirmiş meslekler, kullanımı kalmayan sözcükler tespit edilmiştir. Bunlara örnek, eleğimsağma (gökkuşağı), karışkan (fırtınalı rüzgâr), semsak (yasemin), yüzgeç (yüzücü) gibi sözcüklerdir. Bunların dışında Arapça şeklinin hiçbir sözlükte bulunmadığı tespit edilen kelimeler de vardır. Örnek olarak; "الوخس"

şeklinde “dürtmek” manasına gelen bir kelime bulunamamıştır ancak “نخس” şekli bu manayı karşılamaktadır. Bunun gibi örnekler mevcuttur.

Soru-cevap kısmının tamamı Arapça olup Osmanlı Türkçesini ve imlasını öğretmek esas alınmıştır. Dil bilgisinin öğretilmek istendiği bu bölümde doksan soru ve cevabı Türkçeye çevrilip Arapça dil bilgisi terimlerinin karşılığı parantez içinde verilmiştir. Bu bölümde her soruda mutlaka Osmanlı Türkçesiyle yazılmış soruyu anlamaya yönelik örnekler sunulmuştur. Bu örnekler yazılırken hem Latin alfabesiyle hem Arap alfabesiyle verilmesi uygun görülmüştür böylelikle Osmanlı Türkçesindeki kullanımından da yararlanmak isteyenlere kaynak olabilmesi amaçlanmıştır. Bunun dışında bu örneklerin Arapça hâlleri metinde olduğu gibi parantez içiyle verilmiştir. Yazar tarafından verilen bazı karşılıkların Türkçesini karşılamadığı durumlarda dipnot olarak Arapçasının hangi manaya geldiği verilmiştir. Yazar, soru-cevap dışında çekim cetvelleri, tablolar kullanmıştır; zamir, isim, edat, bağlaç ve sayıları bu şekilde sunmuştur böylelikle daha toparlayıcı ve öğrenciler için daha kolay öğrenimin amaçlandığı görülmüştür. Bu tablolar oluşturulurken günümüz Türkçesi ve Arapça şeklinin muhafaza edilmesi uygun görülmüştür. Harf hataları tespit edildiğinde dipnotla verilmiştir. Bunların dipnotla verilmesiyle kolaylık sunulmak istenmiştir. Bu soru-cevap kısmında Osmanlı Türkçesinde kullanılan Farsça ekler ve sayılar da verilmiştir. Bu kısımda “edat” sözcüğü “araç, ek” anlamıyla da kullanılmıştır. Sorularda ve cevaplarında Arapça dil bilgisi kullanıldığından terimlerde sıkıntı yaşanmaması için parantezlerle hem Türkçe terim karşılığı hem Arapça karşılığı verilmiştir. Grameri öğretmeye yarayan bu kısımda katmerli birleşik zaman çekimi dahi verilmiştir. Yazar, bazı cevaplarda fiillere gelecek eklemeler için kullanılacak eklerin emir hâlinin üstüne getirildiğini söyleyerek emir çekimini göstermiştir ancak bunu ayrı bir başlıkla incelememiştir.

Mükâleme yani diyalog kısmında yazar dokuz ayrı konuda konuşma metni sunmuştur. Mustafa Efendi, bu metinler arasında Beyrut’taki Kilye ve Vataniyye okullarından da bahsetmiştir, çalışmada kullandığımız yazmanın *Kenzü’l-Lügati’l-Osmaniyye* adlı baskısında bu okullarda Türkçe öğretmenliği yaptığı tespit edilmiştir. Bu okulların Avrupa mektepleri gibi kaliteli olduğundan bahsetmiştir. Toplamda on iki ayrı başlıkla senet, mektup, dilekçe, küçük tezkire sunulmuş olup bu iki kısımda cümle kuruluşunda eksiklikler, cümle düşüklüğüne sebep olan kelimeler, soru eki kullanmayıp vurgu ve tonlamayla soru anlamını sağlandığı cümleler tespit edilmiştir. Bazı cümle düşüklüklerini önlemek için ve ek eksikliklerini gidermek için düzeltme işaretinden [ ]

yararlanılmıştır. Bunların bir kısmı aşağıda verilmiştir. Burada verdiğimiz, cümle düşüklüğü olan kelimeler *italik* ve altı çizili olarak gösterilmiştir.

"Siz*[d]e[n]* bir ricam vardır." "Beş gün*den* evvel Halep'e gitmiştir."

"Karadan mı yoksa denizden *[mi?]*" "*Şayet* beni kabul etmedi."

"Bugünlerde ne *ders ediyorsunuz*" "Ahbapın biri*[nin]* yanında yedim"

"Kahve *hoşuma gelmez* çay isterim" "Bu *vapura* seyrediniz, nasıl geliyor"

Bunlar gibi örneklerden yazarın Türkçesinin çok iyi olmadığı ya da ağızlı konuşmakta olduğu mülahazasına varılabilir. Yazar, son söz kısmında eserinde hareke hataları olabilme ihimalini söylemiştir. Bunların görmezden gelinmesini istese de tamamı tespit edilip dipnotlarda sunulmuştur.

Bunların dışında esere övgü şiiri yazan iki hocaya son sayfada yer verilmiş olup bu şiirlerin tercümesi bizim tarafımızdan verilmiştir. Yazar bu esere bazı eklemeler yaparak yeniden bizlere sunacağının bilgisini de buradan duyurmuştur.

Eserin 19. yüzyıl metni olması dolayısıyla çeviri yazı alfabesine ihtiyaç duyulmamıştır. Metnin tamamında kullanılan harfler Latin harfleri olup yalnızca Arapça gramer terimlerinde ayınlar korunmuş olup metnin genelinde *Büyük Türkçe Sözlük*'te bulunmayan sözcüklerin yazımında Devellioğlu'nun *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*'ından yararlanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Aksoyak, İ. Hakkı, *Osmanlı Türkçesi Okuma Kitabı*, Grafiker Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2011.

Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 5. Baskı, Ankara 1998.

Çörtü, Mustafa Meral, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 6.Baskı, İstanbul 2008.

Devellioğlu Ferit, *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, hzl. Aydın Sami Güneyçal, Aydın Kitabevi Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2010.

Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı, .Ankara 2009.

Doğan, Ahmet, *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Akçağ Yayınları, 1.Baskı, Ankara 2005.

Eminoğlu, Mehmet, *Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 14. Baskı, Ankara 2015.

İşler, Emrullah, Özay, İbrahim, *Türkçe - Arapça Kapsamlı Sözlük,* Fecr Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2015.

Karaağaç, Günay, *Türkçenin Alıntılar Sözlüğü*, Akçağ Yayınları 1. Baskı Ankara 2015.

Türkçe Sözlük, hzl. Şükrü Halûk Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2011.

Mahmud, Kaşgarlı, *Divanü Lûgat-it Türk*, çev. Besim Atalay, Birleştirilmiş Birinci Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Maksudoğlu, Mehmet, *Arapça Dilbilgisi Sarf - Nahiv*, hzl. Muhammed Ağırakça, Akdem Yayınları, 24. Baskı, İstanbul 2017.

Mutçalı, Serdar, *Arapça - Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995.

Uygulamalı Arapça Dilbilgisi, hzl. Kerim Açık, Hamza Özaslan, Fono Yayınları, 8.Baskı, İstanbul 2017.

Örnekleriyle Arapçada Bağlaçlar ve Yapılar, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1998.

Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî,* Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.

Sertkaya, Osman Fikri, Kelime *Dağarcığımızdan Etimoloji Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1993.

İnternet Kaynakları

https://tr.glosbe.com/tr/ar/

https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/

https://www.ingilizceosmanlica.com/osmanlica-ingilizce-sozluk-madde-8466.html

https://www.luggat.com/index.php#ceviri

http://www.lügatim.com/ "Kubbealtı Lûgatı"

https://www.osmanlicayazilisi.com/

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&6ew=bts

Makale Kaynakları

Cihan, Cihad, Türk *Av Kültüründe Kulan (Yaban Eşeği) ve Mahiyeti*, Tarih Okulu Dergisi (TOD)/Journal of History School (JOHS), Yıl 7/Sayı 20, (Aralık 2014) "kulan" http://www.johschool.com/Makaleler/264357797_5.%20Cihan.pdf

Demir, Celal, *Türkiye Türkçesi Gramerlerinde İsim Tamlaması Sorunu ve Bir Tasnif Denemesi*, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/ Journal of Turkish World Studies, Cilt 7/Sayı 1 (İzmir 2007) s.30 "eski dilbilgisi kitaplarında isim tamlaması" http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/celal_demir_gramer_isim_tamlamasi_sorunu.pdf

Develi, Hayati, *Türkçede Yağmur Adları Üzerine*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, , Cilt 57/ Sayı 57 (2017) s.93 "çise-"
https://dergipark.org.tr/download/article-file/387848

Gökçür, Engin, *Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Ortak Söz Varlığı Üzerine*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research, Cilt 8/Sayı 36 (Şubat 2015)
http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt8/sayi36_pdf/1dil_edebiyat/gokcur_engin.pdf

Öztürk, Jale, "Hatay Ağzında Çağdaş Türk Lehçelerinin İzleri", *Uluslararası Türkoloji Kongresi, UTEK 13,Bildiriler Kitabı,* Cilt 1, Bosna - 2013 "sinirmek"
https://core.ac.uk/download/pdf/153448645.pdf

Sevgi, Ahmet, *Ahmed-i Dâî'nin Bilinmeyen Bir Eseri: İlm-i Arûz,* Edebiyat Dergisi/Journal of Social Sciences, Yıl 2007, Sayı 18. http://sefad.selcuk.edu.tr/sefad/article/view/442/418

TIPKIBASIM

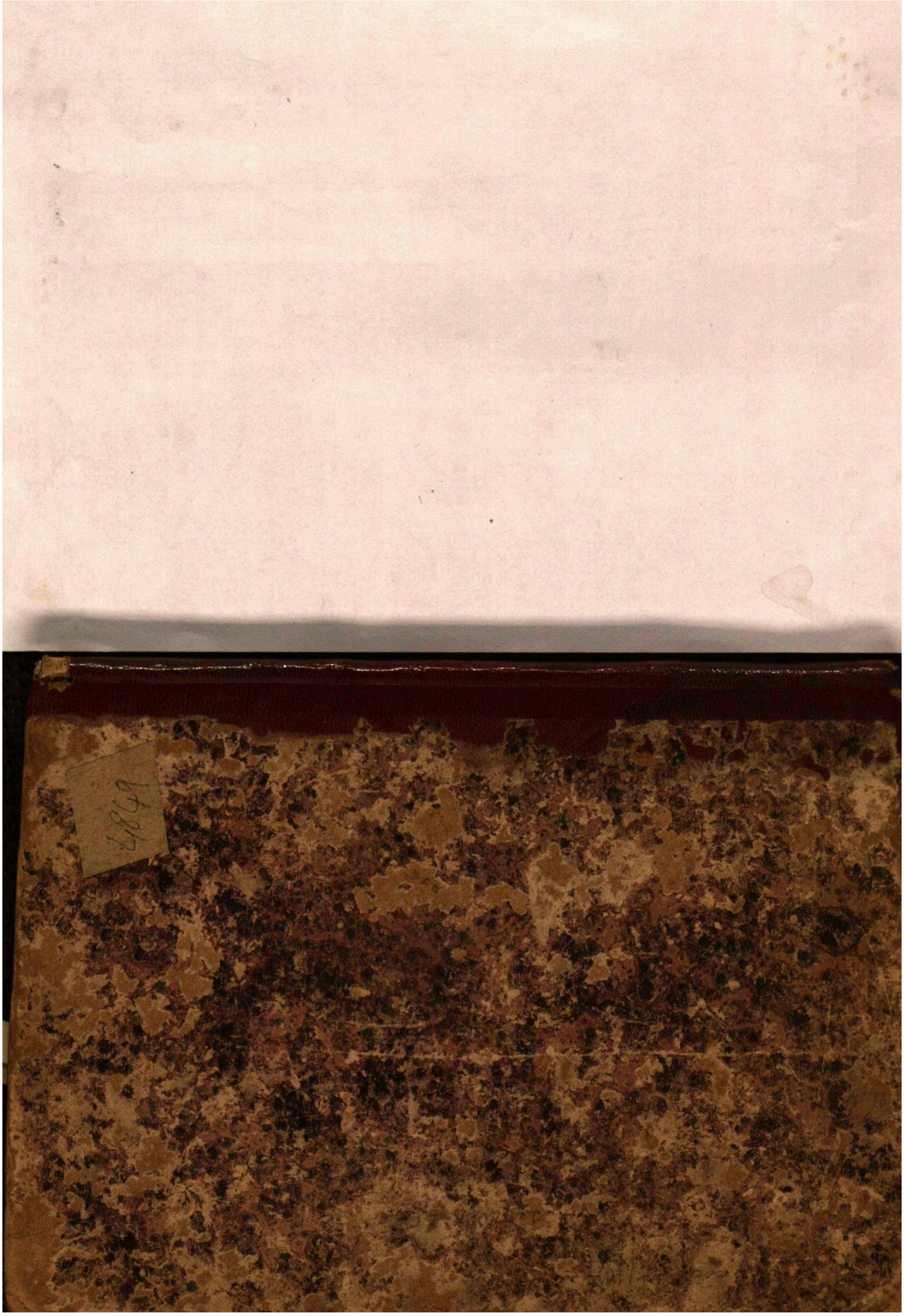

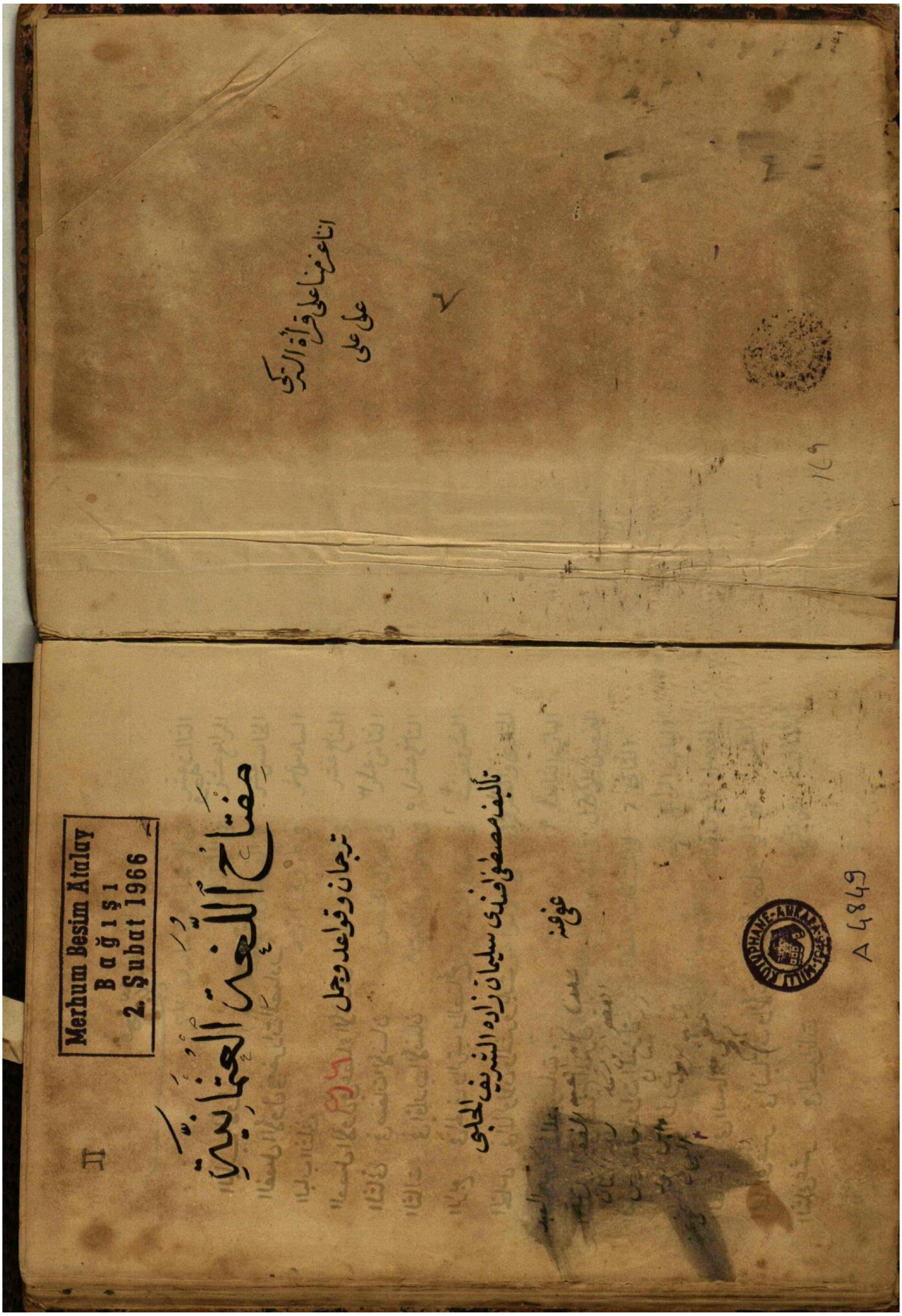

Merhum Besim Atalay
Bağışı
2 Şubat 1966
مفتاح اللغة العثمانية
ترجمان وقواعد وجمل
تأليف مصطفى افندي سليمان زاده الشريف الحلبي
A 4849

Merhum Besim Atalay
Bağışı
Şubat 1966

فهرس

وجه

الباب الأول ١

الفصل الأول في مفردات المصادر

الباب الثاني ١٠

الفصل الأول في أعضاء الأنسان

الثاني في صفات الأنسان ١٣

الثالث في اقارب الأنسان ١٥

الرابع في الحرف والرتب والصنائع ١٦

الخامس في المأكولات والمشروبات ١٧

السادس في الملبوسات ١٩

السابع في اقسام المنزل ٢٠

الثامن في ادوات المنزل ٢١

التاسع في الأرض ٢٢

العاشر في السماء ٢٣

الحادي عشر في النباتات والأشجار والأزهار ٢٤

الثاني عشر في الحيوانات ٢٥

III

فهرس

وجه

الثالث عشر في الأحجار والمعادن ٢٧

الرابع عشر في الألوان

الخامس عشر في الفصول والعناصر ٢٨

السادس عشر في ظروف الزمن

السابع عشر في ظروف المكان ٢٩

الثامن عشر في احوال النفس

التاسع عشر في بعض ادوات حربية ٣٠

العشرون في بعض ادوات برية

الحادي والعشرون في الأمراض

الباب الثالث ٣٢

الفصل الأول في المشتقات السالمة من المصدر ٣٣

الثاني في المشتقات المعتلة من المصدر ٤٥

الباب الرابع ٥١

الفصل الأول في تصريف الأسم والقواعد التركية والفارسية

الثاني في الضمائر ٦٧

الثالث في الروابط ٧١

فهرس وجيز

الرابع فى الأعداد ٧٤

الباب الخامس

الفصل الأول فى الأدوات التركية ٧٧

الثانى فى الأدوات الفارسية ٨٠

الثالث فى قواعد تركيب الجمل ٨١

الرابع فى المكالمات ٨٥

الخامس فى بعض عبارات الأصطلاح ١٠٩

الخاتمة فى العروض ١١٧

تنبيه

اننا قد غلطنا فى الكتابة وقد غيرنا الأسطر لكى يعرف وذلك الغلط فى المصراع فقط

الباب الأول ١

فى بيان المصدر

المصدر فى اللغة التركية هو كل كلمة اخرها (مك) او (مق) (مك) فتدخل على الكلمة الخفيفة و (مق) على الكلمة الثقيلة فبمجرد حذف هذه الأداة من المصدر تبقى الكلمة مادة اصلية فان دخلت عليها ادوات تتحول الى افعال وازمنة فحينئذ تكون ميزانًا للمشتقات وسيأتى بيانها

تنبيه

اننا قد وضعنا بعض الكلمات العامة فى الألفاظ العربية لأن ما يرادفها فى الفصيحة غير مفهوم عند العموم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى خلق الأنسان على اتم منوال وبنى مبدأ خلقه على قواعد الحكمة والكمال فمنح الأنسان هبة العقل خير الهبات وزينه بالنطق باختلاف الالسنة واللغات ليركب من مفردات الألفاظ جل الخطاب والحديث ويعرب عما انطوى فى ضميره من القديم والحديث فسبحانه من خلاق يضيق بوصفه كل مجال وهاب نفائس العطايا والأمال وصلى الله على محمد واله وسلم

* اما بعد فيقول العبد الفقير اليه تعالى مصطفى بن سليمان الشريف الحلبى لما كان ابنا هذا العصر الحاضر قد بزغت لهم شموس العلوم لأدراك السرائر وانخسف قمر الجهل كيلا يشيمه بسحابها الزاهر واذ كان قد انعكف اكثر الطلاب لنوال اللغات والفنون راكبين متون الجد والأجتهاد للفحص عن الغامض والمكنون والتفقه الآن الى اللغة التركية لغة دولتنا العلية صانها الرحمن من كيد الأعداء مدا الأدهار وايد سرير الملك بالنصر ماكرت الأحقاب والأعصار تحركت بانى امهد للطلبة سبيل العبور فى بحر هذه اللغة الشريفة وافتح لهم باب الدخول لفسيح جنانها المنيفة بأن اضع كتابا قد دعوته مفتاح اللغة العثمانية فأجمع به ما طاب من اهم استحكاماتها الشهية فرتبته على طريق السؤال والجواب لتكون الفوائد اتم لمن رام الافهام اقربها واقرب منهلا للطلاب فلعل ذلك ينال القبول عند اولى الألباب والافهام وسدل ذيل المغفرة عما الى الخلان والأصحاب راجيا معاملتى باللطف والأحسان يرونه من الخطا والنسيان فان الكمال له وحده ولا عصمة الا عنده

الرمى	اتمق	التثاوب	اسنمك	الفهم	انكلامق
الفتح	اجمق	الحفر	اشمك	التسلى	اكلنمك
الجوع	اجقمق	القض	اصرمق	الذرع	اكلمك
التألم	اجيمق	البل	اصلتمق	الغزل	اكرمك
التفتيش	ارامق	التوصية	اصمرلمق	التوطية	الجوايمك
الزيادة	ارتمق	التعلق	آصمق	الغش	الداتمق
الأشتياق	ارزولمق	الوجع	اغرمق	التعود	آلشمق
الخض	ارغالمق	العطاس	اغسرمق	المعارضة	التشمك
التذويب	اريتمك	البكاء	اغلمق	اللمس	اللمك
الحفظ	ازيرلمك	السيل	اقمق	النخل	الهمك
التعزير	ازارلمق	المرج	اقسمق	الأخذ	الموق
الدهس	ازمك	الأطلاع	اكاه اولمق	الترضيع	امزرمك
الطلب	استمك	الحنى	اگمك	المص	آممك
التخمين	ايستمق	النقصان	اكسلمك	الأنتخاب	انتخاب ايتمك
الوقاية	اسيركمك	الأفهام	انكلاشلمق	الترفيع	انجه ايتمك

٣

التكثير انسز ايتمك
التمريض انلى ايتمك
التقبيل اوپمك
الحياء اوتانمق
الكى اوتومك
التغريد اوتمك
القعود اوتورمق
الطيران اوچمق
التمسيد اوخشلمق
٣ الوفاء اوده‌مك الطحن اوگوتمك العمل ٧ ايلمك
الغطاء اورتمك النصيحة اوگودورمك التصديق اينانق
التوسيط اورته ايتمك اللحوق اولاشمق الأيذاء انجتمك
الجفل اورگمك الكيل اولچمك النزول اينمك
القتل اولدرمك الصيد آولمق الغرق باتمق
التزويج اولندرمك الصيرورة اولمق الفقوع باتلمق

٣ ٤ ٧ 3

الضرب اورمق الموت اولمك الصلح بارشمق
الصيام اوروج طوتمق العشم اومق اللمع بارلمق
التطويل اوزاتمق النسيان اونوتمق الأبتداء باشلمق
الحك آوشدرمق التقوير اويمق الكبس باصمق
الكسل اوشنمك اللعب اوينامق الصراخ باغرمق
البرد اوشومك النوم اويومق الهبة باغشلمق
العجز اوصانمق التعزيل آيتلامق النظر باقمق
النفخ اوفورمك الفعل ايتمك التطهير پاك ايتمك
القراءة اوقومق الشرب ايچمك الأغماء بايلمق
التعليم اوگرتمك الأنفصال آيرلمق التخصيص پاى ويرمك
التعلم اوگرنمك السمع ايشتمك التخليص بتورمك
السعال اوكسرمك الأنين ايكلمك الحصد بچمك
الأقتدار بجرمك الطلاق بوشنمق الحلاقة تراش ايتمك
الرجى براقمق التندم پشيمان اولمق الغناء تركى چاغرمق
التمكين برك ايتمك الذبح بوغازلمق التدحرج تكرلمك

التربية بسلمك الخنق بوغمق التفل تكورمك
النضج بشمك الدخول بوغلمق التنظيف تميزلمك
الطبخ بشورمك الفتل بوكمك التبخير توتسولمك
الربط باغلمق التلوث بولاشمق العثور توكزمك
القرف بيقمق التمكر بولانمق الخلوص توكنمك
التشبيه بكزتمك الوجدان بولمق البعج چاتلمق
الاستنطار بكلمك. التقسيم بولمك الصيح چاغرمق
العجب چكنمك الخرافة بونامق الاجتهاد چالشمق
البناء بنايايمق الصبغ بويامق القرع چالمق
الركوب بنمك العلم بيلمك التطبيب جزمق
التجعد بورشمق التبيض بياضلمك المخاصمة چكشمك
البرم بورمق السن بيلمك الحرث چفت سورمك
التبطيل بوزمق الامر بيورمق الشد چكمك
البخ بوسكورمك الرعون بى ورمك الحل چوزمك
التفريغ بوشلتمق الكبر شومك التقليب چويرمك

الخروج چيقمق القلب دورمك الرش سرپمك
المضغ چينمك الصف دوزمك النشر سرمك
السلق خشلمق التصليح دوزتمك الاثمار سزمك
التنخير خورلدمق اللم دوشرمك الجرى سگرتمك
التحريك دپرتمك الحلم دوشكورمك الهضم سگرمك
اللبط ديپمك الوقوع دوشمك النفض سلگمك
الارتعاش ترومك الفرش دوشمك الجر سورومك
الحياة ديرلمك التفكر دوشنمك السوق سورمك
النفي دشمك التجلد دوكمق التصفية سوزمك
الادخال دقمق الصب دوكمك الفتق سوكمك
البدل دكشمك الضرب دوكمك الشتم سوكمك
الاصغاء دكلمك الرجوع دونمك المحبة سومك
الغرس دكمك التدوير دوندرمك الفرح سونمك
اللبس دكمك الدراية دويمق الاطفاء سوندرمك
الخياطة دكمك القول ديمك التفرج سيرايتمك

الخرق[٩] رلمك المصارعة[١٠] راستكلك التفسيح[١١] سيرك ايتمك
السؤال دلنمك الكنس سپورمك الكلام سويلمك
الوخس دورتمك التنقية سچمك المسح سيلمك
الحيرة[١٢] شاشمق المدّ[١٣] صايمق النقل طاشمق[١٤]
الأنتفاخ شيشمك القمز صيچرامق التقسيم طاغتمق
البيع صاتمق الوسعة صغمق التفرق طاغلمق
الشرا صاتون المق المضايقة صقلمق الغطس طالمق
البذار صاچمق المطر صقمق الدلف طاملمق
الأدلاء صارقتمق التجربة صنامق المشورة طانشمق
اللف صارمق السقاية صولامق المعرفة طانمق
السلامة صغ قلمق التبريد صوغتمق التخبط طرامق
الحلب صاغمق السؤال صورمق الخربشة طرملمق
التخبئة صاقلمق العطش صوصامق التوليد طوغورمق
الأحتراس صاقنمق السكوت صوصمق الجمع طوپلمق
الهز صاللمق الأرخال صوقمق المسك طوتمق

5

الأرسال[١٢] صالمق التقشير[١٣] صويمق الوقوف طورمق[١٤]
الأطلاق صاليويرمك التعرى صوينمق الفتّ طوغرامق
الظنّ صانمق القحط صيرمق الصدم طوقانمق
المرور صاوشمق الذوق طاتمق النسج طوقومق
التذرى صاورمق التضيق طارايتمك الطواف طولاشمق
الهدس صايقلمق الوزن طارتمق الملو طولدرمق
الشبع[١٥] طويمق المصاقلة قاوق صالمق[١٦] المحادثة قونشمق[١٧]
الأتكا طيانمق الغلى قاينمق الطرد قوومق
الخناق بوغا ايتمك القفل قپامق الكسر قيرمق
الأنتفاع فائده لنمك القلع قوپارمق الجمل قيلمق
الوشوشة فيلدمك النمز كوز قپمق الفرم قيمق
الخلف قايمق صريرالأسنان قچردمق الجبب گتورمك
المذح قاتمق الأكتساب قازنمق التادية گوتورمك
الهرب قاچمق الحرارة قزمق التعوق گجكمك
المس قارشمق الغيرة قصقنمق المماشرة گجنمك

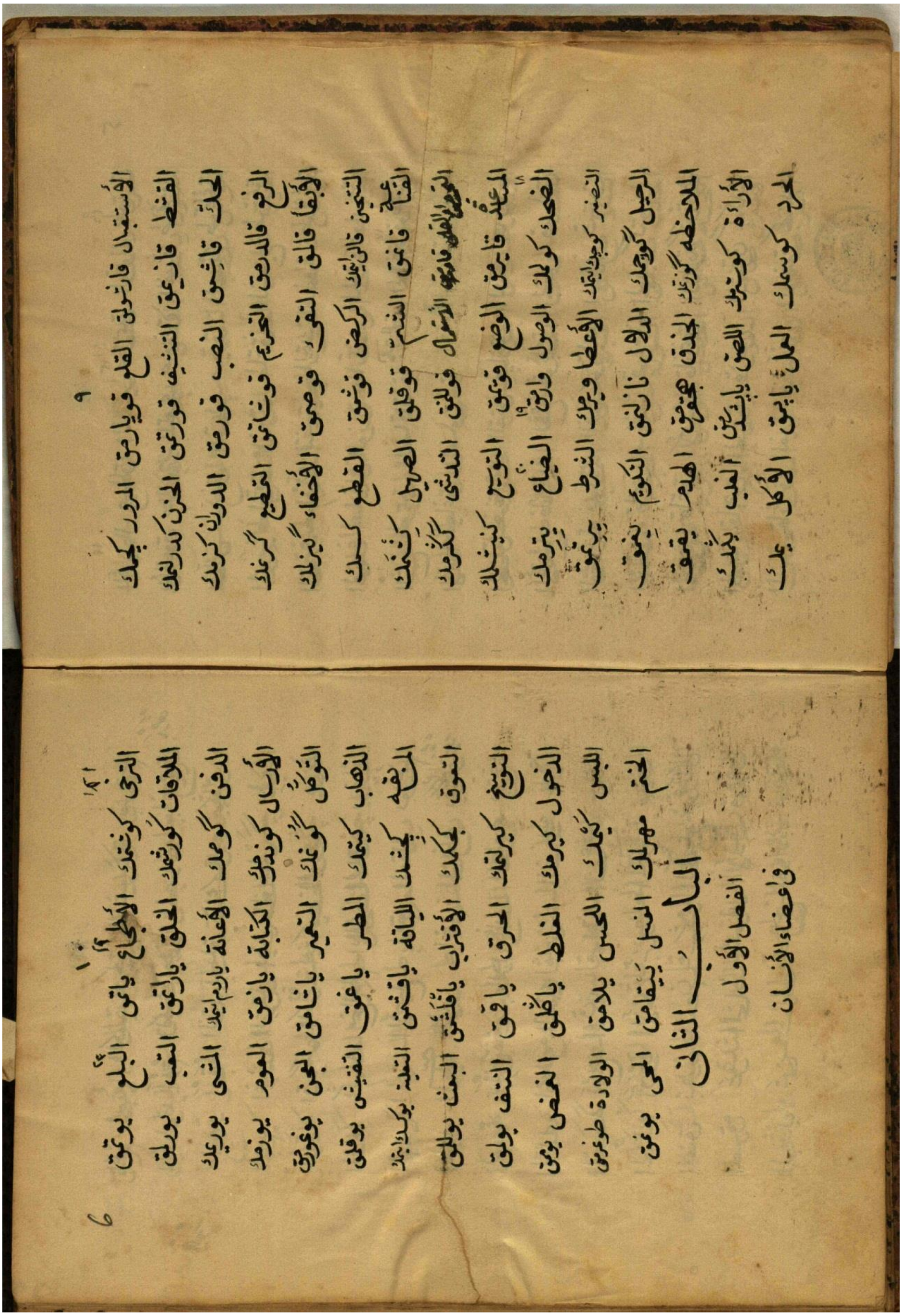

٩

الأستقبال قارشولق القلع قوپارمق المرور كچمك
القشط قازيمق التنشيف قورتمق الحزن كدرلنمك
الحك قاشيمق النصب قورمق الدوران كزمك
الرفع قالدرمق التحزيم قوشاتمق التطبيع گرغك
الأبقا قالمق النقي قوصمق الأخفاء گيزلمك
التنجين قالن ايتمك الركض قوشمق القطع كسمك
القناعة قانمق الشم قوقلمق الصهيل كشنمك
التوجع القلب قاديمق الاستهزاء قوللنمق التدشى گگرمك
المعقد قايرمق الوضع قويمق التوسع كنيشلك
الضحك كولمك الوصول وارمق الضياع يترمك
التصغير كوچك ايتمك الأعطا ويرمك الشرط يرتمق
الرحيل گوچمك الدلال نازلنمق التكويم يغمق
الملاحظه گوزتمك الحذق ججقرمق الهدم يقمق
الأراءة كوسترمك اللصق ياپشدرمق الغلب يكمك
الحرد كوسمك العملة يايمق الأكل يمك

١٠

الترجي كونشمك الاطجاع ياتمق البلع يوتمق
الملاقات كورشمك الخلق يارتمق التعب يورلمق
الدفن گومك الأعانة ياردم ايتمك المشي يوريمك
الأرسال كوندرمك الكتابة يازمق العوم يوزمك
التوكل گوكمك التعمير ياشامق العجن يوغورمق
الذهاب كيتمك المطر ياغمق التفتيش يوقلمق
المنفه كچشمك اللياقة يافشمق التعلية يوكسك ايتمك
التعوق گچكمك الأقتراب ياقلشمق البحث يوللمق
التوبيخ كيرلتمك الحرق ياقمق النتف يولمق
الدخول كيرمك الغلط ياكلمق الغمض يومق
اللبس كيمك اللحس يلامق الولادة طوغرمق
الختم مهرلمك الغسل يقامق المحي يومق

الباب الثاني

الفصل الأول

في أعضاء الأنسان

١١

اللحم ات الكعب اوكجه الشوشه بيرجم
الخطوة آدِم الكتف اموز المصران باغرصق بَرْصُق
الظهر اَرْقَه الفخذ اويلق الشكل بكز
الفم اغز الرجل اياق الوسط بل
الرئة اق جگر الكرش اشكنبه الورك بوط
القفا اكه مخ العظم ايلك الحلق بوغاز
اليد ال الأصبع بارمق العقلة بوغم
الراحة الايا الراس باش الخاصر بوگر بوز
الجبهة آلِن قصبة الرجل بالدر القامه بوى
الحلمه امجك الكليه بُبرك الشارب بيق
القبضه اوج الت الساعد بيلك
الحنك آورت الأنف بُرون المخ بينى
العنق بيون العصب سِنِر الضلع قبورغه
العرق تر المخاط سوك الأذن قولاق
البدن تن شعر الراس صاج نقرة الأذن قولاق توزى

١٢

البصاق توكرك اللحية صقال الأبط قولتق 7
الروح جان بطن القدم طبان شعر البدن قيل
عاصر العينين چپاق العقب طبوق العجز قيج
الكبد جگر الظفر طرنق الهدب كبربك
الفك چگه الخصيه طشاق الهام كلّه
السيما چهره الطحال طلاق العظم كمك
اللسان دل العرق طمار السرّه گوبك
سقف الحلق دماغ الشفه طوداق العين گوز
المرفق ديرسك الصدغ طولوق جفن العين گوز قپاغى
الركبه ديز البطن قارن دمع العين گوز ياشى
السن ديش العانه قاسق الصدر گوگس
الضرس آزى ديش الحاجب قاش القلب گوگل
اللثه ديش اتى الدم قان الجيفه لشه لاش
الطره زلف الردف قبات الثدى ممه
الريق ساليار الزراع قول العمر ياش

١٣

الجنب يان القلب يورك الكلمه يومرق
الخد يناق الوجه يوز الكى ياقى آجك

الفصل الثاني
في صفات الانسان

الجائع آج الممسك اليبك الألكن بلتك
قليل الأدب ادبسز المتقاعد اوتوراق الشجاع بهادر
الآدمي آدم الطويل اوزون الكبير بيوك
الصاحب ارقداش الصبي اوغلان ولدالزنا بيج
الذكر اركك المشؤوم اوغورسز النظيف تميز
الأعزب ارگن الميمون اوغورلى الكسلان تنبل
الهزيل ارق اليتيم اوكسز السريع چابوك
الضال ازغون العظيم اولو المجتهد چالشقن
الراغب استكلو المتزوج اولى القبيح چركين
ذوالمعرفه اشنا اليقظان اويانق الطفل چوجق
الثقيل آغر الطيب ايو الأشل چولاق

١٤ بربط

8

الدني الحق سيء البخت بدبخت الكريم جومرد
المحتيل حيله باز المحبوب سوگيلى الخالى عن الخدم قپوسز
المريض خسته الأحمق شاشقن الغيور قسقانج
السارق خيرسز الأطرش صاغر العقيم قسر
العدو دوشمن حسن الطويه صافدرون القصير قصه
الخادع دلباز الملتحى صقاللى الهرم قوجه
الجميل دلبر اليسارى صولاق التمام قوجى
الأخرس دلسز البخيل صيقى الخواف قورقاق
السائل دلنجى الغضبان طارغون الجار قومشو
المجنون دلى الأصلع طازلق الحبلى كبه
الفتى دلى قانلو الحزين طاسهلى الآدمي كشى
الحبيب دوست الطماع طمعكار الأقرع كل
الأنثى ديشى الأعرج طوپال الشاب كنج
الغنى زنگين المصروع طوتراقلى الصغير كوچك
الجسور سربست الشبعان طوق المذنب كونهكار

القاسي سرت الأرمله طول المكسح كُوتُرم
السكران سرخوش الشيخ قارت الردى كوتو
المدهوش سرسم المضحك قشمر اللطيف كوزل
السمين سميز الأحدب قنبور الكوسج كوسه
اللين كَوشَك النحس مرادر النهاب يغماجى
بشوش الوجه كولج يوزلو رقيق الزنج نازك الكذّاب يلانجى
الضحوك كُولكَن ضعيف القوى نزار التعبان يورغون
الوسخ كيرلى المولع هوسكار الجبان يوركز
الحقود كينلو الجريح ياره لى الرفيق يولداش
النفسا لخوسه الغريب يبانجى الناعم يومُشق

الفصل الثالث

في اقارب الأنسان

الزوج آر الخاله تيزه النسيب قاين
الأم انا الولد جوجق الحماه قاين انا
زوج الأخت انشته الأقارب خصلر الحمو قاين بدر

الأبن اوغل الصهر داماد الأخ قرنداش اوبرادر ٩
امرأة الأب اوكانا الخال دايى البنت قيز
الربيب اوكى اوغل الجد دده العروسه كلين
زوج الأم بابالق المرضعه سودانا العريس كوكى
الأب بَدَر الحفيد طورون المخطوبه نشانلى
العديل باجناق العم عموجه الأخت همشيره
الجدّه بيوك انا الزوجه قارى ابن الأخت يكن

الفصل الرابع

في الحروف والرتب والصنائع

القابله آبه قارى الحلاق بَربَر النايانى دوديكى
الطباخ آشجى الحارس بكجى النجار دولكر
الخباز اتمكجى الخياط ترزى الجمال دوهجى
السراج اكرجى السمكرى تنكهجى السلطان شاه
الدرّاع اكنجى بياع الدخان توتنجى السكرى شكرجى
الصيّاد آوجى الألاتى چالغوجى البغال قاترجى

١٧

الحطاب اودنجی النخاس جامباز المبلط قالديرمجی
التبريك اورتاق الخراط چرخجی الجزار قصاب
الصبی اوشاق الأقفالی چلنكر الدليل قلاوز
المراياتی آينهجی الراعی چوبان الصائغ قيومجی
التاجر بازركان الحائك جولها الوكيل كتخدا
الملك بادشاه الخادم خدمتكار الوتار كرشجی
الطبيخ باصمهجی الأستا خواجه المراكبی كميجی
النحاس باقرجی الطحان دكرمنجی المصارع كورشجی
السماك بالقجی الحداد دمورجی المملوك كوله
المزبلی لاله الشماع مومجی المرقع يامهجی
المرخم مرمرجی الختار ميخانهجی الصوفی يپاقجی
الترلی مزارجی الكاتب يازيجی بياع اللحف يورغانجی
النقلی صناوجی المحافظ ياساقجی الغواص والبحر يوزجع

الفصل الخامس

فی المأكولات والمشروبات

١٨

الخبازه ابه كومجی السفرجل ابوه السنبوك بورك ١٥
اللحم ات اللوز بادم الحلبه بوی اوتی
البوزه اربه صونی القديد باصدرمه الجبن پنير
الكمثری ارمود البادنجان بطلجان الكشك ترخانه
الخوخ ارك السمان بالدرجن الخلل ترشی
الاسفنج اسپاناخ السمك بالق الزبده تروياغی
الخبز اتمك السلق پانجر الجوز جوز
التفاح الما الفلفل بيبر المسلوق خشله
التين انجير الكراث پراصه البلح خورمه
العنب اوزوم الأرز المطبوخ بلاو الديك خروس
اللبن الخض ايران الفول بقله المزلی بالسكر رچل
الزيت الطيب زيتون ياغی الفجل طورپ الأشلشی كشنش
الخضره سبزوات الملح طوز الحمام گوگرجن
الخل سركه البوزه طوكدرمه الكرنب لهنه
البقله سيزوات المحشی طولمه الحنس مارول

١٩

الحليب سود البطيخ الأخضر قاربوز العدس مرجمك
النبيذ شراب الوز قاز البقدونس معدونس
الدراقل شفتالو اللحم المقلى قاورمه الرمان نار
السكر شكر البطيخ الأصفر قاوون الحمص نخود
اللفت شالغم المشمش قيسى الجزر هاوج
الثوم صارمصاق القرع قباق الدهن ياغ
السمنه صاري ياغ الحصرم قورق البطاطس يرالماسى
البصل صوغان الزبيب قوري اوزم الفاكهة يمش
الحلو طاتلو العجه قيغنانه الأكل يمك
الأرنب طاوشان القشطه قيمق البيض يموطه
الدجاج طاوق الخرنوب كچى بوينوزى اللبن الرائب يوغرت
العسل بال الدبس پكمز قمرالدين بستيل
الحلبه سودلكن الزهر چچك السريع سيريم ياغى

الفصل السادس
فى الملبوسات

١٧ ٢٠

الذيل اتك الجراب جوراب الفروه كورك
البطانه استر الذر دوكمه وجه الفروه كورك يوزى
الدكه اوچقر القلنوسه شابقه العونات كوزلك
البدله اوربا اللفه صارق القميص كوملك
العروة ايلك اللباس طون/اوتكه اواعي النوم گيجه لك
الشرابه بسكل العرقيه ترليك القبه يقه
السوار بلازك الطربوش فس الكم يك
رباطة الرقبه بيون باغى الحلق كوبه الخاتم يوزك

الفصل السابع
فى اقسام المنزل

الأصطبل آخور الأوضه اوطه الدرابزين بارمقلق
بيت الماء ادبخانه العتبه اشك الطاقه پنجره
البيت او المدخنه باجه صحن الدار حولى
الكانون اوجاق الجنينه باغچه الطاحون دگرمن
الحائط ديوار الباب قپو المتوقد كلخن

المضيف سلاملك مصرع الباب قنار بيت المونه كلار

الدرباس سوركو مكانه القهوه قهوه‌خانه القصر كوشك

السطح طام المنزل قوناق الحنفيه مصلق

السقف طوان البير قيو السلم نردبان

الفصل الثامن

فی ادوات المنزل

الكرسى اسكمله المرآة آينه الشوكه چتال

التمليقه اصقى السكين بچاق السراج چراغ

فوطة اليد الحرمه سى المبخره بخوردانلق البكره چقرق

المنخل الك القلة برداق الصحن چناق

المفتح انختار الفوطه بشكير القدر چوملك

الحطب اودون حجر المسن بيلكوطاشى البساط خالى

النخفه اويزه الطاجن تاوه الجره دستى

الحبل ايپ الصينيه دپشى الطراحه دوشك

الخيط ايپلك الملايه چارجف الفرش دوشمه

12

الأبره ايكنه الزناد چاقمق المكنسه سبوركه

الناموسيه سنكلك الغربال قالبور الطشت لگن

المصفايه سوزكى الحراقه قاو المرتبه مندر

السفنجه سونكر الغطا قپاق الكانون منقل

الشمعدان شمدان الكاس قدح الشمع موم

السيخ شيش الدست قزان الأركيله نركيله

الكرسى صندلى الدلو قوغه الهاون هاون

المغرفه صوصق اللباد كچه الفراش يتاق

المنفضه طبله القفل كليد المخده ياصدق

المصباح فنار الفحم كمور المروحه بلپازه

الوعاء قاب الزير كوپ اللحاف يورغان

الملعقه قاشق المنفاخ كورك الكنبه يوكسك

الفصل التاسع

فى الأرض

الميناء اسكله السهل اوه سوق الموسم پناير

٢٣ نبـ

الجزيره اطه النهر ايرمق عين الماء پكار
التيار إقنتى البستان باغچه المزرعه ترلا
الغابه اورمان الطين چامور الأكم تپه
الشارع جاده المدينه شهر الخليج كورفز
السوق چارشو مكان الحجر طاشلق البركه كول
السَّد چاى الجبل طاغ القريه كوى
المرعى چاير الأرض القاك فاره القريه قريه
الخفيه چشمه الأرض الرمله قومْلق الحاره محله
المزرعه چفتلك الصخرة قيا المقاطعة مملكت
الوادى دره المنبع قينق البر الفسيح يالى
البحر دكز الساحل كنار الأرض يير
الفدّان دونم الجسر كوپرى الطريق يول
الحدود سنور القنطره كمر

الفصل العاشر

فى السماء

قوس القزح

٢٤ جى 13

قوس القزح الكرصاغمه الفلك چرخ الضباب طومان
الثريا اولكر الندا چه الثلج قار
الشهر اى الهواء روزكار الزوبعه قصرغه
السحاب بلوط البرق شمشك الريح الداخنه قرشقا
الجمد بوز البَرَد طولو السما كوك شفقعه
الرعد كوك كورلديسى نور القمر ماهتاب الريح يل
الشمس كونش المطر ياغمور الصاعقه يلدرم
النجم يلدز

الفصل الحادى عشر

فى النبات والأشجار والأثمار

الشجر اغاج شجر الفار دفنه اغاجى الخروع كنه اوتى
الخشخاش افيون تخمى شجر السرو سلوى اغاجى الكرفس كراوز
الزيزفون اوخلامور الياسمين سمسق الخزامه لاله
السنبل بشاق الصفصاف سكود العفص مازو
التوت البرى بوكرتلن الذرا دارى الآس مرسين

٢٥

الحب تخم الريحان فسلكن البنفسج مَنَفشه
شجر الصنوبر چام اغاجی القصب قامش الثمره میوه
النوی چکردك الجوز قواق الورق یپراق
شجر البقص چمشیر اغاجی الحشیش اليابس قوری اوت الدخن بولاف
شجر الدلب چنار اغاجی الورد کُل الفرع دال
القنب کَندِر

الفصل الثانی عشر
فی الحیوانات

الفرس ات الفرخ پلچ العصفور سرچه
الأسد ارسلان الخلاب بنچه الذباب سینك
النحل اری الحشرات بوجکلر الناموس سوری سنك
الحمار اشك العجل بوزاغی الفار صچان
الحیه انگرك القطا بوغرتلاق الضبع صرتلان
العنکبوت اوریجك الفرن بوینوز العقعق صَقصَغان
الجدی اوغلاق کلب الصید تازی المهر طای

الثور

٢٦ 14

النور اوکوز التیس تکه ام اربعه واربعین طرطل
دودة الحریر ایپك بوجکی الثعلب دلکی الظفر طرنق
البقره اینك الوبر والریش توی الظلف طنق
الدب ایو الحیوان جانور الدابه طوار
النحل بال اریسی ابن آوی چقال العقاب طوشنجل
السمك بالق الجراد چکرکه الدره طوطی
البومه بایقوش الجمل دوه الصقر طوغان
البرغوث پره النعام دوه قوشی الخنزیر طوکوز
الغراب قارغه الحوصله قورساق العرسه کلنجك
النمله قارنجه الغراب النوحی قوزغون القراد کنه
البغله قاتر الحمل قوزی الکلب کوپك
النمر قپلان الطیر قوش العثه گوه
السلحفه قپلومبغه البجعه قوغوقوشی القمله کهله
النسر قرتال المهاة قولان الغزال جیلان
الشحرور قره طاوق الذئب قورد ابومغازل لیلك

العناق قره قولاق الماعز كچى القرد ميمون

الجره قصراق القطه كدى الفرخ ياورى

الجناح قناد القنفد كرپى الخفاش يراسه

الضفدع قوربغه السحلية كرذنكه الثعبان يلان

الذئب قورت الجمال كلك اليراع يلدزبوجكى

الدود قورد الفراش كبلك

الفصل الثالث عشر

فى الأحجار والمعادن

الذهب التون النحاس باقر الفيروز پيروزه

اللؤلؤ اينجو الأسبداج بريخ الصفيح تنكه

النحاس الأصفر توج الأحجار طاشلر الكبريت كوكورد

الفولاذ چليك الأملاح طوزلر الفضه كومش

الزيبق زيوه القصدير قلاى الرخام مرمر

الحديد دمور الرصاص قورشون

الفصل الرابع عشر

15

فى الألوان

المفتوح اچق الأسود سياه الأسود قره

الأبيض اق الغامق سم سياه السماوى كوك

الأبيض بياض الأصفر صارى الأزرق ماوى

اللون رنك الأحمر قرمزى الأخضر يشل

الفصل الخامس عشر

فى الفصول والعناصر

الربيع بهار الصيف ياز الماء صو

الشتاء قيش النار اتش التراب طوپراق

فصل الخريف كوز الهوأ روزكار

الفصل السادس عشر

فى ظروف الزمن

المسأ اخشام امس دون اليوم كون

الظهر اويلن اول امس اولكى كون النهار كونذز

بعد غدا اوبركون الساعه ساعت الليل كيجه

٢٩

الغد ايرته الآن شمدى نصف الليل كيجه ياريسى

العصر ايكندى يوم الثلثا صالى الشهر ماه

يوم الاحد بازار باكرًا صباح الأسبوع هفته

الأثنين بازار ايرته سى الفجر طاك العشا ياتسو

الخميس بنجشنبه الضحى قوشلق بكره يارن

الأربعا جهارشنبه الماضى كچن القرن يوز ييللق

السبت جمعه ايرتسى الآتى كله جك السنه سنه

الفصل السابع عشر

فى ظروف المكان

الخلف ارد الفوق اوست امام ابلرو (اوبو قارو)

التحت اشاغى الأمام اوك الغرب باطى

التحت الت الداخل ايچرو الأطراف چوره

الخارج دیشارى الأمام قارشو جهة الشمال بويراز

اليمين صاغ الوراء كيرو الفوق يوقارو

اليسار صول الجنب يان

الفصل

٣٠

16

الفصل الثامن عشر

فى احوال النفس

الرغبه استك المسرة خشنودلق الغيره قيقنمه

المشتاق ارزو عدم السرو خشنودسزلق الوجل قورقو

الأمل اميد المعاداة دوشمنلق الكآبة قيغو

عدم الأمل اميدسزلك الصحبه دوستلق الغيره كونو

الخير ايولك الجنون ديوانه لك الحقد كين

الندامه بشيمانلق العار رسوايلق الفتوه يكيتلك

البلادة بودلالق الذنب صوچ الجبن يوركسزلك

المكر حيله بازلق الأستغنا طوغريلق

الفصل التاسع عشر

فى بعض اصطلاحات حربيه

الحصار اوبلوقه الفارس اتلو الجيش اوردو

المعسكر اوردوگاه الخوذة توغولغه القراب قين

الموكب الآى الحرب جنك الرمح مزراق

السهام اوق المدك حزى الخفير نوبتجى
الصلح بارشمه الدرع زرخ القوس ياى
الطبنجه پشتو رئيس الجيش سركرده الهجوم يوريش
النفير بورو حربة البارود سونكو قائدمئة يوزباشى
المشاه پياده المدفع طوب الف عسكرى طابور
العلم بيراق المشى قشلق السلب يغما
البارود تفنك السيف قليج التفتيش يوقلمه

الفصل العشرون

فى بعض ادوات بحريه

العنبر انبار الصارى ديرك القبطان قپودان
البريق بريك الرئيس رئيس المؤخر قيچ
بيت الأبرة بوصله النوتى طائفه الدست قزان
رئيس المينا بوغاز رئيسى القارب فلكه المركب كمى
سفينة الحربية قرقطه الغراب قادرغه المقداف كورك
الدفه دومن الضدل قايق الشراع يلكن

/١٧

الفصل الحادى والعشرون

فى الأمراض

الحمى اسمه الجدره چچك على النقطه طامله
الألم اغرى المرض خسته لق السهال قارن سورسى
الحب اوجق العله درد النزيف قان سورسى
السعله اوكسورك الجنون دليلك الحصبه قزلجق
الجرب اويوز الزكام دماغو الشرى قوردآتنى
القيح ايرك السنطه سيكل وجع العين كوز اغريسى
النازله اينمه الورم شيش اختلال المزاج كيفسزلك
وجع الرأس باش اغريسى اليرقان صاريلق الرشح نوازل
الغشى بايغنلق الصمم صاغرلق الجرح ياره
الرعشه تترمه المغص صانجى الطاعون يومروجق
الدمل چبان الضعف ضعيفلق

الباب الثالث

فى المشتقات

الفصل الأول
فى المشتقات السالمة من المصدر

س كم هى مستقات المصدر

ج ان مشتقات المصدر ثلاثة
عشر وهى الأمر والنهى والماضى والمضارع
والحال والمستقبل والوجوبى والتوقيتى وفعل
القدرة واسم الموصول واسم الفاعل واسم
المفعول والمجهول غيران الثلاثة الأخر
يختلف تصريفها باعتبار الصحة والعلة
وسيأتى بسط الكلام عليها تفصيلا

س ماهى الكلمة المعتلة فى اللغة العثمانية

ج الكلمة فى اللغة العثمانية ان كان
اخرها احد هذه الحروف (اهوى) فمعتلة
والا فسالمة

س ماهو فعل الأمر

18

ج هو ما تجرد من علامة المصدر
مثاله فى المفرد الحاضر من يازمق ياز (اكتب)
وفى الجمع يازك او يازكز (اكتبوا) والمفرد الغائب
يازسون (فليكتب) وجمعه يازسونلر (فليكتبوا)

س كيف يبنى فعل النهى

ج يُبنى النهى بزيادة (مه) على فعل
الأمر مثاله للمفرد الحاضر يازمه (لا تكتب)
ولجمعه يازميك او يازمكز (لا تكتبوا) وللمفرد
الغائب يازمسون (لا يكتب) ولجمعه يازمسونلر
(لا يكتبوا)

س كم هى اضرب الفعل الماضى وكيف يبنى كل منها

ج ان الماضى فى اللغة التركيه ضربان
معلوم ومجهول اما المعلوم فيبنى بزيادة
(د) على فعل الأمر ملحقة بالضمائر التى هى (م)
للمتكلم و(ك) للمخاطب و(ى) للغائب و(ك) او

(ق) للمتكلمين و(كز) لجمع المخاطب و(لر) لجمع
الغائب واما المجهول فبزيادة (مش) على المادة
الأصلية ملحقةً بالضمائر المذكورة نحو يازدم
ويازمشم (كتبتُ)

س متى تلفظ دال الماضي المعلوم تاءً

ج اذا وقعت بعد احدِ هذه الأحرف
ب پ ت ج چ س ش ص ط ف ق ك

س متى تقلب تاء الأمر دالا

ج حينما تتحرك تقلب دالا لفظًا وخطًا
نحو كيت (اذهب) كيدرم (اذهبُ)

س ماهو الفعل المضارع

ج هوما زيد فيه (ر) على الأمر ملحقة
بالضمائر نحو يازرم (اكتبُ)

س ماهو الفعل الحالي

ج هوما زيد فيه (يور) على المادة الأصلية

متبوعة

متبوعة بالضمائر نحو يازيورم (اكتبُ الآن)

س كيف يصاغ الفعل المستقبل

ج يصاغ بزيادة (ه جك) على المادة الأصلية
اذا كانت خفيفة وبقلب الكاف قافا اذا كانت
ثقيلة مثال الأولى بيله جك (سيعلم) ومثال
الثانية يازه جق (سيكتب) واذا تحركت الكاف
او القاف تلفظ الأولى ياءً وتقلب الثانية
غينا مطردا نحو بيله جكم (ساعلم) ويازه جغم
(ساكتب) الّا اذا كانت الكلمة معتلة فتسبق
الهاء بياءٍ نحو اوقويه جغم (ساقرأ)

س كيف يبنى الفعل الوجوبي

ج يبنى بزيادة (ملي) على الأمر ملحقة
بالضمائر نحو يازمليم (اكتب وجوبا)

س كيف يصاغ الفعل التوقيتي

ج بزيادة (ه) على المادة الأصلية مع الضمائر

مالم يكن ضمير المتكلم وجمعه فالأول يسبق بياءٍ
والثانى بلام نحو يازه يم (حتى اكتبَ) و يازه لم
(حتى نكتبَ)

س ماهو فعل القدرة

ج هو ما بنى بزيادة (ه بيلد) على المادة
الأصلية ملحقة بالضمائر نحو يازه بيلدم (قدرتُ
ان اكتبَ) س ماهو بناء اسم الموصول

ج بناؤه فى الكلمة الثقيلة بزيادة (ديغ)
على الأمر و تلحقها الضمائر نحو يازديغم (الذى
كتبتُه) واما فى الخفيفة فتبدل الغين كافا
مثل بيلديكم (الذى علمتُه)

س كيف تنفى المصدر ومشتقاته

ج بزيادة (مه) على المادة الأصلية متقدمة
على الأدوات مثالها يازمق (عدم الكتابة) يازمدم
(ماكتبتُ) وقس عليه

س

س ماهى كل من ادات الحكاية والرواية والشرط

ج ان اداة الحكاية هى (ايد) تلحق بالضمائر
نحو ايدم (كنت) واداة الرواية هى (ايمش)
نحو ايمشم (انا كائن) واداة الشرط (ايسه)
تلحق بالضمائر وتكتب منفصلة عنها مثل ايسهم
(ان انا) وليس لهما ضمير غائب

تنبيه

اننا قد استثنينا هذه الأدوات ووضعناها هنا لتتصرف مع
الأفعال جدول فى كل ما تقدم

الفعل الماضى المعلوم

يازدم	يازدك	يازدى	يازدق	يازديگز	يازديلر
كتبتُ	كتبتَ	كتبَ	كتبنا	كتبتم	كتبوا

نفى المعلوم

يازمدم	يازمدك	يازمدى	يازمدق	يازمديگز	يازمديلر
ماكتبتُ	ماكتبتَ	ماكتبَ	ماكتبنا	ماكتبتم	ماكتبوا

٣٩

الفعل الماضى المجهول

یازمشم یازمشسك یازمش یازمشز یازمشڭز یازمشلر

كتبتُ كتبتَ كتبَ كتبنا كتبتم كتبوا

نفى المجهول

یازممشم یازممشسڭ یازممش یازممشز یازممشسڭز یازممشلر

ماكتبتُ ماكتبتَ ماكتبَ ماكتبنا ماكتبتم ماكتبوا

الفعل المضارع

یازرم یازرسڭ یازار یازرز یازرسڭز یازرلر

اكتبُ تكتبُ يكتبُ نكتبُ تكتبون يكتبون

نفى المضارع

یازمم یازمزسڭ یازمز یازمیز یازمزسڭز یازمزلر

لااكتبُ لاتكتبُ لايكتبُ لانكتبُ لاتكتبون لايكتبون

فعل الحال

یازیورم یازیورسڭ یازیور یازیورز

اكتبُ الآن تكتبُ الآن يكتبُ الآن نكتبُ الآن

٤٠ 21

یازیورسڭز یازیورلر

تكتبون الآن يكتبون الآن

نفى الحال

یازمیورم یازمیورسڭ یازمیور یازمیورز

لااكتبُ الآن لاتكتبُ الآن لايكتبُ الآن لانكتبُ الآن

یازمیورسڭز یازمیورلر

لاتكتبون الآن لايكتبون الآن

الفعل المستقبل

یازه جغم یازه جقسڭ یازه جق یازه جغز یازه جقسڭز یازه جقلر

سأكتبُ ستكتبُ سيكتبُ سنكتبُ ستكتبون سيكتبون

نفى المستقبل

یازمیه جغم یازمیه جقسڭ یازمیه جق یازمیه جغز یازمیه جقسڭز

لن اكتبَ لن تكتبَ لن يكتبَ لن نكتبَ لن تكتبوا

یازمیه جقلر

لن يكتبوا

الفعل الوجوبى

یازملیم یازملیسڭ یازملی یازملیز

اکتبُ وجوبا تکتبُ وجوبا یکتبُ وجوبا نکتبُ وجوبا

یازملیسکز یازملیلر

تکتبون وجوبا یکتبون وجوبا

نفی الألتزامی

یازمملیم یازمملیسڭ یازمملی یازمملیز

لااکتب وجوبا لاتکتبُ وجوبا لایکتبُ وجوبا لانکتبُ وجوبا

یازمملیسکز یازمملیلر

لاتکتبون وجوبا لایکتبون وجوبا

الفعل التوقیتی

یازه‌یم یازه‌سڭ یازه یازه‌لم یازه‌سکز یازه‌لر

حتی اکتبَ حتی تکتبَ حتی یکتبَ حتی نکتبَ حتی تکتبوا حتی یکتبوا

نفی التوقیتی

یازمیه‌یم یازمیه‌سڭ یازمیه یازمیه‌لم

حتی لااکتبَ حتی لاتکتبَ حتی لایکتبَ حتی لانکتبَ

یازمیه‌سکز یازمیه‌لر

حتی لاتکتبوا حتی لایکتبوا

فعل القدره

یازه‌بیلدم یازه‌بیلدڭ یازه‌بیلدی

قدرتُ ان اکتبَ قدرتَ ان تکتبَ قدر ان یکتبَ

یازه‌بیلدك یازه‌بیلدکز یازه‌بیلدیلر

قدرنا ان نکتبَ قدرتم ان تکتبوا قدروا ان یکتبوا

نفی القدره یجوز هکذا للتخفیف

یازه‌مدم یازه‌مدڭ یازه‌مدی

ماقدرتُ ان اکتبَ ماقدرتَ ان تکتبَ ماقدر ان یکتبَ

یازه‌مدق یازه‌مدیکز یازه‌مدیلر

ماقدرنا ان نکتبَ ماقدرتم ان تکتبوا ماقدروا ان یکتبوا

فعل الموصول

یازدیغم یازدیغڭ یازدیغی یازدیغمز یازدیغکز یازدقلری

الذی کتبتُه الذی کتبتَه الذی کتبه الذی کتبنا الذی کتبتموه الذی کتبوه

٤٣

نفی الموصول

یازمدیغم یازمدیغك یازمدیغی یازمدیغمز

الذی ماکتبته الذی ماکتبته الذی ماکتبه الذی ماکتبناه

یازمدیغکز یازمدقلری

الذی ماکتبتموه الذی ماکتبوه

اداة الحکایه الحالیه

ایدم ایدك ایدی ایدك ایدیکز ایدیلر

کنتُ کنتَ کانَ کنا کنتم کانوا

اداة الروایه

ایمشم ایمشسك ایمش ایمشز ایمشسکز ایمشلر

انا کائن انت کائن هو کائن نحن کائنون انتم کائنون هم کائنون

اداة الشرط

ایسه‌م ایسه‌ك ایسه ایسه‌ك ایسه‌کز ایسه‌لر

ان انا ان انت ان هو ان نحن ان انتم ان هم

تصریف اداة الحکایه مع الماضی

یازدم ایدی یازدك یازدی ایدی یازدق ایدی

کنتُ کتبتُ کنتَ کتبتَ کان کتبَ کنا کتبنا

یازدیکز ایدی یازدیلر ایدی

کنتم کتبتم کانوا کتبوا

الماضی الشرطی

٤٤

23

یازدم ایسه یازدك ایسه یازدی ایسه یازدق ایسه

إن کتبتُ إن کتبتَ ان کتبَ ان کتبنا

یازدیکز ایسه یازدیلر ایسه

ان کتبتم ان کتبوا

ماضی الحکایه والشرط

یازدم ایدی ایسه یازدك ایدی ایسه یازدی ایدی ایسه

ان کنت کتبتُ ان کنتَ کتبتَ ان کان کتب (الخ)

وهکذا علی الماضی المجهول یازمش ایدم ایسه (ان کنتُ کتبتُ) وعلی المضارع یازر ایدم ایسه (ان کنتُ اکتبُ) ونحوه مع الحال یازیور ایدم ایسه (ان کنتُ اکتبُ الآنَ) فکلها علی هذا المنوال الا اسم الموصول فانه لایتصرف هکذا

تصریف اداة الروایه مع الافعال

مع الماضی المجهول یازمش ایمش (کائن یکتب)

مع المضارع یازار ایمش (کائن یحبُّ) وقس علیه

الفصل الثانى
فى المشتقات المعتلة من المصدر

س كيف بناء اسم الفاعل وما معنى كلٍّ من اداته
ج بناؤه باحدى ادوات ثلاث تزاد على الامر
فالاولى (يجى) كما فى يازيجى (كاتب) وهى تفيد المهنه
او الوظيفه والثانية (آن) كما فى يازان (كاتب
او الذى كتبَ) وتُسمى الموقتة تحذف الألف منها
اذا كانت الكلمة خفيفة مثل أَكِن (زارع) وتزاد
قبلها ياء اذا كانت معتلة نحوا وقويان (قارئ)
والثالثة (هرك) ان كانت الكلمة خفيفة و(هو
رق) اذا كانت ثقيلة مثالها بيله رك (عالم)
يازه رق (كاتب)
س هل لأسم الفاعل صِنعة أُخرى وكيف بناؤها
ج نعم يوجد له صيغة اخرى تُسمّى مبالغة اسم
الفاعل لأنها تدل على المبالغة والغلوّ وكيفية
بناؤها

24

بناؤها اَن تزاد نون على الكاف او القاف الباقيتين
بعد حزف ميم المصدر نحو ايشتكن (السمّاع)
وصولوغن (المروىُّ) او تلحق بها جيم عوضا
عن النون بعد كسر ما قبلها نحو بلكج طالنج (غرّاق)
و (غطاس) س كيف تنفى وتجمع اسم الفاعل
ج اذا كان مصاغا بأداة (يجى) ينفى بأداة
(دكل) نحو يازيجى دكل (ليس بكاتب) او بالموقتة
فبأداة (مى) نحو يازميان (الذى ما كتب) وتجمعان
كلتاهما بأداة لر اما الثالثة فتنفى بالميم ولا تجمع
س كيف يصاغ كل من اسمىّ المفعول السالم والمعتل
ج يصاغ السالم منه بزيادة (مش) على المادة
الأصلية نحو يازلمش (مكتوب) وتقلب لامه نونا
اذا كانت الكلمة معتلة او منتهية بلام نحو الهنمش
(منحول) بلنمش (معلوم) ثم ان معتله يحصل بصيغة
اخرى وهى (ن) تزاد على المادة الأصلية الخفيفه

وارنان) اذا كانت ثقيلة نحو سويلنن (المتكلم) ارنان
(المفتش عليه)

س كيف يبنى المجهول من السالم والمعتل

ج يبنى السالم منه بزيادة (ل) على فعل الأمر
نحو اورُلدم (ضُربتُ) وتقلب اللام نونا اذا
كانت الكلمة معتلة او اخرها لاما نحو ارانْدم
(فُتِشتُ) بيلندم (عُلِمتُ)

س ماهى اداة التعديه فى السالم وبناؤها وشواذها

ج ان اداة التعديه فى السالم (در) ويتعدى
بزيادتها على الأمر مثل يازدرمق (التكتيب)
وشذ فى نحو طوغورمق (التوليد) بوغورمق
(التخنيق) دوشورمك (التوقيع) حيث قلبت
فيها الدال واوًا وصيغة ذلك على الغالب عندما
يكون اول الأمر مضموما

س ماهى اداة التعديه فى المعتل وشواذها

٩٠

25

ج هى (ت) تزاد على فعل الأمر نحو اوقتمق
(الأقراء) الدتمك (التخيل) وشذ ما يتعدى
بالتاء مع عدم وجود حرف العلة والغالب فيه
لما تكون المادة الأصلية منتهية براء اوبقاف
نحو سپورتمك (التكنيس) قورقتمق (التخويف)
ونحو ذلك س كيف يُدلُّ على المشاركه

ج يُدلُّ عليها بشين تزادُ على الأمر قبل ادوات
الأفعال نحو اورشمق (المضاربة) وتتصرف كالأفعال

س اخبرنى ماهى اداة التمنى وكيف دخولها على الأفعال

ج ان اداة التمنى هى (كاشكى) تفيد معنى
(ليت) وكيفية دخولها هى ان تُقدَّم على الفعل
نحو كاشكى يازدم (ليتنى كتبتُ) فأن زيدَ على الأمر
ياء قبل اداة الفعل تحصل الحكايه نحو كاشكى
يازيدم (ليتنى كنتُ كتبتُ) وفى مقام الشرط
تقدم على الياء سين مثل كاشكى يازسيدم ٧٧

(ليتنى لوكنتُ كتبتُ) ومع الماضى المجهول نحو
كاشكى يازمش اولنيدم او اولنيدم (ليتنى
كنتُ) او (لوكنتُ كتبتُ)

س كيف يحصل الحالى الشرطى

ج يحصل بزيادة سين على فعل الأمر ملحقة
بالضمائر الا اذا كان الضمير للغائب فيحذف (الى)
نحو يازسم يازسك يازسه (لو اكتب تكتب يكتب)

قاعدة

اذا تجردت الكلمة من اداة المصدر وكان آخرها
مفتوحًا لفظًا فللدلالة على فتحها تُتبَعُ الحركة الفا
علاوة على الكلمة الثقيلة او هاءً على الخفيفة كما
فى اكلمق (الفهم) سويلمك (الكلام) اكلا
(افهم) سويله (تكلم)

س هل تستعمل المصادر الفارسيه واسماؤها فى اللغة التركيه

ج تستعمل حاصل المصادر فقط التى تصاغ

بزيادة

26

بزيادة شين فى اخر الأمر الحاضر مثل دانش
(المعرفة) روش (الرحلة) واسماؤها نستعمل مثل
خرام (تمايس) رفتار (سلوك) ثم سواء كانت
حاصل المصادر ام اسمائها فتتصرف حسب احوال
الأسم س هل تستعمل ايضا ذوات الأفعال الفارسيه

ج نعم يستعمل منها الأمر الحاضر فقط لعمل
الوصفى التركيبى ثم والبعض من اسم الفاعل
نحو دارنده (ماسك) رونده (ذاهب) خوانندة
(قارئ) سازنده (دقاق) وبعض الأحيان يستعمل
اسم المفعول نحو پسنديده (منتظر) بسته (مربوط)
شكسته (مكسور) وبعض الأحيان يصير الوصف
التركيبى باسم المفعول الفارسى نحو دل شكسته
(مكسور القلب) تنبيه
اننا قد ضربنا صفحا عن الأسهاب باتمام جدول مشتقات الفصل
الأول وعدلنا عن عمل جدول ثان لتصريف مشتقات الفصل الثانى

طلبا للأختصار واعتمادا على همة المدرس

الباب الرابع

في تصريف الأسم وبيان القواعد والضمائر والروابط والأعداد

الفصل الأول

في تصريف الأسم

س كم هي اقسام الأسم

ج ان للأسم سبعة اقسام وهي المجرد والمفعول به والمفعول اليه والمفعول فيه والمفعول منه والمفعول معه والمتضايفان

س ماهو المجرد

ج هو الأسم العاري عن العوامل نحو كوز (عين) وما اشبه ذلك

س ماهو المفعول به وكم هي اقسامه وماهي علامته

ج المفعول به هو ما وقع عليه فعل الفاعل

وهو

وهو على قسمين معرفة ونكرة اما المعرفة فعلامتها (ي) تزاد على الأسم اذا كان سالما نحو كتابي يا زدم (كتبتُ الكتاب) وتلحقه ياء اخرى اذا كان معتلا نحو قپوي اچدم (فتحت الباب) أمّا النكرة فلا علامة لها بل تقدم عليها الأعداد فقط نحو بر كتاب صاتدم (بعت كتابا)

س ماهي علامة كل من المفعول اليه السالم والمتل

ج ان علامة المفعول اليه السالم هي هاء يصاغ بزيادتها على اخر الأسم فتفيد معنى الى نحو كتابه (الى الكتاب) واذا كان الأسم معتلا تزاد ياء قبل الهاء نحو قپويه (الى الباب) تنبيه

ان حرف العلة الساكن الذي لا يجانسه سكون في الكلمة لا يعد حرف علة بل يجري في حالة المفعول اليه كالسالم نحو اوه (الى البيت) بادشاهه (الى السلطان) وقس عليه

س ماهي اداة المفعول فيه واداة المفعول منه

ج ان اداة المفعول فيه (ده) واداة المفعول منه

هى (دن) تزاد ان على الأسم تفيد الأولى معنى (فى)
والثانية (معنى من) نحو مدرسه ده (فى المدرسه)
ومدرسه دن (من المدرسه)

س ماهى اداة المفعول معه

ج اداة المفعول معه (ايله) وهى تفيد معنى (مع)
او باء المصاحبه نحو زيد ايله كيتدم (ذهبت مع
زيد او بزيد) ويجوز حذف الألف والياء منها
اذا استعملت مع الأسم الخفيف

س ماهى الأضافه وكم هى اقسامها

ج الأضافه عبارة من ارتباط اسم باسم اخر
واقسامها اربعة لامية وبيانية وما يجرى مجرى
البيانية والفارسية

س ماهى الأضافة اللامية وما هو بناء السالم منها

ج الأضافة اللامية هى ماتوضح النسبة او
الملك وهى على قسمين سالمة ومعتلة اما السالمة

فتبنى

فتبنى بزيادة (ك) على المضاف اليه و (ى) على
المضاف نحو زيدك كتابى (كتاب زيد)

س كيف بناء الأضافة اللامية المعتلة

ج اذا كان المضاف اليه والمضاف معتلين يزاد
على الأول (نون) قبل الكاف الطرشاء و (سى)
قبل ياء المضاف نحو قپونك كوشه سى (زاوية الباب)

تنبيه

اذا كان اخر الأسم هاء رسمية يفصل الضمير عنها نحو خانه م (بيتى)

س كيف يجرى الأسم اذا كان مضافا ومضافا اليه معا

ج تنقل علامة المضاف اليه الأول الى الثانى نحو
كتاب كاغدلرينك عددى (عدد ورق الكتاب)

قاعدة

ان ياء المضاف اذا اتصلت بأحدى الأدوات تبدل نونا
نحو زيدك كتابندن (من كتاب زيد)

س ماهى الأضافة البيانية

ج الأضافة البيانية هى ماتبين الجنس يستعمل
فيها المضاف اليه مجريا سالما كان او معتلا واما
المضاف فيجرى معها كما فى اللامية نحو الما اغاجى
(شجرة التفاح)

س كم هى انواع الأضافة التى تجرى مجرى البيانية وما هو كل منها

ج الأضافة التى تجرى مجرى البيانية هى ثلاثة
انواع الأول هو مادلت به الأضافة على نسبة شخص
الى مهنة عمومية نحو مجلس كاتبى (كاتب المجلس)
والثانى مادلت به على نسبة اسم الى محلٍ مشهور نحو
حلب قلعه سى (قلعة حلب) والثالث ما كان فيها
كلا المتضايفين علما او اسما لصنف واحد لا تطلق
على غيره نحو ابراهيم چايرى (مرج ابراهيم)

س كيف حكم اضافة المشبه به الى المشبه للمبالغة

ج ان اضافة المشبه به الى المشبه للمبالغة وان
تكن تماثل اللامية فحكمها كالبيانية نحو يوز كونشى

صو

صاقلة (لا تخفى شمس الوجه) فالمعنى لا تخفى الوجه
الذى يكون مثل الشمس

س اى اضافة يبقى فيها المضاف اليه والمضاف مجريين

ج اضافة الكيل للمكيل نحو بر كيله اربه (كيلة شعير)
والظرف للمظروف نحو بر دسته صو (جرة ماء) والوزن
للموزون نحو بر بطمان توتون (رطل دخان) والذراع
للمذرع نحو بر ارشون دُلبند (ذراع شاش)

س كيف تبين الأضافة الفارسية

ج تجرى مجرى الأضافة العربية مع كسر اخر المضاف
نحو درختِ باغ (شجر الكرم) واذا كان اخر المضاف
هاء او ياء ممدودة تزاد على اخره همزة نحو ميوهٔ باغ
(ثمر الكرم) و والئ بلده (حاكم البلدة) واذا كان آخره
الفا او واوا يزاد عليه ياء نحو صفاى خاطر (ابتهاج
القلب) وابروى دوست (حاجب المحبوب)

س هل تبقى الكلمة المؤنثة عربيًّا مؤنثة فى اللغة التركية

٥٧

ج كلا لا تبقى مؤنثة وانما تستعمل مذكرة الا
فى نفس اماره (النفس الأمّارة) واسماء الحروف كقولك
هاء رسمية وياء مضمومة فانها تستعمل مؤنثة
واعلم ان التاء المربوطة اما ان تكتب بصورة التاء
الممدودة نحو رحمت ظلمت واما ان تصحف وتبقى
هاء رسمية نحو رحمه عباره لكن يوجد بعض كلمات
آخرها ياء تلفظ الفا مقصورة وتستعمل فى اللغة
التركيه وهى محصوره فى دعوى فتوى صغرى كبرى
حمّى شورى لاغير

س كم هى انواع الأسم وبين لى كلا منها على حدته

ج الأسم نوعان خاص وعام اما الخاص فعلى
قسمين ايضا ما يدل على شخص بعينه نحو محمد مصطفى
على وما يدل على مكان مخصوص مثل بيروت حلب
اسلامبول وهذان القسمان لا يجمعان بأداة
(لر) مطلقا وانما تتقدم الأعداد عليهما اذا اريد

ذلك

ذلك واما العام فنحو قلم (قلم) وكاغد (ورق) وهو
يجمع بتلك الأداة مثل قلملر (اقلام) كاغدلر (اوراق)

قاعدة لا مطردة

يجوز للأسم العربى المجموع جمع مكسّر ان يجمع ثانية على
صيغة جمع المؤنث السالم فى اللغة التركية نحو مصرف جمعها
مصارف فتجمع ايضا مصارفات الا انه متى كان مجموعا
جمع تكسير فلا يجوز جمعه بأداة (لر) ولا يقال فى
مصارف (مصارفلر) بل يبقى على اصله

س كيف ينفى الأسم

ج ينفى الأسم بزيادة (سز) على اخره نحو قلمسز
(بلا قلم) كاغدسز (بلا ورق) الخ

استطراد

اذا وقع الأسم بعد فعل المستقبل تحصل الصلة المستقبله
نحو يازه جقى مكتوبى كوندرسون (فليرسل المكتوب الذى سيكتبه)

س هل تستعمل الأسماء الفارسية فى اللغة التركيه وكيف تجمع

ج نم تستعمل بعض الأسماء الفارسية فى اللغة
التركية وكيفية استعمالها ان كان الأسم لذى حياة
يجمع بالأداة (ان) نحو بدر (اب) بدران (اباى)
واذا كان اخر الأسم هاء او الفا فتحذف الهاء ويعوض
عنها بكاف قبل الأداة نحو بنده (عبد) بندكان (عبيد)
ويزاد قبل الألف ياء نحو كدا كدايان وان كان لجماد
يجمع بالأداة (هاء) نحو باغ (بستان) باغها (بساتين)
الا انهم الآن للفصاحه يجمعون اسم الجماد باداة
الجمع التركية نحو باغلر تنبيه
تشذ البعض من اسماء الجماد وتجمع بالأداة (ان) نحو چشم (عين)
چشمان (عيون)

س ماهى علامة ضمير الغائب فى كل من احوال الأسم السبعة
ج ان علامة ضمير الغائب فى المجرد والمفعول
معه الياء فقط سواء كان الأسم مفردا او جمعا
اما فى بقية الأحوال فعلامته النون فى المفرد والياء

والنون

والنون فى الجمع الا ان ياء جمع المفعول فيه والمفعول
منه تحذفان للتخفيف وهاك امثلة ذلك

	ت	ع	ت	ع
المجرد	كتابى	كتابه	كتابلرى	كُتُبُهُ
المفعول معه	كتابى ايله	مع كتابه	كتابلرى ايله	مع كُتُبه
المفعول به	كتابنى	كتابَهُ	كتابلرینی	كتبه
المفعول اليه	كتابنه	الى كتابه	كتابلرينه	الى كتبه
المفعول فيه	كتابنده	فى كتابه	كتابلرنده	فى كتبه
المفعول منه	كتابندن	من كتابه	كتابلرندن	من كتبه
المضاف اليه	كتابنك	كتابه	كتابلرينك	كتبه

س ماهى الصفة وكم هى اقسامها
ج الصفة هى ماتبين حال الأسم وهى على قسمين
سماعية وقياسية
س ماهى الصفة السماعية وكيف حكمها مع الموصوف
ج الصفة السماعية هى الكلمات المحكم ضبطها

بالسمع والعلم نحو بيوك (كبير) وحكمها ان تتقدم
على الموصوف واذا جمع فلا تجمع نحو بيوك آدم (رجل
كبير) بيوك ادملر (رجال كبار)

س ما هى الصفة القياسية وكيف تبنى

ج هى الكلمة المضبوضة بقواعدها تركية كانت
ام فارسية ام عربية وتبنى بالحاق (لى) او (لو)
فى آخرها نحو حلبلى (حلبى) وزورلو (قوى) وبالحاق
(جى) على الأسماء التى توضح مهنة الأنسان نحو
كبيجى (نوتى) وكذا بزيادة اداتى (جه) و (مسى)
نحو عزبجه (اللسان العزلى) وامتحانمسى (الأشياء
الممتحنه) فالاولى تفيد النسبة والثانية تفيد التشبيه

س كيف يؤتى بالصفة اذا كان الموصوف موئثا

ج يؤتى بالصفة كالموصوف اذا كان موئثاً
نحو تذكرهٔ ساميه وصحابة عاليه فلا يقال تذكرهٔ
سامى الا اذا كانت مضافا اليه ومجموعةً فلا تؤنث
نحو

32

نحو امرنامهٔ سامیلرینك اصداری (اصدار الأوامر السامية)

س هل تاتى الصفة بلا موصوف

ج نعم تاتى كذلك وتجرى عليها جميع الأحوال
الجاريه على الأسماء وهى قاعدة عمومية نحو كوزل
سويلور (الجميل يُحبّ) وبيچاره يه باقملى (مدارا ة
الصعلوك واجبه) وعالم مقبولدر (العالم مقبول)

س كيف تستعمل الصفة الفارسيه

ج تستعمل كالعربية مع كسر اخر الموصوف نحو
اسبِ سياه (فرس ادهم) واذا كان اخر الموصوف هاء
او الف تعلو الهاء همزة والألف ياء نحو خانهٔ دلكشا
(بيت فرح) وصداى بد (صوت كريه)

فائدة

بعض الأحيان تزاد على اخر الأسم او الصفة (انه) تفيد معنى المثل
والتشبيه وتصير الصفة بها اسما نحو چاكرانه (اسيرتيه) درويشانه
(درويشيه واذا كان اخر الأسم هاء او الفا تقلب الهاء كافا نحو بنده كانه

(عبيديه) ويزاد قبل الألف ياء نحو كدايانه (فقيريه)

س كيف يبنى التفضيل فى الصفة التركيه

ج يبنى بتقديم اداة (اك) عليها نحو اك كوزل (الأحسن)

س ما هى اداة التفضيل الفارسيه واين تزاد

ج ان اداة التفضيل الفارسية هى (تر) تزاد على آخر
الكلمة العربية والفارسية نحو بالاتر (اكثر علوًّا)
واسعتر (اكثر سعة)

س كم هى ادوات التكثير وما هى واين تدخل

ج ان للتكثير خمس ادوات وهى (يك) و (چوق)
و(دها) و(غايت) و(زياده) تدخل فى اول الكلمة
نحو يك اعلا (جيدا جدًّا) وقس عليه

س ما هى اداة تقليل الصفه وكيف تلحقها

ج هى (جه) تلحق اخر الصفه نحو اسمرجه
(اسمر قليلا) بيوكجه (كبير قليلا)

س كم هى ادوات التصغير وما هى واوضح كيفية دخولها على الأسم

ج

33 ج ان للتصغير اداتين الأولى (جق) تزاد على
الكلمة الثقيلة نحو دوستجق (صُوَيحِب) اصلها دوست
(صاحب) والثانية (جك) تزاد على الخفيفة نحو اوجك
(بُيَيت) اصلها او (بيت) واذا كان الأسم منتهيا
بقاف او كاف بشرط ان يكون مركب من تهجيتين
فأكثر تحذف منه القاف والكاف للتخفيف نحو قصراجق
(حُجيره) اصلها قصراق (حجره) واتجك (ذُيَيل)
اصلها (اتك) ذيل

س هل يصغر الأسم المصغر وكيف يتم ذلك

ج نعم يُصَغَّر وانما يتم ذلك بأن تزاد (ز) على
اداتى التصغير المتقدم ذكرها بعد قلب القاف غينا
ولفظ الكاف ياء لتحركهما ورد كل من الحرفين
المحذوفين اى القاف والكاف نحو قصراقجغز
(حُجيره صغيره) واتكجكز (ذُيَيل صغير)

تنبيه

قد سبق انه اذا تحركت القاف او الكاف تقلب الأولى غينا وتلفظ
الثانية ياء على ان الكلمة تكون ذات حركات اما اذا كانت ذات حركة واحدة
فيبقيان على حالهما نحو حقق كلرسى (كلمة الحق) وكوركك بوزى (وجه القروة)

س كيف يبنى اسم المصدر من السالم والمعتل

ج يُبنى اسم المصدر من ذلك بأداتين احداهما (ش)
تزاد على آخر الأمر كما فى اينيش (نزلة) والأخرى (مه)
كما فى يازمه (كتبة) غير ان الأولى تكون مسبوقة بياء
مطردة فى المعتل نحو اوقويش (قرأة) والفرق بين (مه)
المصدرية و(مه) الناهية تخفيف الصوت فى الأولى
وتثقيله فى الثانية قاعدة

إنّ بعض الأحيان تزاد ياء ونون على اخر المصدر وذلك
للدلالة على معنى التعليل نحو سومكين (المحبه) يازمقين
(الكاتبه) س هل تتصرف المصادر مثل الأسماء

ج نعم تتصرف المصادر كما تتصرف الأسماء كقولك
يازمق (الكتابة) يازمغى (الكتابة) يازمغه (الى الكتابة)

يازمقدن

يازمقدن (من الكتابة) يازمقده (فى الكتابة) الخ

تنبيه

ان لفظة بيورمق (الأمر) تستعمل احيانا للتنظيم فى معنى العمل فقط
واذ ذاك تصير من الأفعال العامة وتتركب مع اسماء المصادر او
مع الصفات نحو كرم بيورمق ممنون بيورمق ولفظة بولمق وان تكن
المجهول للمصدر بولمق (الوجدان) تستعمل غالبا فى معنى اولمق (الصيرورة)
وتعد من الأفعال العامة نحو حاضر بولمق

س ماذا تفيد (لك) (الق) بدخولها على المصدر الخفيف والثقيل

ج ان دخول اداة (لك) على المصدر الخفيف و(لق)
على المصدر الثقيل يوكد ان المصدر تاكيدًا تامًّا نحو
يازمقلق بيلمكلك (الكتابة والعلم) واذا ادرج بعد
المصدر فعل اخر تفيد التجاهل نحو بيلمكلك كوستردم
(تظاهرت بأنى علمت)

س هل تدخل الأداتان المذكورتان على الأسم وماذا تفيدان حينئذٍ

ج نعم تدخل الأداة (لك) على الأسم الخفيف و

(لق) على الثقيل وحينئذ اما ان تجعله اسم جنس
نحو چوجقلق (ولدنه) اصلها چوجق (ولد) او
اسم زمان نحو كونلك (يوميًّا) اصلها كون (يوم)

الفصل الثانى
فى الضمائر

س كم هى ادوات الاشاره وكيف تتصرف
ج هى ستة ثلاثة منها تتصرف كالضمائر
وهى بو (هذا) شو (ذاك) او (ذلك) وثلاثة لا
تتصرف وهى اشبو (هذا) شول (ذاك) اول (ذلك)
س ماهو الضمير وكم هى اقسامه واذكرها اياها مفصلة
ج الضمير هو ما دل على اسم وقام مقامه وينقسم
الى اربعة عشر قسما البعض منها تتركب مع الادوات
وهى ضمير المجرد والمضاف اليه والمفعول به واليه وفيه
ومنه ومعه ولاجله والمنفى والمتصل باوزره والمتصل

باول

باول والمتصل بصكره والمتصل بكبى والوصفى

جدول فى الضمائر

ضمير المجرد

بن	سن	او	بز	سز	انلر
انا	انت	هو	نحن	انتم	هم

ضمير المضاف اليه

بنم	سنك	انك	بزم	سزك	انلرك
ى كتابى	ك كتابك	ه كتابه	نا كتابنا	كم كتابكم	هم كتابهم

ضمير المفعول به

بنى	سنى	انى	بزى	سزى	انلرى
نى ضربنى	ك ضربك	ه ضربه	نا ضربنا	كم ضربكم	هم ضربهم

ضمير المفعول اليه

بكا	سكا	اكا	بزه	سزه	انلره
لى	لك	له	لنا	لكم	لهم

ضمير المفعول فيه

بنده	سنده	انده	بزده	سزده	انلرده
فىّ	فيك	فيه	فينا	فيكم	فيهم

ضمير المفعول منه

بندن	سندن	اندن	بزدن	سزدن	انلردن
منى	منك	منه	منا	منكم	منهم

٦٩

ضمير المفعول معه

بنمله سنكله انكله بزمله سزكله انلرله

معی معك معه معنا معكم معهم

ضمير المفعول لأجله

بنم ايچون سنك ايچون انك ايچون بزم ايچون سزك ايچون انلر ايچون

لأجلی لأجلك لأجله لأجلنا لأجلكم لأجلهم

الضمير المنفی

بنسز سنسز اوسز برسز سزسز انلرسز

بدونی بدونك بدونه بدوننا بدونكم بدونهم

الضمير المتصل بأول

بندن اول سندن اول اندن اول بزدن اول سزدن اول انلردن اول

قبلی قبلك قبله قبلنا قبلكم قبلهم

الضمير المتصل بصكره

بندن صكره سندن صكره اندن صكره بزدن صكره سزدن صكره انلردن صكره

بعدی بعدك بعده بعدنا بعدكم بعدهم

الضمير التشبيهي

بنم كبی سنك كبی انك كبی بزم كبی سزك كبی انلرك كبی

مثلی مثلك مثله مثلنا مثلكم مثلهم

الضمير الوصفي

بنمكی سنككی انككی بزمكی سزككی انلركی

الذی لی الذی لك الذی له الذی لنا الذی لكم الذی لهم

س

٧٠ 36

س هل للضمائر المار ذكرها احوال اخر

ج كلا وانما تدخل الأداة (كی) على ضمير المفعول فيه فتحوله الى الموصول نحو بنده كی (الذی عندی)

واعلم ان هذا الضمير والضمير الوصفي تجری عليهما حالات الأسماء السبعة نحو بمكينی بمكينك بمكينه (الذی لی من الذی لی الى الذی لی) الخ

س ما هو الضمير المبهم

ج هو ما استعمل لتمييز شخص عن شخص آخر وهو كندو وقد يلفظ كندی يأتی للمتكلم وللمخاطب وللغائب وتجمع ايضا فی المتكلم تحذف ياؤه وواوه فيصير كندم (شخصی او ذاتی) وينصرف كالأسم اذ تجری عليه الأحوال السبعة

س كم هی الجمل الفارسية المستعملة فی اللغة التركية وما هی وما معنى كل منها

ج هی ثلاث الأولى (خود) بمعنى كندی (نفسه) نحو رأی خود يله (برأی نفسه) والثانية (خواجه) تأتی

بمعنى (مهما) وتستعمل ضمن العبارات الفارسية نحو
هرچه باد اباد (مهما صار فليصير) والثالثة (چند)
بمعنى كم نحو چند دفعه (كم دفعه)

الفصل الثالث
فى الروابط

س ما هى صيغ الروابط
ج هى الصيغ المستعملة لربط مضمون جملة
بمضمون جملة أخرى
س كم هى انواع الروابط وما هى
ج انواع الروابط خمسة وهى العطفية والتعقيبية
والأنتهائية والأبتدائية والتوقيتية
س ما هى الصيغة العطفية ولماذا يؤتى بها وكيف حالتها من جهة الزمن
ج هى ما تبنى ببنائها على الأمر (وب) وانما
يؤتى بها لتحسين الكلام وعدم تكرار اداة الصيغ
لربط فعلين بعضهما ببعض وزمانها يتبع زمن
صيغة

صيغة الفعل الذى عطفت عليه بعدها نحو كلوب كيتدى
(جاء وذهب) كلوب كيدر (يأتى ويذهب) وهكذا
فى الأزمنة الباقية جميعا
س كيف تبنى الصيغة التعقيبية
ج تبنى بألحاق الأداة (يجك) بالمادة الأصلية
اذا كانت خفيفة و(يجق) اذا كانت ثقيلة وهذه
الصيغة تتضمن معنى الشرط وتدل على وقوع جواب
الشرط مستقبلا ولا تستعمل الا فى مقام الغيبة نحو
(كليجك (سيأتى) او بيجق (سيصير)
س كيف تبنى الصيغة الأنتهائية وماذا تبين
ج تبنى بألحاق اداة (نجه) بالمادة الأصلية
وهى تبين مدة الأنتهاء نحو يازنجه (حتى يكتب)
وغالبا تزاد على هذه الأداة (يه دك) او (يه قدر)
واذ ذاك تحذف الهاء الرسمية من الأداة نحو يازنجه
دك او قدر (الى حينما يكتب) وبعض الأحيان تستعمل

عوض الصيغة التعقيبية كقولك افندى سوزه باشلينجه
هركس لقردي‌لى كسدى (لما ابتدأ الأفندى بالخطاب كل واحد قطع الكلام)

س كيف تصاغ الصيغة الأبتدائه والى ماذا تشير

ج تصاغ بزيادة (هلى) على المادة الأصلية السالمة
وتزاد ياء اذا كانت معتلة او منتهية بلام وهي تشير الى
وقوع فعل آخر مستديم حدوثه منذ ابتداء وقوع ذلك الى
حين التكلم وغالبا تلحقها لفظة (دنبرو) نحو يازه‌ليدنبرو
(منذ كتبت) ودرسه باشليه‌ليدنبرو بركون فوت ايتمدم
(منذ ابتدأت بالدرس لم اهمل يوما)

س ماهو بناء الصيغة التوقيتية واذكر كيفية استعمالها

ج إن بناء الصيغة التوقيتية هو بالحاق الأداة
(جه) بآخر متكلم جمع الفعل الماضى الشهودى فتقع شرطا
وكلما استعملت اشار مضمونها الى وقوع مضمون جزائي
بعدها نحو بن سكا نصيحت ايتدكجه سن كوجنيورسن
(فى الوقت الذى انا انصحك إنت تمتاظ) وسن درسه

بحالشد

چالشدقجه سنى هركس سور (وكلما ازداد اجتهادك 38
فى الدرس زاد حب كل انسان نحوك)

الفصل الرابع
فى الأعداد

س الى كم قسم تقسم الأعداد

ج تقسم الأعداد الى اربعة اقسام وهي اصلية
وكسرية ووصفية وتوزيعية

س كم هي مراتب الأعداد الأصلية

ج هي ستة مراتب كما ترى ادناه

الأولى الآحاد

بر ايكى اوچ دورت بش التى يدى سكز طقوز
واحد اثنان ثلاثة اربعة خمسة ستة سبعة ثمانية تسعة

الثانية العقود

اون يكرمى اوتوز قرق اللى التمش يتمش سكسان طقسان
عشرة عشرون ثلاثون اربعون خمسون ستون سبعون ثمانون تسعون

الثالثة والرابعة المئة والالف

يوز (مائة) ايكيوز (مئتين) اوچيوز (ثلاث مئة) الى
بيك (الف) ايكيبيك (الفان) اوچبيك (ثلاثة آلاف) اون

بيك (عشرة الاف) الخامسة والسادسة
وهي ماتقدم فيها العشرات على عشرات الألوف الى الميئة
الف نحو يكرمى بيك (عشرون الفا) الى يوز بيك (مائة
الف) فهذه الميئة الف تسمى (يوك) وهكذا تقدم عليها
الأحاد نحو ايكى يوك (ميئتى الف) اوچيوك (ثلاث مائة
الف) الى اون يوك (الف الف) فهذا يسمّى مليون وقس عليه

س ماهى الأعداد الكسرية

ج الأعداد الكسرية هى التى تُبيّن الجزء المعين من عدد
ما مثل يجق او يارم (نصف) اوچده بر (فى الثلاثة واحد)
اى الثلث دورتده بر (فى الأربعة واحد) اى الربع وعلى هذا
النسق تستعمل باقى الأعداد حتى النهاية وقد تختصر للتخفيف
فيقال بر ربع ايكى ربع بر ثلث ايكى ثلث الخ

س ماهى الأعداد الوصفية وكيف تصاغ

ج ان الأعداد الوصفية هى ما تستعمل بمقام الصفة
وتصاغ بالحاق (نجى) بالأسم العددى نحو برنجى (الأول)

ايكنجى

ايكنجى (الثانى) وهلم جرًّا فائدة
ان كلمتى ابتدا واول العربيتى الأصل المستعملتين فى اللغة العثمانية تحلان
محل برنجى حينما تلحق بهما الأداة (كى) نحو ابتداكى واولكى (الأولى)

س ماهى الأعداد التوزيعية وكيف تبنى

ج الأعداد التوزيعية هى ما دلت على تعيين مقدار
لفرقة ما بالمساواة وهى تبنى بزيادة (ر) على الأعداد
وفتح ما قبلها ان لم يكن اخر العدد ياء والا فتزاد قبل
الراء (ش) نحو اوچر غروش و بريلسون (فليعط لكل
منهم ثلاثة غروش بالمساواة) وايكيشر غروش ويردم
(اعطيت لكل منهم غرشين)

س هل تستعمل بعض الأعداد الفارسية فى اللغة التركية

ج نعم يستعمل فيها غالبا من الواحد الى الخمسة نحو
يك دو سه چهار پنج ويكثر استعمال الميئة والألف نحو
صد هزار (مئة الف) وتستعمل (يكان) من الأعداد التوزيعية
مكررة نحو يكان يكان كلديلر (اتوا فردا فردا) واما البقية

فلا تستعمل

الباب الخامس

في الأدوات التركية والفارسية وقواعد التركيب وجمل وبعض عبارات وخاتمة

الفصل الأول

في الأدوات التركية

س ماذا تفيد الأداتان (اوزره) و (اوزينه) وبِمَ تستعملان

ج كلا الأداتين تفيدان الاستعلاء اما الأولى اوزره (على) فتستعمل مع المجرد نحو بوحال اوزره (على هذا الحال) فاذا الحقت بالمصدر افادت الشرط نحو ورد واعاده ايلمك اوزره (على ان ترد وتعاد) او الحال نحو كيتمك اوزره يم (انني على همة الذهاب) واما الثانية (اوزرينه) فتستعمل مع المضاف اليه وتدل على الضمير الغائب نحو بوحالك اوزرينه (على هذا الحال) اوزرينه باز (اكتب عليه)

س ماهي اداة ايكن وماذا يعني بها

ج ان ايكن اداة حال تعبر عن وجود مضمون

الجملة

الجملة في ظروف الحال التركيبي مثلا بن سكا مخلص ايكن سن بني فنا بللدك (مع اني محب مخلص لك اعتبرتني رديئًا)

س ماهي اداة الاستفهام وكيف تستعمل واشرح لي كيفية مواقعها

ج هي (مي) تستعمل عند الاستفهام نحو قولك شو كورنان ارسلانميدر (الأسد هذا المنظور) فاذا الحقت بالأفعال توضع بعد الضمير نحو يازديكي (اكتبت) واعلم انها تأتي قبل الضمير النسبي نحو يازرميسكز (أتكتبون) وتستعمل دائما في اخر الكلمة المسؤول عنها نحو حلبه كتدكمي (اذهبت الى حلب) فالسؤال هنا عن الذهاب او عدمه فان كان الاستفهام عن مكان الذهاب توضع ما بين الاسم والفعل على انها توخر عن الاسم نحو حلبه مي كتدك (أالى حلب ذهبت)

ادوات التنبيه

افرين اوف امان آه اوت اى چابوك خير صاقن احسنت به أف الأمان اواه نعم يا سريعا لا احذر

40

نصل نه نیه اشته هایده های‌های وای یازق یواش یوق

کیف ما لِمَ هونا هلم کیف لا ویل واسفا مهلا کلا

ادوات التعلیل

ایچون ایمدی چونکی دن‌اوتوری دن طولای دن یکا

لأجل ف بمان من اجل من اجل من اجل

زیرا مادامکی

لأن حیثما

ادوات العواطف

دخی ده کرك نه هم یاخود یوخسه

ایضا ایضا سواء لا ایضا اما او الا

ادوات التنبیه

انجلین اویله بونجلین بویله ننه‌کم کبی

مثل ذلك کذلك مثل هذا هکذا کمارشلما مثل

ادوات الأبهام

قنغی هرنه هرکیم نه کیم کیمسه

ای کلما کل من ما من لِمَن

ادوات الظروف

هردام هانی فت قرشو برازدن ارا بورا دیشاری قچن

داىما این عند امام بعدقلیل بین هنا خارج متی

اشاغی اورا شمدی ایچرو بوندن‌بویله شورا

اسفل هنالك الآن حالا داخل من الآن فصاعدا هناك

بوندنصکره

بوندنصکره چوقدن طشره کبی انجق برده

من بعد الآن من مدة طویله خارج حالا متأخرا این

همانکه هیچ یان یوقارو

بمجرد ما اصلا جانب عند فوق

الفصل الثانی

فی بیان الأدوات الفارسیة

بر بمعنی (علی) نحو برمقتضای حال (علی مقتضی الحال)

برای (لأجل) نحو برای خاطر (لأجل الخاطر)

با مع او (ب) نحو باسند (بسند)

ب (اداة المفعول الیه) نحو بصباح (الی الصباح)

نا (ما) نحو نامقبول (ما هو مقبول)

بی (بلا) نحو بی وفا اولدی (صار بلا وفاء)

آسا (کما) نحو گل آسا (کالورد)

وش (شبه) نحو ماهوش (شبه القمر)

گویا (کأنّ) نحو گویا کله جکدر (کأنه آتٍ)

زار (اداة محلية) نحو گلزاره كتدى (ذهب لمكان الورد)
ستان (اداة محلية ايضا) نحو گلستان (مكان الورد)
كاه (ايضا اداة محلية) نحو سيركاه (مكان الفرجه)
از (اداة المفعول فيه) نحو ازدل (فى القلب)
دن (اداة المفعول فيه ايضا) نحو دن جان (فى الروح)
دُر (كذلك اداة المفعول فيه) نحو دُر حال (فى الحال)
اگر (اذ) واذا زيد عليها (چه) تفيد الشرط الحالى
چند (كم) نحو چند دفعه كلام سزى بولمدم (كم مرة اتيت ما وجدتكم)
چه گونه (كيف) نحو ماده ملى چه گونه اولدى (كيف صارت المادة)
تا (حتى) اداة انتهاء نحو تا بصباح (حتى الى الصباح)

الفصل الثالث

فى قواعد التركيب

س ما هى الجملة المفيدة وكم هى اقسامها وبين لى كلا بمفرده
ج الجملة المفيدة هى ما افادت المخاطب فائدة تامة
يصح السكوت عليها وهى على قسمين فعلية واسمية

اما

اما الفعلية فهى ما تركبت من فعل وفاعل متقدما
كان على الفعل ام متأخرا عنه نحو يازگيدى (ذهب
الصيف) قيش گليور (الشتاء يأتى) سن الداندن
(انت انخدعت) واذا كان لابد لكل فعل من فاعل لزم
ان يكونا جملة اينما وقعا واما الاسمية فهى ما
تركبت من مبتدأ وخبر نحو افندى عاقلدر (الافندى
عاقل) فافندى مبتدأ وعاقل خبره ودر رابطة للخبر
فان اتى باداة الحكاية بعد الخبر تحذف (در) كقولك
افندى عاقل ايدى وفى النفى تقدم اداته على اداة
الحكاية نحو افندى عاقل دگل ايدى (الافندى ما
كان عاقلا)

س كم هى توابع الجمل وما هى
ج ان توابع الجمل ثلاثة الحال والتميز والمفاعيل
مع الكلمات الداخلة عليها (اوزره) (ايچون)
(كبى) (ادك)

اورد لى مثالا على الحال

٨٣

س اوردلى مثالاً على الحال واوضح لى مواقعه

ج مثال الحال بن سوينه رك كلورم (انا آتٍ منشرحًا) و قد يؤتى بأواخر الأحوال العربية بتنوين نحو ممنونا كتدى (ذهب ممنونا) ثم قد تكون الجملة حالا تركيبيًّا فتتمم جملة أخرى و ذلك اذا حذفت الأداة الرابطة وعوض عنها بالأداة ايكن نحو حال بويله ايكن نيجون عناد ايدرسين فجملة حال بويله ايكن هى حال تركيبيةٌ وجملة ايدرسين متممة لها

س قد فهمنا معنى الحال فما هو مثال التمييز و ماهما قاعدتاه اذا كان جملةً

ج التمييز نحو بن معلوماتجه اكافا يقم (انا افوقه بحسب المعلومات) ثم قد يقع التمييز جملة فيتمم جملة أخرى و لذلك قاعدتان الأولى اذا كان التمييز صفة وصلٍ موضوعة فى آخره احدى هذه الألفاظ المترادفة جهتله اوحسبيله اوملابسه سيله او

مناسبتله

٨٤

43

مناسبتله نحو سڭا مخلص او لديغم جهتله بويله نصيحت ايده يورم (من كونى محبا مخلصا لك ابدى لك هذه النصيحه) فجملة مخلص او لديغم تمييز وجملة نصيحت ايده يورم متممة له الثانية ان كان التمييز جملة مربوطة مع احد هذين المصدرين اولمق اولمسى موضوعا بعده (جهتله) نحو بن سڭا خلوصم بر كمال اولمق اواولمسى جهتله

س بين لى القسم الثالث من التوابع

ج هو المفاعيل والكلمات الداخلة عليها

اوزره او ايجون اوكبى اودك مثاله كتابى ال (خذ الكتاب) ودرسه چالش اخشامدن صباحه دك (اجتهد بالدرس من المساء الى الصباح) مكتبده اوتوروب پدرڭ كبى عالم اول الخ

قاعدة

اذا اردت ان تركب جملة تامة قدم ضمير الزمان ثم ظرفه و بعده ظرف المكان ثم الأعداد ثم اداة

التفضيل ثم الصفة ثم الموصوف ثم الفعل

مثال ذلك

اشبو يتمش ايكى سنه سنده نفس بيروتده اوزون
چارشو جوارنده يكرمى بيك غروشله براك بيوك
وكنيش خانه صاتون الدم
اننى قد اشتريت بيتا واسعا وكبيرا جدًّا فى نفس
بيروت فى جوار السوق الطويل بعشرين الف غرش
وذلك فى السنة الثانية والسبعين

الفصل الرابع

فى المكالمات

تنبيه

اشبو مكالمات مبتديانك تكلمنه مخصوص اولمغين تراكيب تركيه
وعربيه سى استماله قولاى كلمته دائر لسان عوام اوزره يازلمش ايدوكى
معلوم بيوريله

(برنجى مكالمه) (المكالمة الأولى)

صباح شريفكز خير اولسون افندم ؛ اسعد الله صباحكم ياسيدى

حـ

48

صباح شريفكز خير اوله عزيزم	اسعد الله صباحكم يا عزيزى
مزاج شريفلركز نصلدر	كيف مزاجكم الشريف
شكرلر اولسون چوق ايو صحتده يم	لله مزيد الحمد فى غاية الصحة
افندى پدركزڭ كيفى نصلدر	كيف حال والدكم
چوق ايو صحتده در	هو فى غاية الصحة
طرفمدن مخصوص سلام سويليكز	بلغوه عنى مزيد السلام
تبليغنده قصور ايتمم	لا اقصر بتبليغه ذلك
برادركزه خصوصى عرض ايديكز	بلغوا اخاكم خالص مودتى
جان وكوكلدن تبليغ ايدرم	ابلغه ذلك على الرأس والعين
اللهه اصمرلدق افندم	استودعكم الله ياسيدى
ان شاء الله ملاقات عاليكزله	ان شاء الله نحظى بمقابلتكم
مسرور اولورز	ونسرّ برؤيتكم
خوش كلدكز صفا كلدكز	جئتم بالصفا والسرور
سزه بر رجام وار در	ان لى حاجة اليكم
بيورگز نه استرسكز	تفضل ماذا تطلب

٨٧

کرم ایدوب بندگزه بر کتاب	هل تتکرمون علی عبدکم
احسان ایدرمیسکز	بکتاب من احسانکم
بلك جزئی بر شیء استدیکز	طلبتم شیئا قلیلا
سزه بو قدر زحمت ویردیکمدن	انی خجلت منکم لما حملتکم من
محجوبم	المشقة
محجوبیته موجب بر شیء یوقدر	لیس شیء یوجب الخجالة
برادرکز نرایه کیتمش	الی این ذهب اخوکم
بش کوندن اول حلبه کیتمشدر	ذهب الی حلب من خمسة ایام
قره دنمی یوخسه دکزدن	برًّا ام بحرًا
بو وقتده برا کیدلمز	فی الشتاء لا یمکن السفر برًّا
الله سلامت ویرسون	سلمه الله تعالی
اویله دلبر بر ذاتدر	هو رجل لطیف جدًّا
محبتکز بویله کوستریور	هکذا محبتکم تری
صداقتلو اولدیغندن چوق سورم	احبه من کونه صادقا
بندگزه رخصت وارمی	هل تأذنون لعبدکم

٨٨ 45

بو کیجه ده سزی براقمم	لا اسمح لکم فی هذه اللیلة
عفو ایدیکز بشقه کیجه کلورم	العفو سیدی سآتی لیلة اخری
سلامتله چوق ممنون اولدم	مع السلامة صرت ممنونا جدًّا

(ایکنجی مکالمه)	(المکالمة الثانیة)
اخشام شریفلرکز خیر اولسون	لیلتکم السعیدة فلتکن مبارکة
الله عمرلر ویرسون افندم	اطال الله عمرك یا سیدی
بیوریکز بر قهوه ایچه لم	تفضل لنشرب القهوه
رخصتکزله افندم کیده جکم	باذنك سیدی مرادی اذهب
دولتخانه یه می کیده جکسکز	هل قصدکم الذهاب الی منزلکم
خیر افندم بو کیجه دعوتلویم	کلا یا سیدی انی فی هذه اللیلة مدعو
سزی دعوت ایدن کیمدر	من هو الذی دعاك
شوقی افندی نامنده بر ذاتدر	دعانی شخص یقال له شوقی افندی
بو دیدیککز احبابمزدندر	هذا الذی تعنیه هو احد احبابنا
بویله ایسه بو کیجه برلکده کیده لم	فاذا تفضلوا لنذهب سویة

شايدبنى قبول ايتمدى	لربما ماقبلنى
محقق بلورمكه ممنون اولور	انا اتحقق بأنه يصير ممنونا
ساعت قاچده كيتمليز	فى اى ساعت يجب ان نذهب
اخشامدن صكره برساعت	بعد المساء بساعة
اولوقتده كيده مم ايشم واردر	اكون مشغولا ذاك الوقت لا اذهب
ضرورى دكل ايسه ترك ايديكز	اذا ما كان لازما فاتركوه
درسلرمى مراجعت ايده جكم	مرادى اراجع دروسى
بوكونلرده نه درس ايديورسكز	ماذا تدرسون فى هذه الأيام
تركى وفارسى لغتلرينى اوكرنيورم	اتعلم اللغتين التركية والفارسية
سزى كيم اوقوديور	من هو استاذك
كندوكندومدن مطالعه ايديورم	اطالع الآن لذاتى
بويله برفائده تحصيل ايده مزسكز	بهذا لا يمكنكم الأستحصال على ثمرة
نه يابملى بكا بريول كوستر	كيف العمل ارنى طريقة
كل برمكتبه كيره لم	تعال ندخل الى مدرسة
بيروتده ايو مكتب بولنورمى	ايوجد فى بيروت مدرسة جيدة

درون

درون بيروتده ايكى مكتب	ان فى نفس بيروت مدرستين
واردركه اوروپا مكتبى كبيدر	مثل مدارس اوروبا
اسملرى ندر	ماهى اسماؤها
برى كليه وديكرى وطنيه ديرلر	الواحدة تدعى الكلية والأخرى الوطنية
كليه ده نه تعليم ايدرلر	ماذا يعلمون فى الكلية
ايكى دائره يه منقسمدر	منقسمة الى دائرتين
برى تعليم طبابت ايچونه دائر	الأولى لأجل تعليم العلوم الطبية
وديكرى لغات وعلوم ايچوندر	والأخرى الى اللغات والعلوم
وطنيه ده لغات اوكرتمزلرمى	الا يعلمون اللغات فى الوطنية
اوت افندم علومك كافه سنى	نعم سيدى وكل العلوم ايضا
خواجه لر نصلدر	كيف هم اساتيذها
خواجه لرك اك اعلاسندندر	هم من احسن المعلمين
مكتبك منظرى نصلدر	كيف منظر المدرسة
جنت مثاليدر	مثل الجنه
شاكردلرينه فائده اوليورمى	هل تحصل الفائدة الى تلاميذها

حصوله کلان فائده‌لی وصف ایده‌مم	لا اقدر اصف الفائدة التی حصلت
شمدی پك مسرور اولدم	الآن صرت مسرورا جدًّا
یارن کیدرمیسکز	اتذهب باكرا
های های ان شاء الله اوبر کون	کیف لا ان شاء الله بعد غدا

اوچنجی مکالمه	المکالمة الثالثة
قارنکز اجیدر اوت افندم	هل انتم جیاع نعم سیدی
نه یرسکز نه اولورسه	ماذا تأكلون ای شیئ كان
بن شمدی یدم دها احقدم	انا الآن اكلت ما جعت بعد
اوده می یدیکز	هل اکلتم فی البیت
احبابدن بری یاننده یدم	اكلت عند احد الأحباب
کونده قاچ دفعه یرسکز	کم مرة تأکلون فی الیوم
ایکی دفعه دن زیاده ییه مم	لا اقدر آکل اکثر من مرتین
نه وقت یرسکز	متی تأکلون
اجقدیغم وقتده یرم	آکل حینما اجوع

سز

سز طعام ایتدکزمی	هل اکلتم
خیر افندم بر شیئ یمدم	کلا یا سیدی ما اکلت شیئًا
قالق ییه لم	قم لنأکل
چتال ایله ییه مم قاشق استرم	لا اقدر ان آکل فی الشوکة ارید ملعقة
بوده حاضر سویلیکز کتورسونلر	فهذه ایضا موجودة قل یحضروها
مجبوب اولمیکز کفایت قدر یکز	لا تخجل کل ما یکفیك
بشقه یره کیدوب ییه جکم	لن اذهب لمکان حتی آکل
نه درلو یمك استرسکز کتورسونلر	ای طعام ترغبونه لیحضروه
صاغلغکزدن ماعدا بر شیئ استمم	لا ارغب شیئًا سوی سلامتکم
قهوه می ایچرسکز یوخسه چای	انشرب قهوة ام شای
قهوه خوشمه کلمز چای استرم	لا انبسط من القهوة ارید شای
ساده می یوخسه سود ایله	هل ممزوجا بالحلیب ام بلا مزج
نه اولورسه ایو در	کیفما کان فهو جید
دون اخشام نصل یاتدیکز	کیف بتم لیلة البارحة
سوری سکیکدن یاته مدم	ما قدرت ان انام من الناموس

قهوه التى ايچمز ميسكز	الا تتروقون
بنده خانه ده ايچدم	تروقت فى البيت
بن يالكز يبه مم	انا لا اقدر ان اكل وحدى
اشته سزه بر مسافر كلدى	ها قد اتاك ضيف
عنايت بيوروب بر صو ويرميسكز	اهمكن ان تتفضلوا علينا بشربة ماء
قارلى صو واردر ايچرميسكز	يوجد ماءُ ثلج اتشربون
تيز كتور چوق صوسزم	اعجل بجلبه اننى ظمآن جدًّا
شفالر اولسون افندم	هنيئا يا سيدى
الله عمرلر ويرسون	هناكم الله بطول العمر

(درد نجى مكالمه) (المكالمة الرابعة)

افندم شم الهوايه كيدرميسكز	اتذهب الى التنزه ياسيدى
بنده كز يايان كيده مم	عبدكم لا يقدر ان يذهب راجلا
سزده برات يوقمى	اما عندكم فرس
اوت واردر لكن چايره يوللدم	نعم يوجد لكن ارسلته للمرج ليرعى

ايكى

68

ايكى حيوان استكرى ايدرز	نستأجر دابتين
سز قنغى سنه بنرسكز	انتم ايّهما تركبون
هر قنغيسى رهوان ايسه انى بنرم	ايهما كان رهوانا اركبه
قنغى باغچه يه كيده لم	الى اى بستان نذهب
دكز كنارى طرفنه كيدرز	نذهب الى شاطئ البحر
افندم قورى يرده نه يا پرز	سيدى ما الأفادة من البيدا
اصل نزهت يرى اوراده در	اصل التنزه فى تلك
بو وابوره سير ايديكز نصل كليور	انظر الى هذا الوابور كيف آتٍ
سز كورمزدن اول بن كوردم	اننى نظرته قبل ان تنظره
بالقلر نصل اوينايورلر كوردكمى	اما ترى كيف تتلاعب الأسماك
حقيقة كوزل بر سيردر	بالحقيقة انها فرجة عظيمة
بيوركز شو بوكاردن بر صو ايچه لم	تفضلوا الشرب من هذا النبع
نه كوزل صودر بوراده بر راحت ايده لم	ما احسن هذا الماء فلنسترح هنا
حيوانلرى كيم طوته جق	من يمسك الخيل
بو بيوك قيايه باغلايه لم	نربطها فى هذه الصخرة

قيش ازيتند نشكره بهارك	من بعد اذية الشتاء تطلب
لزتى مطلوبدر	لذة الربيع
بنده كز قيش ايامنده جانم صقلور	عبدكم يضجر فى ايام الشتاء
بن بويله دكلم قيشى چوق سورم	انا لست هكذا بل احب الشتاء
اخشام يقينلشدى كيتمز ميز	قد اقترب المساء الا تذهبون
هاى هاى امركزه منتظرم	كيف لا وانا منتظر امركم
بوكيجه بزه تشريف ايتمزميسكز	الا تشرفوننا فى هذه الليلة
اكر مسافر كلمز ايسه كلورم	ان لم يأتنا ضيوف نتشرف
رخصتكزله بو طرفدن كيده جكم	بأذنكم فانى ارغب الذهاب من هنا
دولت واقبال ايله كيديكز افندم	اذهبوا بالسلامة

(بشنجى مكالمه)	(المكالمة الخامسة)
درسكى اوقويوب ازبرلدكمى	هل قرأت امثولتك وحفظتها
خير دها مراجعت ايتمدم	كلا انى ما راجعتها بعد
دكلمه وقتى كلدى نصل ياپه جقسڭ	قد صار وقت التسميع كيف تعمل

شمدن ابتدام كه بوكون خواجه كلميه جكدر	افتكرت بأن المعلم لا يأتى اليوم
خير خواجه من هيچ غائب اولمز	كلا ان المعلم لا يغيب مطلقا
كل شمدى كتابمزى الوب برز	تعال الآن نأخذ كتابنا ونطالع
اوقويه لم	فيه شيئا
افندى عفو بويوركز شمدى صفا وقتيدر	العفو يا سيدى الآن وقت الفسحة
صفا وقتنده اوقوسه ق نه اولور	وماذا يصير اذا قرأنا وقت الفسحة
برشيئ اولمز اما شمدى اوينايه جغم	لا يصير شيئا الآن مرادى العب
غالبا اوقومغه هوسڭ يوقدر	الغالب ان ليس لك تولع فى القراءة
افندم نيچون بنى تكدير ايديورسكز	سيدى لماذا تخجلنى
تكديرڭ بويكنه شايسته سڭ	لأنك تستحق تخجيلا عظيما
بويله ايسه بوندن صكره چالشه	اذا كان هكذا من الآن
جغم	فصاعدا سأجتهد
بن كيجه كوندز اوقوسه م اوصانم	انا اذا قرأت ليلا ونهارا لا اضجر
بندخى بوڭا قاعده الهجغم	سأتخذ هذه مذهبا
اكر بويله ايدر ايسه ك اوكرنورز	اذا فعلنا ذلك نتعلم

استدیکمز دخی بودر	ذلك ما کنا نبغی
سز مدرسه یه نه وقت کلورسکز	انتم متی تأتون الی المدرسة
کونشله برابر کلورز	آنی وقت شروق الشمس
ایلك درسکز نه در	ماهو درسك الأول
برنجی درسمز عربیدر	درسنا الأول هو العربی
ترکجه دخی اوقورمیسکز	وهل تقرأون الترکی ایضًا
اوت افندم ویازو دخی اوکرنیورم	نعم یاسیدی واتعلم الکتابة ایضًا
ترکجه یی نه وقت اوقورسکز	ای وقت تقرأون الترکی
أنی عادتا اوکلیندن اول اوقورز	نقرأوه فی العادة قبل الظهر
سن قانغی علمده فایقسك	انت فی ای علم فائق
بن هپسنده فایقم	انا فائق فی جمیعها
خواجه کزه صورمیجه ایناننم	ان لم اسأل استاذك لا اصدق
سزه کرچك سویلیورم هر درسده	انی اقول لك الحق وانا عریف فی
قلفه یم	کل الدروس
مادامکه بویله سك البتده	بما انك هکذا فبالضرورة یجب

فایق

فایق اولملیسك	ان تکون فائقا
افندم درسه کیرمك وقتی کلدی	سیدی قدجاء وقت الدخول
آفرین کیت چوق چالش	احسنت به توجه واجتهد کثیرا

(التنجی مکالمه) (المکالمة السادسة)

جاهلین بورادن نره یه کیدیور	الی این ذاهب من هنا
دیکز	فی هذا الصباح
حکیم باشی یه کیدیورم	انی ذاهب الی الطبیب
حکیم باشیدن نه استرسکز	ماذا ترید من الطبیب
پدرم بر پارچه کیفسزدر	ان ابی منحرف المزاج قلیلا
الله شفا ویرسون نه سی وار	شفاه الله ماذا اصابه
دون اخشام بر باش اغریسی	حصل له صداع من لیلة
طوتمش	البارحة
بکا نیه خبر ویرمدیکز که کلوب	فلماذا ما اخبرتمونی لآتی
زیارت ایده یم	اعوده

٩٩

الله سزلردن راضی اولسون افندم	شكر الله فضلكم يا سيدي
اينانكه بك كوجه كيتدی	صدق بأن ذلك شق علي جدًا
كدری موجب برشيئ دكلدر	لا شيئ يوجب الكدر
والده كز شامدن كلديمی	اما اتت والدتكم من الشام
قزی طوغورمينجه كلمز	لا تأتي حتى تضع ابنتها
اوراده جوقمی اكلنه جك	هل تمكث هناك مدة طويلة
كيم بلور اما ظنّ ايتمم بلك كلمز	من يعلم اظن لا تأتي الآن
كيتديكندنبرو مكتوب	نعم يا سيدي ارسلت
كوندردمديمی	مكتوبين
اشته حكيم باشی خانه كزه كيديور	ها هو رئيس الطب ذاهب الى بيتكم
رخصت وارمی انكله كيديم	هل تأذنون لي ان اذهب معه
پدره مخصوص سلام سويله	بلغ سلامي الى والدكم
باش اوستنه سز كلمزميسكز	على الرأس الا تشرفون انتم
شمدی بينوب كلورم	الآن اركب و آتي
كيمسه اولمسون حكيم باشی كلدی	لا يكون احد قد اتى الطيب

بكم

١٠٠ 51

كيمسه يوقدر بيورسونلر	لا احد فليتفضل
كچمش اوله افندم	فلتكن عرضية يا سيدي
سعيك مشكور اوله برادرم	فليكن سعيك مشكورا يا اخي
دلكی چيقار كوره يم	اخرج لسانك لكي اراه
صفرادن كنديمی طوته ميورم	لا اقدر امسك نفسي من الصفرة
بو كيجه ترلرايسه ك يارن ان شاء	ان عرقت في هذه الليلة ان
الله شفا بولورسك	شاء الله تشفى غدا
بن بو علاجی ايچه ميه جكم	لن اشرب هذا الدواء
اجی ايسه بر پارچه شكر قات	اذا كان مُرًا فامزجه بالسكر
حمامه كيتمكه رخصت وارمی	هل تأذنون لي بالذهاب الى الحمام
سزه نصيحت ايدرم بونی يا پميكز	اشور عليكم ان لا تفعلوا ذلك

(يدنجی مكالمه)	(المكالمة السابعة)
يكی حوادثدن برشيئ بلورميسكز	هل تعرفون شيئا من الحوادث الجديدة
يكيدن هيچ برشيئ يوقدر	لا يوجد خبر جديد اصلا

بیورکز چارشویه کیده لم	تفضلوا لنذهب الى السوق
چارشودن نه الجقسکز	ماذا تشترون من السوق
بر قاچ گوملك الەجغم	مرادى انشترى كم قميصا
بندخی بر کورك الەجغم	وانا قصدى آخذ فروة
صاقنکز سزی الداتمسونلر	احترسوا من ان يخدعوكم
الله ایتمسون بز عجمی دکلز	لا سمح الله لسنا بجهلاً
بیورکز افندیلرم نه استرسکز	تفضلوا يا اسيادى ماذا تريدون
سزده الما کورکی بولنورمی	هل يوجد عندكم فرو الما
دکانمزده کی اموالك امثالی ازدر	امثال الأموال التى فى دكاننا نادرة
بونك بهاسی قاچ غروشدر	بكم غرش ثمن هذه
بونك سرمایه سی یکرمی بش	ان رأس اموال هذه خمسة وعشرين
لیره در	ليرة
بهالیدر بونی آلەمم	غالية لا آخذها بهذه القيمة
البتّه ایو مال بهالی اولور	المال الجيد لابدّ ان يكون غاليا
درسعادته کیده جکم اورادن ؛	سوف اذهب الى اسلامبول

آلورم

آلورم	اشترى من هنالك
بو چیتك ارشونی قاچ غروشدر	بكم غرش ذراع هذا الشيت
بن ارشونی ایله صاتمم طوب ایله	انا لا ابيع بالذراع بل بالثوب
سندن بر شیئ الەمیه جغز	لانقدر ان نأخذ منك شيئا
سز اکلنمك استرسکز	انتم ترغبون التسلى
طمعکاردن بر شیئ آلنمز	لايشترى شيئ من الطماع

(سکزنجی مکالمه) (المكالمة الثامنة)

سز بو کون اویوقدن نه کچ قالدیکز	انتم اليوم قمتم متأخرين من النوم
کیجه یاریسنه قدر اویانق قالدم	مكثت ساهرا الى نصف الليل
مکتوبلری نه وقت یازه جقسکز	متى تكتب المكاتيب
بو کون یازه مم یارینه قالەجقلر	لا اقدر ان اكتب اليوم الا فى الغد
هیچ اولمزایسه شامك مکتوبنی یازر	فى الأقل اكتب مكتوب الشام
قلمم کسلمش دکل	ان قلمى غير مبرى
چاقی بی آل ده کس	خذ المطوى وابره

103

افندم قلم کسمسنی بلمم	سیدی لا اعرف بری القلم
بونه تحف سوزدر شمدیه قدر	ما اغرب هذا الکلام الی الآن لم
قلم کسمسنی بلمزسن یا اسکاکس	تعرف بری القلم فان لم تجد من
بولمزایسه بوشی اوتورورسن	یبریه لك اتقعد معطلا
بوندن بویله چالشوب اوکرنه جکم	من الآن وصاعد ساجتهد واتعلم
کاغد دوتك نره ده در	این ورقك ودواتك
طاوله مك ایچنده در	داخل طاولتی
چیقار یازمغه باشله	اخرجهما وابتدی فی الکتابة
مرکب قورودی صو استر	الحبر قد جف یحتاج الی الماء
سکا بو قاعده کیم یازدی	من کتب لك هذا السطر
محمد محمود افندینك یازوسیدر	خط محمد محمود افندی
حقیقة کوزل یازودر	الحق انها کتابة معتبرة
اوت افندم شمدی امثالی یوقدر	نعم یاسیدی ولیس لها مماثل الآن
کونده قاچ سطر یازرسك	کم سطرا تکتب فی الیوم
یکرمی سطردن زیاده یازه مم	لا اکتب اکثر من عشرین سطر

شمدی

53

104

شمدی بن کیده جکم	الی الآن متوجه
بیورکز افندم دولتله	تفضل یاسیدی مع السیارة

(طقوزنجی مکالمه)	(المکالمة التاسعة)
دن قونشدیغك ادم کیم ایدی	من ذا الذی کنت تتحدث معه
یبانجی دکل ایدی عمزاده مدر	لیس غریبا بل هو ابن عمی
برصنعتی وارمیدر	اله صنعةً
انك صنعتی بلمم واشتدیکمه کوره	انا لا اعرف ان له صنعةً وعلی ما
هرکون بر باغچه ده وهر اخشام	بلغنی یوجد کل یوم فی بستان
بر دوکونده بولنور	وکل لیلة فی عرس
بویله ادملردن اوزاق اولملیسك	یجب ان تتجنب عن هکذا اناس
اکر سن تمیز ایسه ك سنی کیرلی ایدرلر	ان کنت نظیفا فیوسخونك
اولذات نازك بر ادمدر وسوزی	ان ذلك الانسان هو رقیق المزاج
بك طاتلودر	وکلامه عذب جدا
بویله طاتلو ادمك صحبتنه الدانمه	لا یغرنك حلاوة القول من رجل هکذا

افندم سزك نصيحتكزه چوق محتاجم	يا سيدي انني محتاج لنصيحتكم
كوتو ادم نه ايله بللو اولور تا	وعاذا يعرف الرجل القبيح
اندن اوزاق اوله يم	حتى اتجنب عنه
كوتو ادمك علامتلري چوقدر	علامات الانسان القبيح كثيرة
بعضيسي سكا سويليه يم كوتو ادم	اذكر لك بعضها الانسان القبيح
شودركه بدخوى اوله يا شاشقن	هو من يكون سيئ الخلق او
اوله يا بيوكلرك قدرينى صايميه	يكون احمق او لا يحترم مقام
يا ايكى يوزلو اوله يا يلان	الاكابر او يكون ذا وجهين
سويليه يا ايشى اوليان نسنه	او يقول الكذب او يدخل فيما
قارشه يا قوجيلق ايده يا	لا يعنيه او يمشي بالنميمة او
معرفت صاته يا النى ياخود	يدعي المعرفة او يطيل يده او
دلنى اوزاده يا كندو حدينى بلميه	لسانه او يجهل قدر نفسه او
يا ايولك مقابله سنده كوتولك	يقابل الحسنة بالسيئة او يدخل
ايليه يا فنا يرلره اوغرايه	الجهات القبيحة او يقصر فيما
يا كورمسى واجب اولان مصلحته	يجب عليه رؤيته من المصالح

قصورلق

قصورلق ايليه يا كبرلكى اولولق	او يتخذ الكبر مجدا او ينهمك على
طوته يا اويونه دوشه يا كچمش	اللعب او ينسى الماضي ولا يكون
اونوده و مستقبلى انديشه سى	له فكر في المستقبل او يضمر
اوليه يا كين بسليه يا اهل فضله	الحقد او لا يقتدي بالافاضل
اويميه يا ايشنده اهمال ايده	او يهمل في عمله او يقلل ادبه
يا ادبسزلك ايليه يا اهل علمى سويميه	او يكره اهل العلم
افندم الله سزدن راضى اولسون	يا سيدي ربنا يحفظكم ويرضى
نه موتلو اول ادمكه بو نصيحتلره	عنكم طوبى للرجل الذي يعمل
كوره حركت ايليه	بموجب هذه النصائح
سكا كركدركه بو نصيحتلرى ابوجه	الواجب عليك ان تحافظ على
بيلوب اشبو صفتلره برو ستك	هذه النصائح واذا كان لك
وار ايسه انى ترك ايليه	صاحبا بهذه الصفة فاتركه
افندم نه كونه حركت ايده يم كه	يا سيدي كيف افعل حتى انتظم في
ايولرك زمره سنه كله يم	سلك الجيدين
ايو ادم اولمق استر ايسه ك فكر	اذا اردت ان تكون رجلا جيدا

۱۰۷

سزابش ایشلیه سن وبحول	فلا تفعل شيئاً بلا فكر ولا تتفوه
ایدرسوزی اغره کتورمیه سن	بما يوجب خجلك من القول
وصادقلی دوستك معذرتنی	واقبل معذرة صاحبك الصادق
قبول ایده سن وسرینی کیمسه	ولا تفش سرك لأحد ولا تعجب
یه ویرمیه سن وکندیکی بکنمیه	بنفسك وافعل الخير مع اهله
سن ومستحقنه ایولك ایده سن	ولا تغضب ولا تنتظر بعين
وغضبه کلیه سن وایل ادملك	الطمع لما في ايدى الغير وارجع
النده اولانه کوز دوکیه سن	عن امنية تسوؤك عاقبتها ولا
وصوکی فنا اوزره وارنجه سن	تبذل النصيحة لمن لم يضع لقولك
وسوزکی دکلیانه نصیحت	ولا تخض في عرض احد ولا
ویرمیه سن وکیمسه نك	تكثر المزاح واجتهد كل *
عرضنه تفوه ایتمیه سن وچوقجه	الاجتهاد في كسب المعارف
شقا ایتمیه سن وکسب هنر	واكثر من محادثة اهل العلم
چوق چالشه سن وعلما ایله	ولا تكسر خاطر احد ولا تقابل
چوق قونشه سن وکیمسه نك	الكلام المغضب من الأمراء

کوکلنی

۵۵ ۱۰۸

کوکلنی قیرمیه سن وغضبه	بتغليظ قولك بل اتركه او
کلمش امیرك سوزینه قارشو	سكن غضبه ما امكنك ولا
اغرسوز سویلمیوب ترك ایت	تنس حقوق الخوة وادى الشكر
یا خود ممکن اولدیغجه غضبی	على الأحسان ولا تبدأ بالجواب
تسکین ایده سن ودوستلق	قبل ان تسأل ولا تأذى احد
حقنی اونوتمیه سن وایولك	اصلا واستقم في جميع احوالك
تشکرانه سنی ادا ایده سن	
وصورلمزدن اول جواب ویرمیه	
سن وکیمسه یی انجیتمیه سن	
وسائر احوالنده طوغری کیده سن	
افندم بو نصیحتلر ایله تذکری	سيدى قد ارشدتم عبدكم الى
طوغری یوله کتوردیکز بو قدر	الطريق المستقيمة فكيف لي
ایولککز تشکرانه سنی نیجه ادا	باداء الشكر على هذا المعروف
ایده یم که قیامته قدر بیوغمه بر	وقد قلدتم عنقي منة عظيمة
بیوك منت تقلید ایتدیکز	(تبقى) الى يوم القيامة

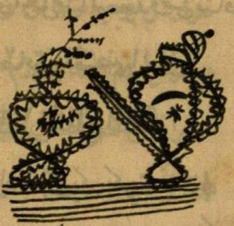

الفصل الخامس

فی بعض عبارات الأصطلاح

تنبیه

ان الأصطلاح هو ربط الكلمات الدخيلة من العربية والفارسية مع الكلمات التركية فيؤتى بالجملة وتتمماتها بطريق الفصل او الوصل والعطف لفظا وكتابة ويقال لذلك السبك المفصول او الموصول ويشترط لفصاحته خلوّ الجمل من التعقيد ومن تنافر الكلمات ومن تتابع الأضافات وللبلاغة المطابقة لمقتضى الحال

(مثال)	(مثال ذلك)
افراد بشرك يكديكرينه نسبتله	ليس للأنسان مزية على سائر
دركار اولان قدر ومزيتى وبلكه	الحيوانات الا بفضائل العلوم
حيوانات سائره دن نوع بشرك	فبناءً على ذلك يجب على كلٍ
فرق وامتيازى جهتى ايحق	من افراد البشر ملازمة الوسائط
فضائل علوميه ايله در بو صورتده	الموصلة اليها وبذل الأجتهاد
هر بر آدم اسباب لازمهٔ تحصيله	فى تحصيلها بالتميز عن الأنواع

يه

يه يا پشوب هيچ اولمزايسه	المشتركة معه فى الحيوانية
كندوسنى انواع مشتركهٔ حيوانيه	
دن تميز وتفريقه چالشمليدر	

(عرضحال صورتيدر)	(صورة عرضحال)
فلاننك ذمتنده باسندنشو قدر	ان لى فى ذمة فلان مبلغا كذا
غروشن الاجنم اولوب اداسنده	غروش بموجب سند فمن كونه
مخالفت اوزره بولنمش اولديغندن	مصرا على عدم ادائه استرحم احالة
دعوامزى فلان يره حواله	دعوانا الى المحل الفلانى والأمر لمن
بيورلمگزى بابنده	له الأمر

(توصيه مكتوبى)	(مكتوب توصية)
رسالتنده نميقهٔ عاجزى فلان	ان حامل نميقة الداعى عبدكم فلان
بنده لرينك طرفى چاكريه	قد عزم على السفر الى ذلك
مناسبت تامه سى بولنمش اولمسيله	الطرف املا بأن يستخدم فى مهنة

سايهٔ عليه لرنده برحصّه قاپر	بظلّ عنايتكم العلية ومن كون ان
لسى امليله بوكره اولطرفه اغرام	للمذكور نسبة تامة علينا فممنونيته
قلمش مومى اليهدن ممنونيتى	هى عائدة الينا وعلى كل حال
صحيحاً انبٔ لرنه عائد وراجع	الأمر لديكم
بولنمش اولمغله باقيده	

(اقراندن اقرانه شفقه دن)	(مكتوب من شخص الى مماثله)
اوته دنبرو ذات عاليلرينه دركار	نظر الصدق محبتى المشهورة لسمو
اولان محبت كامله م اقتضاسنجه	ذاتكم منذ القديم الى الآن قد
بوكره شرفوارد اولان مودتنامهٔ	حظيت بشرف ورود تحرير
عاليلرى مآلى معلوم خالصانم	مودتكم وصار فحواه معلوماً عند
اولەرق موجب ممنونيت اولمشدر	خلوصيتى وموجباً لممنونيتى فارجو
بعدما ارسال مراسلات قضيه سى	عدم قطع المواصلة من بيننا
طرفينده رعايت اولنمسى رجا	والأمر لكم
ايدرم افندم حضرتلرى	

(ايدره مكتوب)	(مكتوب الى الأب)
خاكپاى عاليلرينه يوزم وكوزمى	من بعد ما امسح وجهى وعينى
سورركدن نصكره دعاكز بركاتيله	بتراب اقدامكم اعرض انى من
صحت وعافيتده يم اوطرفده	بركة دعائكم فى غاية الصحة
والده وبرادرلريمك دست	استرحم نبذل الهمة فى تبليغ تقبيلى
شريفلرينى تقبيل ايتديكمى تبليغنه	ايادى والدتى واخوتى وابقاء
همت وتوجهات عليه لرنيك	توجهاتكم العلية علينا والأمر
بيدريغ بيورملرى استرحام ايدرم	له الأمر

(والدهيه مكتوب)	(مكتوب الى الأم)
شفقتلو والدهم خانم حضرتلرى	حضرة سيدتى الوالدة الشفوقة
اكرطرفى بندكانمدن سؤال	ان تفضل على بالسوال عن
بيوريلورايسه دعاكز بركاتيله	احوالى فحمداً لله تعالى بكمال الصحة
كمال صحتده يم افتراقكزدن ما	وليس لى كدر سوى فراقكم

١١٣

عابركدرم يوقد رشمديلك الآن قد ارسلت لكم كذا غروش
شو قدر غروش خرجلق كوندرلش لأجل المصروف فبناءً على رجائي
اولمغله وصولندن اشعاري بدوام توجهاتكم السنية والإشعار
وتوجهات سنيه‌لرينك دوام عن وصولها قد حررت نميقة
وبقاسي معروضه نميقهٔ عاجزي عبوديتي والأمر لكم
ترقيم قلندي

(بدرندن اوغلنه مكتوب) (مكتوب من الأب الى ابنه)
جكركوشه‌م اوغلم افندي ولدي العزيز وحشاشة كبدي
دائما خيال شريفكز ديده مزدن اذا ان خيالكم لم يبرح من امامنا
دوروازكار جيله‌لريله مألوف حيثما كنا لم نزل مشغولين
ومشغول اولديغمز بو طرفدن ومألوفين في اذكاركم الجميل
والده وهمشيره واحبابمز جمله‌سي وان والدتكم واخواتكم وكافة
عافيتده اولوب ادعيهٔ خيريه الأحباب بغاية الصحة الا انهم
لريله اوقاتكذار ايتمكده يزالو مهتمين في اهداء الأدعية

58 ١١٤

اولدقلرينك بيانينه واره صره الصالحة لكم فارجو عدم قطع
مكتوب محبت اسلوبكزي دريغ مكاتيبكم احيانا والله يحفظكم
بيورمامكزي رجاسنه اشبو نميقه
يه ابتدار قلندي

(والده‌دن اوغلنه مكتوب) (مكتوب من الأم الى ولدها)
كوزم نوري جكركوشه‌م اوغلم نور عيني وحشاشة كبدي
احوالكزدن سؤال اولنور ايسه ان سألتم عن احوالنا فانا بالصحة
عافيتده بولنمش ايسه ده والعافية والحسرة فراقكم لا يقر لنا
حسرتكزله نه كيجه‌م كيجه ونه قرار في اناء الليل واطراف النهار
كوندزم كوندزدر رحمان رحيم تعالى فأسأل الله المتعالي ان يمن علينا
يقين زمانده حسن ملاقاتمزي بالوصال على احسن حال وانا
مقدر ايليه الآن ديدار فرزندانه اننا في غاية الأشواق لطلعة وجهكم
لرينه مشتاق بولنديغمي بيان البهي بادرنا بتحرير هذه الوارقة
وافاده‌يه مبادرت ايلدم والسلام

(دين سندى) (سند دين)

بادئ ترقيم سند اولدركه — ان الداعى لتحرير هذا السند هو
اشبو سكسان طقوز سنه سى محرم — انه قد قبضت من فلان كذا
الحرامنك يكرمنجى كوننده اعتبارا — غروش كالمرقوم اعلاه بطريق
اوتوز بركون وعده سيله برموجب — القرض لوعدة واحد وثلاثين
بالا اشو قدر غروش فلاندن — يوما تمرض اعتبار عشرين خلت
استقراض وقبض ايلدم بمنه تعالى — من شهر محرم الحرام للسنة التسعة
وعده مزبوره ختامنده مبلغ — والثمانيين فبمنه تعالى عند حلول
مزكورى تماما ادا ايده جكمى مبين — الوعدة ادفع له المبلغ تماما ولأجل
اشبو سند بالتمهير اعطا قلندى — البيان تحرر هذا السند

(سپارش مكتوبى) (مكتوب توصية)

لفا مرسول اولنان بوصله موجبجه — اذ اننا نعاية اللزوم للأشياء
مذكور اشيانك لزومى اولديغندن — المذكورة فى التعريف المبعوث

اشترى سيله طرف عاجزانه مه — طيه ارجو من همتكم سرعة اشترائها
سرعت ارسالى وبهاسنك دخى — وارسالها لطرفنا والتعريف عن
اشعار ينه همت بيورلمرى مرجودر — اثمانها ودمتم
افندم

(انكا جواب) (جوابه)

الديغم تحريرات عاليلرينك مآلى — بناء على ما صار معلوما من مآل
معلومم اولدى سپارش بيورلان — مكتوبكم المرسول قد اشترينا
شيلرى اشو قدر غروشله بالاشترا — الأشياء التى امرتم بأخذها وبمقتضى
امر عاليلرى اوزره اولطرفه سريعا — امركم العالى ارسلناها لطرفكم
ارسال اولنمشدر افندم — سريعا

(اله جق دائر مكتوبى) (مكتوب طلب الدين)

فلان شيئك بهاسندن طولايى — قد طالت المدة الماضية من
معلوم المقدار مبلغك تأديه سى — حلول وعدة مطلوبنا المعلوم
زمانى خيلى زمانه كچوب تأديه وايفا — مقداره نظرا الثمن الشيئ الفلانى

اولنه ماشی وبزاره بوكوزدره | واذا اننا الآن نهاية اللزوم للنقود
ايچه نك لزومی اولديغنده مبلغ | ارجو سرعة ارساله وبذلك
مذكوری بركون اول ارسال | تصيرونا ممنونين الجناب
بيورملری متمنادر افندم

الخاتمة

(در اوزان شعر) | (فی العروض)

كلام موزونی تقدير وتوزين | اعلم ان الشعر قد وضعوا تسعة
ايتمك ايچون شعرا اون طقوز بحر | عشر بحرا للكلام الموزون ای
وميزان وضع ايتمشلر دركه بروجه | (الشعر) وهاك جدول اسمائها
آتی بيان اولنور | وتفاعيلها

(جدول اوزان)

اسامی بحور	(برنجی مصراع)	ایکنجی
هزج	مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	بويله
رجز	مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن	. .

اسامی بحور	(برنجی مصراع)	ایکنجی
رمل	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	بويله
كامل	متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن	. .
متقارب	فعولن فعولن فعولن فعولن	. .
متدارك	فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن	. .
وافر	مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن	. .
طويل	فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن	. .
مديد	فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن	. .
بسيط	مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن	. .
منسرح	مستفعلن مفعولات مستفعلن مفعولات	. .
مقتضب	مفعولات مستفعلن مفعولات مستفعلن	. .
مضارع	مفاعيلن فاعلاتن مفاعيلن فاعلاتن	. .
مجتث	مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن	. .
سريع	مستفعلن مستفعلن مفعولات	. .
خفيف	فاعلاتن مستفعلن فاعلات	. .
قريب	مفاعيلن مفاعيلن فاعلاتن	. .
جديد	فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن	. .
مشاكل	فاعلاتن مفاعيلن مفاعيلن	. .

تنبيه

انما الداعي لبيان جدول العروض السالم بغض النظر عن صنع المقتل والزحاف هو لاختلافه عن العروض العربي وقصد افادة المبتدي ليستعين بحفظه على مطالعة الرسائل الشعرية المختصة بتعليم المفردات فقط

هذا ما اردت جمعه في هذا الكنز من الألفاظ والمفردات الجوهرية من مقتضيات اللغة التركية وسأردفه ان شاء الله بكتاب آخر اشرح به المفرد والجمل وادرج به من فنون البيان والمنطق المهمل والمستعمل وأذيله بفن الأصطلاح ليكون فيه لأبناء الوطن غاية النجاح فأرجو ممن اطلع عليه غض النظر عما يراه من الخلل واذ راق في عين الأصحاب اتحفونا بجملة تقاريظ ولكن لضيق المقام ادرجنا البعض منها

قال الخواجه فضل الله العريني

يا طالب اللغة المشيد صرحها … بقوائم الأبداع والأتقان
ان رمت لبس قلادة من سبكها … فعليك كنز الدر والمرجان
اذ فيه للطلاب افضل زينة … تبدو ولناظرها عقود جمان

قد صاغ جوهرها بسلك نظامها … زين اللطافة مصطفى الأذهان
لا زال يتحفنا بكل افادة … من كنزه السامي بكل زمان

وقال الخواجه شاهين مكاريوس

قد صاغنا كنز علم زاخر … مصطفى الأخلاق محمود السجايا
فاكتسب منه الدراري واللقط … من مبادي قوله تملأ البرايا

ولا يخلو الأمر من وقوع بعض هفوات طفيفة ككسر بعض الأحرف وغيره فقد اوردت بعض الأصلاحات اللازمة وأملي بذوق القارئ السليم اصلاح ما يلزم ولكم المنة والثواب

قد تم هذا الكتاب بعون الله وقوته
بخط كاتبه فقير رحمة ربه المنان
حامد زين بن محمود بن
السيد مصطفى الجان
اللاذقي الشافعي

عفى الله عنهم آمين
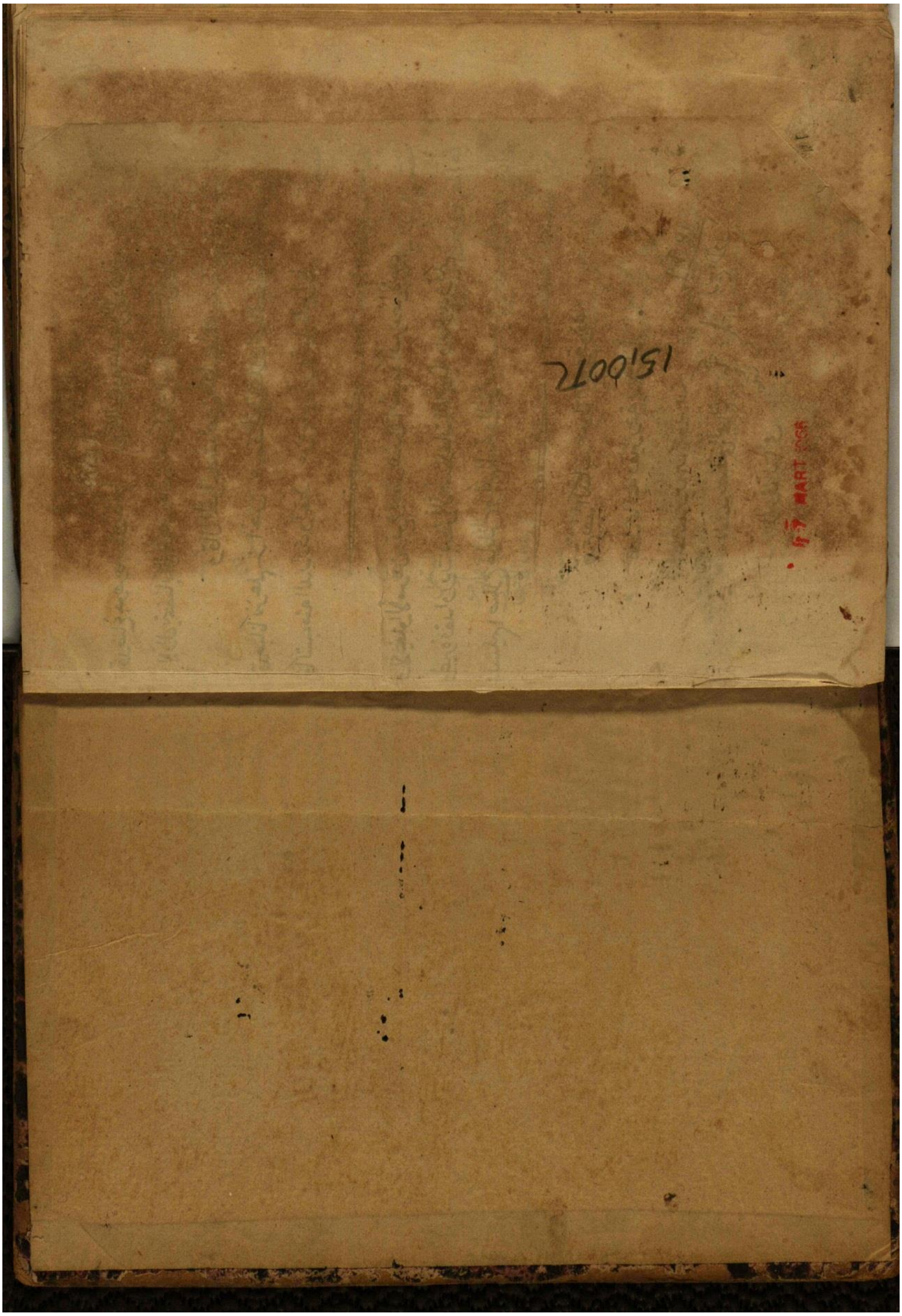
١٢٩٩
ربيع الأول